ANDREA CAMILLERI

TERAKOTINIS ŠUO

baltos lankos
savaitgalio detektyvas

ANDREA CAMILLERI

TERAKOTINIS ŠUO

Iš italų kalbos vertė
Inga Tuliševskaitė

baltos lankos

UDK 850-3
Ca-131

Viršelio dailininkė
Gintarė Lučiūnaitė

Versta iš:
Andrea Camilleri, *Il cane di terracota*,
Sellerio Editore, 2005

Printed in Lithuania
ISSN 1822-6922
ISBN 978-9955-23-161-5

Vienas

Brėkštanti aušra pranašavo neabejotinai permainingą dieną: su akinamais saulės blyksniais, šalto lietaus šuorais, o viskas atmiešta netikėtais vėjo proveržiais. Viena iš tų dienų, kai orų permainoms jautresni žmonės, reaguojantys į jas ir kūnu, ir protu, be paliovos kaitalioja nuomonę ir sukasi vis kita kryptimi kaip vėjarodės – gaidžio formos skardos gabalėliai, iškelti ant stogų, kurie papūtus menkiausiam vėjui dairosi visomis kryptimis.

Komisaras Salvas Montalbanas priklausė šiai nelaimingai žmonijos daliai, o tą bruožą paveldėjo iš motinos. Ji buvo permainingo būdo ir dėl galvos skausmų dažnai užsidarydavo užtemdytame miegamajame, o namuose tuo metu turėdavo būti tylu ir visi privalėjo vaikščioti pirštų galais. Jo tėvas, priešingai, visada buvo vienodos sveikatos, audra ar giedra, jo nuotaika nesikeisdavo, nesvarbu, lietus ar saulė.

Ir šįkart komisaras liko ištikimas savo prigimčiai: vos sustabdęs automobilį dešimtajame kelio Vigata–Fela kilometre, kaip jam buvo liepta, panūdo tuoj pat užvesti variklį ir grįžti į miestelį, rizikuodamas sužlugdyti visą operaciją. Pajėgė susitvardyti,

tvarkingiau pastatė kelkraštyje automobilį ir atidarė daiktinę, kad išimtų pistoletą, nors jo dažniausiai nesinešiodavo. Ranka sustingo pusiaukelėje: apstulbęs negalėjo atitraukti nuo ginklo akių. „Mergele Švenčiausioji! Tikra tiesa!“ – pagalvojo.

Praėjusį vakarą, kelios valandos prieš Džedžė Gulotos skambutį, sukėlusį visą tą šurmulį (Džedžė buvo smulkus kvaišalų pardavėjas ir viešnamio po atviru dangumi, vadinamo „aptvaru“, įkūrėjas), komisaras skaitė rašytojo iš Barselonos detektyvą, knyga jam pasirodė įdomi, o to rašytojo pavardė buvo tokia pat, kaip ir jo, tik ispaniškai: Montalbánas*. Jam ypač įstrigo vienas sakinys: „Pistoletas miegojo lyg šaltakraujis driežas.“ Pasišlykštėjęs atitraukė ranką, uždarė daiktinę – paliko driežą miegoti. Jei ši istorija, į kurią įsivėlė, yra pasala, pistoletas ne ką tebūtų padėjęs: jie galėjo jį suvarpyti kalašnikovo papliūpomis kada ir kur panorėję, ir tiek žinių. Teliko tikėtis, kad Džedžė dėl viename pradinės mokyklos suole praleistų metų, dėl tos draugystės, kuri išliko ir suaugus, savo interesų labui nepardavė jo kaip taikinio, nepripasakojo nesąmoningų niekniekių, kad įviliotų į pinkles. Ne, tai nebuvo niekniekiai, jei tas reikalas tikras – jis yra svarbus ir susilauks plataus atgarsio.

Montalbanas giliai įkvėpė ir lėtai, koja už kojos, nužingsniavo siauru akmenuotu takeliu per vynuogyną. Ten augo vynuogės apvaliomis ir kietomis uogomis, kurias kažkodėl vadino itališkomis – jos

* Manuel Vázquez Montalbán (1939–2003), ispanų rašytojas (vert.)

vienintelės prigijo šiose žemėse, nes auginti čia kurią nors kitą rūšį, iš kurios galėtum spausti vyną, buvo bergždžias darbas ir pinigų švaistymas.

Dviaukštis namukas – kambarys apačioje ir kambarys viršuje – stovėjo pačioje kalvos viršūnėje, užsiglaudęs už keturių didžiulių alyvmedžių, kone visiškai jį apsupusių. Viskas atrodė taip, kaip sakė Džedžė. Durys ir langai uždaryti, spalvos išblukusios, priešais augo vešlus kaparėlių krūmas, toliau matėsi mažesni krūmokšniai laukinių arbūzų, tų, iš kurių vos palietus lazdos galu pasipila sėklų lietus, stovėjo pinta kėdė kiaura sėdyne, kojomis į dangų, senas cinkuotas dubuo, nebetinkamas naudoti, visas pragraužtas rūdžių. Aplink žėlė aukšta žolė. Stengtasi sudaryti įspūdį, kad šioje vietoje jau daug metų niekas negyvena, bet ta regimybė buvo apgaulinga, o Montalbanas buvo per daug patyręs, kad leistųsi apgaunamas, dar daugiau, neabejojo, jog kažkas namuko viduje jį seka ir iš jo veiksmų bando nuspėti ketinimus. Jis sustojo per tris žingsnius nuo durų, nusivilko švarką, pakabino ant alyvmedžio šakos, taip, kad visi pamatytų, jog yra beginklis, ir šūktelėjo negarsiai, kaip draugas, atėjęs susitikti su savo draugu.

– Ei! Ar yra kas namie?

Jokio atsakymo, nė menkiausio triukšmo. Komisaras ištraukė iš kelnių kišenės žiebtuvėlį ir pakelį cigarečių, vieną cigaretę įsikišo tarp lūpų ir pridegė pasisukęs pavėjui. Dabar tas namuke galėjo apžiūrėti jį iš nugaros, kaip prieš tai apžiūrėjo iš priekio. Dukart patraukė, paskui ryžtingai priėjo

prie durų ir pabeldė kumščiu taip smarkiai, kad nusibrozdino krumplius į kietas apsilupusių dažų draiskanas.

– Ar čia kas yra? – vėl paklausė.

Visko tikėjosi, išskyrus pašaipų, ramų balsą, netikėtai užklupusį jį iš už nugaros.

– Yra, yra. Aš čia.

– Klausau? Klausau? Montalbanas? Salvuk! Čia aš, Džedžė.

– Pažinau, nusiramink. Kaip laikaisi, tu mano akių šviesa?

– Gerai.

– Ar pastarosiomis dienomis darbavaisi burnyte? Tobulinai čiulpimo įgūdžius?

– Salvuk, nepradėk svaičioti kaip visada. Kas jau kas, o tu tai puikiai žinai, kad ne aš dirbu burna, o man ja darbuojasi.

– Argi tu ne mokytojas? Argi ne tu mokai savo visokio plauko kekšes, kaip reikia sudėti lūpas, kokiu stiprumu čiulpti?

– Salvuk, jei būtų, kaip sakai – man tektų iš jų mokytis. Dešimtmetės ateina jau mokėdamos, o sulaukusios penkiolikos yra tobulos meistrės. Viena keturiolikmetė albanė tiesiog...

– Reklamuoji prekes?

– Klausyk, neturiu laiko blevyzgoms. Noriu tau kai ką perduoti, ryšulį.

– Dabar? Negali paduoti rytoj ryte?

– Rytoj nebūsiu miestelyje.

– Ar žinai, kas ryšulyje?

– Žinoma, žinau. *Mostazzoli al vino cotto*, migdoliniai sausainiukai su saldžiu vynu, tie, kuriuos mėgsti. Mano sesuo Marianina specialiai tau iškepė.

– Kaip Marianinos akys?

– Daug geriau. Ispanijos Barselonoje padarė stebuklą.

– Ispanijos Barselonoje rašo geras knygas.

– Ką pasakei?

– Nieko. Čia aš pats sau, neklausyk. Kur susitiksim?

– Įprastoje vietoje, po valandos.

Įprasta vieta buvo Puntasekos paplūdimys, trumpas smėlio liežuvis balto mergelio kalvos papėdėje, beveik nepasiekiamas sausuma ar, tiksliau, pasiekiamas tik Montalbanui ir Džedžė, kurie dar pradinėje mokykloje atrado į jį taką, sunkiai įveikiamą pėsčiomis, o mašina išvažiuojamą tik nutrūktgalviams. Puntaseka buvo vos keli kilometrai nuo Montalbano namo pakrantėje, iškart išvažiavus iš Vigatos, todėl jis neskubėjo. Bet tik atidarė duris, susiruošęs išeiti į susitikimą, suskambo telefonas.

– Sveikas, mano meile. Skambinu lygiai sutartu laiku. Kaip tau šiandien sekėsi?

– Įprastas darbas. O tau?

– Taip pat. Salvai, klausyk, ilgai galvojau apie tai, ką...

– Livija, atleisk, pertrauksiu. Turiu mažai laiko, tiesą pasakius, visai neturiu laiko. Pagavai mane einantį pro duris.

– Tai keliauk ir labanakt.

Livija padėjo ragelį, Montalbanas liko stovėti su rageliu rankoje. Paskui atsiminė, kad praėjusį vakarą sakęs Livijai paskambinti jam lygiai vidurnaktį – tuo metu jie tikrai turėsią laiko ilgiau pasikalbėti. Dvejojo, ar tuoj pat perskambinti Bokadasėje gyvenančiai savo merginai, ar po susitikimo su Džedžė. Graužiamas sąžinės padėjo ragelį ir išėjo.

Kai atvažiavo kelias minutes pavėlavęs, Džedžė jau laukė nervingai žingsniuodamas prie savo automobilio. Jie apsikabino ir pasibučiavo, buvo jau seniai nesimatę.

– Sėskim į mano mašiną, šiąnakt vėsoka, – tarė komisaras.

– Mane privertė, – pratrūko Džedžė vos spėjęs atsisėsti.

– Kas?

– Žmonės, kuriems negaliu pasakyti *ne*. Juk žinai, aš, kaip ir kiekvienas prekybininkas, moku duoklę, dėl šventos ramybės ir tvarkos mano sujauktame gyvenime. Kiekvieną Dievo šiai žemei siųstą mėnesį pas mane ateina žmogus ir paima pinigus.

– Kieno vardu? Gali pasakyti?

– Jis ateina Tano Graiko vardu.

Montalbanas apstulbo, tačiau neišsidavė. Gaetanas Beničis, pramintas graiku, Graikijos nematęs nė iš tolo, o apie Elados reikalus išmanė tiek pat, kiek kiaulė apie debesį, bet taip jį vadino dėl vienos ydos, kuri, kalbėta, akropolio apylinkėse buvo labai paplitusi. Jis buvo kaltinamas mažiausiai trimis žmogžudystėmis, jo padėtis hierarchijos piramidėje

buvo kiek žemesnė už aukščiausias galvas, bet niekas negirdėjo, kad jis darbuotųsi Vigatoje ir jos apylinkėse: dėl šitos teritorijos varžėsi Kufaro ir Sinagros šeimos. Tanas priklausė kitai parapijai.

– Ką Tanas Graikas veikia mūsų kraštuose?

– Kodėl klausinėji nesąmonių? Po velnių, koks tu policininkas? Nejaugi nežinai, kad kai kalbama apie moteris, Tanui Graikui nėra nei kraštų, nei zonų? Jis turi teisę kontroliuoti ir pelnytis iš visų salos kekšynų.

– Nežinojau. Pasakok toliau.

– Šįvakar apie aštuntą tas pats žmogus vėl atėjo pinigų, tai – sutarta diena mokėti duoklę. Padaviau jam pinigus, bet jis nenuvažiavo, pravėrė mašinos dureles ir paliepė man sėstis.

– O tu?

– Išsigandau, mane išpylė šaltas prakaitas. Bet ką galėjau daryti? Įsėdau ir jis nuvažiavo. Trumpai tariant, pasuko keliu į Felą, o sustojo pavažiavęs mažiau nei pusvalandį...

– Paklausei, kur važiuojat?

– Žinoma.

– Ką jis tau atsakė?

– Tylėjo, lyg ne su juo kalbėčiau. Po pusvalandžio liepė išlipti tokioje vietoje, kur nesimatė nė gyvos dvasios, ir mostelėjo, kad eičiau takeliu per laukus. Tuo taku nė šuo neprabėgo, tik staiga nežinia iš kur prieš mane išdygo Tanas Graikas. Ko nenualpau, kojos pasidarė lyg vatinės. Suprask, nesu bailys, bet jis juk nužudė penkis žmones.

– Kaip tai penkis?

– O kiek tu žinai?

– Tris.

– Tai jau ne, penkis, tą galiu garantuoti.

– Gerai, pasakok toliau.

– Iškart pergalvojau visus *už* ir *prieš*. Kadangi visada sumoku laiku, pamaniau, kad Tanas nori pakelti kainą. Negaliu skųstis, verslas sekasi, ir jis tai žino. Bet klydau, jis atėjo ne dėl pinigų.

– Ko jam reikėjo?

– Nė nepasisveikinęs paklausė, ar aš pažįstu tave.

Montalbanui pasirodė, kad blogai išgirdo.

– Ką pažįsti?

– Tave, Salvuk, tave.

– Ką tu jam atsakei?

– Pilnomis kelnėmis atsakiau, kad, žinoma, pažįstu, bet tik iš matymo, laba diena ir labas vakaras. Jis pažiūrėjo į mane tokiomis akimis kaip statulos, patikėk, jos buvo nejudančios, negyvos, paskui užvertė galvą, tylutėliai nusijuokė ir paklausė, gal noriu išgirsti, kiek turiu ant užpakalio plaukų, apsiriktų daugiausia dviem. Tai reiškė, kad jis žino viską apie mano gyvenimą ir mirtį, te ji dar neskuba ateiti. Todėl nudelbiau akis ir nepravėriau burnos. Tada jis liepė tau pasakyti, kad nori susitikti.

– Kada ir kur?

– Šiąnakt, auštant. Tuoj paaiškinsiu kur.

– Ar žinai, ko jam iš manęs reikia?

– Šito nežinau ir nenoriu žinoti. Prašė įtikinti tave, kad gali juo pasitikėti kaip broliu.

Pasitikėti kaip broliu. Šie žodžiai Montalbano nenuramino, priešingai, per nugarą perėjo nemalonus

šiurpas: visi žinojo, kad pirmoji iš trijų – ar penkių – Tano aukų buvo jo vyresnysis brolis Nikolinas, pirma jį pasmaugė, o paskui pagal kažkokį mįslingą semiologinį dėsnį kruopščiai nudyrė odą. Montalbaną apnikusios niūrios mintys tapo dar niūresnės (jei tik tai buvo įmanoma), kai uždėjęs ranką jam ant peties Džedžė sušnabždėjo:

– Būk atsargus, Salvuk, jis piktas žvėris.

Komisaras lėtai važiavo namo, kai staiga pastebėjo, kad paskui jį seka Džedžė mašina, mirksėdama šviesomis. Pasitraukė į šalį, Džedžė prisigretino ir persisvėręs pro langelį iš Montalbano pusės atkišo ryšulį.

– Užmiršau migdolinius sausainiukus.

– Ačiū. Maniau, tai buvo tik toks pretekstas, priedanga.

– Kuo tu mane laikai? Tokiu, kuris viena kalba, kita daro?

Įsižeidęs paspaudė greičio paminą.

Apie tą naktį komisaras būtų galėjęs papasakoti daktarui. Pirmiausia į galvą toptelėjo paskambinti kvestoriui*, pažadinti jį, informuoti ir taip apsidrausti nuo visų galimų šios istorijos posūkių. Bet Tanas Graikas labai aiškiai pasakė, o Džedžė persakė: niekam nieko nesakyti ir į susitikimą ateiti vienam. Tiesa, ne laikas žaisti vagis ir policininkus, jo parei-

* *questore* – šiuolaikinėje Italijos policijos struktūroje – rajono policijos komisariato vadovas (vert.)

ga buvo atlikti savo pareigą, kitaip tariant, pranešti vyresnybei, kartu su ja iki mažiausių smulkmenų parengti pasalos ir suėmimo operaciją, gal pasitelkus didesnes pajėgas. Tanas beveik dešimt metų slapstėsi ir buvo ieškomas, o jis kuo ramiausiai eis su juo susitikti, lyg šis būtų iš Amerikos sugrįžęs draugas? Negali būti nė kalbos, jis to nepadarys, privalo pranešti kvestoriui. Surinko Montelūzoje – rajono administraciniame centre, gyvenusio savo viršininko namų telefono numerį.

– Čia tu, mano meile? – išgirdo Livijos balsą iš Bokadasės prie Genujos.

Akimirką Montalbanas neteko žado, akivaizdu, kad apvaizda saugo jį nuo pokalbio su kvestorium ir privertė supainioti numerius.

– Atleisk, kad prieš tai taip elgiausi, man netikėtai paskambino ir turėjau išeiti.

– Salvai, užmiršk, žinau, kuo dirbi. Tai tu man atleisk, kad supykau, tiesiog pasijutau nusivylusi.

Montalbanas pažvelgė į laikrodį – iki susitikimo su Tanu buvo dar trys valandos.

– Jei nori, galime pasikalbėti.

– Dabar? Atleisk, Salvai, ne iš keršto, bet dabar nenorėčiau. Išgėriau migdomųjų, akys lipte limpa.

– Gerai, suprantu. Iki rytojaus. Livija, aš tave myliu.

Livijos balsas staiga pasikeitė, suskambo gyvai, sujaudintai.

– Ką? Kas nutiko? Salvai, kas atsitiko?

– Nieko, kodėl kažkas turėjo atsitikti?

– Mielasis, tu man meluoji. Turi padaryti kažką pavojingo? Salvai, neversk manęs nerimauti.

– Iš kur tau šauna tokios mintys?

– Salvai, pasakyk tiesą.

– Nesiruošiu daryti nieko pavojingo.

– Netikiu.

– Dėl Dievo meilės, kodėl?

– Nes pasakei, kad mane myli. Kiek mes pažįstami, sakei tai tik tris kartus, aš suskaičiavau, ir kaskart įvykdavo kažkas ypatingo.

Reikėjo baigti pokalbį, su Livija galėjo užtrukti iki ryto.

– Labanakt, mylimoji, saldžių sapnų. Nebūk kvaila. Iki, man vėl reikia išeiti.

Kaip prastumti laiką? Nusiprausė po dušu, perskaitė keletą Montalbáno knygos lapų, bet mažai ką suprato, paslankiojo iš kambario į kambarį, čia pataisydamas kreivai kabėjusį paveikslą, čia paskaitydamas laišką, sąskaitą, užrašus, paliesdamas viską, kas papuldavo po ranka. Dar sykį palindo po dušu, nusiskuto ir ta proga įsipjovė smakrą. Įjungė televizorių, bet iškart išjungė, jį pradėjo pykinti. Pagaliau atėjo laikas. Jau pasiruošęs išeiti, panūdo suvalgyti migdolinį sausainiuką. Nuoširdžiai nustebo pamatęs, kad ant stalo gulėjęs ryšulys praplėštas, o kartoninėje dėžutėje nelikę nė vieno sausainio. Suvalgė visus, tačiau susijaudinęs to nepastebėjo. O blogiausia – nė nepajuto skonio.

Du

Montalbanas atsigręžė iš lėto, lyg norėdamas numaldyti buką, staiga užplūdusį įtūžį, kad tarsi koks pradinukas leidosi taip netikėtai užklumpamas iš nugaros. Kad ir kaip buvo įtempęs klausą, neišgirdo nė menkiausio triukšmo. „Vienas nulis tavo naudai, šmiki“, – pagalvojo.

Nors niekada nebuvo matęs jo gyvo, atpažino iš karto. Lyginant su nuotraukomis, išplatintomis prieš keletą metų, Tanas buvo užsiauginęs barzdą ir ūsus, tačiau akys liko tokios pat, be išraiškos, „lyg statulos“, kaip teisingai jas apsakė Džedžė.

Tanas Graikas nusilenkė, tas veiksmas buvo be menkiausio patyčių šešėlio, be jokios pašaipos. Atsakydamas Montalbanas taip pat nusilenkė. Tanas nusikvatojo užvertęs galvą.

– Atrodom kaip du japonai, kaip tie kariai su šarvais ir kardais. Kaip jie vadinasi?

– Samurajai.

Tanas išskleidė rankas, lyg norėtų apkabinti prieš jį stovintį vyrą.

– Labai malonu asmeniškai susipažinti su garsiuoju komisaru Montalbanu.

Montalbanas nutarė, kad laikas nutraukti ceremonijas ir eiti tiesiai prie reikalo, pakreipti susitikimą tinkama vaga.

– Nežinau, kiek jums gali būti maloni pažintis su manimi.

– Bet vieną malonumų jūs man jau suteikėt.

– Paaiškinkit.

– Kreipiatės į mane *jūs*, ar tai mažai? Nėra nė vieno policininko, nė vieno, o jų pažįstu tikrai daug, kuris nebūtų manęs tujinęs.

– Tikiuosi, suprantat, kad atstovauju įstatymui, o jūs esate besislapstantis pavojingas nusikaltėlis ir žudikas? Ir mes stovime akis į akį.

– Aš beginklis. O jūs?

– Aš irgi.

Tanas vėl nusijuokė visa gerkle, atlošęs galvą.

– Dar niekada neklydau dėl žmonių, niekada!

– Ginkluotas ar ne, vis tiek privalau jus suimti.

– Komisare, tam ir esu čia, kad mane suimtumėt. Dėl to ir norėjau su jumis susitikti.

Nebuvo abejonės, kad jis kalba nuoširdžiai, tačiau būtent tas nuoširdumas privertė Montalbaną suklusti: negalėjo suprasti, kur Tanas lenkia.

– Reikėjo ateiti į komisariatą ir pasiduoti. Čia ar Vigatoje, nesvarbu.

– Tai jau ne, mielas komisare, tai ne tas pats, stebiuosi, juk esat raštingas žmogus, o tie žodžiai nėra vienodi. Aš leisiu mane suimti, ne pasiduosiu. Imkit švarkelį, pasikalbėsime viduje, tuoj atrakinsiu duris.

Montalbanas nukabino nuo alyvmedžio šakos švarką, užsimetė jį ant rankos ir paskui šeimininką įžengė į namą. Viduje buvo visai tamsu, Tanas įžiebė žibalinę lempą ir mostelėjo komisarui atsisėsti ant vienos iš dviejų kėdžių prie nedidelio staliuko. Kambaryje stovėjo lova su čiužiniu, be pagalvės ir be paklodės, spintelė stiklinėmis durelėmis su buteliais, stiklinėmis, sausainiais, lėkštėmis, makaronų pakeliais, padažų skardinėmis, kažkokiomis dėželėmis. Kambaryje buvo ir malkomis kūrenama viryklė su katilėliais ir puodais. Palaikiai mediniai laiptai vedė į viršutinį aukštą. Komisaro akys įsmigo į gyvūną, daug pavojingesnį už mašinos daiktinėje miegojusį driežą, tai buvo tikra nuodingoji gyvatė – automatas, jis snūduriavo stačias, atremtas į sieną prie lovos.

– Turiu gero vyno, – pasakė Tanas kaip tikras namų šeimininkas.

– Taip, ačiū, – atsakė Montalbanas.

Geras vynas tikrai turėtų padėti atsigauti nuo šalčio, įtampos, nuo daugiau nei kilogramo migdolinių sausainėlių skrandyje ir nakties slogučio.

Tanas įpylė, pakėlė taurę.

– Į sveikatą.

Komisaras pakėlė savąją, irgi pasveikino.

– Į jūsų sveikatą.

Vynas tikrai buvo geras, nubėgo maloniai užliedamas kūną šiluma ir paguoda.

– Išties puikus, – pagyrė Montalbanas.

– Dar vieną?

Montalbanas staigiu judesiu atitraukė taurę, nenorėdamas pasiduoti pagundai.

– Gal pasikalbėkim?

– Pasikalbėkim. Taigi, kaip sakiau, nutariau leisti jums mane suimti...

– Kodėl?

Toks staigus Montalbano klausimas sutrikdė pašnekovą. Po akimirkos jis atsigavo.

– Man reikia gydytis, sergu.

– Leisite pasakyti? Manote, kad gerai mane pažįstat, taigi turėtumėt žinoti, kad nesu iš tų, kuriuos galima maustyti.

– Neabejoju.

– Tai kodėl negerbiate manęs ir pasakojat nesąmones?

– Netikit, kad sergu?

– Tikiu. Bet nesąmonė, kurią bandote man prakišti – kad norėdamas gydytis turite būti suimtas. Galiu paaiškinti. Pusantro mėnesio gulėjot Palermo Lurdo Dievo Motinos klinikoje, paskui tris mėnesius – Trapanio Getsamanio klinikoje, kur profesorius Amerigas Guarnera jus operavo. Jei norėtumėt, jau šiandien pat, nors daugelis dalykų pastaraisiais metais kiek pasikeitė, galėtumėt rasti ne vieną kliniką, kuri užsimerktų ir nepraneštų policijai apie jūsų gydymą. Taigi priežastis, dėl kurios norite būti suimtas, ne liga.

– O jei pasakyčiau, kad laikai keičiasi ir ratas sukasi vis greičiau?

– Tai mane labiau įtikintų.

– Matot, mano velionis tėvas, kuris buvo garbingas žmogus tais laikais, kai žodis *garbė* dar kažką reiškė, man, vaikui, aiškindavo, jog vežimui, kuriuo

važiuoja garbingi vyrai, reikia daug tepalo, kad ratai suktųsi ir vežimas važiuotų greitai. Paskui, kai mano tėvo karta pasitraukė ir į tą vežimą atsisėdau aš, kai kurie mūsiškiai ėmė kalbėti: kodėl turime prašyti tepalo iš politikų, merų, bankininkų ir panašiai? Mes patys galime jo pasidaryti! Gerai! Šaunu! Visi sutiko. Žinoma, visada būdavo tokių, kurie pavogdavo draugo arklį, neleisdavo savo bendrininkui važiuoti tuo ar kitu keliu, imdavo aklai šaudyti į kitų draugijų vežimus, arklius ir raitelius... Bet dar pajėgėme susitvarkyti tarpusavy. Vežimų daugėjo, atsirado daugiau kelių. Atėjo laikas ir kažkoks didis protas susimąstė, ėmė svarstyti, kodėl turėtume važiuoti vežimais. Mes per lėti, aiškino, mus aplenks, dabar visi važinėja mašinomis, negalima šalintis pažangos! Gerai! Šaunu! Ir visi puolė keisti vežimus į automobilius, laikyti teises. Bet ne visiems pavyko išlaikyti vairavimo egzaminus, kam nepavyko, tas pasitraukė ar buvo priverstas pasitraukti iš būrio. Dar nespėjom apsiprasti su naujomis mašinomis, kai jaunesni už mus, nuo gimimo važinėję automobiliais, studijavę teisę ar ekonomiką Jungtinėse Valstijose ar Vokietijoje, pranešė, jog mūsų mašinos per lėtos, reikia persėsti į lenktyninius automobilius, į ferarius, maseračius su telefonais ir faksais, tokius, kurie šauna į priekį kaip kulkos. Tie vaikiai dar naujokai, jie kalbasi su aparatais, ne su žmonėmis, jie tavęs nepažįsta, nežino, kas buvai, o jei ir žino – jiems nusispjaut, jie net vienas kito nepažįsta, kalbasi su kompiuteriais. Trumpiau, tiems vaikiams niekas nesvarbu, vos pamato, kad vargsti su savo lėtuoju automobiliu, nubloškia tave

nuo kelio nesusimąstę, ir atsiduri griovyje nusuktu sprandu.

– O jūs nemokate važiuoti ferariu.

– Būtent. Ir nenoriu atsidurti griovyje, todėl verčiau pasitrauksiu.

– Jūs man nepanašus į tą, kuris pasitrauktų savo valia.

– Savo valia, komisare, patikėkit, savo valia. Žinoma, yra visokių būdų įtikinti žmogų veikti laisvai, savo valia. Kartą vienas draugas, kuris daug skaitė ir buvo labai mokytas, papasakojo man istoriją, o aš ją jums perpasakosiu žodis į žodį. Jis ją perskaitė vokiškoje knygoje. Vienas vyras sako savo draugui: lažinamės, kad mano katinas valgys aštriąsias garstyčias, tokias, kurios viduriuose pradegina skylę? Katinai nemėgsta garstyčių, atsakė jo draugas. O mano katinas jas valgys, pasakė vyras. Muši jį, kad valgytų? paklausė draugas. Ne, ne, be jokios prievartos, jis valgys jas laisvai, savo valia, atsakė vyras. Jie susilažino, vyras paėmė didelį šaukštą garstyčių, tokių, nuo kurių vien pažiūrėjus dega burna, pagavo katiną ir tekšt! uždrėbė garstyčių jam ant užpakalio. Pajutęs degant užpakalį, vargšas katinas ėmė laižytis. Laižė, laižė ir savo valia suvalgė visas garstyčias. Taigi taip, gerbiamasis.

– Supratau. Dabar pakalbėkim apie esminius dalykus.

– Kaip sakiau, leisiu mane suimti, bet man reikia spektaklio, kad nekrisčiau veidu į purvą.

– Nesuprantu.

– Tuoj viską paaiškinsiu.

Jie aiškinosi ilgai, retkarčiais gurkštelėdami vyno. Pagaliau Montalbanas patikėjo Tano žodžiais. Bet ar galėjo juo pasitikėti? Tai buvo tikras galvosūkis. Jaunystėje Montalbanui patiko lošti kortomis, paskui, laimė, tas pomėgis išblėso, tačiau jautė, kad priešininkas lošia nežymėtomis kortomis, nesukčiauja. Turėjo pasitikėti ta nuojauta, tikėdamasis, kad nesuklydo. Smulkiai, kruopščiai jie aptarė visas suėmimo detales, kad išvengtų bet kokio netikėtumo. Kai baigė kalbėtis, saulė jau buvo aukštai. Prieš išeidamas iš namuko, kad pradėtų spektaklį, komisaras ilgai žiūrėjo Tanui į akis.

– Pasakykit man tiesą.

– Klausau, komisare Montalbanai.

– Kodėl pasirinkot būtent mane?

– Nes jūs suprantat ir man tai įrodėt.

Galvotrūkčiais leisdamasis taku per vynuogyną, Montalbanas atsiminė, kad komisariate turėtų budėti Agatinas Katarela, taigi mažų mažiausiai laukė sunkus pokalbis telefonu, jei ir pavyktų išvengti nelemtų ir pavojingų nesusikalbėjimų. Tas Katarela buvo tikra velnio dovana. Sunkiai suvokdavo, sukosi lėtai, į policiją priimtas tik kaip tolimas buvusio visagalio deputato Kuzumano giminaitis, kuris, praleidęs vasarą vėsiame Učiardonės kalėjime, vėl užmezgė ryšius su naujaisiais galingaisiais ir atsiriekė didelį gabalą pyrago, iš tų pyragų, kurie stebuklingai vis atsirasdavo, tereikėjo pakeisti vieną kitą kandidatą ir įsmeigti naujas žvakeles vietoj sudegusių. Susikalbėti su Katarela būdavo dar sunkiau, kai jam staiga

užeidavo ūpas – o taip nutikdavo dažnai – kalbėti, kaip jis sakydavo, itališkai.

Vieną dieną jis prisistatė labai susikrimtusiu veidu.

– Daktare, gal kartais galėtumėt nurodyti gydytoją, kuris būtų tas specialistas?

– Katarela, kokių ligų specialistas?

– Venerinių ligų.

Montalbanas iš nuostabos išsižiojo.

– Tu? Venerine liga? Kada pasigavai?

– Atmenu, ta liga susirgau dar vaikystėje, gal kokių šešerių ar septynerių metų.

– Katarela, kokius niekus man čia tauški? Tu tikras, kad tai venerinė liga?

– Visiškai tikras, daktare. Ateina ir praeina, čia yra, čia nėra – taigi venerinė* liga.

Važiuodamas telefono link, kuris turėjo būti būdelėje ties kelio išsišakojimu į Toresantą (turėjo būti, jei nenupjautas ragelis, pavogtas aparatas, o gal pradingusi ir pati būdelė), Montalbanas apsisprendė neskambinti ir savo pavaduotojui Mimi Audželui, nes jis buvo iš tų, kurie – nieko nepadarysi – pirmiausia praneštų žurnalistams, o paskui nustebtų, iš kur tie sužinojo. Liko tik Facijus su Tortorela, du puskarininkiai, ar kaip ten jie dabar vadinosi. Pasirinko Facijų, Tortorela buvo neseniai pašautas į pilvą ir dar negalavo, retkarčiais jam suskausdavo gyjanti žaizda.

* it. *venerea* – venerinė liga, bet ir iškreiptai praeinantis ir sugrįžtantis dalykas (vert.)

Stebuklas: būdelė stovėjo vietoje, telefonas veikė, o Facijus atsiliepė dar nenutilus antrajam signalui.

– Facijau, tu jau atsibudęs?

– Taip, komisare. Mažiau nei prieš pusę minutės man paskambino Katarela.

– Ko norėjo?

– Nelabai supratau, jis kalbėjo itališkai. Spėju, kad šiąnakt apšvarintas Karmelo Ingrasijos prekybos centras, tas didelis, ties miestelio riba. Vagys atvyko vilkiku ar dideliu sunkvežimiu.

– Nebuvo naktinio sargo?

– Buvo, bet niekas jo neranda.

– Važiuoji ten?

– Taip, taip.

– Nevažiuok. Paskambink Tortorelai, pasakyk, kad praneštų Audželui. Tegul jie važiuoja. Pasakyk, kad tu negali, išgalvok kokią nesąmonę, pasakyk, kad iškritai iš lopšio ir susitrenkei galvą. Ne, geriau pasakyk, kad tave suėmė karabinieriai. Dar geriau, pasakyk jiems, tegul paskambina karabinieriams, juk čia smulkmena, tik vagystė, o karabinieriai apsidžiaugs, kad juos pakvietėm bendradarbiauti. Klausyk: Tortorelai, Audželui ir karabinieriams pasakyk, ką liepiau, o tu paimk Galą, Galucą* – dievaži, jaučiuosi kaip vištidėje, ir Džermanà, ir atvažiuokit, kur pasakysiu. Apsiginkluokit automatais.

– Po paraliais!

– Taigi, po paraliais. Svarbi užduotis, ją reikia atlikti atsargiai, tegul niekas nė puse lūpų neprasižioja,

* it. *gallo* – gaidys (vert.)

ypač Galucas, jo svainis žurnalistas. O tam kietakakčiui Galui liepk nevažiuoti kaip Indianapolyje*. Jokių sirenų, jokių švyturėlių. Sudrumstus vandenį, žuvys dingsta. Dabar klausyk, paaiškinsiu, kur turi atvažiuoti.

Jie atvažiavo tyliai, nuo pokalbio nepraėjo nė pusvalandis. Išlipo iš mašinos ir pasuko Montalbano link, šis ženklais parodė sekti paskui. Visi susitiko už apgriuvusio namo, kad nebūtų matomi nuo kelio.

– Automobilyje ir jums turiu automatą, – tarė Facijus.

– Susikišk sau į užpakalį. Klausykit: jei gerai sužaisim šią partiją, gali būti, kad važiuosim namo su Tanu Graiku.

Montalbanas pajuto, kaip vyrams užėmė žadą.

– Tanas Graikas mūsų apylinkėse? – nustebo Facijus, atsipeikėjęs pirmas.

– Pavyko gerai įsižiūrėti, jis su barzda ir ūsais, bet vis tiek atpažįstamas.

– Kaip su juo susitikot?

– Facijau, neknisk, vėliau paaiškinsiu. Tanas yra namuke šitos kalvos viršuje, iš čia nesimato. Aplink jį auga alyvmedžiai. Name du kambariai, vienas apačioje, kitas viršuje. Iš priekio yra langas ir durys, antras langas viršutiniame kambaryje, bet į priešingą pusę. Aišku? Viską supratot? Tanas neturi kito kelio bėgti, tik pro duris, arba iššokti pro antrojo aukšto

* *Indianapolis Motor Speedway* – „Formulės 1" trasa Indianapolyje, JAV (vert.)

langą ir susilaužyti koją. Darysime taip: Facijus ir Galas užeina iš kitos pusės, aš, Džermanà ir Galucas išverčiam duris ir įeinam į vidų.

Facijus suabejojo.

– Kas tau? Nesutinki?

– Gal geriau apsupti namą ir liepti jam pasiduoti? Mes penki prieš vieną, jis neišsisuks.

– O tu tikras, kad name nėra nieko daugiau, tik Tanas?

Facijus nutilo.

– Klausykit manęs, – užbaigė Montalbanas trumpą štabo pasitarimą, – verčiau padarykim jam staigmeną.

Trys

Montalbano paskaičiavimu, Facijus ir Galas jau mažiausia penkias minutes slėpėsi už namo. Jis pats, prigludęs žolėje pilvu prie žemės, sugniaužęs pistoletą, su tiesiai į skrandžio įdubą įsirėžusiu akmeniu, jautėsi absoliučiai juokingas, lyg personažas iš filmo apie gangsterius. Negalėjo sulaukti ženklo pakelti uždangą. Dirstelėjo į greta gulintį Galucą – Džermanà buvo kiek dešiniau – ir pašnibždomis paklausė:

– Pasiruošęs?

– Taip, taip, – atsakė šis išpiltas prakaito, akivaizdžiai virtęs nervų kamuoliu. Montalbanui jo pagailo, bet juk negalėjo išduoti, kad tai – tik spektaklis, tiesa, su neaiškia pabaiga, bet vis tiek teatras.

– Pirmyn! – įsakė.

Lyg iššautas iki galo suspaustos spyruoklės, beveik neliesdamas žemės, Galucas trimis šuoliais pasiekė namą ir prisiplojo prie sienos greta durų. Neatrodė pavargęs, tačiau komisaras matė, kaip nuo dusulingo kvėpavimo kilnojasi jo krūtinė. Galucas tvirtai suspaudė automatą ir mostelėjo komisarui, kuris buvo pasiruošęs antrajam veiksmui. Montalbanas pažvelgė į Džermanà, šis atrodė ramus, netgi atsipalaidavęs.

– Einu, – sušvokštė jam be garso, perdėtai judindamas lūpas.

– Aš jus pridengsiu, – taip pat atsakė Džermanà, mostelėjęs smakru į rankose suspaustą automatą.

Pirmasis komisaro šuolis buvo tarsi iš vadovėlio: ryžtingai, neprarasdamas pusiausvyros jis atsiplėšė nuo žemės lyg šuolininkas į aukštį, pakibo ore ir nusileido ant žemės, lengvai, sutelktai it balerina. Galucas ir Džermanà, sekę jį iš skirtingų taškų, galėjo gėrėtis savo vadu. Antrasis šuolis buvo pamatuotas dar geriau už pirmąjį, bet pakibusiam ore Montalbanui kažkas atsitiko ir buvęs tiesus jis staiga pasviro kaip Pizos bokštas, o nusileido kaip tikras klounas. Susvyravo, išskleidė rankas ieškodamas į ką galėtų atsiremti, paskui sunkiai dribo ant šono. Galucas instinktyviai pajudėjo norėdamas pulti jam į pagalbą, laiku susitvardė ir vėl prisiplojo prie sienos. Džermanà irgi norėjo pašokti, bet susivaldė. Laimė, viskas netikra, pagalvojo komisaras, tą akimirką Tanas galėjo be vargo juos nukepti. Prapliupęs svariausiais keiksmais iš savo repertuaro, Montalbanas keturpėsčias puolė ieškoti pistoleto, kurį krisdamas paleido iš rankos. Pagaliau pamatė jį po laukinių arbūzų krūmu, vos įlindo paimti – arbūzai sprogo apiberdami jį sėklomis. Su liūdnu įtūžiu komisaras suprato nusiritęs iš filmų apie gangsterius herojaus iki Bado ir Lu komedijų personažo. Nebejautė jokio noro vaidinti atletą ar baleriną, todėl vos palinkęs greitai perbėgo tuos kelis iki namo likusius metrus.

Žiūrėdami vienas kitam į akis Montalbanas ir Galucas susikalbėjo ir susitarė be žodžių. Atsistojo

per tris žingsnius nuo durų – šios neatrodė labai tvirtos, įkvėpė ir puolė jas savo kūnų svoriu. Durys pasirodė tarsi iš popieriaus, būtum galėjęs išgriauti jas kumščio smūgiu, todėl abu akimirksniu įgriuvo į vidų. Komisarui per stebuklą pavyko sustoti, o Galucas, stumiamas savo paties jėgos inercijos, perlėkė visą kambarį, trenkėsi veidu į sieną, susigurino nosį ir paspringo staiga plūstelėjusiu krauju. Blankioje Tano tyčia paliktos degančios žibalinės lempos šviesoje komisaras galėjo žavėtis jo vaidyba. Apsimetęs pažadintas iš miegų, jis pašoko iš lovos garsiai keikdamasis ir puolė prie savo kalašnikovo, dabar atremto į stalą, taigi toliau nuo lovos. Montalbanas pasiruošė suvaidinti antraeilį vaidmenį.

– Stot! Įstatymo vardu stot arba šausiu! – sušuko visu balsu ir keturis kartus iššovė į lubas. Tanas sustingo pakėlęs rankas. Manydamas, kad viršuje gali būti dar žmonių, Galucas paleido automato papliūpą į medinius laiptus. Facijus su Galu, išgirdę šaudant, iš lauko paleido palaikomąją ugnį į langą. Visi name jau buvo apkurtinti šūvių, kai pasirodė Džermanà, padėdamas paskutinį tašką:

– Visi nė iš vietos arba šausiu.

Nespėjo baigti grasinimo, kai iš nugaros jį jau stūmė Facijus su Galu, ir jam teko prievarta įsiterpti tarp Montalbano ir Galuco, kuris padėjęs automatą ir išsitraukęs iš kišenės nosinę bandė šluostytis nosį. Jo marškiniai, kaklaraištis, švarkas buvo sutepti krauju. Tai matydamas Galas susierzino.

– Jis į tave šovė? Ar tas šmikis į tave šovė? – paklausė įsiutęs ir pasisuko į Taną, kuris pakeltomis

rankomis kantriai laukė, kada tvarkos palaikymo pajėgos sutvarkys savo sukeltą jovalą.

– Ne, nešovė. Trenkiausi į sieną, – sunkiai pratarė Galucas. Tanas į nieką nežiūrėjo, stovėjo įsmeigęs akis į batų galus.

„Jis bando suvaldyti juoką", – pagalvojo Montalbanas ir griežtai įsakė Galucui:

– Surakinkit jį.

– Ar čia jis? – tyliai paklausė Facijus.

– Jis, nepažįsti? – atsakė Montalbanas.

– Ką dabar darysim?

– Kiškit jį į mašiną ir vežkit į Montelūzos kvestūrą. Pakeliui paskambink kvestoriui, viską papasakok ir paklausk, ką daryti. Stenkitės, kad niekas jo nepamatytų ir nepažintų. Kol kas jo suėmimas turi likti paslaptyje. Eikite.

– O jūs?

– Apžiūrėsiu namus, padarysiu kratą, niekada nežinai, ką gali rasti.

Facijus su policininkais apsupo surakintą Taną ir pasuko durų link, Džermanà laikė rankose belaisvio kalašnikovą. Tik tada Tanas Graikas pakėlė galvą ir akimirką žvilgtelėjo į Montalbaną. Komisaras pastebėjo, kad „statulos" žvilgsnis dingo, o Tano akys dabar buvo gyvos, kone besijuokiančios.

Kai visi penki išnyko iš akių takelio gale, Montalbanas grįžo į namą daryti kratos. Jis išties atidarė bufetą, ištraukė dar puspilnį vyno butelį ir nusinešė į alyvmedžių šešėlį, kad ramiai išgertų. Pavojingo bėglio suėmimas baigtas sėkmingai.

Mimi Audželas atrodė lyg velnio apsėstas, vos pamatęs Montalbaną puolė jį kaip žvėris.

– Kur buvai? Kur slapstaisi? Kur visi vyrai? Kad tave kur velniai, ar galima šitaip elgtis?

Matyt, jis buvo tikrai įsiutęs, jei pratrūko taip šiurkščiai kalbėti: jie trejus metus dirbo kartu ir komisaras nė sykio negirdėjo jo keikiantis. Tiksliau, kartą girdėjo: kai kažkoks kvailys pašovė Tortorelą į pilvą, jo reakcija buvo tokia pati.

– Mimi, kas tave įgėlė?

– Kaip tai kas mane įgėlė? Išsigandau!

– Išsigandai? Ko gi?

– Skambino mažiausiai šeši žmonės. Jų pasakojimų detalės skyrėsi, bet esmė buvo viena ir ta pati: susišaudymas su mirusiais ir sužeistais. Vienas kalbėjo apie skerdynes. Namuose tavęs neradau, Facijus su kitais išvažiavo automobiliu niekam nieko nepasakę... pagalvojau, kad dukart du yra keturi. Klydau?

– Ne, neklydai. Bet pyk ne ant manęs, pyk ant telefono, jis dėl visko kaltas.

– Kuo čia dėtas telefonas?

– Dėtas, ir dar kaip! Nes šiandien telefonai yra pačiuose tamsiausiuose užkampiuose. Ką daro žmonės, kai turi po ranka telefoną? Skambina. Pasakoja tikrus ir nebūtus dalykus, galimus ir negalimus, susapnuotus kaip Eduardo pjesėje, pala, kaip ji vadinosi, taip, „Balsai iš vidaus", išpučia ir vėl suspaudžia, bet niekada nepasako žmogaus, apie kurį kalba, vardo ir pavardės. Jie skambina žaliaisiais telefonais, kur be jokios atsakomybės gali taukšti didžiausias nesąmones! O mafijos ekspertai džiaugiasi: Sicilijoje nyksta

nusikaltėlių solidarumas, bendrystė, nyksta baimė! Niekas nenyksta, tik lobsta telefonų kompanijos.

– Montalbanai, nerėk, apkursiu, nenoriu girdėti tavo išvedžiojimų! Ar tiesa, kad yra mirusių ir sužeistų?

– Visiškas melas. Nebuvo jokio susišaudymo, šaudėm į orą, Galucas pats susigurino nosį ir tas pasidavė.

– Kas tas?

– Bėglys.

– Supratau, bet koks bėglys?

Įpuolė uždusęs Katarela ir išvadavo jį nuo atsakymo.

– Komisare, skambina ponas kvestorius.

– Paskui pasakysiu, – atsakė Montalbanas ir nėrė į savo kabinetą.

– Brangus drauge, skambinu norėdamas kuo nuoširdžiausiai pasveikinti!

– Ačiū.

– Jūs pataikėt į dešimtuką!

– Mums pasisekė.

– Atrodo, kad asmuo, apie kurį kalbame, yra daug svarbesnis nei norėjo atrodyti.

– Kur jis dabar?

– Pakeliui į Palermą. To pareikalavo kovos su mafija padalinio vadai, nieko nepadarysi. Jūsų vyrai nė nestabtelėjo Montelūzoje, nuvažiavo toliau. Daviau palydos mašiną su keturiais saviškiais.

– Tai jūs nesikalbėjot su Facijum?

– Neturėjau nei laiko, nei progos. Beveik nieko nežinau apie tai, kas įvyko. Būčiau dėkingas, jei šiandien po pietų užsuktumėt į kvestūrą papasakoti visų smulkmenų.

„Tai pinklės“, – pagalvojo Montalbanas, prisiminęs aštuonioliktojo amžiaus Hamleto monologo vertimą. Bet tik paklausė:

– Kelintą?

– Tarkim, penktą. Tiesa, iš Palermo prašė niekam nesakyti apie operaciją, bent jau kol kas.

– Jei tai priklausytų tik nuo manęs...

– Nekalbėjau apie jus, gerai jus pažįstu, žinau, kad, palyginti su jumis, žuvys yra tikros patarškos. Beje, turiu pasakyti...

Stojo pauzė, kvestorius nutilo, o Montalbanas visai netroško išgirsti, ką šis pasakys: po tokių liaupsių jo galvoje įkyriai suzyzė mintis „aš tai jau girdėjau.“

– Montalbanai, turiu pasakyti, – vėl dvejodamas prabilo pašnekovas, o dėl tos dvejonės zyzimas tapo dar įkyresnis.

– Klausau.

– Manau, šįkart man nepavyks išsisukti nepaskyrus jūsų kvestoriaus pavaduotoju.

– Švenčiausioji Mergele, bet kodėl?

– Montalbanai, nebūkit juokingas.

– Atsiprašau, kodėl reikėtų mane paaukštinti?

– Koks dar klausimas?! Už tai, ką padarėte šįryt.

Montalbaną tuo pat metu išpylė karštis ir nupurtė šaltis, jo kakta prakaitavo, o nugara šalo, tokia perspektyva jam kėlė siaubą.

– Pone kvestoriau, nepadariau nieko tokio, ko kiekvieną dieną nedarytų mano kolegos.

– Neabejoju. Tačiau būtent šitas suėmimas, kai apie jį bus pranešta, sukels daug triukšmo.

– Nėra jokios vilties?

– Nagi, nebūkit vaikas.

Komisaras pasijuto kaip žuvis tinkle, jam ėmė trūkti oro, jis žiopčiojo, paskui griebėsi šiaudo.

– Ar negalėtume pasakyti, kad dėl to kaltas Facijus?

– Kaip tai kaltas?

– Atsiprašau, suklydau, norėjau pasakyti, kad tai jo nuopelnas.

– Montalbanai, iki pasimatymo.

Kitapus durų laukiantis Audželas nutaisė klausiamą veido išraišką.

– Ką pasakė kvestorius?

– Aptarėm padėtį.

– Bet tavo ir veidas!

– Koks veidas?

– Priblokštas.

– Dar nesuvirškinau to, ką suvalgiau vakar vakare.

– O ką skanaus valgei?

– Pusantro kilogramo migdolinių sausainukų, mirkytų saldžiame vyne.

Audželas pažvelgė į jį sutrikęs, o Montalbanas, nujausdamas klausimą apie bėglio tapatybę, pasinaudojo jo sutrikimu, kad pakeistų pokalbio temą ir nukreiptų pašnekovo mintis kita linkme.

– Suradot naktinį sargą?

– Iš prekybos centro? Taip, radau. Vagys jam gerokai trinktelėjo per galvą, užkišo burną, surišo rankas ir kojas ir įkišo į didįjį šaldytuvą.

– Mirė?

– Ne, bet, manau, nesijaučia gyvas. Kai jį ištraukėm, atrodė lyg milžiniška džiovinta menkė.

– Ar jau apgalvojai veiksmų planą?

– Turiu minčių, karabinierių vadas irgi turi minčių, bet viena yra tikra: jie atvažiavo dideliu sunkvežimiu, kitaip nebūtų galėję visko išvežti. Krovė mažiausiai šeši žmonės, jiems vadovavo profesionalas.

– Klausyk, Mimi, važiuoju namo, persirengsiu ir grįšiu.

Prie Marinelos pastebėjo pradėjusią žybsėti degalų bako lemputę. Užsuko į degalinę, kurioje neseniai įvyko susišaudymas, ir jis turėjo uždaryti į areštinę degalų pilstytoją, kad šis papasakotų viską, ką matė. Tas pats pilstytojas, kuris dėl to visai nejautė nuoskaudos, vos jį išvydęs pasisveikino tokiu šaižiu balsu, kad Montalbaną nukrėtė šiurpas. Pripildė baką, suskaičiavo pinigus ir įsmeigė akis į komisarą.

– Kas atsitiko? Per mažai sumokėjau?

– Ne, su pinigais tvarka. Noriu jums kai ką pasakyti.

– Sakyk, – nekantriai pratarė Montalbanas: jei tas būtų dar tempęs, būtų pratrūkęs.

– Pažiūrėkit į tą sunkvežimį, – mostelėjo į aikštelėje už degalinės stovintį didelį sunkvežimį su priekaba, ant krovinio kruopščiai užtemptu brezentu.

– Šįryt anksti, vos pradėjau dirbti, jis čia jau stovėjo. Praėjo keturios valandos, o niekas dar nepasirodė jo paimti.

– Pažiūrėjai, gal vairuotojas miega kabinoje?

– Taip, žiūrėjau, tuščia. Ir dar viena keistenybė, raktai degimo spynelėje, kas nori gali užvesti variklį ir nuvažiuoti.

– Einam, pažiūrėsim, – pasakė Montalbanas staiga susidomėjęs.

Keturi

Smulkutis, plonais kaip pelės uodega ūseliais, nemalonia šypsena, akiniais, kurių rėmeliai auksiniai, rudais batais, rudomis kojinėmis, ruda eilute, rudais marškiniais, rudu kaklaryšiu, tiesiog rudas košmaras – prekybos centro savininkas Karmelas Ingrasija užmetęs koją ant kojos pirštais išlygino dešinės kelnių klešnės raukšlę ir trečiąkart pakartojo savo glaustą faktų interpretaciją.

– Tai buvo pokštas, komisare, norėta iš manęs pasijuokti.

Montalbanas įsmeigė akis į rankoje laikomą šratinuką, sutelkė dėmesį į dangtelį, nuėmė jį, apžiūrėjo iš viršaus ir iš vidaus, lyg niekada anksčiau tokio daikto nebūtų matęs, papūtė į dangtelio vidų, tarsi norėtų išpūsti kažkokią nematomą dulkelę, vėl pažiūrėjo, liko nepatenkintas, dar sykį papūtė, padėjo ant rašomojo stalo, nusuko metalinį galiuką, kiek pagalvojo, padėjo šalia dangtelio, įsmeigė įdėmų žvilgsnį į rankoje likusią viduriniąją dalį, paskui padėjo ją prie kitų dviejų dalių ir giliai įkvėpė. Jam pavyko nusiraminti, suvaldyti akimirkai jį beveik užvaldžiusį postūmį atsistoti, prieiti prie Ingrasijos, trenkti į

veidą kumščiu, o paskui paklausti: „Sakykit atvirai, kaip manote, aš dabar juokavau?"

Susitikime dalyvavęs Tortorela, žinantis tam tikras savo viršininko reakcijas, akivaizdžiai lengviau atsikvėpė.

– Norėčiau suprasti, – pasakė Montalbanas visiškai susitvardęs.

– Ką čia suprasti, komisare? Viskas aišku kaip dieną. Visos pavogtos prekės buvo tame sunkvežimyje, netrūko nė dantų krapštuko ar saldainio. Taigi, jei kažkas tai padarė ne norėdamas pavogti – vadinasi, norėjo iškrėsti pokštą, pasijuokti.

– Pone Ingrasija, prašyčiau kantrybės, aš mąstau lėtai. Taigi prieš aštuonias dienas iš Katanijos automobilių parko, kitaip tariant, visai priešingoje salos pusėje, du žmonės pasisavino įmonės „Sferlazza" sunkvežimį su priekaba. Tuo metu sunkvežimis buvo tuščias. Septynias dienas jie kažkur tarp Katanijos ir Vigatos jį slėpė, nes niekas niekur jo nematė. Taigi, logiškai galvojant, vienintelė priežastis, kodėl pavogė ir paslėpė tą sunkvežimį – kad atėjus laikui juo pasinaudotų iškrėsdami jums pokštą. Toliau. Vakar apie pirmą nakties, kai aplink beveik tuščia, sunkvežimis sustojo prie jūsų prekybos centro. Naktinis sargas pamanė, kad jis atvežė naujas prekes, nors ir labai keistu laiku. Nežinome, kaip viskas klostėsi iš tikrųjų, nes sargas vis dar nepajėgia kalbėti, bet viena aišku: jį pašalina iš kelio, paima raktus ir įeina į vidų. Vienas iš vagių nurengia sargą ir apsivelka jo uniformą. Atvirai pasakysiu, genialus žingsnis. Antras genialus žingsnis – įjungiamos šviesos ir visi

darbuojasi atvirai, nesisaugodami, sakytum dienos šviesoje, jei nebūtų buvusi naktis. Neabejotinai genialu. Nes atsitiktinai ten atsidūręs žmogus, pamatęs uniformuotą sargą, prižiūrintį sunkvežimį kraunančius vyrus, niekada nepagalvotų, jog tai – apiplėšimas. Tokia yra mano kolegos Audželo nuomonė, o jo mintis patvirtino ir kavalierius Mizuraka, tuo metu pro šalį važiavęs namo.

Ingrasija, kuris jau buvo praradęs susidomėjimą Montalbano pasakojimu, išgirdęs šį vardą sukruto lyg įgeltas.

– Mizuraka?!

– Taip, tas pats, kuris dirbo Civilinės būklės aktų įrašų biure.

– Jis fašistas!

– Nesuprantu, kaip kavalieriaus politinės pažiūros susijusios su mūsų aptariamu įvykiu.

– Dar ir kaip susijusios! Nes kai aš buvau politikoje, mes buvome priešai.

– Jūs jau pasitraukėte iš politikos?

– Neturėjau kitos išeities, kai tie keturi teisėjai iš Milano nusprendė sugriauti politiką, prekybą ir pramonę!

– Klausykit, tai, ką pasakė kavalierius, yra tik paprastas liudijimas, patvirtinantis vagių *modus operandi*.

– Man nusišvilpt į tai, ką sako kavalierius. Noriu pasakyti, kad jis yra tik vargšas iškvaišęs senas žmogus, jau senokai perkopęs aštuonias dešimtis. Pamatęs katę gali pasakyti, kad tai dramblys. Be to, ką jis ten veikė tokiu vėlyvu metu?

– Nežinau, paklausiu. Gal grįžkim prie mūsų pokalbio?

– Grįžkim.

– Kai maždaug po dviejų valandų sunkvežimis pakraunamas, jis išvažiuoja. Nuvažiuoja penkis ar šešis kilometrus, sugrįžta, sustoja degalinėje ir stovi ten tol, kol pasirodau aš. Jūsų nuomone, kažkas sukėlė tokią sumaištį ir įvykdė pustuzinį nusikaltimų, rizikuodamas ne vieniems metams sėsti į kalėjimą, tik tam, kad pats pasijuoktų ir jus pajuokintų?

– Komisare, galime čia sėdėti nors ir per naktį, bet, prisiekiu, nesugalvoju nieko kito, išskyrus pokštą.

Montalbanas šaldytuve rado šaltų makaronų su pomidorų padažu, baziliku ir juodosiomis alyvuogėmis, ančiuvių, ir svogūnų acto padaže, kvepėjo taip, kad ir numirėlis prisikeltų. Montalbanas visiškai pasitikėjo Adelinos, savo namų šeimininkės, liaudiška kulinarine vaizduote. Ta moteris, dviejų nepataisomų nusikaltėlių motina (vienas vis dar sėdėjo kalėjime, kur jį įkišo Montalbanas), kartą per dieną ateidavo padėti jam apsiruošti. Ir niekada jo nenuvildavo: kaskart atidaręs orkaitę ar šaldytuvą, komisaras pajusdavo tokį pat virpulį, kokį jausdavo vaikystėje, kai ankstyvą lapkričio antrosios rytą ieškodavo pintinės su mirusiųjų dovanomis. Tos šventės dabar jau nėra, ją ištrynė kalėdinių dovanų banalybė, taip pat, kaip šiandien ištrinamas mirusiųjų atminimas. Vieninteliai, kas neužmiršta savo mirusiųjų, dar daugiau, puoselėja jų atminimą, yra

mafiozai, bet jų atminimui tikrai siunčiami ne skardiniai traukinukai ar marcipaniniai vaisiai. Žodžiu, staigmena buvo neatskiriamas Adelinos patiekalų prieskonis.

Paėmė maistą, butelį vyno, duonos, įjungė televizorių ir atsisėdo prie stalo. Jam patiko valgyti vienam, be žodžių mėgautis kąsniais – tarp daugelio jo saitų su Livija buvo ir šis: valgant nekalbėti. Pagalvojo, kad jo skonis artimesnis Megrė, o ne Pepė Karvalui, Montalbano romanų herojui, šlamštusiam patiekalus, kurie net rykliui išdegintų vidurius.

Nacionaliniai televizijos kanalai spinduliavo bjaurią nerimo nuotaiką, valdančioji dauguma nesutarė dėl įstatymo, kuris uždraustų kardomąjį įkalinimą tiems, kas susikišo į kišenę pusę šalies, politinės korupcijos tinklus atskleidę teismo pareigūnai protestavo skelbdami atsistatydinsią, padvelkęs maišto vėjas ir paprastiems žmonėms įkvėpė drąsos išsakyti savo mintis.

Įjungė pirmąjį iš dviejų vietinių televizijos kanalų. „Televigàta“ buvo provyriausybinis kanalas iš prigimties, nesvarbu, kokia būtų buvusi vyriausybė – raudona, juoda ar dangiška. Pranešėjas neužsiminė apie Tano suėmimą, tik pasakė, kad keletas pareigingų piliečių pranešė Vigatos policijai apie karštą ir mįslingą susišaudymą, įvykusį auštant vietovėje, vadintoje riešutmedžių giraite, tačiau nedelsiant į vietą atvažiavę pareigūnai nerado nieko įtartino. Apie Tano sulaikymą nepranešė ir „Retelibera“ žurnalistas Nikoló Dzitas, neslepiantis savo komunistinių pažiūrų. Tai reiškė, kad naujiena, laimė, neiškilo į viešumą. Tiesa,

visai nelauktai Dzitas prakalbo apie keistą vagystę iš Ingrasijos prekybos centro ir nepaaiškinamą sunkvežimio atsiradimą su visomis pavogtomis prekėmis. Manoma, pasakė Dzitas, kad sunkvežimis paliktas vagims susiginčijus dėl grobio dalybų. Tačiau Dzitas su tuo nesutiko, jo nuomone, viskas vyko kitaip ir yra daug sudėtingiau. „Komisare Montalbanai, kreipiuosi tiesiai į jus. Juk tiesa, kad ši istorija painesnė nei atrodo?“ – baigdamas paklausė žurnalistas.

Išgirdęs savo vardą ir pamatęs iš televizoriaus ekrano į jį įsmeigtas Dzito akis, Montalbanas paspringo vynu, užsikosėjo ir nusikeikė.

Baigęs valgyti, apsimovė maudymosi kelnaites ir nėrė į jūrą. Vanduo buvo šaltas, plaukiojimas jį atgaivino.

– Papasakokit tiksliai, kaip viskas vyko, – paprašė kvestorius.

Liepęs palydėti komisarą į savo kabinetą, atsistojo, žengė jo pasitikti, apkabino.

Montalbanas turėjo vieną ydą: nemokėjo meluoti ar pasakoti nesąmonių žmonėms, kuriuos žinojo esant sąžiningus arba kuriuos gerbė. Su nusikaltėliais, su žmonėmis, kurie jam nepatiko, galėjo šaltu veidu be paliovos taukšti pramanus, tvirtinti matęs mezginėliais apkraštuotą mėnulį. Savo viršininką jis ne tik gerbė, bet ir ne kartą yra taręsis su juo kaip su tėvu, todėl išgirdęs tokį prašymą iš susijaudinimo išraudo, išprakaitavo, pasimuistė kėdėje, lyg ji būtų siaubingai nepatogi. Kvestorius pastebėjo komisaro sumišimą, bet priskyrė jį nuoširdžiai Montalba-

no kančiai, kurią šis patirdavo kiekvieną kartą, kai tekdavo pasakoti apie pavykusią operaciją. Jis dar nebuvo užmiršęs, kaip per paskutinę spaudos konferenciją prieš televizijos kameras komisaras ilgai ir kankinamai vapėjo, kartais be jokios prasmės, išplėtęs vietoje nenustygstančias akis.

– Prieš pradėdamas pasakoti norėčiau patarimo.

– Jūsų paslaugoms.

– Ką turėčiau parašyti raporte?

– Atsiprašau, koks dar klausimas? Argi nesate rašęs raporto? Raporte išdėstomi įvykę faktai, – nustebęs griežtai atsakė kvestorius. Matydamas, kad jo pašnekovas vis dar nesiryžta prabilti, pridūrė:

– Tiesa, jūs sumaniai ir drąsiai pasinaudojote atsitiktiniu susitikimu ir pavertėte jį sėkminga policijos operacija, tačiau...

– Taigi norėjau pasakyti...

– Leiskite baigti. Tačiau esu priverstas pabrėžti, kad labai rizikavote ir privertėte rizikuoti savo vyrus, privalėjote pasikviesti gausesnes pajėgas, imtis būtinų atsargumo priemonių. Laimė, viskas baigėsi gerai, bet buvo pavojinga ir labai nuoširdžiai norėjau jums tai prikišti. O dabar pasakokit.

Montalbanas įsmeigė žvilgsnį į savo kairės rankos pirštus, lyg šie būtų netikėtai užaugę ir jis nežinotų, ką su jais veikti.

– Kas atsitiko? – kantriai paklausė kvestorius.

– Tas, kad viskas netikra, – pratrūko Montalbanas. – Nebuvo jokio atsitiktinio susitikimo, susitikau su Tanu, nes jis norėjo pasimatyti. Per tą susitikimą mes susitarėme.

Kvestorius persibraukė delnu akis.

– Jūs susitarėt?

– Šimtu procentų.

O kad jau pradėjo, išklojo viską iki galo, nuo Džedžė skambučio iki suėmimo spektaklio.

– Dar kas nors? – galiausiai paklausė kvestorius.

– Taip. Kadangi iš tiesų viskas buvo kaip papasakojau, aš nevertas būti paaukštintas į kvestoriaus pavaduotojus. Jei mane paaukštintų, tai būtų už apgaulę, už melą.

– Palikit man spręsti, – šiurkščiai pertarė pašnekovas.

Jis atsistojo, susidėjo rankas už nugaros ir kurį laiką galvojo. Paskui kažką nusprendė, pasisuko į Montalbaną.

– Padarysime taip. Parašysite du raportus.

– Du?! – nustebo Montalbanas pagalvojęs apie jį laukiantį vargą išdėstyti viską juodu ant balto.

– Nesiginčykit. Netikrąjį raportą padėsiu akivaizdžiai, kad rastų „kurmis“, kuris pasirūpins perduoti jį spaudai ar mafijai. O tikrąjį užrakinsiu seife.

Jis nusišypsojo.

– Kalbant apie paaukštinimą, kurio, regis, labiausiai ir bijote, tai kviečiu penktadienį vakare pas mus į namus, ramiai viską aptarsime. Mano žmona sugalvojo pritrenkiantį žuvų padažą.

Kavalierius Džerlandas Mizuraka, aštuoniasdešimt ketverių karingai nugyventų metų, liko ištikimas sau ir pradėjo bartis komisarui nespėjus nė pasakyti: „Klausau?“

– Kas tas kvailys prie telefono, kuris mane su jumis sujungė?

– Kodėl klausiat, kas atsitiko?

– Jis niekaip negalėjo suprasti mano vardo! Negalėjo jo įsikalti į savo kietą galvą! Vadino mane Bizurata, kaip magnio karbonatas!

Kiek įtariai patylėjo, paskui pakeitė toną.

– Ar galit prisiekti savo garbe, kad jis yra tik kvailas pimpagalvis?

Tikras, kad atsiliepė Katarela, Montalbanas nedvejodamas atsakė:

– Galiu prisiekti. Bet, atleiskit, kam jums to reikia?

– Nes jeigu jis norėjo iš manęs pasišaipyti ar pasišaipyti iš to, kam aš atstovauju, po penkių minučių būsiu pas jus ir išspardysiu jam užpakalį, kaip Dievą myliu!

„Kam atstovauja kavalierius Mizuraka?“ – pagalvojo Montalbanas klausydamas siaubingų pašnekovo grasinimų. Formaliai žiūrint – niekam, visiškai niekam. Seniai išėjęs į pensiją savivaldybės darbuotojas, jis nei dabar, nei anksčiau neužėmė jokių aukštų postų, savo partijoje buvo tik eilinis narys. Nepriekaištingai sąžiningas žmogus, oriai gyveno kone skurde, net Musolinio laikais nesiekė pasipelnyti, išliko eilinis ištikimas partietis, kaip anuomet sakyta. Bet tarsi atsvarai nuo trisdešimt penktųjų kariavo visuose karuose ir dalyvavo baisiausiuose mūšiuose, nė vieno nepraleisdamas, lyg būtų turėjęs talentą būti visur vienu metu, nuo Gvadalacharos Ispanijoje iki Bir el Gobio šiaurės Afrikoje ir Aksumo Etiopijoje. Paskui buvo belaisviu Teksase, atsisakė

bendradarbiauti, dėl to jo nelaisvės sąlygos tapo dar sunkesnės, tik duona ir vanduo. Taigi jis, galėtume sakyti, atstovavo – padarė išvadą Montalbanas – istorinei istorinių didvyrių atminčiai, bet išgyvenęs ją su naiviu tikėjimu ir sumokėjęs savimi: buvo triskart rimtai sužeistas, apšlubęs kairiąja koja.

„Jei būtumėt galėjęs, ar jūs būtumėt kovojęs Salo su vokiečiais ir respublikonais?" – kartą paklausė jo Montalbanas, Mizuraka jam savotiškai patiko. Patiko, nes didžiajame papirkinėtojų, papirktųjų, kyšininkų, išmušinėtojų, stumikų, procentininkų, melagių, vagių ir sukčių seriale, kurį kasdien papildydavo naujos serijos, komisaras jau kuris laikas jautė prielankumą žmonėms, kuriuos žinojo esant nepataisomai sąžiningus.

Išgirdęs šį klausimą senolis tarytum ištuštėjo, jo veidas dar labiau susiraukšlėjo, o žvilgsnis apsiblausė. Komisaras suprato, kad tą klausimą Mizuraka šimtus kartų buvo pats sau uždavęs ir negalėjo į jį atsakyti. Todėl nereikalavo atsakymo.

– Klausau? Jūs dar ten? – perklausė irzlus Mizurakos balsas.

– Taip, klausau, kavalieriau.

– Ką tik atsiminiau vieną dalyką, todėl atėjęs liudyti jo nepasakiau.

– Kavalieriau, neturiu priežasčių jumis abejoti.

– Keistas dalykas, jis atsitiko beveik prie pat prekybos centro, bet tuo metu neteikiau jam svarbos, buvau suirzęs ir piktas, nes aplink pilna mulkių, kurie...

– Gal pasakytumėt, koks tai dalykas?

Jei būtų leidęs jam kalbėti, Mizuraka būtų pradėjęs išvedžioti nuo pirmojo pasaulinio karo.

– Telefonu ne. Asmeniškai. Jei neapsigavau, tai turėtų būti svarbu.

Senolis visada pasakydavo tiek, kiek reikėjo pasakyti, nei daugiau, nei mažiau.

– Ar tai susiję su vagyste iš prekybos centro?

– Žinoma.

– Kam nors apie tai užsiminėt?

– Niekam.

– Labai prašau, neprasižiokit.

– Norit mane įžeisti? Tylėsiu kaip kapas. Ryt anksti ryte būsiu pas jus.

– Kavalieriau, noriu paklausti. Kur tokiu vėlyvu metu važiavot vienas ir suirzęs? Juk žinot, sulaukus tam tikro amžiaus dera pasisaugoti.

– Važiavau iš Montelūzos. Ten buvo partijos rajono valdybos susirinkimas, ir nors aš nesu valdybos narys, norėjau dalyvauti. Niekas neužtrenks durų prieš Džerlandą Mizuraką. Reikia gelbėti mūsų partijos garbę. Ji negali dalyvauti vyriausybėje kartu su tais išgamų politikų išgamomis vaikais ir sutikti su jų nutarimu išleisti iš kalėjimų tuos šunsnukius, kurie sužlugdė mūsų šalį! Komisare, privalot suprasti...

– Kiek užtruko susirinkimas?

– Iki pirmos nakties. Aš norėjau tęsti, bet kiti pasipriešino, krito nuo kojų iš miego. Susnos.

– Kiek laiko važiavote iki Vigatos?

– Pusvalandį. Aš važiuoju lėtai. Taigi, kaip sakiau...

– Atsiprašau, kavalieriau, man skambina kitu telefonu. Iki rytojaus, – nukirto Montalbanas.

Penki

– Kaip su nusikaltėliais! Kaip su žudikais elgėsi su mumis tie šunsnukiai išperos! Kas jie mano esą? Šikniai!

Vos grįžęs iš Palermo Facijus niekaip negalėjo nusiraminti. Džermanà, Galas ir Galucas vienbalsiai jam pritarė mostaguodami rankomis – įvykis buvo išties neeilinis.

– Beprotybė! Pamišimas!

– Vyrai, ramiau! Klokit viską iš eilės, – paragino Montalbanas, atsiminęs esąs jų viršininkas. Pastebėjo kraujuotus Galuco marškinius ir švarką, paklausė:

– Nebuvai namuose persirengti?

Klausimas buvo neapgalvotas, Galucas išraudo kaip burokas, o nuo smūgio išburkusią nosį išvagojo violetinės gyslelės.

– Kokie namai! Klausykit Facijaus, juk sako jums, kad mes tiesiai iš Palermo. Kai nuvažiavom į kovos su mafija padalinį ir perdavėm jiems Taną Graiką, jie mus uždarė kiekvieną į atskirą kambarį. Man skaudėjo nosį, norėjau ant jos uždėti drėgną nosinaitę. Kai po pusvalandžio niekas nepasirodė, atidariau duris. O už jų stovėjo kolega policininkas. Kur eini?

Einu vandens, noriu sudrėkinti nosinę. Negali išeiti, grįžk į vidų. Supratot, komisare? Jis mane saugojo! Lyg aš būčiau Tanas Graikas!

– Neminėk to vardo ir kalbėk tyliau! – paliepė Montalbanas. – Niekas neturi žinoti, kad jį sučiupom! Pirmas, kuris prasitars, važiuos tiesiai į Azinarą!

– Visus mus saugojo, – patvirtino Facijus pasipiktinęs.

Galucas pasakojo toliau.

– Po valandos į kambarį įėjo toks vienas, kurį pažįstu, jūsų kolega, dabar dirba kovos su mafija padalinyje, regis, jo vardas Šiakitanas.

„Tas šiknius", – pagalvojo komisaras, bet nieko nepasakė.

– Nužvelgė mane lyg būčiau koks smirdžius, koks vargšas duoneliautojas. Pastovėjo spoksodamas, paskui tarė: žinai, taip atrodantis negali prisistatyti ponui prefektui.

Toks elgesys Galucą siaubingai įžeidė, jis vos susivaldė vėl nepradėjęs šaukti.

– O kaip piktai žiūrėjo, lyg aš dėl to būčiau kaltas! Ir išėjo burbėdamas. Paskui atėjo policininkas, nešinas švariais marškiniais ir švarku.

– Dabar aš pasakosiu, – įsiterpė Facijus, pasinaudojęs savo aukštesniu laipsniu. – Trumpai tariant, vakar nuo trečios po pietų iki vidurnakčio kiekvieną iš mūsų tardė aštuonis kartus aštuoni skirtingi žmonės.

– Ko klausinėjo?

– Kaip viskas vyko.

– Tiesą sakant, mane klausinėjo dešimt kartų, – pasididžiuodamas įsiterpė Džermanà. – Matyt, vaizdingai pasakoju ir jie jautėsi lyg žiūrėtų filmą.

– Apie pirmą nakties surinko mus kartu ir nuvedė į kambarį, tokį didesnį kabinetą, jame buvo dvi sofos, aštuonios kėdės ir keturi stalai. Atjungė telefonus ir išsinešė. Paskui atnešė mums keturis nusususius sumuštinius ir keturias skardines šilto alaus, kaip kokio myžalo. Įsitaisėm kaip galėjom, o šįryt aštuntą atėjo vienas toks ir pasakė, kad galim grįžti į Vigatą. Nė labas, nė atsiprašau, išvarė kaip šunis.

– Gerai, – tarė Montalbanas. – Ką padarysi. Važiuokit namo, pailsėkit, grįžkit po pietų. Būtinai papasakosiu kvestoriui šitą istoriją.

– Klausau? Skambina komisaras Montalbanas iš Vigatos. Norėčiau kalbėti su komisaru Arturu Šiakitanu.

– Prašau nedėti ragelio.

Montalbanas paėmė popieriaus lapą ir rašiklį. Negalvodamas kažką pakeverzojo ir tik paskui pamatė, kad tai buvo užpakalis ant puodo, iš nugaros.

– Apgailestauju, komisaras susirinkime.

– Pasakykit, kad aš irgi susirinkime, taigi mes lygūs. Tegul jis pertraukia savąjį penkioms minutėms, aš padarysiu tą patį, ir būsim abu laimingi ir patenkinti.

Pripiešė kelis iš užpakalio krintančius šūdelius.

– Montalbanai? Kas atsitiko? Atleisk, turiu mažai laiko.

– Aš irgi. Klausyk, Šiakitanovai...

– Kodėl Šiakitanovai? Kokias nesąmones tauški?

– Argi tai ne tavo pavardė? Nepriklausai KGB?

– Neturiu jokio noro juokauti.

– Aš nejuokauju. Skambinu iš kvestoriaus kabineto, jis pasipiktinęs tavo elgesiu su mano vyrais, tikrai KGB vertas metodas. Žadėjo dar šiandien parašyti ministrui.

Staiga nutiko nepaaiškinamas dalykas: telefono laidais Montalbanas pamatė, kaip Šiakitanas išblyško – jis garsėjo kaip bailus subinlaižys. Montalbano melas trenkė pašnekovui tarsi vėzdu per galvą.

– Ką čia kalbi? Turi suprasti, kad aš, kaip atsakingas už saugumą...

Montalbanas jį pertraukė.

– Saugumas nepašalina mandagumo, – pasakė trumpai ir pasijuto kaip kelio ženklas „pirmenybė nepašalina atsargumo."

– Buvau labai mandagus! Pavaišinau juos alumi ir sumuštiniais!

– Apgailestauju, bet turiu pasakyti, kad, nepaisant alaus ir sumuštinių, tas reikalas bus sprendžiamas aukščiausiu lygiu. Tiesa, Šiakitanai, paguodai pasakysiu, kad tu dėl to nekaltas. Kas gimsta apvalus, negali mirti kampuotas.

– Ką nori tuo pasakyti?

– Ogi tą, kad tu, gimęs kvailas, negali mirti protingas. Noriu gauti man adresuotą laišką, kuriuo visokeriopai atsiprašysi mano vyrų. Noriu gauti jį iki rytojaus. Lik sveikas.

– Manai, jei parašysiu tau laišką, kvestorius neparašys savojo?

– Būsiu atviras: nežinau, ar kvestorius parašys savo laišką, bet tavim dėtas aš tikrai man parašyčiau. Užpakaliui prisidengti. Gal net vakarykšte data. Aiškiai pasakiau?

Jis išsiliejo ir pasijuto geriau. Paskambino Katarelai.

– Audželas savo kabinete?

– Ne, bet ką tik skambino. Pasakė, kad atskaičiavus dešimt minučių, po dešimties minučių ateis į nuovadą.

Montalbanas išnaudojo tą laiką rašydamas netikrą raportą, tikrąjį buvo jau parašęs namuose, naktį. Audželas pabeldė, įėjo.

– Ieškojai?

– Nejaugi taip sunku ateiti į darbą kiek anksčiau?

– Atsiprašau, bet iki penktos ryto dirbau, paskui grįžau namo, priguliau ir užsnūdau.

– Leidai laiką su kuria nors savo numylėta kekše? Sveriančia ne mažiau kaip šimtas dvidešimt kilogramų gyvo svorio?

– Katarela tau nepasakė?

– Sakė, kad ateisi vėliau.

– Šiąnakt, apie antrą, avarijoje žuvo žmogus. Pats nuvykau į vietą, pamaniau, leisiu tau išsimiegoti, mums tas įvykis nesvarbus.

– Gal žuvusiesiems jis buvo svarbus?

– Žuvo tik vienas žmogus. Nutrūktgalviškai leidosi Katenso gatve ir, matyt, nesuveikė stabdžiai. Palindo po sunkvežimiu, kaip tik važiavusiu priešpriešiais įkalnėn. Vargšelis, mirė vietoje.

– Atpažinai?

– Žinoma, atpažinau. Ir tu jį pažįsti. Kavalierius Mizuraka.

– Montalbanai? Man ką tik paskambino iš Palermo. Ne tik būtina surengti spaudos konferenciją, labai svarbu, kad ji sulauktų tam tikro atgarsio. To reikia jų strategijai. Atvažiuos žurnalistai iš kitų miestų, bus pranešimų nacionalinės televizijos žinių laidose. Žodžiu, didelis įvykis.

– Jie nori parodyti, kad naujoji vyriausybė nesiliauja kovojusi su mafija, dar daugiau, ta kova vis stiprėja, nepaliaujamai...

– Montalbanai, kas jus įgėlė?

– Nieko, skaitau porytdienos straipsnių antraštes.

– Konferencija numatyta rytoj dvyliktą. Norėjau įspėti iš anksto.

– Dėkoju, pone kvestoriau, bet kuo aš čia dėtas?

– Montalbanai, esu geras ir malonus, tačiau viskam yra ribos. Jūs čia dėtas, dar ir kaip dėtas! Nebūkit vaikas!

– Ką aš pasakysiu?

– Viešpatie aukščiausias! Pasakysite tai, ką parašėte raporte.

– Kuriame?

– Neišgirdau. Ką pasakėt?

– Nieko.

– Pasistenkite kalbėti aiškiai, nenukąsdamas žodžių, nenukarinęs galvos. Ir rankos. Kartą ir visiems laikams apsispręskit, kur jas padėti, ir ten laikykit. Kad neatsitiktų kaip tąkart, kai *Corriere* žurnalistas

garsiai pasisiūlė jums jas nupjauti, kad jaustumėtės patogiai.

– O jei pradės kamantinėti?

– Žinoma, kamantinės, kalbant jūsų darkyta italų kalba. Juk jie žurnalistai. Geros dienos.

Per daug suirzęs dėl to, kas įvyko, ir dėl to, kas įvyks rytoj, Montalbanas nebepajėgė likti darbe. Išėjo, pasuko įprastu keliu pro krautuvėlę, nusipirko maišelį su riešutais ir razinomis ir patraukė molo link. Kai ties švyturiu pasisuko eiti atgal, vos neatsitrenkė į Ernestą Bonfiljį, kelionių agentūros savininką ir artimą ką tik žuvusio kavalieriaus Mizurakos draugą.

– Ar nieko negalima padaryti? – Bonfiljis jį kone užsipuolė.

Montalbanas, bandęs iškrapštyti tarp dantų įstrigusį riešuto gabaliuką, nustebęs pakėlė akis.

– Klausiu, ar nieko negalima padaryti, – pašnairavęs niūriai pakartojo Bonfiljis.

– Padaryti kokia prasme?

– Mano vargšelio velionio draugo prasme.

– Norėtumėt pasivaišinti? – komisaras atkišo jam maišelį.

– Taip, ačiū, – atsakė šis ir paėmė saują riešutų.

Ta pertraukėlė padėjo Montalbanui geriau įsižiūrėti į savo pašnekovą: jis ne tik buvo artimiausias kavalieriaus draugas, bet ir kraštutinių dešinių pažiūrų, ir ne visai viso proto.

– Kalbate apie Mizuraką?

– Ne, apie savo senelį.

– Ir ką aš turėčiau daryti?

– Suimti žudikus. Tai jūsų pareiga.

– O kas gi būtų tie žudikai?

– Ne būtų, o yra. Kalbu apie partijos rajono valdybą, jie buvo jo neverti. Jie jį nužudė.

– Atsiprašau, bet ar tai nebuvo nelaimingas atsitikimas?

– Jūs tikit, kad nelaimingi atsitikimai įvyksta atsitiktinai?

– Sakyčiau, taip.

– Klystate. Vienas žmogus traukia nelaimingus atsitikimus, o kitas yra pasiruošęs jam jų parūpinti. Kad būtų aiškiau, pasakysiu pavyzdį. Mimi Krapancanas nuskendo šių metų vasarį, maudydamasis. Atsitiktinė mirtis. Bet aš klausiu: kiek metų buvo Mimi, kai jis nuskendo? Penkiasdešimt penkeri. Kodėl tokiame amžiuje jis nutarė imti ir išsimaudyti lediniame vandenyje, kaip darydavo jaunystėje? Atsakymas būtų toks: nes mažiau nei prieš keturis mėnesius jis vedė jauną milanietę, dvidešimt ketverių metų amžiaus, ir jaunoji žmona jiems vaikštinėjant pajūriu paklausė: mielasis, ar tiesa, kad jaunystėje tokiu metu maudydavaisi jūroje? Žinoma, atsakė Krapancanas. Jaunoji žmona, kuriai senis jau akivaizdžiai buvo įkyrėjęs, atsiduso. Kas tau? paklausė kvailys Krapancanas. Apgailestauju, kad man neteko to matyti, atsakė mergšė. Netaręs nė *bū*, nė *me*, Krapancanas nusirengė ir puolė į vandenį. Paaiškinau?

– Visiškai.

– Dabar pereikim prie partijos rajono valdybos ponų iš Montelūzos. Po pirmojo susirinkimo, kuris baigėsi barniais, vakar įvyko antrasis. Kavalierius ir dar keletas norėjo, kad valdyba nusiųstų į spaudą

pareiškimą prieš vyriausybės nutarimą, kuris saugo vagis. Bet likusieji buvo kitos nuomonės. Vienas iš jų išvadino Mizuraką sukriošėliu, kitas pasakė, kad jam tai primena vaikų žaidimą, trečias jį pavadino senu bukagalviu. Visą tai sužinojau iš vieno susirinkime dalyvavusio draugo. Galiausiai sekretorius, tas mulkis, netgi ne sicilietis, pavarde Biraginas, išprašė Mizuraką pro duris, nes jis esą neturi teisės dalyvauti susirinkime. Teisybė, bet anksčiau niekas nedrįso jam to sakyti. Mano draugas sėdo į savo „Cinquecento" ir leidosi į Vigatą. Žinoma, jo kraujas virė, bet juk anie tyčia taip elgėsi, kad išvestų jį iš kantrybės. O jūs man sakot, kad tai buvo nelaimingas atsitikimas?

Vienintelis būdas susikalbėti su Bonfilju – nusileisti iki jo lygio, komisaras tai žinojo iš ankstesnių susitikimų.

– Ar yra koks televizijos veikėjas, kuris jums atrodo ypač nemalonus?

– Čentomila, bet Maikas Bondžiornas visų blogiausias. Kai jį pamatau, taip suspaudžia skrandį, kad norisi sudaužyti televizorių.

– Gerai. Jeigu jūs, pamatęs tą laidų vedėją, sėstumėt į mašiną, atsitrenktumėte į sieną ir žūtumėt, ką, anot jūsų, turėčiau daryti?

– Suimti Maiką Bondžiorną, – nedvejodamas atsakė Bonfiljis.

Sugrįžo į darbą nusiraminęs, Ernesto Bonfiljo logika jį pralinksmino ir išblaškė.

– Yra naujienų? – paklausė įėjęs.

– Yra jums asmeninis laiškas, kurį ką tik atnešė paštas, – atsakė Katarela ir pusbalsiu pabrėžtinai pakartojo: – Asmeninis.

Ant stalo rado atviruką nuo tėvo ir keletą tarnybinių pranešimų.

– Katarela, kur padėjai mano laišką?

– Juk sakiau, kad jis asmeninis! – įsižeidė policininkas.

– Ir ką tai reiškia?

– Tai reiškia, kad jei jis yra asmeninis, jį reikia atiduoti pačiam asmeniui.

– Na, gerai, asmuo čia, prieš tave, o kur laiškas?

– Kur dar turėtų būti? Ten, kur asmuo asmeniškai gyvena. Komisare, pasakiau paštininkui, kad nuneštų laišką jums į namus, į Marinelą.

Prieš užeigą „San Calogero" stovėjo išėjęs akimirkai atsikvėpti savininkas, jis buvo kartu ir virėjas.

– Komisare, neužeisit?

– Einu pietauti namo.

– Darykit kaip išmanot, bet turiu tokių vėžių kepsniui, kad juos valgydamas jautiesi lyg sapne.

Montalbanas užėjo suviliotas ne tiek alkio, kiek vaizdo. Paskui, baigęs valgyti, nustūmė lėkštę, sukryžiavo rankas ant stalo, padėjo ant jų galvą ir užsnūdo. Beveik visada valgydavo kambarėlyje, kur stovėjo tik trys staliukai, todėl padavėjui Serafinui nesunkiai pavyko nukreipti lankytojus į didžiąją salę, kad netrukdytų komisaro ramybės. Apie ketvirtą, jau uždaręs užeigą, matydamas, kad Montalbanas nerodo jokių gyvybės ženklų, savininkas išvirė jam puodelį stiprios kavos ir švelniai pažadino.

Šeši

Jis buvo visai užmiršęs tą asmeniškai asmeninį laišką, apie kurį jam pranešė Katarela, atsiminė tik kai įėjęs į namus ant jo užmynė, mat laiškininkas buvo pakišęs jį po durimis. Adresas buvo užrašytas lyg anoniminio laiško: „Montalbanui – Komisariatas – Miestas.“ O viršuje kairėje įspėjimas: „Asmeninis.“ Tas žodis ir sujaukė Katarelai protą.

Tačiau pats laiškas nebuvo anoniminis, priešingai. Parašas, kurio Montalbanas iškart puolė ieškoti, sprogo lyg bomba.

Gerbiamas komisare, pagalvojau, kad labai galimas dalykas, jog negalėsiu rytoj ryte su jumis susitikti, kaip buvome susitarę. Jei kartais, kas atrodo labai tikėtina, susirinkimas, į kurį važiuosiu baigęs rašyti šį laišką, neatsižvelgs į mano pasiūlymą, manau, privalėsiu važiuoti į Palermą, kad išjudinčiau draugų, užimančių tikrai svarbius postus partijoje, protus ir širdis. Esu pasiryžęs net skristi į Romą ir prašytis priimamas partijos sekretoriaus. Jei šie mano planai turėtų išsipildyti, mūsų susitikimas kiek atsidėtų, todėl prašau atleisti, jei parašysiu tai, ką būčiau norėjęs jums pasakyti asmeniškai.

Neabejoju, kad atsimenate, jog kitą dieną po tos keistos vagystės iš prekybos centro atėjau į komisariatą norėdamas papasakoti tai, ką atsitiktinai pamačiau – būrelį ramiai dirbančių žmonių, nors ir neįprastą valandą, apšviestoje aikštelėje, prižiūrimų asmens su uniforma, kuri man pasirodė panaši į naktinio sargo aprangą. Nė vienas praeivis nebūtų pastebėjęs nieko neįprasto. Jei nors kas būtų sukėlęs man įtarimą – nedelsdamas būčiau pranešęs teisėsaugos pareigūnams.

Kitą naktį po savo liudijimo nesumerkiau akių iš susierzinimo, kurį sukėlė pokalbiai su kai kuriais partijos draugais, ir mintimis grįžau prie vagystės scenos. Tik tuomet atsiminiau dalyką, kuris, manau, gali būti labai svarbus. Grįžau iš Montelūzos baisiai įtūžęs ir supainiojau įvažiavimo į Vigatą kelius, juo labiau kad kelią dabar apsunkina ir beprasmių vienpusio eismo gatvių raizginys. Taigi pasukau ne Granė gatve, o ta, kuri anksčiau vadinosi Linkolno, ir atsidūriau prieš eismą. Nuvažiavęs gal penkiasdešimt metrų supratau savo klaidą ir nutariau grįžti atbulas, o tą manevrą baigiau ties Trupijos skersgatviu, į kurį norėjau įsukti atbulas, kad toliau važiuočiau nenusižengdamas eismo taisyklėms. Tačiau įsukti į skersgatvį man nepavyko, nes jį buvo užtvėręs „Ulisse“ *modelio automobilis, kuris dabar plačiai reklamuojamas, nors nedaug kas jį perka, su registracijos numeriu* „Montelusa 328280“. *Taigi neliko nieko kito kaip tik toliau važiuoti prieš eismą. Pavažiavęs dar keletą metrų, įsukau į Senosios bažnyčios aikštę, kur stovi prekybos centras.*

Galite nesivarginti klausinėdamas: tas automobilis, beje, vienintelis miestelyje, priklauso ponui Karmelui

Ingrasijai. O kadangi Ingrasija gyvena Monte Dukalėje, ką veikė jo automobilis už poros žingsnių nuo prekybos centro, priklausančio tam pačiam Ingrasijai, kurį tuo metu kažkas akivaizdžiai švarino? Atsakymą palieku jums.

Visada ištikimas,
Kavalierius Džerlandas Mizuraka

„Tiesiai į dešimtuką, kavalieriau!“ – tiek tepasakė Montalbanas, šnairuodamas į valgomajame ant stalo gulintį laišką. Apie valgymą nebuvo nė kalbos. Atidarė šaldytuvą tik norėdamas pagarbiai žvilgtelėti į savo namų tvarkytojos kulinarinės išmonės šedevrą. Pelnyta pagarba, nes jį iš karto apgaubė aštuonkojų padažo aromatas. Uždarė šaldytuvą, negalėjo ištverti, suspaudė skrandį. Nusirengė ir nuogas išėjo pasivaikščioti pajūriu – tokiu metu ten nebūdavo nė gyvos dvasios. Nejautė nei alkio, nei miego. Apie ketvirtą ryto nėrė į ledinį vandenį, plaukiojo ilgai, paskui grįžo namo. Pastebėjo, kad jam pasistojo, nusijuokė. Nutarė su juo pasikalbėti, atvesti į protą.

– Bergždžios viltys.

Pasistojėlis pakišo mintį, kad paskambinęs Livijai gal pasijustų geriau. Livija – nuoga, apsnūdusi savo lovoje.

– Nebūk pimpagalvis ir nekalbėk nesąmonių. Taip elgiasi tik besismaukantys jaunikliai.

Įsižeidęs pasistojėlis nukaro. Montalbanas užsitraukė trumpikes, apgaubė pečius sausu rankšluosčiu, paėmė kėdę ir atsisėdo verandoje veidu į jūrą.

Sėdėjo ir žiūrėjo, kaip jūra pamažu šviesėja, paskui įgauna spalvą, nusidažo geltonomis saulės gijomis. Diena aušo graži, komisaras jautėsi nurimęs, pasiruošęs veikti. Perskaičius kavalieriaus laišką, jo galvą užplūdo mintys. Maudynės padėjo jas surikiuoti.

– Taip atrodydamas negalite eiti į spaudos konferenciją, – griežtai nužvelgęs nukirto Facijus.

– Pasimokei iš kovos su mafija padalinio?

Montalbanas praskleidė rankoje laikomą išsipūtusį krepšį.

– Čia yra kelnės, švarkas, marškiniai ir kaklaryšis. Persirengsiu prieš važiuodamas į Montelūzą. Padaryk paslaugą: ištrauk ir pakabink ant kėdės, kad nesusiglamžytų.

– Jau susiglamžė. Bet kalbėjau ne apie drabužius, kalbėjau apie veidą. Privalote nueiti pas kirpėją.

Facijus pasakė „privalote“, žinojo, kiek komisarui kainuoja nueiti pas kirpėją. Perbraukęs delnu galvą, Montalbanas įsitikino, kad plaukus išties reikėtų pakirpti. Apniuko.

– Šiandien niekas nesiseks! – išpranašavo.

Prieš išeidamas prisakė, kol jis gražinsis, surasti Karmelą Ingrasiją ir atvesti į skyrių.

– O ką sakyti, jei jis paklaus kodėl? – paklausė Facijus.

– Neatsakyk.

– O jei primygtinai klausinės?

– Jei primygtinai klausinės – atsakyk, kad noriu sužinoti, kiek laiko jam nedarė klizmos. Tinka?

– Kodėl pykstat?

Kirpėjas, jo padėjėjas ir klientas ant vienos iš dviejų sukamų kėdžių, vos telpančių kirpykloje, tiksliau, patalpoje po laiptais, gyvai šnekučiavosi, bet nutilo vos pamatę įeinantį komisarą. Montalbano veide burnos vietoje liko plyšys, akys buvo primerktos, antakiai suraukti – tuo pat metu paniekinama ir atšiauri išraiška, kurią paprastai nutaisydavo atėjęs į kirpyklą.

– Laba diena, reikės palaukti?

Jo balsas suskambo dusliai, kimiai.

– Ne, komisare, sėskitės.

Kol Montalbanas sėdosi į tuščią kėdę, kirpėjas pagreitintai, lyg Šarló komedijoje, pakišo veidrodį klientui už sprando, leisdamas pasigėrėti savo darbo rezultatu, numetė į konteinerį nuo jo pečių nurištą rankšluostį, paėmė švarų rankšluostį ir apgaubė komisaro pečius. Klientas atsisakė įprasto apvalymo šepečiu, kurį paprastai atlikdavo kirpėjo padėjėjas, sumurmėjo „geros dienos" ir nėrė pro duris.

Barzdos ir plaukų kirpimo apeigos vyko greitai, gūdžiai, slogioje tyloje. Naujas klientas, jau bežengiantis pro praskleistą karoliukų uždangą, pajuto tvyrančią nuotaiką, o atpažinęs komisarą teištarė: „Ateisiu vėliau." Ir pradingo.

Grįždamas į skyrių Montalbanas jautė aplinkui tvyrantį pasibjaurėtiną kvapą, tokį per vidurį tarp terpentino ir pudros, kokia prieš trisdešimt metų pudruodavosi gatvinės. Taip dvokė jo plaukai.

– Ingrasija jūsų laukia kabinete, – tyliai lyg sąmokslininkas pranešė Tortorela.

– Kur išėjo Facijus?

– Namo, persirengti. Skambino iš kvestūros. Pasakė, kad spaudos konferencijoje turi dalyvauti taip pat Facijus, Galas, Galucas ir Džermanà.

„Akivaizdu, kad suveikė mano skambutis tam pusgalviui Šiakitanui", – pagalvojo Montalbanas.

Ingrasija, šįkart nuo galvos iki kojų šviesiai žaliais drabužiais, pradėjo stotis.

– Sėdėkite, sėdėkite, – tarė komisaras ir pats atsisėdo prie rašomojo stalo.

Išsiblaškęs perbraukė ranka plaukus, su pudra sumišusio terpentino kvapas iškart suintensyvėjo. Sunerimęs prikišo pirštus prie nosies, pauostė, jo įtarimai pasitvirtino. Nieko negalėjo padaryti, darbe neturėjo šampūno. Jo veidas vėl įgavo „kirpyklos" išraišką. Matydamas jį taip persimainiusį, Ingrasija pasimuistė kėdėje.

– Kas atsitiko?

– Atsiprašau, kokia prasme?

– Na... visomis prasmėmis, – sumurmėjo Ingrasija.

– Na... – miglotai atsakė Montalbanas.

Jis vėl pauostė pirštus ir pokalbis užstrigo.

– Girdėjot apie vargšelį kavalierių? – paklausė komisaras, lyg jie draugiškai šnekučiuotųsi namų svetainėje.

– Taigi! Gyvenimas! – atsiduso jo pašnekovas apsimestinai nuolankiai.

– Tik pamanykit, pone Ingrasija, prašiau, kad jis sugrįžtų ir smulkiau papasakotų apie tai, ką matė vagystės naktį, buvome sutarę susitikti, tačiau...

Išskleistų Ingrasijos rankų mostas tarytum kvietė Montalbaną susitaikyti su likimu. Išlaikęs deramą pauzę, jis pratarė:

– Atsiprašau, kokias dar smulkmenas galėjo papasakoti vargšelis kavalierius? Juk jis jau buvo papasakojęs viską, ką matė.

Montalbanas prieštaraudamas pakraipė pirštą.

– Manot, jis nepasakė visko, ką matė? – paklausė Ingrasija susidomėjęs.

Montalbanas ir vėl neigiamai pakraipė pirštą. „Virk savo sultyse, niekše", – pagalvojo.

Žalioji Ingrasijos šakelė sujudėjo lyg pūstelėjus vėjeliui.

– Ką norėjot iš jo sužinoti?

– Tai, ko jis anksčiau manė nematęs.

Vėjelis virto stipriu vėjo gūsiu, šakelė susiūbavo.

– Nesupratau.

– Paaiškinsiu. Neabejoju, kad jums teko matyti Piterio Briugelio paveikslą „Vaikų žaidimai"?

– Ką? Man? Ne, – sutrikęs atsakė Ingrasija.

– Nesvarbu. Tuomet tikrai esat matęs Hieronimo Bosko kūrinius.

– Ne, – vėl atsakė Ingrasija ir pradėjo prakaituoti. Šįkart jis išsigando ne juokais, o jo veidas nusidažė drabužių spalva – žaliai.

– Tiek to, nesvarbu, – geraširdiškai tarė Montalbanas. – Norėjau tik pasakyti, kad kokią nors sceną išvydęs žmogus įsimena bendrą jos įspūdį. Teisingai?

– Teisingai, – pritarė Ingrasija, dabar jau pasiruošęs blogiausiam.

– Paskui pamažu jam gali sugrįžti kokia nors matyta detalė, įsirėžusi atmintin, bet nustumta į šalį kaip nesvarbi. Štai keletas pavyzdžių: atidarytas arba uždarytas langas, triukšmas, gal švilpimas, daina, patraukta kėdė, automobilis, stovintis ten, kur jo neturėtų būti, akinama šviesa... Tokie dalykai, smulkmenos, detalės, kurios galiausiai pasirodo nepaprastai svarbios.

Ingrasija išsitraukė iš kišenės baltą nosinaitę žaliu pakraštėliu ir nusišluostė prakaitą.

– Ar pakvietėte mane tik tam, kad tai pasakytumėt?

– Ne. Būčiau veltui jus sutrukdęs, negaliu sau to leisti. Norėjau paklausti, ar jau turite žinių apie tuos, kurie, pasak jūsų, sumanė papokštauti su netikra vagyste.

– Niekas neprisipažino.

– Keista.

– Kodėl?

– Nes pokštas malonus tada, kai vėliau gali mėgautis juo su žmogumi, tapusiu pokšto auka. Ką gi, jei kas nors atsišauktų – praneškite. Geros dienos.

– Geros dienos, – atsakė Ingrasija ir atsistojo. Prakaitas nuo jo žliaugte žliaugė, kelnės prilipo prie užpakalio.

Facijus pasirodė išsipustęs, švytinčia uniforma.

– Aš čia, – tarė.

– O popiežius Romoje.

– Gerai, komisare, supratau, šiandien bloga diena.

Jau žengė pro duris, bet ant slenksčio sustojo.

– Skambino Audželas, pasakė, kad jam siaubingai skauda dantį. Galėtų ateiti, tik jei labai reikėtų.

– Klausyk, ar žinai, kur nuvežta tai, kas liko iš kavalieriaus Mizurako „Cinquecento“?

– Žinau, jis čia, mūsų garaže. Jei manęs kas paklaustų, tai yra pavydas.

– Apie ką čia kalbi?

– Apie daktaro Audželo dantų skausmą. Tai yra pavydo priepuolis.

– Kam jis pavydi?

– Jums, nes jūs, o ne jis dalyvausite spaudos konferencijoje. Ir dar jis pyksta, nes nepasakėte jam suimtojo vardo.

– Gali padaryti man paslaugą?

– Taip, taip, supratau, jau išeinu.

Kai Facijus uždarė duris, Montalbanas surinko telefono numerį. Atsiliepė moteris, jos balsas skambėjo lyg juodaodės balso karikatūra.

– Klausau? Kas kalbėti? Kas tu kalbėti?

„Iš kur Kardamonų šeima traukia savo kambarines?“ – pagalvojo Montalbanas.

– Ar yra ponia Ingrid?

– Taip, bet kas kalbėti?

– Salvas Montalbanas.

– Tu laukti.

Ingrid balsas buvo lygiai toks, kokiu filmuose įgarsinta Greta Garbo, irgi švedė.

– Sveikas, Salvai, kaip gyveni? Senokai nesimatėm.

– Ingrid, man reikia tavo pagalbos. Ar tu šį vakarą laisva?

– Tiesą pasakius, ne. Bet jei tau labai svarbu, galiu viską pasiųsti velniop.

– Labai svarbu.
– Tuomet kur ir kelintą.
– Šį vakarą devintą, bare Marineloje.

Spaudos konferencija, kaip Montalbanas ir tikėjosi, virto ilga, kankinama gėda. Iš Palermo atvažiavo kvestoriaus pavaduotojas De Dominičis, kovos su mafija padalinio vadas, ir atsisėdo kvestoriaus dešinėje. Šis valdingais mostais ir mirkčiojimais privertė minioje pasislėpusį Montalbaną atsisėsti savo viršininko kairėje. Už jo stovėjo Facijus, Džermanà, Galas ir Galucas. Pirmas prabilo kvestorius ir pasakė suimtojo vardą: Gaetanas Beničis, vadinamas Tanu Graiku, ilgus metus besislapstantis daugkartinis žudikas. Tai buvo sprogimas. Gausiai susirinkę žurnalistai, taip pat keturi televizijos operatoriai, pašoko nuo kėdžių ir puolė kalbėtis, o kvestoriui sunkiai sekėsi juos nuraminti. Jis pasakė, kad operacija yra komisaro Montalbano nuopelnas, kuris, padedamas savo vyrų – kiekvieną iš jų pristatė pavarde, – sumaniai ir drąsiai pasinaudojo palankia proga. Paskui kalbėjo De Dominičis, paaiškinęs Tano Graiko vietą ir vaidmenį organizacijoje, jei ne svarbiausią, tai tikrai iš pirmųjų. Jis atsisėdo ir Montalbanas suprato, kad yra atiduotas sudraskyti šunims.

Klausimai užgriuvo smarkiau nei automato papliūpa. Ar vyko susišaudymas? Ar Tanas Graikas buvo vienas? Ar policijos pajėgose buvo sužeistų? Ką pasakė Tanas, kai jam uždėjo antrankius? Tanas miegojo ar buvo atsibudęs? Ar su juo buvo moteris? Šuo? Tiesa, kad jis vartojo kvaišalus? Kiek žmogžudysčių

jis įvykdė? Kaip buvo apsirengęs? Ar jis buvo nuogas? Ar tiesa, kad Tanas serga už Milano komandą? Ar tiesa, kad jis turi Ornelos Muti nuotrauką? Ar komisaras galėtų paaiškinti, kokia buvo ta palanki proga, apie kurią užsiminė kvestorius?

Montalbanas atsakinėjo dusdamas ir vis mažiau suprato, ką kalba. „Laimė, yra televizija, – pagalvojo. – Galėsiu pažiūrėti ir sužinoti, kokių nesąmonių prikalbėjau."

Padėtį dar labiau apsunkino į jį įsmigęs meilus inspektorės Anos Feraros žvilgsnis.

Iš lakiojo smėlio, į kurį vis giliau klimpo, jį pabandė ištraukti Nikoló Dzitas iš „Retelibera" televizijos kanalo. Jis buvo tikras draugas.

– Komisare, galėčiau? Sakėt, kad susitikote Taną grįždamas iš Fjakos, kur draugai pakvietė jus valgyti *tabiskos*. Ar teisingai supratau?

– Taip.

– Kas yra *tabiska*?

Jie ne kartą ją valgė kartu, taigi Dzitas metė jam gelbėjimosi ratą. Montalbanas užsikabino. Staiga atgavęs pasitikėjimą savimi, komisaras smulkiai apsakė šią nepaprasto skonio picą.

Septyni

Tame rėksmingų ir niekingų žurnalistų klausimų krušos užkluptame iš pasalų, mikčiojančiame, nustebusiame, išsiblaškiusiame, sutrikusiame, bet gyvai lakstančiomis akimis žmoguje, kurį „Retelibera" televizijos kanalo kamera negailestingai pritraukė stambiu planu, Montalbanas sunkiai atpažino save. Atsakymas apie *tabiską*, labiausiai vykęs, nebuvo parodytas, gal jis nelabai derėjo pagrindinei spaudos konferencijos temai – Tano suėmimui.

Baklažanai su sūriu, kuriuos namų tvarkytoja paliko orkaitėje, staiga pasidarė prėski, nors to negalėjo būti, tai buvo netiesa, tiesiog toks buvo reginio poveikis, kai per televizorių pamatė save, atliekantį tokio pimpagalvio vaidmenį.

Netikėtai panoro verkti, sustingti lovoje kaip mumija, susivyniojęs į paklodę.

– Komisaras Montalbanas? Skambina Lučianas Akvasanta iš laikraščio *Il Mezzogiorno*. Ar būtumėt malonus ir suteiktumėt man interviu?

– Ne.

– Aš labai trumpai, pažadu.

– Ne.

– Ar čia komisaras Montalbanas? Skambina Spingardis, Atilijus Spingardis iš Palermo RAI studijos. Rengiame apvalųjį stalą tema...

– Ne.

– Išklausykite iki galo!

– Ne.

– Mylimasis? Čia Livija. Kaip jautiesi?

– Gerai, kodėl klausi?

– Ką tik mačiau tave per televizorių.

– Viešpatie! Mane rodė visoje Italijoje?

– Manau, taip. Bet trumpai.

– Girdėjosi, ką kalbėjau?

– Ne, kalbėjo korespondentas. Bet matėsi tavo veidas, todėl sunerimau. Buvai geltonas kaip citrina.

– Dar ir spalvotai?

– Žinoma. Retkarčiais pakeldavai ranką prie akių ar kaktos.

– Skaudėjo galvą, o šviesos akino.

– Praėjo?

– Taip.

– Komisaras Montalbanas? Skambina Stefanija Kuatrini iš žurnalo *Būti moterimi*. Norėtume paimti iš jūsų interviu telefonu, prašau, nedėkite ragelio.

– Ne.

– Užtruks tik kelias sekundes.

– Ne.

– Ar turiu garbės kalbėti su garsiuoju komisaru Montalbanu, kuris dalyvauja spaudos konferencijose?

– Palikite mane ramybėje.

– Paliksim ramybėje, bet tik išspardę užpakalį.

– Kas kalba?

– Tavo mirtis. Žinok, tau geruoju tai nesibaigs, sumautas apsimetėli! Ką tikėjaisi apgauti su tuo spektakliu, kurį suvaidinai su savo draugeliu Tanu? Sumokėsi, kad nutarei mus apmauti.

– Klausau? Klausau?

Ryšys nutrūko. Montalbanas nespėjo atsipeikėti nuo šio grasinimo, jo apmąstyti, kai staiga suprato, kad įkyrus garsas, jau kuris laikas skambantis per tą nepaliaujamą telefono čirškimą, yra durų skambutis. Kažkodėl nusprendė, jog už jų stovi koks nors žurnalistas, labiau už kitus patyręs, nusprendęs prisistatyti asmeniškai. Suirzęs nubėgo prie durų ir neatidarydamas suriko:

– Koks ten nuopisa?

– Čia kvestorius.

Kodėl jis atvažiavo į namus, tokią valandą, net iš anksto nepranešęs? Atšovė užraktą, atlapojo duris.

– Sveiki, užeikite, – pasitraukė į šalį.

Kvestorius nepajudėjo iš vietos.

– Neturime laiko. Susitvarkykite ir ateikite į mašiną.

Nusisukęs nuėjo. Eidamas pro didįjį spintos veidrodį Montalbanas suprato, ką kvestorius jam norėjo pasakyti tuo „susitvarkykite": jis buvo visiškai nuogas.

Automobilis buvo be užrašo „Policija", paženklintas kaip išnuomotas automobilis, prie vairo sėdėjo

pažįstamas policininkas iš Montelūzos policijos nuovados, civiliais drabužiais. Vos tik Montalbanas įsėdo, kvestorius prakalbo.

– Atsiprašau, kad atvažiavau neįspėjęs, bet telefonas visą laiką buvo užimtas.

– Teisybė.

Kvestorius būtų galėjęs įsiterpti į pokalbius, tačiau jam, maloniam ir santūriam žmogui, tokie darbo metodai buvo nepriimtini. Montalbanas nepaaiškino, kodėl jo telefonas be paliovos veikė, dabar buvo ne laikas – jo viršininkas sėdėjo paniuręs, kokio jam dar neteko matyti, įsitempęs, lyg grimasos perkreiptomis lūpomis.

Pavažiavus tris ketvirčius valandos iš Montelūzos į Palermą – vairuotojas lėkte lėkė – komisaras pradėjo dairytis į jam labiausiai patinkantį salos gamtovaizdį. „Tau tikrai gražu?“ – suglumusi paklausė Livija, kai prieš metus atvežė ją į šituos kraštus. Išdžiūvusios kalvos, tarsi milžiniški pilkapiai, apaugusios tik sausos pageltusios žolės kuokštais, žmonių paliktos užgriuvus kaitros vargams, sausrai ar tiesiog iš pat pradžių nulemto pralaimėjimo nuovargiui, persipynė su absurdiškai iškylančiomis iš niekur, o gal nukritusiomis iš viršaus smailiaviršūnėmis uolomis – tos didžiulės atviros olos, kuri vadinasi Sicilija, stalaktitais ar stalagmitais. Pavieniai namai, vienaaukščiai, iš vienas ant kito sukrautų akmenų, apvaliais stogais, stovėjo suklypę, tarsi tik laimingo atsitiktinumo dėka būtų atsilaikę prieš piestu pasistojusią žemę, kuri nenorėjo jų laikyti. Kur ne kur

buvo ir žalių dėmių, bet ne medžių ar pasėlių, o agavų, erškėčių, sorgų, viksvų – nusususių, dulkinų, irgi pasiruošusių pasiduoti.

Kvestorius prakalbo lyg būtų laukęs tinkamo scenovaizdžio, tačiau komisaras suprato, kad tas nuoskaudos ir pykčio kupinas monologas skirtas ne pašnekovui, o jam pačiam.

– Kodėl jie tai padarė? Kas nusprendė, kad tokie turi būti veiksmai? Jei atliktume tyrimą (neįmanoma hipotezė), paaiškėtų, kad arba niekas nesiėmė iniciatyvos, arba jiems teko veikti vykdant vyresnybės įsakymą. Pažiūrėkime, kas toji vyresnybė, kuri galėjo taip įsakyti. Kovos su mafija padalinio vadas tai paneigtų, taip pat vidaus reikalų ministras, ministras pirmininkas, valstybės vadovas. Taigi lieka, eilės tvarka: popiežius, Jėzus, Švenčiausioji Mergelė ir Dievas Tėvas. Kiltų visuotinis pasipiktinimas: kaip galima manyti, kad jie davė tokį įsakymą? Taigi lieka tik Piktoji Dvasia, garsėjanti kaip kiekvieno blogio priežastis. Štai kas kaltas: šėtonas! Trumpai tariant, nuspręsta jį pervežti į kitą kalėjimą.

– Taną? – išdrįso paklausti Montalbanas.

Kvestorius neatsakė.

– Kodėl? Niekada nesužinosime, tai jau tikrai. Kol mes kalbėjome spaudos konferencijoje, jis buvo įkištas į mašiną su dviem civiliai apsirengusiais policininkais (dievaži, kokie gudruoliai!), kad niekam nekristų į akis, o kai nuo Trabijos pusės atlėkė klasikinis galingas motociklas su dviem vyrais, kurių tapatybes slėpė šalmai... Policininkai negyvi, jis merdėja ligoninėje. Tiek žinių.

Montalbanas išklausė ir ciniškai pagalvojo, kad jei Taną būtų nužudę keliomis valandomis anksčiau, jam nebūtų tekę kankintis spaudos konferencijoje. Pradėjo klausinėti tik todėl, kad pajuto, jog išsiliejęs kvestorius kiek aprimo.

– Bet iš kur jie sužinojo, kad...

Kvestorius smarkiai trinktelėjo į sėdynę priešais, vairuotojas pašoko, automobilį sumėtė.

– Montalbanai, koks klausimas! Turime „kurmį“! Ir tai mane labiausiai siutina.

Prieš užduodamas kitą klausimą komisaras kelias minutes palaukė.

– O kuo mes čia dėti?

– Jis nori su jumis pasikalbėti. Suprato, kad miršta ir nori jums kažką pasakyti.

– A-a. Kodėl jūs varginotės? Galėjau nuvažiuoti ir vienas.

– Norėjau jus palydėti, kad išvengtume gaišaties. Tie aukščiausi išminties bokštai gali sutrukdyti pasikalbėti.

Prie ligoninės vartų stovėjo šarvuota mašina, gal dešimt sargybinių buvo išsibarstę po kiemą, pasiruošę šaudyti iš automatų.

– Šikniai, – burbtelėjo kvestorius.

Vis labiau suirzdami jie praėjo mažiausiai pro penkis sargybos postus, kol pagaliau pasiekė koridorių, kuriame buvo Tano palata. Visi ligoniai iš to koridoriaus buvo išgabenti, skambant keiksmams ir prakeiksmams. Abiejuose koridoriaus galuose stovėjo po du ginkluotus policininkus, dar du stovėjo

prie durų, už kurių, matyt, gulėjo Tanas. Kvestorius parodė leidimą.

– Sveikinu, – tarė puskarininkiui.

– Su kuo, pone kvestoriau?

– Su geležine tvarka.

– Ačiū, – nušvito puskarininkis, nesupratęs kvestoriaus ironijos.

– Eikite vienas, aš palauksiu už durų.

Tik tada kvestorius pastebėjo, kad Montalbano veidas violetinis, o jo kakta srūva prakaitas.

– Viešpatie, Montalbanai, kas atsitiko? Jums bloga?

– Viskas gerai, – atsakė komisaras pro sukąstus dantis.

Jis melavo, jautėsi siaubingai. Į negyvėlius jam buvo nusispjaut, būtų galėjęs prie jų miegoti, valgyti ar lošti su jais kortomis ir kauliukais – jam buvo nė motais, bet merdintys žmonės jį baugino, jam imdavo drebėti rankos, visą kūną sukaustydavo šaltis, skrandyje tarsi atsiverdavo skylė.

Tano kūnas po paklode atrodė sutrumpėjęs, mažesnis už tą, kurį atsiminė. Rankos gulėjo ištiestos prie šonų, dešinė storai aptvarstyta. Iš beveik permatomos nosies kyšojo deguonies vamzdeliai, veidas rodėsi dirbtinis lyg vaškinės lėlės. Suvaldęs norą bėgti lauk, komisaras paėmė geležinę kėdę ir atsisėdo prie mirštančiojo, šis gulėjo užsimerkęs lyg miegotų.

– Tanai? Tanai? Čia komisaras Montalbanas.

Gulintysis sureagavo žaibiškai, plačiai atsimerkė ir pabandė atsisėsti – instinktyvus ilgą laiką medžioto

žvėries šuolis. Paskui jo akys nukrypo į komisarą ir kūno įtampa regimai atslūgo.

– Norėjot su manim pasikalbėti?

Tanas pritariamai linktelėjo galva ir pabandė nusišypsoti. Prakalbo labai lėtai, sunkiai.

– Mane vis tiek nustūmė nuo kelio.

Jis priminė jų pokalbį name ant kalno, Montalbanas nežinojo, ką atsakyti.

– Prisiartinkit.

Montalbanas atsistojo nuo kėdės ir palinko prie jo.

– Arčiau.

Komisaras pasilenkė taip, kad ausimi palietė Tano lūpas, deginantis alsavimas sukėlė pasibjaurėjimą. Tanas pasakė jam tai, ką norėjo pasakyti, aiškiai, tiksliai. Kalbėjimas jį nuvargino, jis vėl užsimerkė, Montalbanas svarstė, ką daryti – išeiti ar dar pasilikti. Nutarė atsisėsti, Tanas dar kažką neaiškiai pasakė. Komisaras atsistojo ir palinko prie mirštančiojo.

– Ką sakėt?

– Man baugu.

Jis bijojo, ir tokia padėtis neleido susilaikyti to nepasakius. Kas tai buvo? Gailestis, netikėtas šilumos gūsis, širdies dūžis, graudulys? Montalbanas uždėjo ranką Tanui ant kaktos ir spontaniškai kreipėsi į jį *tu*.

– Neįsižeisk, bet neturėtum gėdytis tai pasakyti. Gal dėl to ir esi žmogus. Visi bijome šito žingsnio. Sudie, Tanai.

Jis išskubėjo iš palatos ir uždarė paskui save duris. Koridoriuje, be kvestoriaus ir policininkų, stovėjo

De Dominičis su Šiakitanu. Jie pribėgo prie Montalbano.

– Ką jis pasakė? – godžiai paklausė De Dominičis.

– Nieko, jis nieko negalėjo man pasakyti. Norėjo, bet nepajėgė. Jis miršta.

– Nežinau... – dvejodamas numykė Šiakitanas.

Montalbanas ramiai pridėjo delną jam prie krūtinės ir smarkai pastūmė. Tas sutrikęs atsitraukė per tris žingsnius.

– Ten ir stovėk, nesiartink, – iškošė pro dantis komisaras.

– Montalbanai, gana, – įsikišo kvestorius.

De Dominičiui jųdviejų barnis, regis, nerūpėjo.

– Kažin, ką jis norėjo pasakyti, – vėl paklausė įsmeigęs įdėmų žvilgsnį tokia veido išraiška, kuri reiškė: tu slepi tiesą.

– Jei norit, galiu pabandyti spėti, – mandagiai atsakė Montalbanas.

Prieš išeidamas iš ligoninės, bare Montalbanas išmaukė dvigubą gryno *J&B*. Jie pasuko Montelūzos kryptimi, komisaras apskaičiavo, kad pusę aštuntos vakaro turėtų grįžti į Vigatą, taigi į susitikimą su Ingrid tikrai suspės.

– Jis pasakė? – ramiai paklausė kvestorius.

– Taip.

– Svarbų dalyką?

– Mano galva, taip.

– Kodėl pasirinko būtent jus?

– Pažadėjo man asmeninę dovaną už lojalumą, kurį parodžiau jam toje istorijoje.

– Klausau.

Montalbanas viską papasakojo. Kai baigė, kvestorius susimąstė. Paskui atsiduso.

– Viską išspręskite su savo vyrais. Geriau, jei niekas nieko nesužinos. Taip pat ir kvestūroje niekas neturi nieko žinoti: kaip matėte, visur gali būti „kurmių".

Jį vėl apniko bloga nuotaika, kuri buvo apėmusi važiuojant pirmyn.

– Iki ko mes nusiritom! – piktai iškošė pro dantis.

Pusiaukelėje suskambo telefonas.

– Taip? – atsiliepė kvestorius.

Kitame linijos gale kažkas kažką trumpai pasakė.

– Ačiū, – tarė kvestorius. Paskui kreipėsi į komisarą.

– Skambino De Dominičis. Maloniai pranešė, kad Tanas mirė kaip tik tuo metu, kai mes ėjome iš ligoninės.

– Tegul pasisaugo, – tarė Montalbanas.

– Dėl ko?

– Kad nepavogtų lavono, – su liūdna ironija atsakė komisaras.

Kurį laiką važiavo tylėdami.

– Kodėl De Dominičis pasirūpino jums pranešti, kad Tanas mirė?

– Komisare, šitas skambutis buvo skirtas jums. Akivaizdu, kad De Dominičis, kuris nėra kvailys, teisingai galvoja, jog Tanas kažką pasakė. Ir jis norėtų pasidalyti su jumis tortą arba suvis jį iš jūsų nukniaukti.

Skyriuje rado Katarelą ir Facijų. Juo geriau, norėjo pasikalbėti su Facijumi be pašalinių ausų. Greičiau iš pareigos nei iš smalsumo paklausė:

– O kur kiti?

– Išvažiavo pas keturis vaikigalius su dviem motociklais, jie varžosi, kuris greitesnis.

– Dieve! Visas komisariatas išvažiavo į varžybas?

– Šitos varžybos ypatingos, – paaiškino Facijus. – Vienas motociklas žalias, kitas – geltonas. Geltonasis apiplėšia viską, ką galima apiplėšti. Paskui, po dviejų trijų valandų, kai visi nusiramina, atvažiuoja žaliasis ir pavagia viską, ką galima pavogti. Po to jie pakeičia maršrutą ir rajoną, bet šįkart pirmas važiuoja žaliasis motociklas. Varžosi, kuris daugiau prisiplėš.

– Supratau. Klausyk, Facijau, vakare užsuk į „Vinti“ įmonę. Mano vardu paprašyk paskolinti dešimtį kastuvų, kaplių, kirtiklių. Rytoj ryte šeštą visi renkamės čia. Skyriuje lieka tik Audželas ir Katarela. Paruoškite dvi mašinas, ne, vieną, paprašyk, kad „Vinti“ įmonė duotų ir džipą. Beje, kur mūsų garažo raktai?

– Juos visada turi budintis. Dabar Katarela.

– Tegul duoda juos tau, o tu atnešk man.

– Tuojau. Komisare, atsiprašau, kam mums kastuvai ir kapliai?

– Keičiame profesiją. Nuo rytojaus imsimės žemės ūkio, gyvensime sveiką gyvenimą laukuose. Džiaugiesi?

– Komisare, jau kelios dienos su jumis neįmanoma susikalbėti. Galiu paklausti, kas jus įgėlė? Tapot nepakenčiamas ir atgrasus.

Aštuoni

Nuo tada, kai jie susipažino, tiriant bylą, kurioje niekuo dėta Ingrid melagingais parodymais jam buvo pakišta kaip atpirkimo ožys, tarp komisaro ir tos nuostabios moters užsimezgė keista draugystė. Ingrid retkarčiais paskambindavo ir jie praleisdavo vakarą šnekučiuodamiesi. Jaunoji moteris patikėdavo Montalbanui savo paslaptis ir problemas, o jis broliškai ir išmintingai jai patardavo, tarsi būtų jos dvasiškas tėvas – šiam vaidmeniui turėjo prisiversti, nes Ingrid kėlė toli gražu ne dvasiškas mintis, o ji stropiai neklausydavo jo patarimų. Tokių susitikimų buvo gal šeši ar septyni, ir Montalbanui niekada nepavyko ateiti anksčiau už ją – Ingrid tiesiog maniakiškai garbino punktualumą.

Ir šįkart atvažiavęs į stovėjimo aikštelę prie baro Marineloje komisaras pamatė, kad joje greta akį ir gerą skonį rėžiančios geltonos spalvos lenktyninį automobilį primenančio „Porsche“ kabrioleto jau stovi Ingrid mašina.

Įėjęs į barą, išvydo Ingrid prie baro su viskio stiklu rankoje, o greta jos kažką šnabždėdamas trynėsi nepažįstamas keturiasdešimtmetis kanarėlių spalvos geltonumo eilute, elegantiškas, su roleksu ir uode-

gėle. „Kai jis pakeičia drabužius, gal pakeičia ir automobilį?“– pagalvojo komisaras.

Vos jį pamačiusi, Ingrid pribėgo, apkabino ir pakštelėjo į lūpas, akivaizdžiai nudžiugusi. Montalbanas irgi džiaugėsi jų susitikimu, Ingrid buvo tikra Dievo dovana: džinsais aptemptos ilgos kojos, sandalai, žydri permatomi marškinėliai, pro juos švietė krūtys, ant pečių krito šviesūs plaukai.

– Atleisk, – pasakė su ja buvusiam „kanarėliui“. – Susitiksim.

Jie atsisėdo prie stalo, Montalbanas nenorėjo gerti, vyras su roleksu ir uodegėle išėjo į terasą baigti savo viskį. Žiūrėjo vienas į kitą šypsodamiesi.

– Gerai atrodai, – tarė Ingrid. – Bet šiandien televizoriuje buvai tikras kankinys.

– Teisybė, – atsakė ir pakeitė temą. – Ir tu gerai atrodai.

– Norėjai susitikti, kad apsikeistume komplimentais?

– Noriu paprašyti paslaugos.

– Klausau.

Vyras su uodegėle iš terasos žvilgčiojo į juos.

– Kas tas tipas?

– Vienas pažįstamas. Susitikom, kai važiavau čia, jis atvažiavo paskui, pavaišino taure.

– Kodėl sakai, kad jį pažįsti?

Ingrid surimtėjo, jos kaktą perkirto raukšlė.

– Pavydi?

– Ne, puikiai žinai, kita vertus, tam nėra jokios priežasties. Bet vos jį pamačiau, mane pradėjo pykinti. Kuo jis vardu?

– Salvai, liaukis, kas tau rūpi?

– Pasakyk jo vardą.

– Bepė... Bepė De Vitas.

– O kaip jis užsidirba roleksui, poršui ir likusiems malonumams?

– Prekiauja kailiais.

– Miegojai su juo?

– Taip, atrodo, pernai. Jis norėtų pakartoti. Bet mūsų susitikimas man nepaliko gerų atsiminimų.

– Iškrypėlis?

Ingrid akimirką žiūrėjo į jį, paskui pratrūko tokiu juoku, kad barmenas pašoko.

– Kas čia juokingo?

– Tavo veido išraiška, tokio doro pasipiktinusio policininko. Ne, Salvai, priešingai. Be jokios fantazijos. Atsimenu jį kaip nepakenčiamai nenaudingą.

Montalbanas mostelėjo vyrui su uodegėle prieiti prie jų staliuko, o kol šis šypsodamasis artinosi, Ingrid neramiai žiūrėjo į komisarą.

– Labas vakaras, aš jus pažįstu. Jūs komisaras Montalbanas.

– Jūsų nelaimei, bijau, kad mums teks susipažinti artimiau.

Vyras sutriko, viskis taurėje subangavo, ledukai suskimbčiojo.

– Kodėl pasakėt *nelaimei*?

– Ar jūs Bepė De Vitas, prekiaujantis kailiais?

– Taip... bet nesuprantu...

– Atėjus laikui suprasite. Netrukus būsite pakviestas į kvestūrą Montelūzoje. Aš irgi ten būsiu. Galėsim pasišnekučiuoti ilgiau.

Vyras su uodegėle išblyško ir pastatė stiklą ant stalo – nebepajėgė laikyti.

– Gal malonėtumėt man pasakyti... paaiškinti...

Montalbanas nutaisė veidą žmogaus, kurį staiga užplūdo nesuvaldomas didžiadvasiškumas.

– Gerai, bet tik dėl to, kad esat šios ponios draugas. Pažįstate vokietį, vardu Kurtas Sukertas?

– Prisiekiu, niekada neteko girdėti, – atsakė vyras, išsitraukė iš kišenėlės kanarėlių spalvos nosinaitę ir nusišluostė išprakaitavusią kaktą.

– Jei toks jūsų atsakymas, daugiau neturiu ko pridurti, – šaltai pasakė komisaras. Pervėrė jį žvilgsniu ir mostelėjo dar prisiartinti.

– Duosiu jums patarimą: negudraukite. Gero vakaro.

– Gero vakaro, – automatiškai pakartojo De Vitas ir nė nedirstelėjęs į Ingrid išskubėjo iš baro.

– Esi šmikis, – ramiai pasakė Ingrid, – ir nevidonas.

– Taip, teisybė, retkarčiais man užeina ir pasidarau toks.

– Ar tas Sukertas tikrai egzistuoja?

– Egzistavo. Bet norėjo, kad jį vadintų Malaparte. Jis buvo rašytojas.

Jie išgirdo poršė riaumojimą ir padangų cypimą.

– Išsiliejai? – paklausė Ingrid.

– Pakankamai.

– Žinai, vos įėjai, supratau, kad esi prastos nuotaikos. Gali pasakyti, kas atsitiko?

– Galėčiau, bet neverta. Darbo reikalai.

Montalbanas pasiūlė Ingrid palikti mašiną aikštelėje prie baro, vėliau jie sugrįš jos paimti. Ingrid nepasidomėjo, nei kur jie važiuoja, nei ką turi padaryti. Staiga Montalbanas paklausė:

– Kaip sekasi su uošviu?

Ingrid balsas pralinksmėjo.

– Puikiai! Atleisk, turėjau tau anksčiau pasakyti. Su uošviu viskas gerai. Jis jau du mėnesius nebesikabinėja, nepersekioja manęs.

– Kas atsitiko?

– Nežinau, nepasakė. Paskutinį kartą tai atsitiko grįžtant iš Felos, svečiavomės vestuvėse, mano vyras negalėjo važiuoti, uošvienė prastai jautėsi. Žodžiu, buvom tik mudu. Staiga jis pasuko iš kelio, pavažiavo kelis kilometrus, sustojo tarp medžių, liepė man išlipti, nurengė, parbloškė ant žemės ir kaip visada brutaliai išdulkino. Kitą dieną mudu su vyru išvažiavom į Palermą, o kai po savaitės sugrįžom, mano uošvis atrodė kažkoks senstelėjęs, drebėjo. Nuo tada manęs beveik vengia. Todėl dabar susitikusi jį koridoriuje galiu nesibaiminti, kad prispaus mane prie sienos tom savo letenom, uždėjęs vieną ant krūtų, o kitą tarp kojų.

– Taip daug geriau, tiesa?

Tą istoriją, kurią jam ką tik papasakojo Ingrid, jis žinojo geriau už ją pačią. Apie Ingrid ir jos uošvio reikalus komisaras išgirdo jau per pirmąjį jųdviejų susitikimą. Paskui vieną vakarą, jiems besišnekučiuojant, Ingrid netikėtai prapliupo pasikūkčiodama verkti, nebegalėjo ištverti tokio gyvenimo su savo

vyro tėvu: tas nepadorus ryšys, kurį buvo priversta kentėti, ją, laisvos dvasios moterį, sutepė, paniekino, ir ji svarstė, gal reikėtų palikti vyrą ir išvažiuoti į Švediją, duonai būtų tikrai užsidirbusi – puikiai remontavo automobilius.

Montalbanas nusprendė jai padėti, išvaduoti iš nemalonumų. Kitą dieną jis pasikvietė pietų Aną Ferarą, policijos inspektorę, kuri buvo jį įsimylėjusi ir tikėjo, kad Ingrid yra jo meilužė.

– Esu visiškoj nevilty, – pradėjo Montalbanas nutaisęs tragišką veidą.

– Dieve, kas atsitiko? – susirūpino Ana ir suspaudė jo ranką tarp savo delnų.

– Ingrid man neištikima.

Jis nuleido galvą ir stebuklingai privertė akis sudrėkti.

Ana išleido pergalės šūksnį. Ji visada tai žinojo! Komisaras užsidengė veidą rankomis, mergina pasijuto sukrėsta tokios kančios.

– Žinai, nenorėjau tau sakyti, kad neįskaudinčiau, bet pasiteiravau apie Ingrid. Tu nesi vienintelis jos vyriškis.

– Aš tai žinojau! – išlemeno komisaras neatitraukdamas nuo veido delnų.

– Tai kas atsitiko?

– Šįkart viskas kitaip! Ne eilinis nuotykis, kaip kiti, kuriuos galėčiau atleisti! Ji įsimylėjo ir yra mylima!

– Ar žinai, ką ji įsimylėjo?

– Taip, savo uošvį.

– Vajėzau! – pašoko Ana. – Ji tau pasakė?

– Ne, pats supratau. Bet ji tai neigia. Viską neigia. Man reikia įrodymo, patvirtinimo, kad galėčiau tėkšti jai į veidą. Supranti?

Ana pasisiūlė parūpinti tikrų įrodymų. Ji pasistengė nufotografuoti miškelyje vykusią meilės sceną. Jos draugė iš ekspertizės padarė nuotraukas ir ji perdavė jas komisarui. Ingrid uošvis ne tik buvo Montelūzos ligoninės vyriausiasis gydytojas, bet ir aukštą postą užimantis politikas: Montalbanas jam išsiuntė pirmą iškalbingą įrodymą į partijos rajono komiteto būstinę, į ligoninę ir į namus. Kitoje kiekvienos iš trijų nuotraukų pusėje buvo užrašyta: „Pričiupom tave." Matyt, toks nuotraukų antplūdis jį mirtinai išgąsdino, jis akimirksniu pajuto pavojų savo karjerai ir šeimai. Dėl visa ko komisaras turėjo dar dvi dešimtis nuotraukų. Ingrid jis nieko nepasakė – ji galėjo pradėti triukšmauti dėl savo pažeistos švediškos *privacy*.

Montalbanas paspaudė greičio pedalą, buvo patenkintas, dabar žinojo, kad jo suregztas sudėtingas planas pasiekė numatytą tikslą.

– Tu įvažiuok, – pasakė Montalbanas, išlipo ir atidarė policijos garažo pakeliamus vartus. Kai automobilis įvažiavo, uždegė šviesą ir vėl nuleido vartus.

– Ką turiu daryti? – paklausė Ingrid.

– Matai tą sudaužytą „Cinquecento"? Noriu sužinoti, ar jo stabdžiai nebuvo sugadinti.

– Nežinau, ar man pavyks pamatyti.

– Pabandyk.

– Sudie, marškinėliai.

– Ne, palauk. Tuoj ką nors duosiu.

Nuo užpakalinės savo automobilio sėdynės paėmė maišelį, ištraukė iš jo savo marškinius ir džinsus.

– Renkis.

Kol Ingrid rengėsi, jis nuėjo ieškoti nešiojamos lempos, kokias naudoja mechanikai, rado ją ant stalo, įjungė. Netarusi nė žodžio Ingrid paėmė lempą, veržlių raktą, atsuktuvą ir pasliuogė po „Cinquecento" laužu. Jai pakako dešimties minučių. Išlindo iš po mašinos dulkėta ir tepaluota.

– Man pasisekė. Stabdžių diržėlis buvo iš dalies pažeistas, esu tikra.

– Ką reiškia iš dalies?

– Reiškia, kad jis nebuvo visai nupjautas, o palikta tiek, kad nenutrūktų tuoj pat. Bet stipriau stabdant, diržėlis tikrai nebūtų išlaikęs.

– Esi tikra, kad jis nenutrūko savaime? Mašina sena.

– Per daug švarus pjūvis. Nėra jokių išsipešusių siūlų, arba jų yra kur ne kur.

– Dabar gerai manęs paklausyk, – tarė Montalbanas. – Mašiną vairavęs žmogus išvažiavo iš Vigatos į Montelūzą, mašina ten stovėjo, paskui jis grįžo į Vigatą. Avarija įvyko stačioje nuokalnėje įvažiuojant į miestelį, leidžiantis Katenos keliu. Jis atsitrenkė į sunkvežimį ir užsimušė. Aišku?

– Aišku.

– Taigi klausiu: tavo nuomone, tą dovanėlę jam pakišo Vigatoje ar Montelūzoje?

– Montelūzoje, – atsakė Ingrid. – Jei būtų padarę Vigatoje, būtų užsimušęs anksčiau, neabejotinai. Norėtum dar ką nors sužinoti?

– Ne, ačiū.

Ingrid nepersirengė, nenusiplovė rankų.

– Apsišvarinsiu pas tave.

Aikštelėje prie baro Ingrid išlipo, įsėdo į savo mašiną ir nusekė paskui komisaro automobilį. Dar nebuvo nė vidurnakčio, šiltas vakaras.

– Norėtum išsimaudyti po dušu?

– Ne, verčiau išsimaudysiu jūroje, gal paskui po dušu.

Nusivilko purvinus Montalbano drabužius, nusitraukė kelnaites, komisaras prisivertė apsigobti kankinančiu dvasiško patarėjo rūbu.

– Ko stovi, renkis, eime maudytis.

– Ne. Verčiau pažiūrėsiu į tave iš verandos.

Pilnas mėnulis apšvietė net per daug. Montalbanas gulėjo ant gulto ir mėgavosi Ingrid profiliu, ši priėjo prie jūros ir šaltame vandenyje šokinėjo išskleidusi rankas. Žiūrėjo, kaip ji nėrė į vandenį, kiek pasekė akimis juodą tašką, kuris buvo jos galva, ir staiga užmigo.

Atsibudo jau brėkštant. Sužvarbęs atsistojo, išsivirė kavos, išgėrė tris puodelius iš eilės. Prieš išeidama Ingrid viską sutvarkė, nebuvo menkiausio pėdsako, kad ji čia lankėsi. Ingrid buvo verta tiek aukso, kiek pati svėrė: ji padarė tai, ko jis prašė, nereikalaudama nieko paaiškinti. Smalsumo požiūriu ji tikrai nebuvo moteris. Bet tik šiuo požiūriu. Pajutęs alkį, atidarė šaldytuvą – baklažanai su sūriu išnyko, matyt, juos sudorojo Ingrid. Teko pasitenkinti duona ir sūriu, vis

geriau negu nieko. Nusiprausė po dušu ir apsivilko tuos pačius drabužius, kuriuos buvo paskolinęs Ingrid – pajuto švelnų jos aromatą.

Kaip visada atvažiavo į komisariatą dešimčia minučių pavėlavęs: jo vyrai jau buvo pasiruošę, su tarnybiniu automobiliu ir iš „Vinti" įmonės pasiskolintu džipu, pilnu kastuvų, kaplių, kirtiklių – jie atrodė kaip kaimiečiai, išsiruošę į laukus užsidirbti gyvenimui žemės darbais.

Krasto kalnas, kuris nė nesvajojo būti kalnu, tebuvo gerokai nusišėrusi kalva, iškilusi į vakarus nuo Vigatos, mažiau nei per puskilometrį nuo jūros. Per jį ėjo tunelis, dabar užkaltas, turėjęs tapti iš niekur į niekur vedusio kelio, labai naudingo aplinkiniais keliais susižerti procentus, dalimi. Išties jis vadinosi aplinkkeliu. Pasak legendos, kalno gelmėse turėjo būti paslėptas avinas, visas iš aukso. Tunelį kasę žmonės jo nerado, tačiau darbų užsakovai tikrai pralobo. Priešingoje nuo jūros kalno pusėje prilipusi prie šlaito stirksojo nedidelė uola, vadinama *u crasticeddru*, sunkvežimiai ir žemkasės iki jos neprivažiavo ir aplink driekėsi nepaliesto laukinio grožio gamta. Prie tos uolos pasuko abu automobiliai, šunkeliais, kad nekristų į akis. Buvo nelengva važiuoti bekele, bet Montalbanas norėjo privažiuoti iki pat jos papėdės. Ten įsakė visiems išlipti.

Tvyrojo gaivus ramaus ryto oras.

– Ką reikės daryti? – paklausė Facijus.

– Visi apžiūrėkite uolą. Įdėmiai. Apeikit iš visų pusių. Padirbėkit. Kažkur turi būti anga į olą. Ji

užmaskuota, paslėpta po akmenimis ar šakomis. Nežiopsokit. Turit ją rasti. Užtikrinu, kad ji yra.

Jie išsiskirstė.

Po dviejų valandų praradę viltį visi susitiko prie mašinų. Kepino saulė, žliaugė prakaitas, apdairusis Facijus buvo atsivežęs termosus su kava ir arbata.

– Bandykim dar kartą, – tarė Montalbanas, – žiūrėkite ne tik į uolą, bet ir į žemę, gal ką nors pastebėsit.

Jie vėl leidosi ieškoti ir po pusvalandžio Montalbanas išgirdo tolimą Galuco balsą.

– Komisare! Komisare! Ateikit!

Komisaras nuskubėjo pas policininką, ieškojusį arčiausiai kelio į Felą, buvusioje uolos dalyje.

– Žiūrėkit.

Pėdsakus bandyta paslėpti, bet vienoje vietoje aiškiai matėsi didelio sunkvežimio žemėje paliktos provėžos.

– Jos veda ten, – Galucas mostelėjo į uolą.

Ištaręs tuos žodžius, sustingo išsižiojęs.

– Viešpatie aukščiausias! – pratarė Montalbanas.

Kaip jie anksčiau nesusiprato? Didžiulis akmuo gulėjo keistai, už jo kyšojo sausos žolės kuokštai. Kol Galucas kvietė savo kolegas, Montalbanas puolė prie akmens, pačiupęs įsitvėrė į krūmą ir stipriai patempė. Vos nenukrito aukštielninkas: krūmas buvo be šaknų, tik įkištas į žemę kartu su sorgų kuokštais, kad užstotų įėjimą į olą.

Devyni

Akmens plokštė buvo beveik keturkampė, tarsi išvien su ją supančia uola, stovėjo lyg ant laiptelio, irgi akmeninio. Montalbanas iš akies nustatė, kad ji yra apie dviejų metrų aukščio, metro pločio ir pusmetrio storio – nukelti rankomis nebuvo ko nė tikėtis. Bet juk turėjo būti koks nors būdas. Dešiniojo šono viduryje, per dešimt centimetrų nuo krašto, žiojėjo skylė, ji atrodė visai natūraliai. „Jei čia būtų medinės durys, ta skylė būtų kaip tik ten, kur pritaisoma rankena", – pagalvojo komisaras.

Išsitraukė iš švarko kišenės tušinuką ir įkišo į skylę. Tušinukas sulindo visas, o kai Montalbanas kišo jį atgal į kišenę, išsitepė ranką. Apžiūrėjo jį ir apuostė.

– Čia tepalas, – pasakė Facijui, kuris vienintelis stovėjo prie jo.

Kiti policininkai buvo susėdę šešėlyje. Galas rado kiškio kopūstų ir visus vaišino.

– Pačiulpkit kotelį, nuostabus skonis, malšina troškulį.

Montalbanas pagalvojo, kad yra tik viena išeitis.

– Ar turim plieninio lyno?

– Žinoma, prie džipo.

– Privažiuok kiek gali arčiau.

Facijui nuėjus, komisaras, dabar jau tikras, kad rado būdą patraukti akmenį, apsižvalgė visai kitomis akimis. Jei čia buvo vieta, apie kurią mirties patale jam papasakojo Tanas Graikas, iš kur nors ją kažkas turėjo stebėti. Vietovė atrodė apleista, negyvenama, negalėjai nė pagalvoti, kad apsukus šlaitą, vos už kelių šimtų metrų, eina intensyvaus eismo kelias. Netoliese ant akmenuotos, išdžiūvusios aukštumėlės stovėjo namukas kaip kubelis, vieno kambario. Komisaras paprašė atnešti žiūronus. Uždarytos medinės durys atrodė sveikos. Greta durų, žmogaus aukštyje, buvo langas be langinių, apsaugotas dviem sukryžiuotais strypais. Namas atrodė negyvenamas, bet buvo vienintelė vieta, iš kurios galėjai stebėti apylinkę, kiti namai stovėjo per toli. Nutarė išsiaiškinti ir pasikvietė Galucą.

– Eik, apžiūrėk tą namuką, kaip nors atidaryk duris, tik atsargiai, neišlaužk, jos gali praversti. Pažiūrėk, ar viduje yra ženklų, kad ten neseniai būta žmonių, gal kas nors pastarosiomis dienomis ten gyveno. Bet viską palik kaip buvę, lyg tu niekada nebūtum ten apsilankęs.

Tuo tarpu džipas jau sustojo akmeninės plokštės apačioje. Komisaras paėmė plieninio lyno galą, įkišo jį į skylę ir pastūmė. Nebuvo sunku, lynas slydo akmeniu kaip per sviestą, neužkliūdamas, netrukus jo galas lyg žalčio galva išlindo kitoje akmens pusėje.

– Paimk tą galą, – pasakė Montalbanas Facijui, – pririšk prie džipo, užvesk ir patrauk, bet labai pamažu.

Automobilis lėtai pajudėjo, o akmens luitas pamažu atsiskyrė nuo uolos lyg ant nematomų vyrių.

– Sezamai, atsiverk, – apstulbęs sumurmėjo Džermanà, prisiminęs magišką vaikystės burtažodį, kurio kerai padėdavo atverti visas duris.

– Pone kvestoriau, patikėkit, labai nagingo meistro rankos pavertė tą akmens luitą durimis, vyrių iš išorės visai nesimatė. Uždaryti jas buvo taip pat lengva, kaip ir atidaryti. Įėję pasišvietėm elektriniais žibintais. Viduje ola įrengta labai kruopščiai ir sumaniai. Grindys paklotos tiesiai ant plikos žemės, iš brūsų, jie sukalti vienas su kitu.

– Kas tie brūsai? – paklausė kvestorius.

– Nesugalvoju, kaip taisyklingai pasakyti. Tarkim, tokios storos medinės lentos. Grindys įrengtos tam, kad dėžės su ginklais nesiliestų su drėgna žeme. Sienos iškaltos plonesnėmis lentomis. Žodžiu, viduje ola yra kaip didžiulė medinė dėžė be dangčio. Turėjo ilgai darbuotis.

– O ginklai?

– Tikras arsenalas. Trys dešimtys automatų ir kulkosvaidžių, šimtinė pistoletų ir revolverių, dvi bazukos, tūkstančiai šaudmenų, dėžės su įvairiausiais sprogmenimis, nuo trotilo iki semtekso. Daug kariuomenės, policijos uniformų, neperšaunamų liemenių, kitų daiktų. Viskas labai tvarkinga, kiekvienas daiktas įvyniotas į plastiką.

– Neblogai jiems smogėm?

– Žinoma. Tanas gerai atkeršijo, taip, kad nepasirodytų esąs išdavikas ar sutikęs bendradarbiauti.

Ginklų nepaėmiau, palikau oloje. Mano vyrai pamainomis stovi sargyboje. Jie apleistame namelyje už kelių šimtų metrų nuo sandėlio.

– Manot, kas nors atvažiuos apsirūpinti?

– Tikiuosi.

– Gerai, sutinku su jumis. Palauksime savaitę, viską stebėsime, o jei nieko neįvyks, ištuštinsime sandėlį. Tiesa, Montalbanai, ar dar atsimenate mano kvietimą poryt vakarienės?

– Kaip galėčiau užmiršti?

– Apgailestauju, teks keletui dienų atidėti, žmona susirgo gripu.

Savaitės laukti nereikėjo. Trečią dieną po ginklų atradimo, pasibaigus budėjimo pamainai nuo pusiaudienio iki pusiaunakčio, Katarela leipdamas miegais išskubėjo raportuoti komisarui – Montalbanas reikalavo, kad visi taip darytų iškart po pamainos.

– Naujienos?

– Jokių, daktare. Viskas tyku ramu.

– Gerai, kitaip tariant, blogai. Eikit miegoti.

– Dabar, kai pagalvoju, kažkas buvo, bet smulkmena, sakau jums labiau iš stropumo, o ne iš pareigos, tai buvo niekniekis.

– Ir koks tas niekniekis?

– Praėjo turistas.

– Katarela, paaiškink.

– Laikrodis rodė gal dvidešimt pirmą ryto.

– Katarela, jei buvo rytas, buvo devinta.

– Kaip norit. Išgirdau galingo motociklo burzgimą. Pakėliau prie akių žiūronus, kuriuos buvau persimetęs

per petį, atsargiai prisiartinau prie lango ir mano spėjimas pasitvirtino. Ten buvo raudonas motociklas.

– Spalva nesvarbu. O toliau?

– Nuo jo nulipo vyriškos giminės turistas.

– Kodėl manai, kad ten buvo turistas?

– Dėl fotoaparato, jis kabėjo jam ant kaklo, didžiulis, toks milžiniškas, atrodė kaip patranka.

– Matyt, tai buvo teleobjektyvas.

– Taip, teisingai. Ir jis pradėjo fotografuoti.

– Ką fotografavo?

– Viską, komisare, viską fotografavo. Gamtovaizdį, uolą, namą, kuriame buvau.

– Ar prisiartino prie uolos?

– Niekada. Užsėdo ant motociklo, o nuvažiuodamas pamojo man ranka.

– Jis tave matė?

– Ne. Juk buvau viduje. Bet, kaip sakiau, jau užsėdęs ant motociklo mostelėjo atsisveikindamas namuko pusėn.

– Pone kvestoriau? Blogos naujienos, manau, jie kažkaip suuodė apie mūsų atradimą ir pasiuntė žmogų į žvalgybą, kad patikrintų.

– O jūs iš kur žinote?

– Šįryt sargybą ėjęs policininkas matė vyrą, kuris atvažiavo motociklu ir fotografavo apylinkę galingu teleobjektyvu. Neabejoju, kad prie angą uždengusio akmens luito jie buvo palikę kokį nors ženklą, nežinau, gal tam tikra kryptimi pasuktą šaką, tam tikru atstumu padėtą akmenį... Mums tikrai nepavyko visko sutvarkyti taip, kaip buvo prieš tai.

– Atsiprašau, ar davėte budintiems policininkams ypatingus nurodymus?

– Žinoma. Budintis policininkas būtų turėjęs pirmiausia sulaikyti motociklą, nustatyti motociklininko tapatybę, konfiskuoti fotoaparatą, tada atvesti jį į nuovadą...

– Kodėl jis to nepadarė?

– Dėl labai paprastos priežasties: tai buvo policininkas Katarela, puikiai pažįstamas ir jums, ir man.

– A-a, – santūriai pakomentavo kvestorius.

– Taigi ką darysim?

– Nedelsiant konfiskuoti ginklus. Iš Palermo gavau įsakymą šiam įvykiui suteikti ypatingos svarbos.

Montalbanas pajuto, kaip jam šlampa pažastys.

– Dar viena spaudos konferencija?

– Bijau, kad taip, apgailestauju.

Susiruošęs važiuoti prie uolos dviem mašinomis ir sunkvežimiu, Montalbanas pastebėjo maldaujamą Galuco žvilgsnį, lyg primušto šuns. Pasivedėjo jį į šalį.

– Kas tau?

– Ar galiu pirmiausia pranešti apie įvykį savo svainiui žurnalistui?

– Ne, – automatiškai atsakė Montalbanas, bet iškart persigalvojo, jam toptelėjo jį be galo pradžiuginusi mintis.

– Klausyk, tik dėl tavęs, pakviesk jį, tegul atvažiuoja.

Toji mintis buvo štai kokia: jei Galuco svainis atsidurs vietoje ir visiems paskelbs apie atradimą, gal bus galima pasiųsti velniop spaudos konferenciją.

Galuco svainiui ir jo operatoriui iš „Televigàta“ kanalo Montalbanas ne tik paliko laisvas rankas, bet ir padėjo parengti sensaciją: tapęs improvizacijos režisieriumi leido Facijui paimti bazuką ir atsistoti į parengties padėtį, apšvietė olą kaip dieną, kad būtų nufilmuota ar nufotografuota kiekviena apkaba, kiekvienas šovinys.

Padirbėję porą valandų, ištuštino olą. Žurnalistas su savo operatoriumi išskubėjo į Montelūzą montuoti reportažo, Montalbanas paskambino kvestoriui.

– Krovinys pakrautas.

– Gerai, tegul važiuoja į Montelūzą. Tiesa, palikit sargybinį. Netrukus atvažiuos Jakomucis su savo ekspertų komanda. Sveikinu.

Jakomucis pasirūpino galutinai palaidoti spaudos konferencijos idėją. Žinoma, visai netyčia, nes spaudos konferencijos ir interviu buvo jo gyvenimo džiaugsmas. Prieš išvykdamas į ginklų konfiskavimo operaciją oloje, teismo ekspertų grupės vadovas pranešė apie šį įvykį dviem dešimtims žurnalistų iš spaudos ir televizijos. Jei Galuco svainio televizijos reportažas pasirodė vietos televizijos kanaluose, Jakomuciui ir jo vyrams skirti reportažai nuskambėjo visoje šalyje. Kaip Montalbanas ir tikėjosi, kvestorius nutarė nerengti spaudos konferencijos, nes vis tiek visi viską jau žinojo, ir apsiribojo išsamiu pranešimu.

Vienomis trumpikėmis, laikydamas rankoje didelį butelį alaus, Montalbanas namuose mėgavosi televizijos rodomu Jakomucio veidu, visą laiką pirmame plane, pasakojančiu, kaip jo vyrai gabalas po gabalo

ardo medinę konstrukciją olos viduje, ieškodami mažiausio įkalčio, pirštų antspaudų užuominos, pėdsako. Kai ola vėl atgavo savo pirmykštę būklę, „Retelibera“ kanalo operatorius lėtai parodė panoraminį vidaus vaizdą. Tame panoraminiame vaizde Montalbanui kažkas nederėjo, tai buvo tik įspūdis, nieko daugiau. Reikėjo jį patikrinti. Paskambino į „Retelibera“, paklausė, ar yra Nikoló Dzitas, jo draugas žurnalistas komunistas.

– Jokios problemos, pasirūpinsiu, kad gautum kopiją.

– Bet aš neturiu to, kaip jis ten vadinasi.

– Tai atvažiuok pažiūrėti čia.

– Ar tiktų rytoj ryte, apie vienuoliktą?

– Gerai. Manęs nebus, bet įspėsiu kolegas.

Rytojaus devintą ryto Montalbanas išvažiavo į Montelūzą, į partijos būstinę, kurioje kovojo kavalierius Mizuraka. Lentelė prie durų skelbė, kad ji šeštame aukšte. Tačiau nebuvo parašyta, kad ten patekti galima tik pėsčiomis, nes pastate nebuvo lifto. Užkopęs mažiausiai dešimt laiptų maršų, kiek uždusęs Montalbanas kelis kartus pabeldė į duris, kurios užsispyrusiai nenorėjo atsiverti. Jis nulipo žemyn ir išėjo į lauką. Greta buvo daržovių parduotuvėlė, senyvas vyras aptarnavo pirkėją. Komisaras palaukė, kol daržovių pardavėjas liko vienas.

– Ar pažinojot kavalierių Mizuraką?

– Gal paaiškintumėte, koks jūsų reikalas, ką aš pažįstu ir ko nepažįstu?

– Yra reikalas. Aš iš policijos.

– Supratau. Aš esu Leninas.

– Norite juokauti?

– Ne. Mano vardas Leninas, taip mane pavadino tėvas ir aš tuo didžiuojuos. Gal ir jūs priklausot tai pačiai šutvei kaip tie, įsikūrę už gretimų durų?

– Ne. Bet esu čia tarnybos reikalais. Kartoju: ar jūs pažinojote kavalierių Mizuraką?

– Žinoma, pažinojau. Jo gyvenimas buvo lakstyti pirmyn atgal pro tas duris ir kankinti mane tuo savo sukriošusiu „Cinquecento“.

– Kaip jo mašina jus kankino?

– Jis visada pasistatydavo ją prieš parduotuvę, taip pat ir tądien, kai paskui trenkėsi į sunkvežimį.

– Pasistatė ją tiesiai čia?

– Gal kalbu kiniškai? Tiesiai čia. Prašiau, kad patrauktų, bet jis pradėjo šaukti, rėkti, pasakė, kad negali čia su manim gaišti laiko. Tada iš tiesų supykau ir šiurkščiai jam atsikirtau. Trumpai tariant, mes vos nekibom vienas kitam į atlapus, laimė, pasirodė kažkoks jaunuolis ir pasakęs velioniui kavalieriui, kad patrauks mašiną, paprašė raktelio.

– Ar žinot, kur ją pastatė?

– Ne, nežinau.

– Ar galėtumėt tą jaunuolį atpažinti? Teko jį anksčiau matyti?

– Matydavau, kai retkarčiais įeidavo pro gretimas duris. Matyt, jis vienas iš gražiosios draugijos.

– Partijos sekretoriaus pavardė Biraginas, tiesa?

– Atrodo, taip. Jis dirba Socialinio būsto institute. Kilęs iš Venecijos, dabar turėtų būti darbe. Čia pasirodo tik apie šeštą vakaro, dar ankstoka.

– Ponas Biraginas? Kalba komisaras Montalbanas iš Vigatos. Atsiprašau, kad trukdau jus darbo vietoje.

– Na ką jūs, klausau.

– Labai prašau man padėti. Koks buvo tas partijos susirinkimas, kuriame dalyvavo ir velionis kavalierius Mizuraka?

– Nesupratau klausimo.

– Atsiprašau, nepykit, tai tik įprastas tyrimas, norime išsiaiškinti kavalieriaus mirties aplinkybes.

– Kodėl, argi jos dar neaiškios?

Tikra rakštis šiknoj tas ponas Ferdinandas Biraginas.

– Patikėkit, viskas kuo aiškiausia.

– Tai kas tuomet?

– Suprantat, turiu užbaigti bylą. Negalime palikti nepatikrinto kelio.

Išgirdus žodžius byla ir kelias, Biragino – Socialinio būsto instituto biurokrato – elgesys staiga pasikeitė.

– Taip, puikiai suprantu tuos dalykus. Tai buvo valdybos susirinkimas ir kavalierius neturėjo įgaliojimų jame dalyvauti, bet mes padarėme išimtį.

– Taigi tai buvo nedidelis susirinkimas?

– Susirinko apie dešimt žmonių.

– Ar pas kavalierių kas nors buvo atėjęs?

– Niekas, durys buvo užrakintos. Atsiminčiau. Tačiau jam paskambino, tas tai tikrai.

– Atsiprašau, turbūt nežinote pokalbio turinio.

– Žinau ne tik jo turinį, bet ir visą kavalieriaus Mizurakos balsų gamą!

Jis nusijuokė. Tikras šmaikštuolis, tas Ferdinandas Biraginas!

– Juk žinote, kaip kalbėdavo kavalierius, lyg visi aplinkui būtų kurti. Negalėjai negirdėti, kai jis kalbėdavo. Įsivaizduokite, kartą...

– Atsiprašau, bet turiu mažai laiko. Taigi supratote pokalbio... – nutilo, atmetė žodį „turinį", kad vėl nepakliūtų į Biragino tragiško humoro pinkles.

– Esmę?

– Žinoma. Skambino kažkas, padėjęs kavalieriui pasistatyti mašiną. O kavalierius, užuot padėkojęs, ėmė priekaištauti, kad šis per toli ją pastatė.

– Ar supratote, kas skambina?

– Ne. Kodėl klausiat?

– Nes du tai ne trys, – atsakė Montalbanas ir padėjo ragelį.

Taigi jaunuolis, atlikęs tą mirtiną paslaugą kokiame nors savo bendrų garaže, dar ir pasismagino privertęs kavalierių pasivaikščioti.

Maloniai jį pasitikusiai „Retelibera" darbuotojai Montalbanas paaiškino, kad yra visiškai bejėgis prieš viską, kas vadinama elektronika. Jis moka įjungti televizorių, perjungti kanalus ir jį išjungti, visa kita jam yra tamsus miškas. Mergina grakščiai įdėjo kasetę ir kaskart Montalbanui paprašius kantriai atsukdavo ją atgal ir sustabdydavo. Išėjęs iš „Retelibera", Montalbanas neabejojo pamatęs tai, kas jį domino, tačiau tai, kas jį domino, regis, prieštaravo blaiviam protui.

Dešimt

Prie „San Calogero“ užeigos Montalbanas sudvejojo: tiesa, jau atėjo pietų metas ir norėjosi valgyti, tačiau bežiūrint filmuotą medžiagą toptelėjusi mintis stūmė jį tolyn, uolos link – ją reikėjo patikrinti. Iš užeigos atsklidęs keptų sultonžuvių kvapas laimėjo dvikovą. Suvalgė ypatingą užkandį iš jūros gėrybių, paskui užsisakė du jūros vilkus. Jie buvo tokie švieži, kad atrodė lyg dar plaukiotų vandenyje.

– Šiandien valgote be ugnelės.

– Tikrai, prisipažinsiu, neduoda ramybės viena mintis.

– Dievo dovanos akivaizdoje, kurią Jis mums siunčia šių žuvų pavidalu, reikia pamiršti visas mintis, – iškilmingai pasakė Kalodžeras.

Montalbanas užsuko į skyrių pažiūrėti, ar yra naujienų.

– Keliskart skambino ponas Jakomucis, – pranešė Džermanà.

– Jei vėl paskambintų, pasakyk, kad vėliau pats jį susirasiu. Turim galingą elektrinį žibintą?

Regioniniu keliu privažiavo uolos apylinkes, pastatė mašiną, nutaręs toliau eiti pėsčiomis. Diena buvo graži, lengvas vėjelis gaivino ir Montalbano

nuotaika buvo pakili. Žemė aplink uolą buvo išvažinėta smalsuolių, angą dengęs akmens luitas patrauktas į šalį kelis metrus, įėjimas į olą žiojėjo atviras. Komisaras buvo jau beeinąs vidun, kai sustojo, įtempęs klausą. Iš olos sklido duslus murmėjimas, jį kartkartėmis pertraukdavo prislopintos aimanos: gal ten kas nors ką nors kankina? Nebuvo laiko grįžti į mašiną pistoleto. Nėrė į olą ir tuo pat metu įjungė galingą žibintą.

– Stot! Policija!

Du oloje buvę žmonės sustingo „apšalę", bet dar labiau „apšalo" pats Montalbanas. Išvydo du nuogutėlius besimylinčius jaunuolius: ji stovėjo atrėmusi ištiestas rankas į sieną, jis buvo prilipęs prie jos iš nugaros. Žibinto šviesoje jie atrodė kaip nuostabaus grožio skulptūros. Komisaras pajuto skruostus užliejantį gėdos raudonį, išjungė žibintą ir nerangiai traukdamasis sumurmėjo:

– Atsiprašau... suklydau... tęskite.

Tiedu išėjo mažiau nei po minutės – ilgai netrunka užsitraukti džinsus ir marškinėlius. Montalbanas nuoširdžiai pasigailėjo jiems sutrukdęs, tie jaunuoliai savaip pašventino olą, nutraukė nuo jos mirties sandėlio šlovės skraistę. Jaunuolis praėjo pro komisarą nuleidęs galvą, susikišęs rankas į kišenes, ji akimirką žiūrėjo į jį šypsodamasi, linksmai spindinčiomis akimis.

Komisarui pakako žvilgtelėti, kad įsitikintų, jog tai, ką pastebėjo vaizdo įraše, yra tas pat, ką matė natūroje: šoninės sienos buvo sąlyginai lygios, vientisos, tačiau galinė, prieš įėjimo angą, turėjo išsikišimų

ir įdubų – iš pirmo žvilgsnio galėjo pasirodyti kaip prastas raižinys. Tačiau tai nebuvo kalto darbas, o vienas ant kito sudėti akmenys, kuriuos vėliau laikas sujungė ir sumūrijo, užmaskavo dulkėmis, žemėmis, vandeniu ir salietra, ir grubus mūras galiausiai virto beveik natūralia uola. Montalbanas įdėmiai apžiūrėjo ir ištyrė sieną, centimetrą po centimetro, galiausiai neliko abejonių: joje buvo mažiausiai metro aukščio ir metro pločio anga, užmaskuota tikrai ne pastaraisiais metais.

– Jakomucis? Kalba Montalbanas. Man būtinai reikia, kad tu...

– Ar galiu sužinoti, kur kasei savo kiaušius? Visą rytą tavęs ieškojau!

– Aš jau čia.

– Radau kartono skiautę nuo pakuotės ar, tiksliau, nuo didelės siuntinių dėžės.

– Išpažintis už išpažintį: ir aš kadaise radau raudoną sagą.

– Bet tu ir šmikis! Daugiau nekalbėsiu.

– Gerai, pupuliuk, neįsižeisk.

– Ant tos skiautės yra raidės. Ji gulėjo po oloje buvusiu paklotu, matyt, įkrito pro properšą tarp lentų.

– Kokį žodį ką tik pasakei?

– Paklotas?

– Ne, po jo.

– Properša?

– Šitas. Dievaži, koks tu mokytas, kaip moki kalbėti! Ar daugiau nieko neradai po tuo daiktu, kurį sakei?

– Radau. Surūdijusių vinių, sagą, net juodą pieštuko galą ir popieriaus skiaučių, tiesa, nuo drėgmės jos virto tyre. Toji skiautė dar geros būklės, matyt, visai neseniai ten atsidūrė.

– Atsiųsk ją man. Sakyk, ar jūs turite echozondą ir žmogų, kuris mokėtų juo naudotis?

– Taip, prieš savaitę Mizilmezyje pasinaudojome juo trijų negyvėlių paieškai ir juos suradom.

– Ar galėtum iki penktos valandos pristatyti jį į Vigatą?

– Gal išprotėjai? Dabar pusė penkių! Po dviejų valandų. Aš irgi atvažiuosiu ir atvešiu tą skiautę. Kam tau jo reikia?

– Kad išzonduočiau tavo užpakaliuką.

– Atėjo direktorius Burdžijus. Klausia, ar galėtumėte priimti, turi jums kai ką pasakyti, užtruks tik penkias minutes.

– Tegul įeina.

Direktorius Burdžijus jau dešimt metų buvo pensijoje, bet miestelyje visi jį taip vadino, nes daugiau nei trisdešimt metų jis dirbo Vigatos prekybos mokyklos direktoriumi. Su Montalbanu jie buvo geri pažįstami, direktorius buvo plačios ir gilios kultūros žmogus, nepaisydamas savo amžiaus gyvai domėjosi gyvenimu: komisaras su juo kartais išsiruošdavo į raminamąjį pasivaikščiojimą molu. Žengė jo pasitikti.

– Džiaugiuosi jus matydamas. Užeikit.

– Ėjau pro šalį ir nutariau pasimatyti. Jei nebūčiau radęs darbe, būčiau paskambinęs.

– Klausau.

– Norėčiau papasakoti kelis dalykus apie tą olą, kurioje radote ginklus. Nežinau, ar jie bus įdomūs, bet...

– Gal juokaujat? Sakykit viską, ką žinot.

– Taigi pirmiausia noriu pasakyti, kad kalbu remdamasis tuo, ką girdėjau iš vietos televizijos ir perskaičiau laikraščiuose. Gali būti, kad viskas yra visiškai kitaip. Šiaip ar taip, kažkas pasakė, kad mafiozai ar prekiautojai ginklais angą dengusį akmens luitą pavertė durimis. Tai netiesa. Tuo pasirūpino mano artimo bičiulio Lilo Ridzitano senelis.

– Ar žinot, kada tai buvo?

– Žinoma, žinau. Apie keturiasdešimt pirmuosius metus, kai dėl karo pradėjo stigti aliejaus, miltų, grūdų. Anuomet visos žemės aplink Krasto kalną ir uolą priklausė Džakomui Ridzitanui, Lilo seneliui, kuris ne visai legaliai buvo užsidirbęs pinigų Amerikoje – bent taip kalbėta miestelyje. Džakomui Ridzitanui šovė mintis užverti olos angą akmeninėmis durimis. Viduje jis laikė visokių Dievo siųstų gėrybių ir padedamas savo sūnaus Pietro, Lilo tėvo, nelegaliai jas parduodavo. Tie vyrai buvo be skrupulų, užsiėmė ir kitais darbeliais, apie kuriuos padorūs žmonės nekalbėdavo, yra net susitepę krauju. Bet Lilas gimė visai kitoks. Jis buvo linkęs į literatūrą, rašė gražias eiles, daug skaitė. Jis man pristatė Pavėzės kūrinį *Tavo kraštas*, Vitorinio *Sicilijos pašnekesiai*... Ateidavau pas jį į svečius, dažniausiai kai namuose nebūdavo jo tėvo – jis gyveno name Krasto kalvos papėdėje, nuo jūros pusės.

– Jis nugriautas statant tunelį?
– Taip, tiksliau, iš tunelio iškastos žemės paslėpė jo pamatus ir griuvėsius, nes namas buvo sugriautas prieš išsilaipinant sąjungininkams, per bombardavimą keturiasdešimt trečiaisiais.
– Ar galėčiau susitikti su jūsų draugu Lilu?
– Nežinau, ar jis gyvas, ar miręs, nė kur gyvena. Lilas buvo ketveriais metais vyresnis.
– Sakykit, direktoriau, ar kada nors buvot toje oloje?
– Ne. Kartą paprašiau Lilo leidimo, bet jis nesutiko, buvo gavęs griežtus nurodymus iš senelio ir tėvo. Jis jų tikrai bijojo, nusižengė jų įsakymui vien man išduodamas olos paslaptį.

Policijos agentas Balasonas, nors pavardė ir buvo pjemontietiška, kalbėjo Milano tarme ir atrodė pavargęs lyg po lapkričio antrosios.
„Vėlinių dieną linksminkis!“ – jį pamatęs pagalvojo Montalbanas, atsiminęs Delijaus Tesos eilėraštį.
Pusvalandį pasisukinėjęs oloje su aparatu, Balasonas nusiėmė ausines ir pažvelgė į komisarą dar labiau paniuręs – jei tik tai buvo įmanoma. „Suklydau, dabar prieš Jakomucį pasirodysiu kaip visiškas kvailys“, – pagalvojo Montalbanas. Dešimt minučių išbuvęs oloje Jakomucis prisipažino sergantis klaustrofobija ir išėjo lauk. „Gal todėl, kad nėra televizijos kamerų, kurios tave filmuotų“, – piktdžiugiškai mintyse pasišaipė Montalbanas.
– Na, kaip? – neiškentęs paklausė komisaras, laukdamas savo nesėkmės patvirtinimo.

– Ten, už sienos, yra, – trumpai tarstelėjo Balasonas, kuris buvo ne tik liūdnas, bet ir nekalbus.

– Jei jūsų neapsunkintų, gal malonėtumėt man pasakyti, kas yra ten, už sienos? – paklausė Montalbanas pavojingai mandagiai.

– *On sit voeuij.*

– Gal malonėtum kalbėti itališkai?

Iš pažiūros ir kalbėjimo manieros jis atrodė lyg aštuonioliktojo amžiaus rūmų didikas – Balasonas nežinojo, kad dabar bet kurią akimirką, jei nesiliaus, gali sulaukti kumščio tiesiai į nosį. Jo laimei, pakluso.

– Ten yra tuštuma, – tarė, – tokio pat dydžio kaip šita ola.

Komisaras nusiramino, jo spėjimai buvo teisingi. Tą akimirką pasirodė Jakomucis.

– Nieko neradai?

Su savo viršininku Balasonas buvo iškalbesnis, Montalbanas pašnairavo į jį.

– Radau. Už šitos olos yra kita. Panašiai kaip eskimų namas, kurį rodė per televiziją, kaip jis vadinasi, taip, iglu, prie jo stovėjo kitas toks pat. Abu iglu buvo lyg sukabinti, juos jungė siauras žemas koridorius. Čia yra panašiai.

– Taip, iš akies, tas koridorius užverstas akmenimis prieš daug metų.

– Teisingai, – pritarė Balasonas, vis liūdnesnis. – Jei kitoje oloje paslėpti ginklai, jie turėtų būti bent iš Antrojo pasaulinio karo laikų.

Pirmas dalykas, kurį pastebėjo Montalbanas tyrinėdamas kartono gabalėlį, ekspertizės deramai

įdėtą į skaidrų plastikinį maišelį, buvo jo forma: ji priminė Siciliją. Viduryje ryškėjo juodos raidės: „ATO-CAT."

– Facijau!

– Klausau!

– Vėl pasiskolink „Vinti" įmonės džipą, kastuvus ir kirtiklius. Rytoj aš, tu, Džermanà ir Galucas važiuosim prie uolos.

– Atrodo, jam ten patiko! – sumurmėjo Facijus.

Montalbanas jautėsi pavargęs. Šaldytuve rado virtų kalmarų ir išlaikyto *caciocavallo* sūrio gabalėlį. Įsitaisė verandoje. Baigęs valgyti, nuėjo dirstelėti į šaldiklį. Ten buvo citrininių ledų, kuriuos namų tvarkytoja ruošdavo pagal formulę vienas, du, keturi: viena stiklinė citrinų sulčių, dvi stiklinės cukraus, keturios stiklinės vandens. Pirštus apsilaižysi. Paskui nutarė prigulti ant lovos ir pabaigti Montalbáno romaną. Nepajėgė perskaityti nė skyriaus: kad ir kaip buvo įdomu, miegas jį įveikė. Atsibudo po poros valandų, pažvelgė į laikrodį – dar tik vienuolikta vakaro. Kai statė laikrodį ant spintelės, jo žvilgsnis užkliuvo už namo parsinešto kartono gabalėlio. Paėmęs jį nuėjo į tualetą. Atsisėdo ant „sosto" ir šaltoje neoninės lempos šviesoje įsistebeilijo į jį. Staiga galvoje žaibu nušvito mintis. Jam pasirodė, kad šviesa tualete darosi vis ryškesnė, kol pagaliau sprogo tarytum blykstė. Nusijuokė. „Kodėl geriausios mintys aplanko tualete?" Vėl pažvelgė į kartono gabalėlį. „Rytoj ryte pagalvosiu, blaiviu protu."

Bet atsitiko kitaip. Prasivartęs lovoje ketvirtį valandos atsikėlė ir susirado savo draugo, finansų gvardijos kapitono Aliotos iš Montelūzos, telefoną.

– Atleisk, kad skambinu taip vėlai, bet man labai reikia skubios informacijos. Ar kada nors teko tikrinti tokio Ingrasijos prekybos centrą Vigatoje?

– Tas vardas man nieko nesako. O jei jo neatsimenu, reiškia, kad gal ir buvo tikrinta, bet neatrasta nieko neteisėto.

– Ačiū.

– Palauk. Tos operacijos yra viršilos Laganà darbas. Jei nori, jis paskambins tau į namus. Juk tu namuose?

– Taip.

– Luktelk dešimt minučių.

Telefonas suskambo Montalbanui vos spėjus nueiti į virtuvę ir išgerti stiklinę ledinio vandens.

– Čia Laganà, kapitonas man pasakė. Taip, paskutinį kartą prekybos centras tikrintas prieš du mėnesius, viskas tvarkoje.

– Ar patikrinimas įvyko jūsų iniciatyva?

– Įprasta rutina. Neradome jokių pažeidimų. Patikėkit, retai pasitaiko prekybininkų su tokiais tvarkingais dokumentais. Net ir labai norėdamas negalėtum prie nieko prikibti.

– Viską patikrinot? Sąskaitų knygas, faktūras, kvitus?

– Komisare, atsiprašau, o kaip, jūsų manymu, atliekamas patikrinimas? – šaltai paklausė viršila.

– Dėl Dievo meilės, nenorėjau suabejoti jūsų kompetencija... Mano klausimo tikslas visai kitas.

Nežinau kai kurių mechanizmų, todėl prašau jūsų pagalbos. Kaip tokie prekybos centrai apsirūpina prekėmis?

– Iš didmenininkų. Penkių, dešimties, žiūrint, ko jiems reikia.

– A-a. Ar galėtumėt man apsakyti, kas yra Ingrasijos prekybos centro tiekėjai?

– Manau, taip. Kažkur turėčiau būti užsirašęs.

– Būčiau labai dėkingas. Rytoj ryte paskambinsiu jums į kareivines.

– Aš kareivinėse! Nedėkit ragelio.

Montalbanas išgirdo jį švilpaujant.

– Komisare? Taigi Ingrasijos tiekėjai didmenininkai: trys Milane, vienas Bergame, vienas Tarante, vienas iš Katanijos. Rašykite. Milane...

– Atleiskit, pertrauksiu. Pradėkite nuo Katanijos.

– Katanijos įmonė vadinasi „Pan", jos savininkas Salvatorė Nikozija, gyvenantis...

Neatitiko.

– Ačiū, gana, – nusivylęs įsiterpė Montalbanas.

– Atleiskit, praleidau. Namų apyvokos reikmenis prekybos centrui tiekia ir kita Katanijos įmonė, „Brancato".

„ATO-CAT", buvo užrašyta ant kartono skiautės. „Brancato" įmonė Katanijoje: viskas dera, dar ir kaip dera! Montalbano džiaugsmo šūksnis pervėrė viršilos ausį ir jį išgąsdino.

– Komisare? Komisare? Kas atsitiko? Komisare, jums bloga?

Vienuolika

Pailsėjęs, šypsantis, su švarku ir kaklaryšiu, apgaubtas odekolono debesėlio septintą valandą ryto Montalbanas prisistatė į Ingrasijos prekybos centro direktoriaus – pono Frančesko Lakomarės namus. Šis priėmė jį ne tik teisėtai nustebęs, bet ir vienomis trumpikėmis su stikline pieno rankoje.

– Kas atsitiko? – atpažinęs komisarą, paklausė direktorius išblykšdamas.

– Du lengvi klausimėliai ir nebetrukdysiu. Bet prieš tai turiu rimtai jus įspėti: šitas susitikimas turi likti tarp mūsų. Jei kam nors apie jį prasitarsite, tarkim, savo viršininkui, aš tuo ar kitu pretekstu įkišiu jus į kalėjimą, dėl to galiu prisiekti padėjęs ranką ant ugnies.

Kol Lakomarė gaudė kvapą, kurio jam netikėtai pritrūko, iš buto pasigirdo šaižus, rėžiantis moters balsas.

– Pupuliuk, kas ten tokiu metu atėjo?

– Niekas, niekas, Karmilina, miegok, – nuramino ją Lakomarė ir privėrė už nugaros duris.

– Komisare, neprieštarausit, jei pasikalbėsime čia, laiptų aikštelėje? Paskutiniame aukšte, tiesiai virš mūsų, niekas negyvena, nėra pavojaus, kad mums kas nors sutrukdys.

– Kur Katanijoje apsirūpinate prekėmis?

– Įmonėse „Pan“ ir „Brancato“.

– Ar yra nustatyti prekių pristatymo terminai?

– „Pan“ pristato prekes kas savaitę, „Brancato“ – kas mėnesį. Taip sutarėm su kitais prekybos centrais, kuriuos aptarnauja tie patys didmenininkai.

– Gerai. Taigi, jei gerai supratau, „Brancato“ pakrauna sunkvežimį prekių ir siunčia jį per prekybos centrus. Kurioje to kelio dalyje esate jūs? Kitaip tariant...

– Komisare, supratau. Sunkvežimis išvažiuoja iš Katanijos, apvažiuoja Kaltanisetos rajoną, paskui Trapanio rajoną, po to Montelūzos rajoną. Mes, Vigatoje, esame paskutinis jo kelionės taškas, iš mūsų jis grįžta tuščias į Kataniją.

– Paskutinis klausimas. Prekės, kurias vagys pavogė, o paskui atidavė...

– Jūs labai protingas, komisare.

– Jūs irgi, jei atsakote į klausimą dar jo neišgirdęs.

– Tiesą pasakius, tas klausimas man neduoda ramybės. Taigi „Brancato“ mums pristatė prekes anksčiau. Laukėme jų kitos dienos ryte, o jos atvažiavo išvakarėse, baigiantis darbui. Vairuotojas pasakė, kad dėl gedulo prekybos centras Trapanyje buvo uždarytas, todėl greičiau apsisuko. Tada ponas Ingrasija, norėdamas paleisti sunkvežimį, liepė jį iškrauti, patikrino sąrašą ir suskaičiavo pakus. Bet jų neatplėšė, pasakė, kad jau vėlu, jis nesiruošia mokėti už viršvalandžius ir viską padarys rytoj. Po keleto valandų įvyko vagystė. Taigi aš svarstau: kas įspėjo vagis, kad prekės atvežtos anksčiau?

Lakomarė vis labiau žavėjosi savo svarstymais. Montalbanas nutarė jam paprieštarauti: direktorius negalėjo per daug priartėti prie tiesos, tai būtų viską sugadinę. Ypač todėl, kad akivaizdžiai jis nieko nežinojo apie Ingrasijos machinacijas.

– Tie dalykai nebūtinai susiję. Gal vagys atėjo pavogti tai, kas jau buvo sandėlyje, o rado naujas prekes.

– Taip, bet kodėl paskui leido viską surasti?

Tai buvo galvosūkis. Montalbanas nežinojo, kokiu atsakymu patenkinti Lakomarės smalsumą.

– Ar gali pasakyti, koks ten šmikis? – vėl paklausė moteriškas balsas, šįkart labai piktai.

Ponios Lakomarės klausa buvo absoliuti. Montalbanas pasinaudojo proga išeiti, jis jau sužinojo viską, ką norėjo sužinoti.

– Mano pagarba mielajai sutuoktinei, – pasakė lipdamas laiptais žemyn.

Vos pasiekė lauko duris, vėl užlėkė aukštyn lyg ant sparnų, paspaudė durų skambutį.

– Jūs?

Lakomarė buvo jau išgėręs pieną, bet vis dar vienomis trumpikėmis.

– Prašau atleisti, užmiršau. Jūs tikras, kad iškrovus prekes sunkvežimis išvažiavo visai tuščias?

– Aš to nepasakiau. Jame buvo likę gal penkiolika didelių pakų, kaip pasakė vairuotojas, jie buvo skirti tam prekybos centrui Trapanyje, kurį rado uždarytą.

– Koks čia šįryt prakeiktas trukdymas? – iš buto atsklido ponios Karmilinos stūgsmas ir Montalbanas pabėgo nė neatsisveikinęs.

– Manau, bendrais bruožais supratau, kaip ginklai patekdavo į olą. Pone kvestoriau, klausykit. Kažkokiu būdu, kurį dar turime sužinoti, ginklai iš kažkurio pasaulio krašto patenka į Katanijoje įsikūrusią įmonę „Brancato". Ten jie saugomi ir pakuojami į dideles dėžes su įspaustu įmonės pavadinimu, lyg viduje būtų paprasti prekybos centrams skirti buitiniai elektros prietaisai. Gavę užsakymą, „Brancato" veikėjai pakrauna dėžes su ginklais į sunkvežimį kartu su kitomis prekėmis. Atsargos dėlei kažkur tarp Katanijos ir Kaltanisetos įmonės sunkvežimis pakeičiamas kitu, vogtu sunkvežimiu: jei kas nors aptiktų ginklus, „Brancato" vadovai galėtų tvirtinti esantys niekuo dėti, nieko nežinantys apie šią nelegalią prekybą, nes sunkvežimis yra ne jų įmonės, o jie patys yra vagystės aukos. Vogtasis sunkvežimis pradeda savo kelionę, įvairiuose prekybos centruose, kuriuos aprūpina, palieka, pavadinkim, nekaltuosius pakus, ir galiausiai važiuoja į Vigatą. Bet prieš atvykdamas, naktį stabteli prie uolos ir iškrauna į olą ginklus. Anksti ryte – taip man pasakė direktorius Lakomarė – pristato paskutinius pakus į Ingrasijos prekybos centrą ir išvažiuoja. Kelyje atgal į Kataniją vogtas sunkvežimis pakeičiamas tikruoju, priklausančiu įmonei, ir šis grįžta į įmonę lyg būtų pristatęs prekes. Gal kaskart persukdami spidometro parodymus. Taip jie elgiasi jau kokius trejus metus, nes Jakomucis pasakė, kad ola įrengta maždaug prieš tiek laiko.

– Jūsų paaiškinimas apie jų veikimo būdą eina tiesiog kaip per sviestą, – tarė kvestorius. – Bet vis dar nesuprantu, kam reikėjo vaidinti vagystę.

– Jie taip elgėsi verčiami aplinkybių. Atsimenate susišaudymą tarp karabinierių patrulio ir trijų nusikaltėlių Santa Liučijos apylinkėse? Vienas karabinierius buvo sužeistas.

– Taip, atsimenu, bet kaip tai susiję?

– Vietos radijas apie tai pranešė apie dvidešimt pirmą valandą, kaip tik tada, kai sunkvežimis buvo pakeliui į olą. Santa Liučija yra maždaug už trijų keturių kilometrų nuo kontrabandininkų tikslo, o jie, matyt, išgirdo žinią per radiją. Būtų buvę neatsargu negyvenamoje vietoje susidurti su policijos patruliu, o į susišaudymo vietą jų atvažiavo ne vienas. Todėl nutarta važiuoti tiesiai į Vigatą. Žinoma, juos galėjo sulaikyti kokiame nors patikrinimo poste, tačiau tai būtų buvęs mažesnis blogis, jie būtų išsisukę. Taip ir atsitiko. Taigi jie atvažiuoja gerokai per anksti ir papasakoja istoriją apie uždarytą prekybos centrą Trapanyje. Apie netikėtas kliūtis įspėtas Ingrasija liepia iškrauti prekes, o sunkvežimis tarytum išvažiuoja atgal į Kataniją. Jame tebėra ginklai, tos dėžės, kurios, kaip pasakoma direktoriui Lakomarei, skirtos prekybos centrui Trapanyje. Sunkvežimis paslepiamas netoli Vigatos, Ingrasijos ar kokio kito bendrininko valdose.

– Kartoju klausimą: kam reikėjo vaidinti vagystę? Iš ten, kur buvo paslėptas, sunkvežimis galėjo puikiausiai pasiekti uolą, neužsukdamas į Vigatą.

– To būtinai reikėjo. Jei jį su penkiolika dėžių be važtaraščių būtų sustabdę karabinieriai, finansų gvardija ar dar kas nors, kiltų įtarimas. O atidarius bent vieną dėžę būtų kilusi tikra velniava. Būtinai

reikėjo paimti pas Ingrasiją paliktas dėžes, kurių jis specialiai nenorėjo atidaryti.

– Pradedu suprasti.

– Naktį sunkvežimis grįžta į prekybos centrą. Sargas neatpažįsta nei vyrų, nei sunkvežimio, nes išvakarėse budėjo ne jis. Jie pakrauna neatidarytas dėžes, nuvažiuoja prie olos, iškrauna dėžes su ginklais, grįžta, palieka sunkvežimį prie degalinės ir žaidimas baigtas.

– Atsiprašau, bet kodėl jie negalėjo iškrauti pavogtųjų prekių ir važiuoti toliau į Kataniją?

– Tai – genialus planas: su visomis pavogtomis prekėmis atrastas sunkvežimis suklaidino tyrimą. Mes priversti įsivaizduoti pažeminimą, grasinimą, įspėjimą dėl nesumokėtos duoklės. Žodžiu, jie verčia mus imtis tyrimo daug žemesniu lygiu, kuris čia – beveik kasdienis reiškinys. O Ingrasija puikiai atlieka savo vaidmenį, papasakodamas absurdišką istoriją apie, jo žodžiais tariant, pokštą.

– Tikrai genialu, – tarė kvestorius.

– Taip, tačiau įdėmiai įsižiūrėjus visada galima rasti kokią klaidą, riktą. Šiuo atveju jie nepastebėjo, kad į plyšį tarp olos grindų lentų įsprūdo kartono skiautė.

– Taigi, taigi, – susimąstęs pratarė kvestorius.

Paskui paklausė lyg pats savęs:

– Įdomu, kur dingo tuščios dėžės.

Retkarčiais jis nesuprasdavo paprasčiausių dalykų.

– Gal jas pakrovė į kokią mašiną ir sudegino laukuose. Nes prie olos buvo mažiausiai dvi mašinos,

kad galėtų nuvežti sunkvežimio vairuotoją, kai šis paliks jį aikštelėje.

– Taigi be tos kartono skiautės mes nieko nebūtume supratę, – užbaigė kvestorius.

– Na, viskas ne visai taip, – tarė Montalbanas. – Aš ėjau ir kitu keliu, kuris neišvengiamai būtų mane atvedęs prie tų pačių išvadų. Matot, jiems teko nužudyti vargšą senolį.

Kvestorius pašoko įsiutęs.

– Žmogžudystė? Kodėl aš nieko apie tai nežinau?

– Nes ji buvo užmaskuota kaip avarija. Tik vakar vakare įsitikinau, kad automobilio stabdžiai buvo sugadinti.

– Ar tai pasakė Jakomucis?

– Dėl Dievo meilės! Jakomucis labai geras ir mielas, ir labai kompetentingas, bet su juo susidėti būtų buvę tas pats, kas sukviesti spaudos konferenciją.

– Kurią dieną teks Jakomuciui surengti tokią pirtį, kad plaukai pasišiauštų, – atsiduso kvestorius. – Papasakokite man viską, bet iš eilės ir neskubėdamas.

Montalbanas jam papasakojo Mizurakos istoriją ir apie jo laišką.

– Jo nužudymas buvo beprasmis, – užbaigė. – Žudikai nežinojo, kad jis išsiuntė man laišką.

– Paklausykite, kodėl, jei tikėtume Mizuraka, kai vyko ta inscenizuota vagystė, Ingrasijai reikėjo būti netoli savo prekybos centro?

– Tam, kad iškilus kokioms nenumatytoms, neparankioms aplinkybėms jis būtų pasirodęs ir paaiškinęs, kad viskas teisėta, jis siunčia atgal prekes, nes „Brancato“ supainiojo užsakymą.

– O naktinis sargas šaldytuve?

– Kad jis nesukeltų pavojaus, jie tiesiog būtų jo atsikratę.

– Ką darysime toliau? – paklausė kvestorius patylėjęs.

– Tano Graiko dovana, nors jis ir nepasakė vardų, labai vertinga, – pradėjo Montalbanas. – Negalime jos iššvaistyti bergždžiai. Jei elgsimės protingai, sučiupsime visą ratą, kurio dydį dabar sunku ir numatyti. Reikia veikti atsargiai. Iškart suėmę Ingrasiją ir ką nors iš „Brancato" įmonės nieko nepasieksim. Turime prisikasti prie stambesnių žuvų.

– Visiškai sutinku, – pritarė kvestorius. – Įspėsiu kolegas Katanijoje, kad įdėmiai stebėtų...

Jis nutilo, susiraukė persmelktas skaudžios minties apie „kurmį" Palerme, kurio suteikta informacija padėjo nužudyti Taną. Katanijoje irgi galėjo būti toks „kurmis".

– Veiksime neskubėdami, – nusprendė. – Seksime tik Ingrasiją.

– Tuomet einu pas teisėją gauti reikalingų įgaliojimų, – tarė komisaras.

Jau žengė pro duris, kai kvestorius jį pašaukė.

– Žinot, mano žmona jaučiasi daug geriau. Ar jums tiktų šeštadienio vakaras? Turime apie daug ką pasikalbėti.

Teisėjas Lo Bjankas atrodė neįprastai gerai nusiteikęs, spindinčiomis akimis.

– Gerai atrodot, – nesusilaikė nepasakęs Montalbanas.

– Taip, taip, tikrai gerai jaučiuosi.

Jis apsidairė, nutaisė sąmokslininko veidą, palinko prie komisaro ir tyliai prakalbo.

– Ar žinojot, kad Rinaldo dešinioji ranka buvo su šešiais pirštais?

Montalbanui akimirką atėmė žadą. Paskui prisiminė, jog teisėjas jau daug metų rašė išsamų veikalą *Rinaldo ir Antonijaus Lo Bjanko, karaliaus Martyno Jaunesniojo (1402–1409) laikų Džirdženčio universiteto prisiekusiųjų magistrų, gyvenimas ir žygiai*, įsitikinęs, kad jie yra jo giminaičiai.

– Tikrai? – paklausė Montalbanas džiugiai nustebęs. Verčiau jam pritarti.

– Taip, pone. Dešinė ranka su šešiais pirštais.

„Galėjo nuostabiai smaukytis", – norėjo šventvagiškai pasakyti Montalbanas, bet susivaldė. Papasakojo teisėjui apie nelegalų ginklų gabenimą ir apie Mizurakos nužudymą. Taip pat paaiškino, kokios strategijos norėtų laikytis, ir paprašė leidimo klausytis Ingrasijos pokalbių telefonu.

– Tuoj pat gausite leidimą, – pasakė Lo Bjankas. Paprastai jis dar būtų abejojęs, daręs kliūtis, vardijęs galimus vargus, bet šįkart, laimingas ant dešinės Rinaldo rankos atradęs šešis pirštus, būtų davęs Montalbanui leidimą kankinti, pasodinti ant kuolo ir sudeginti ant laužo.

Namuose Montalbanas apsivilko maudymosi kelnaites ir ilgai plaukiojo jūroje, paskui sugrįžo į vidų, nusišluostė, bet neapsirengė, šaldytuve nieko nerado, tačiau orkaitėje pūpsojo indas su keturiomis milži-

niškomis makaronų ir baklažanų apkepo – Olimpo dievų verto patiekalo, porcijomis, suvalgė dvi porcijas, vėl įkišo indą į orkaitę, prisuko žadintuvą, valandą kietai numigo, atsikėlė, nusiprausė po dušu, apsivilko tuos pačius nešvarius džinsus ir marškinius ir išvažiavo į darbą.

Facijus, Džermanà ir Galucas jau laukė apsivilkę darbiniais drabužiais, o vos jį pamatę čiupo į rankas kastuvus, kirtiklius ir užtraukė kaip kumečių choras, mojuodami ore iškeltais įrankiais:

– Į kovą! Į kovą! Žemę tiems, kas ją dirba!

– Visiški kvailiai, – tiek tepasakė Montalbanas.

Prie įėjimo į olą jau laukė Prestija, Galuco svainis žurnalistas, su operatorium, kuris buvo apsirūpinęs dviem galingais žibintais ir akumuliatoriumi.

Montalbanas sušnairavo į Galucą.

– Žinote, – tarė šis parausdamas, – kadangi praeitą sykį leidote...

– Gerai jau, gerai, – nukirto komisaras.

Jie įėjo į olą, kurioje laikyti ginklai, ir pagal Montalbano nurodymą Facijus, Džermanà ir Galucas ėmė ardyti mūrą. Akmenys buvo sukibę lyg sumūryti. Visi darbavosi geras tris valandas, komisaras, Prestija ir operatorius taip pat kibo į darbą pakaitomis. Galiausiai siena buvo išardyta. Kaip Balasonas ir sakė, jie išvydo koridorių, jo kitas galas skendėjo tamsoje.

– Eisi tu, – paliepė Montalbanas Facijui.

Šis paėmė žibintą, atsigulė ant žemės ir pilvu nušliaužė. Po kelių sekundžių pasigirdo nuostabos kupinas balsas:

– O Dieve, komisare, ateikit pažiūrėti!

– Jūs ateisite, kai pakviesiu, – visiems įsakė Montalbanas, bet jo žodžiai buvo pirmiausia skirti žurnalistui, mat šis, išgirdęs Facijaus riksmą, suvirpėjo ir jau norėjo pulti pilvu ant žemės ir šliaužti.

Koridoriaus ilgis buvo beveik toks pat, kaip Montalbano ūgis. Akimirksniu atsidūrė kitoje pusėje ir įjungė žibintą. Antroji uola buvo mažesnė už pirmąją ir atrodė sausesnė. Per vidurį patiestas dar gerai išsilaikęs kilimas. Prie jo kairiojo krašto stovėjo gilus dubuo. Dešinėje, simetriškai jam, stovėjo molinis ąsotis. Ties priekiniu kilimo kraštu, per vidurį, gulėjo natūralaus dydžio molinis aviganis šuo. Ant kilimo lyg siaubo filme gulėjo du apsikabinę sudžiūvę kūnai.

Montalbanas pajuto, kaip jam atėmė žadą, nepajėgė prasižioti. Kažkodėl prisiminė tuodu jaunuolius, kuriuos užklupo besimylinčius pirmojoje oloje. Likusieji pasinaudojo jo tylėjimu ir neatsispyrę smalsumui vienas po kito įšliaužė į vidų. Operatorius įjungė šviesas ir pradėjo karštligiškai filmuoti. Niekas nepratarė nė žodžio. Pirmas atsipeikėjo Montalbanas.

– Pranešk ekspertizei, teisėjui ir daktarui Paskvanui, – tarė.

Jis nė nepasisuko į Facijų. Stovėjo lyg pakerėtas ir žiūrėjo į vaizdą priešais, tarsi bijodamas, kad mažiausias judesys gali pažadinti iš sapno, kuriame dabar gyveno.

Dvylika

Išsivadavęs iš jį sukausčiusių kerų, Montalbanas suriko visiems sustoti nugaromis prie sienos, nejudėti, nevaikščioti po olą, kurios grindys buvo padengtos smulkiu rausvu nežinia iš kur pribirusiu smėliu – jis matėsi ir ant sienų. Pirmojoje oloje to smėlio nebuvo, gal jis kažkaip pristabdė lavonų irimą. Gulintieji buvo vyras ir moteris, jų amžiaus iš pažiūros negalėjai nustatyti. Tai, kad jie skirtingų lyčių, komisaras nusprendė iš kūnų padėties, tikrai ne iš lytinių organų, kurių jau neliko nė pėdsako – juos nutrynė laikas. Vyras gulėjo ant šono, ji gulėjo aukštielninka, jo ranka laikė apglėbusi ją per krūtinę. Taigi jie buvo apsikabinę, ir apsikabinę turėjo likti amžinai, nes tai, kas kadaise buvo vyro ranka, tarsi sulipo, susiliejo su jos krūtine. Tačiau įvyks kitaip, netrukus daktaras Paskvanas juos išskirs. Po susiraukšlėjusia, sudžiūvusia oda bolavo kaulai. Kūnai išdžiūvo ir virto grynąja forma. Jiedu atrodė lyg šypsotųsi: susitraukusios, įsitempusios lūpos atidengė dantis. Prie jo galvos stovėjo dubuo, pilnas kažkokių skritulių, prie jos stovėjo molinis ąsotis, toks, kokį kaimiečiai nešdavosi į laukus, kad išlaikytų vėsų vandenį. Prie poros kojų gulėjo terakotinis šuo, gal metro ilgio,

išlaikęs pilką ir baltą kailio spalvą. Amatininkas jį pavaizdavo ištiestomis priekinėmis ir sulenktomis užpakalinėmis kojomis, pravirais nasrais, iškištu raudonu liežuviu, žvitriomis akimis; šuo gulėjo, bet tarsi saugotų. Kilimas vietomis buvo pradilęs, pro skyles matėsi smėlis, gal jos buvo senos, gal kilimas toks buvo jau tada, kai jį atnešę patiesė oloje.

– Visi išeikit! – įsakė Montalbanas, paskui pasisuko į Prestiją ir operatorių: – Ir išjunkit šviesas!

Staiga suvokė, kokią žalą daro šviesų skleidžiamas karštis ir jų buvimas oloje. Liko vienas. Pasišviesdamas žibintu, apžiūrėjo dubens turinį, skrituliai buvo monetos, varinės, pažaliavusios. Atsargiai dviem pirštais paėmė vieną geriausiai išsilaikiusį pinigą, tai buvo dvidešimties centų moneta, nukalta 1941-aisiais, vienoje jos pusėje buvo karalius Viktoras Emanuelis III, kitoje – moters profilis su fašistiniu ženklu. Nukreipęs šviesą į mirusiojo galvą pamatė, kad jo smilkinyje žiojėja skylė. Per daug žinojo, kad nesuprastų, jog ją paliko kulka: jis nusižudė arba buvo nužudytas. Bet jei jis nusižudė, kur dingo ginklas? Ant jos kūno nesimatė jokių smurtinės mirties pėdsakų. Komisaras stovėjo susimąstęs: tiedu gulintieji buvo nuogi, bet oloje drabužių nesimatė. Ką tai reiškė? Žibinto šviesa staiga užgeso, prieš tai net nenusilpusi ir nepageltusi. Išsikrovė baterija. Montalbanas akimirkai apako, nebegalėjo susiorientuoti. Bijodamas pridaryti žalos, pritūpė ant smėlio laukdamas, kol akys apsipras su tamsa – netrukus turėjo pamatyti šviesesnį koridoriaus angos lopą. Bet tų kelių tamsos ir visiškos tylos sekundžių jam pakako,

kad pajustų neįprastą kvapą, kurį – neabejojo – jau buvo kažkur užuodęs. Pabandė prisiminti kur, nors tai buvo visiškai nesvarbu. Nuo vaikystės jis instinktyviai suteikdavo kvapams spalvas. Šį įvardijo kaip tamsiai žalią. Tada atsiminė, kur pirmą kartą jį pajuto: Kaire, Cheopso piramidėje, koridoriuje, kuris buvo uždarytas lankytojams, bet jo draugo egiptiečio rūpesčiu jis buvo į jį įleistas. Staiga pasijuto *quaquaraqua*, niekam nejaučiančiu pagarbos menkysta. Ryte, užklupęs du besimylinčius jaunuolius, jis išniekino gyvenimą; dabar, prie dviejų kūnų, kurie turėjo amžinai likti ramybėje vienas kito glėbyje, jis išniekino mirtį.

Gal dėl šio sąžinės priekaišto nenorėjo dalyvauti Jakomucio ir jo ekspertų bei daktaro Paskvano netrukus prasidėjusiame olos iškraustymo darbe. Atsisėdęs ant akmens, dengusio pirmosios olos, kurioje laikyti ginklai, angą, spėjo surūkyti penkias cigaretes, kai išgirdo įsiaudrinusį, suirzusį daktaro Paskvano balsą.

– Kur prapuolė teisėjas?

– Klausiate manęs?

– Jei jis tuoj pat nepasirodys, čia viskas nueis šuniui ant uodegos. Turiu išvežti lavonus į Montelūzą, įdėti juos į šaldytuvą. Jie irsta tiesiog akyse. Ką man daryti?

– Surūkykit su manim cigaretę, – Montalbanas pabandė jį nuraminti.

Teisėjas Lo Bjankas atvyko dar po ketvirčio valandos, komisaras tuo tarpu spėjo surūkyti dar dvi cigaretes.

Lo Bjankas išsiblaškęs apsidairė, o kadangi mirusieji nebuvo karaliaus Martyno jaunesniojo laikų, tarstelėjo teismo daktarui:

– Darykit ką norit, tai sena istorija.

„Televigàta“ kanalas iškart sugalvojo, kaip pateikti naujieną. Pusės devintos žinių laidoje pirmiausia pasirodė susijaudinęs Prestijos veidas, jis pranešė apie neregėtą sensaciją, atsiradusią dėka, kaip pasakė, „vienos iš genialių nuojautų, dėl kurių Vigatos komisaras Salvas Montalbanas yra, ko gero, vienintelis toks tyrėjas visoje saloje, ir, kodėl gi ne? gal net visoje Italijoje.“ Toliau papasakojo apie komisaro įvykdytą dramatišką besislapstančio žiauriojo mafijos boso Tano Graiko sulaikymą ir olos su ginklų sandėliu atradimą. Buvo parodyta ištrauka iš Tano suėmimo proga surengtos spaudos konferencijos, joje apkvaitęs, lemenantis tipas, kurio vardas ir pareigos rodė jį esant komisaru Montalbanu, sunkiai galėjo suregzti du žodžius. Toliau Prestija papasakojo, kaip neprilygstamasis tyrėjas nuspėjo, kad už olos su ginklais yra kita ola, sujungta su pirmąja. „Aš pasitikėjau komisaro nuojauta ir nuvykau ten kartu su savo operatoriumi Džerlandu Skiriro“, – kalbėjo Prestija. Paskui jis mįslingu balsu uždavė keletą klausimų: kokias paslaptingas paranormalias galias turi komisaras? Kas privertė jį galvoti, kad nuo laiko pajuodę akmenys slepia seną tragediją? Gal komisaro žvilgsnis yra kaip Supermeno akių rentgeno spinduliai?

Montalbanas, žiūrėjęs laidą savo namuose ir jau gerą pusvalandį negalėjęs rasti švarių kelnaičių, nors

jos kažkur turėjo būti, išgirdęs paskutinį klausimą pasiuntė jį šiknon.

Kol buvo rodomi oloje nufilmuoti vaizdai, Prestija įtikinamai pristatė savąją versiją. Jis nieko nežinojo apie skylę vyro smilkinyje, todėl prakalbo apie mirtį iš meilės. Pasak jo, du įsimylėjėliai, kurių meilei priešinosi jų tėvai, užsidarė oloje, užmūrijo angą ir pasiryžo mirti badu. Savo paskutiniajame prieglobstyje jie patiesė seną kilimą, pasistatė ąsotį vandens ir apsikabinę laukė mirties. Apie dubenį su monetomis žurnalistas nutylėjo – šis niekaip nederėjo su jo piešiamu vaizdu. Jie neatpažinti, tęsė Prestija, toji istorija nutiko mažiausiai prieš penkias dešimtis metų. Paskui jau kitas žurnalistas prabilo apie dienos įvykius: šešerių metų mergaitę išprievartavo ir užmušė akmeniu jos dėdės iš tėvo pusės, šulinyje rastas lavonas, per susišaudymą Merfyje trys žmonės nušauti ir keturi sužeisti, darbininkas žuvo darbo vietoje, pradingo stomatologas, nusižudė lupikautojų smaugiamas prekybininkas, apkaltintas kyšininkavimu ir korupcija, suimtas Monteverdžinės tarybos narys, nusižudė provincijos tarybos pirmininkas, apkaltintas vogtų daiktų slėpimu, jūroje rastas lavonas...

Montalbanas prieš televizorių užmigo giliausiu miegu.

– Alio, Salvai? Čia Džedžė. Išklausyk ir nepertrauk savo nesąmonėmis. Man reikia su tavim susitikti, turiu kai ką tau pasakyti.

– Gerai, Džedžė, jei nori, šiąnakt.

– Aš ne Vigatoje, esu Trapanyje.
– Tai kada?
– Kokia šiandien diena?
– Ketvirtadienis.
– Ar tinka šeštadienį vidurnaktį įprastoje vietoje?
– Džedžė, šeštadienį vakarieniauju su vienu žmogum, bet galėsiu ateiti. Jei vėluočiau, palauk.

Džedžė skambutis (jo balsas buvo toks susirūpinęs, kad Montalbanui nekilo noro juokauti) pažadino pačiu laiku. Buvo dešimta, nustatė „Retelibera“ kanalą. Nikoló Dzitas, protingo veido raudonplaukis ir raudonmintis, pradėjo savo žinių laidą pranešimu apie darbininko žūtį Feloje, šis sprogus dujoms sudegė gyvas. Pateikė pavyzdžių, kaip mažiausiai devyniasdešimt procentų įmonių savininkų spjauna į saugumo normas. Paskui perėjo prie valdžios pareigūnų suėmimų dėl įvairių kyšių ir papirkimų ir pasinaudojo proga priminti klausytojams, kaip įvairūs atsakingi valdžios pareigūnai veltui bando prastumti įstatymus, kurie sutrukdytų prasidėjusiam valymui. Trečioji pristatyta tema buvo prekybininko, nebegalėjusio grąžinti lupikautojui skolų, savižudybė, jis įvertino vyriausybės priimtas priemones prieš lupikavimą kaip visiškai neveiksmingas. Kodėl – klausė – šio blogio tyrėjai taip kruopščiai siekia atskirti lupikavimą ir mafiją? Kiek yra būdų plauti nešvarius pinigus? Pagaliau prakalbo apie oloje rastus lavonus, bet labai įdomiu požiūriu, netiesiogiai polemizuodamas su Prestija ir „Televigàta“ dėl žinios pateikimo. Kadaise – pasakė – kažkas tvirtino, kad religija yra

opijus liaudžiai, šiandien reikėtų sakyti, kad tikrasis opijus yra televizija. Tarkim: kodėl kažkam reikėjo pristatyti šį radinį kaip beviltišką dviejų įsimylėjėlių, kuriems uždrausta vienas kitą mylėti, savižudybę? Kuo remdamasis jis tai tvirtino? Jaunuolių palaikai rasti nuogi, kur dingo jų drabužiai? Oloje nebuvo ginklo. Kaip jie nusižudė? Mirė badu? Na jau! Kodėl prie vyro stovėjo dubuo su smulkiomis monetomis, šiandien jau nebenaudojamomis, bet anuomet dar buvusiomis apyvartoje: kad sumokėtų Charonui už perkėlimą per Stiksą? Tikroji tiesa ta, kad žmogžudystę norėta pateikti kaip savižudybę iš meilės. O mūsų dienomis, kurios tamsios ir niūrios dėl horizonte susikaupusių debesų – baigė – tokia istorija prasimanoma siekiant apdumti žmonėms akis, kad televizijos serialų scenaristo sukurta meilės pasaka atitrauktų jų dėmesį nuo svarbesnių problemų.

– Mylimasis, čia Livija. Noriu tau pasakyti, kad užsakiau vietas lėktuve. Išskrendame iš Romos, todėl turi nusipirkti bilietą iš Palermo į Fiumičino oro uostą, aš tą patį padarysiu iš Genujos. Susitiksime oro uoste ir kartu sėsime į lėktuvą.

– Mhm.

– Užsakiau ir viešbutį, viena mano draugė ten gyveno, sakė, labai gražus, bet ne prabangus. Manau, tau patiks.

– Mhm.

– Išskrendame po penkiolikos dienų. Aš tokia laiminga. Skaičiuoju dienas ir valandas.

– Mhm.

– Salvai, kas atsitiko?
– Nieko. Kas galėjo atsitikti?
– Neatrodo, kad džiaugtumeis.
– Džiaugiuosi, neišsigalvok.
– Salvai, klausyk, jei paskutinę minutę pasitrauksi – aš išskrisiu viena.
– Liaukis.
– Gali pasakyti, kas tave įgėlė?
– Niekas. Miegojau.

– Komisaras Montalbanas? Labas vakaras. Skambina direktorius Burdžijus.
– Labas vakaras, klausau.
– Labai atsiprašau, kad trukdau jus namuose. Ką tik per televiziją išgirdau apie rastus du lavonus.
– Galėtumėt juos atpažinti?
– Ne. Skambinu dėl vienos detalės, apie kurią televizijoje tik užsiminta, bet jus galėtų sudominti. Tai – molinis šuo. Jei neprieštarautumėt, rytoj ryte ateičiau į skyrių kartu su sąskaitininku Buruanu, pažįstate?
– Iš matymo. Ar jums tiktų dešimtą?

„Čia, – pasakė Livija, – noriu tai padaryti čia, negaiškim." Jie buvo tarsi parke, tarp medžių. Po jų kojomis šliaužiojo šimtai įvairiausių sraigių: vynuoginės, akmensraigės, storalūpių šlaitenės, miškinės juostasraigės, margosios medsraigės, šaukštenės. „Kodėl kaip tik čia? Grįžkime į mašiną, po penkių minučių jau būsime namie, čia gali kas nors ateiti." – „Nesiginčyk, kvaily", – pertarė Livija, pačiupo

jo kelnių diržą ir negrabiai pabandė jį atsegti. „Aš pats“, – tarė Montalbanas. Livija akimirksniu apsinuogino, jo kojos vis dar pynėsi kelnėse ir trumpikėse. „Ji įpratusi greitai nusirengti“, – pagalvojo apimtas sicilietiško pavydo. Livija parkrito ant drėgnos žolės išžergusi kojas, rankomis glamonėdama sau krūtis, o jis pasibjaurėjęs išgirdo trakšint jos kūno traiškomas sraiges. „Nagi, greičiau.“ Montalbanui pagaliau pavyko nusirengti, jis virpėjo šaltame ore. Livijos kūnu jau šliaužė kelios sraigės. „Ką nori su tokiu padaryti?“ – paklausė ji, pašaipiai nužvelgusi jo paukštuką. Nutaisiusi gailestingą veidą atsiklaupė, paėmė jį į ranką, paglostė, įsikišo į burną. Kai pajuto, kad jis jau pasiruošęs, vėl atsigulė kaip prieš tai. „Dulkink mane, greičiau“, – tarė. „Kodėl ji tokia vulgari?“ – pagalvojo jis suglumęs. Kai ruošėsi į ją įeiti, už keleto žingsnių pamatė šunį. Baltas su kyšančiu raudonu liežuviu, jis grėsmingai urzgė, šiepdamas dantis, iš nasrų nutįsusiomis seilėmis. Kada jis atbėgo? „Kas tau? Vėl nulėpo?“– „Ten šuo.“ – „Ko tau rūpi tas šuo! Krušk mane.“ Tą akimirką šuo pašoko ir jis sustingo išsigandęs. Šuo nusileido už kelių centimetrų nuo jo galvos, sustingo, išblyško, atsigulė ištiesęs priekines ir paspaudęs po savimi užpakalines kojas, virto netikru, terakotiniu. Tai buvo šuo iš olos, sergėjęs negyvėlius. Staiga išnyko dangus, medžiai, žolė; aplink juos atsirado uolinės sienos ir lubos, ir jis suprato, jog tiedu negyvėliai yra ne du nepažįstamieji, o jiedu su Livija.

Atsibudo iš košmaro tankiai alsuodamas, suprakaitavęs ir iškart mintyse atsiprašė Livijos, kad

susapnavo ją tokią nešvankią. Ką reiškė šuo? Ir visur šliaužiojančios šlykščios sraigės?

Šuo tikrai turėjo turėti kažkokią prasmę.

Eidamas į skyrių praėjo pro kioską ir nusipirko du saloje leidžiamus laikraščius. Abiejuose buvo plačiai aprašyti oloje atrasti kūnai, pirmojoje oloje rastus ginklus visi jau buvo pamiršę. Palerme leidžiamas laikraštis neabejojo, jog tai yra savižudybė iš meilės, o Katanijoje leidžiamas laikraštis neatmetė ir žmogžudystės hipotezės, tiesa, palikdamas ir savižudybės versijos galimybę. Straipsnis pavadintas „Dviguba savižudybė ar dvejopa žmogžudystė?“ priskiriant šiems žodžiams mįslingus ir miglotus skirtumus. Kita vertus, šis laikraštis visada stengėsi nepareikšti pozicijos, nesvarbu, dėl karo ar dėl žemės drebėjimo, taip vienu šūviu nušaudamas du zuikius, todėl garsėjo kaip nepriklausomas ir liberalus. Nė viename nebuvo parašyta apie ąsotį, dubenį ir terakotinį šunį.

Vos Montalbanas peržengė slenkstį, Katarela dusdamas paklausė, ką turėtų atsakyti šimtams skambinančių žurnalistų, kurie nori su juo pasikalbėti.

– Pasakyk, kad išvykau į misiją.

– Ir tapot misionieriumi? – žaibiškai pajuokavo policininkas ir griausmingai nusijuokė.

Montalbanas pagalvojo, kad vakar vakare pasielgė protingai prieš užmigdamas išjungęs telefoną.

Trylika

– Daktaras Paskvanas? Kalba Montalbanas. Norėjau sužinoti, ar turite naujienų.

– Taip, pone. Mano mama peršalo, o mano anūkui iškrito dantukas.

– Daktare, jūs pykstat?

– Žinoma!

– Ant ko?

– Jūs man paskambinot klausdamas, ar yra naujienų! Svarstau, kaip jums užteko įžūlumo užduodi man šį klausimą devintą valandą ryto! Gal manot, kad praleidau naktį pjaustydamas tų negyvėlių pilvus it koks plėšrūnas, koks maitvanagis? Aš naktimis miegu! O dabar dirbu prie skenduolio, kurį rado Torė Spakato. Nors jis visai ne skenduolis, nes prieš įmesdami į jūrą jam tris kartus dūrė peiliu į krūtinę.

– Daktare, norėtumėt kirsti lažybų?

– Dėl ko?

– Dėl to, kad jūs praleidote naktį prie tų dviejų negyvėlių.

– Na gerai, atspėjot.

– Ką sužinojot?

– Kol kas nedaug galiu pasakyti, reikėtų patikrinti įdėmiau. Tikra tik tai, kad jie nušauti. Jis kulka į smilkinį, ji kulka į širdį. Moters žaizdos nesimatė, nes ją dengė jo ranka.

– Ar jie nušauti oloje?

– Nemanau, ko gero, atnešti ten jau mirę ir vėl paguldyti, nuogi.

– Nenorėčiau suklysti, bet jie turėjo būti jauni, labai jauni.

– Kaip manote, kada tai įvyko?

– Galiu pabandyti spėti, bet priimkit mano spėjimą ne besąlygiškai: maždaug prieš penkiasdešimt metų.

– Manęs niekam nėra, ketvirtį valandos neperjunk jokių skambučių, – įsakė Montalbanas Karatelai. Paskui uždarė kabineto duris, grįžo prie rašomojo stalo, atsisėdo. Mimi Audželas irgi sėdėjo, tiesia nugara, sustingęs.

– Kuris pradeda? – paklausė Montalbanas.

– Aš pradėsiu, – atsakė Audželas, – nes aš prašiau šito pokalbio. Manau, atėjo laikas pasikalbėti.

– Klausau.

– Ar gali pasakyti, ką aš tau padariau?

– Tu? Tu nieko man nepadarei. Kodėl klausi?

– Nes pradėjau čia jaustis kaip svetimas. Tu nieko man nepasakoji apie savo darbus, laikai mane nuošaly. Esu įsižeidęs. Tarkim, manai, teisinga, kad nutylėjai tą istoriją su Tanu Graiku? Aš ne Jakomucis, kuris viską išplepa, moku laikyti paslaptį. Apie tai, kas įvyko mano policijos skyriuje, sužinau iš spau-

dos konferencijos. Manai, teisinga taip elgtis su savo pavaduotoju, o aš vis dar juo esu?

– Juk supranti, kad reikalas buvo labai subtilus?

– Kaip tik todėl ir pykstu. Nes manai, kad aš nesu tas žmogus, kuris tinka subtiliems reikalams.

– Niekada taip negalvojau.

– Negalvojai, bet taip elgeisi. Kad ir ta istorija su ginklais, kurią sužinojau visiškai atsitiktinai.

– Mimi, klausyk, reikėjo veikti greitai, netikėtai, nepagalvojau tave įspėti.

– Nekalbėk niekų, Salvai. Viskas visai kitaip.

– Ir kaipgi?

– Pasakysiu. Susikūrei sau skyrių pagal savo paveikslą ir panašumą. Nuo Facijaus iki Džermanà ir Galuco, imk kurį nori, jie yra tik paklùsnios vienos galvos rankos – tavo galvos. Jie neprieštarauja, neabejoja, jie vykdo. Čia svetimi tik du žmonės: Katarela ir aš. Katarela todėl, kad yra per daug kvailas, o aš...

– Todėl, kad esi per daug protingas.

– Matai? Ne aš tai pasakiau. Tu priskiri man puikybę, kurios neturiu, ir darai tai piktybiškai.

Montalbanas pasižiūrėjo į jį, atsistojo, susikišo rankas į kišenes, apėjo kėdę, ant kurios sėdėjo Audželas, sustojo.

– Mimi, čia nėra nieko piktybiško. Tu tikrai protingas.

– Jei iš tiesų taip manai, kodėl mane atskiri? Galėčiau būti naudingas bent tiek pat, kiek kiti.

– Tai ir svarbiausia, Mimi. Ne tiek pat kiek kiti, o daugiau už kitus. Sakau tau atvirai, nes privertei

mane apmąstyti savo elgesį tavo atžvilgiu. Gal tai man ir kelia didžiausią nerimą.

– Taigi, norėdamas suteikti tau malonumo, turėčiau nuprotėti?

– Jei nori pyktis – galime pyktis. Bet aš ne tai norėjau pasakyti. Su laiku supratau, kad esu vienišas medžiotojas, atleisk už kvailą palyginimą, gal jis yra klaidingas, mėgstu medžioti būriu, bet tą medžioklę noriu surengti pats vienas. Tai – būtina sąlyga, kad mano protas suktųsi teisinga kryptimi. Protinga kito žmogaus pastaba mane prislegia, visai dienai išmuša iš vėžių ir aš nebegaliu protauti.

– Supratau, – tarė Audželas, – teisingiau, seniai tai žinojau, bet norėjau, kad tu pats man tai pasakytum, patvirtintum. Todėl sakau tau be jokio priešiškumo ir pykčio: šiandien pat parašysiu kvestoriui prašymą perkelti mane kitur.

Montalbanas pažiūrėjo į jį, prisiartino, palinko į priekį, uždėjo rankas jam ant pečių.

– Ar patikėsi, jei pasakysiu, kad dėl to man būtų labai skaudu?

– Po velnių! – pratrūko Audželas. – Tu nori visus laikyti savo rankose? Koks tu žmogus? Iš pradžių elgiesi su manim kaip su šūdo gabalu, o dabar bandai sužadinti mano jausmus? Ar žinai, kad esi siaubingas egoistas?

– Taip, žinau, – atsakė Montalbanas.

– Leiskite jums pristatyti sąskaitininką Buruaną, kuris maloniai sutiko ateiti čia kartu su manimi, – ceremoningai prabilo direktorius Burdžijus.

– Sėskitės, – Montalbanas mostelėjo į du nutriušusius krėslus kabineto kampe, jie buvo skirti svarbiems lankytojams. Sau paėmė vieną iš dviejų prie rašomojo stalo stovinčių kėdžių, paprastai skirtų tiems, kurie buvo ne tokie svarbūs.

– Manau, kad privalėčiau pataisyti ar bent patikslinti tai, ką šiomis dienomis girdėjau per televiziją, – pradėjo direktorius.

– Pataisykite ir patikslinkite, – nusišypsojo Montalbanas.

– Mudu su sąskaitininku beveik vienmečiai, jis tik ketveriais metais vyresnis už mane, ir mes atsimename tuos pačius dalykus.

Direktoriaus balse Montalbanas išgirdo pasididžiavimo gaidelę. Tam jis turėjo teisę: Buruanas – tirtantis, apsiblaususiomis akimis – atrodė senesnis už draugą mažiausiai dešimčia metų.

– Matot, po „Televigàta“ reportažo, kuriame parodyta ola, kurioje rasti...

– Atleiskit, pertrauksiu. Praeitą kartą kalbėjote apie olą, kurioje rasti ginklai, bet apie šitą neužsiminėt. Kodėl?

– Nes nieko apie ją nežinojau, Lilas niekada jos neminėjo. Taigi iškart po laidos paskambinau sąskaitininkui Buruanui, norėjau patvirtinimo, nes tą šunį jau esu matęs.

Šuo! Štai kodėl sapnavo jį košmare, direktorius pokalbyje telefonu buvo apie jį užsiminęs. Pajuto jam tiesiog vaikišką dėkingumą.

– Norėtumėt kavos? Gretimame bare ji tiesiog nuostabi!

Abudu tuo pat metu papurtė galvas.

– Limonado? Kokakolos? Alaus?

Jei jo nebūtų sustabdę, netrukus būtų jiems pasiūlęs po dešimt tūkstančių lirų.

– Ne, ačiū, nieko nereikia, žinote, mūsų amžiuje... – padėkojo direktorius.

– Tuomet klausau.

– Verčiau tegul kalba sąskaitininkas.

– Nuo 1941 metų vasario iki 1943 metų liepos, dar labai jaunas, buvau Vigatos seniūnas, – pradėjo šis. – Ne vien dėl to, kad fašizmas deklaravo savo meilę jauniems žmonėms, nors juos negailestingai kepino saulėje ar šaldė sniegynuose, bet ir dėl to, kad miestelyje buvo likę tik seniai, moterys ir vaikai, visi kiti išėjo į frontą. Aš negalėjau kariauti, nes tikrai buvau silpnų plaučių.

– O aš buvau dar per jaunas, kad eičiau į kariuomenę, – įsikišo direktorius norėdamas išvengti dviprasmybės.

– Metas buvo siaubingas. Anglai ir amerikiečiai bombarduodavo kiekvieną dieną. Kartą suskaičiavau dešimt antskrydžių per trisdešimt šešias valandas. Miestelyje liko mažai žmonių, dauguma evakavosi, gyvenome slėptuvėse mergelio kalvoje už miestelio. Tiesą sakant, tos slėptuvės buvo tuneliai su dviem išėjimais, labai saugūs. Juose netgi pastatėme lovas. Dabar Vigata išsiplėtė, ji visai kitokia nei anuomet, kai stovėjo tik keletas namų pakrantėje ir gyvenamųjų namų ruožas tarp kalvos papėdės ir jūros. Ant Piano Lanternos kalvos, kuri su savo dangoraižiais dabar atrodo kaip Niujorkas, abipus kelio į kapines

stovėjo keletas namelių, paskui tas kelias prasingdavo laukuose. Priešo lėktuvų taikiniai buvo trys: elektros pastotė, uostas su kariniais ir prekybiniais laivais ir ant kalvos išrikiuotos priešlėktuvinės baterijos. Anglų antskrydžiai būdavo geresni nei amerikiečių.

Montalbanas nekantravo pereiti prie reikalo, prie šuns, bet nedrįso pertraukti jo išvedžiojimų.

– Kokia prasme geresni? Juk bombos būdavo tokios pačios.

Direktorius atsakė už Buruaną, šis tylėjo paskendęs kažkokiuose atsiminimuose.

– Reikia pripažinti, anglai buvo doresni, jie mesdavo bombas taikydami tik į karinius objektus, o amerikiečiai mėtė jas be tvarkos, kur pakliuvo.

– Baigiantis keturiasdešimt antriesiems, – vėl prakalbo Buruanas, – padėtis tapo dar blogesnė. Visko stigo: duonos, vaistų, vandens, drabužių. Tuomet sugalvojau Kalėdoms pastatyti prakartėlę, prie kurios visi galėtume pasimelsti. Tik tai ir galėjome padaryti. Bet norėjau ypatingos prakartėlės. Taip tikėjausi nors keletui dienų išblaškyti nerimą ir bombardavimų baimę iš miestelio gyventojų galvų. Nebuvo šeimos, kurios bent vienas narys nekariautų kokiame nors fronte: Rusijos šaltyje ar Afrikos pragare. Visi pasidarė suirzę, vaidingi, nemandagūs, pakako mažiausio menkniekio ir kildavo kivirčas, visų nervai buvo pakrikę. Naktimis negalėdavome miegoti dėl priešraketinių pabūklų tratėjimo, sproginėjančių bombų, žemai skrendančių lėktuvų riaumojimo, šūvių iš laivų patrankų. Be to, visi eidavo

pas mane ar pas kunigą ko nors prašyti, nebežinojau, kur pasidėti. Nesijaučiau jaunas, jaučiausi toks senas, koks esu dabar.

Jis nutilo, kad atsikvėptų. Nei Montalbanas, nei direktorius nedrįso sutrikdyti stojusios tylos.

– Trumpai tariant, pasikalbėjau su Balazaru Kjarenca, jis buvo tikras keramikos meistras, šiaip, savo malonumui, nes dirbo vežiku, ir jam toptelėjo mintis padaryti natūralaus dydžio figūras. Kūdikėlį Jėzų, Mergelę, šventąjį Juozapą, jautį, asiliuką, piemenį su ėriuku ant pečių, avį, šunį, įprastą prakartėlės žmogelį, iš nuostabos iškėlusį aukštyn rankas. Jis padarė figūras ir jos išėjo puikios. Tuomet sumanėme statyti prakartėlę ne bažnyčioje, o po subombarduoto namo portiku, tarsi Jėzus būtų gimęs mūsų žmonių sielvarto apsuptyje.

Jis įkišo ranką sau į kišenę, ištraukė nuotrauką ir ištiesė ją komisarui. Prakartėlė tikrai atrodė nuostabi, sąskaitininkas kalbėjo tiesą. Bėgimo, laikinumo jausmas, o tuo pat metu paguodos šiluma, antžmogiška ramybė.

– Nuostabu, – susijaudinęs pratarė Montalbanas. Bet tai tetruko akimirką. Jame tūnantis policininkas paėmė viršų ir jis pradėjo įdėmiai tyrinėti šunį. Neliko abejonės, šuo buvo tas pats, kurį rado oloje. Sąskaitininkas įsikišo nuotrauką atgal į kišenę.

– Žinote, prakartėlė padarė stebuklą. Kelias dienas buvome vieni kitiems labai pakantūs.

– Kur pasidėjo figūros?

Tai Montalbaną domino labiausiai. Senolis nusišypsojo.

– Pardaviau iš varžytinių, visas. Uždirbau tiek, kad atlyginčiau Kjarencai už darbą, jis norėjo tik tiek, kiek buvo išleidęs, ir sušelpčiau tuos, kuriems labiausiai reikėjo. O tokių buvo daug.

– Kas nupirko figūras?

– Štai čia ir įdomiausia: nebeatsimenu. Turėjau pakvitavimus ir visa kita, bet jie prapuolė, kai per amerikiečių išsilaipinimą dalis savivaldybės sudegė.

– Ar neteko girdėti, kad per tą laikotarpį, apie kurį pasakojat, būtų pradingusi jaunuolių pora?

Sąskaitininkas nusišypsojo, o direktorius prapliupo atvirai juoktis.

– Pasakiau kokią nesąmonę?

– Atsiprašau, komisare, tikrai pasakėte, – tarė direktorius.

– Taigi 1939 metais Vigatoje gyveno keturiolika tūkstančių žmonių. Gerai atsimenu skaičius, – paaiškino Buruanas. – O 1942 metais mūsų buvo likę tik aštuoni tūkstančiai. Kas galėjo, išvažiavo, susirado laikiną prieglobstį salos gilumoje, nedideliuose miesteliuose, niekuo neišsiskiriančiuose, kurie nerūpėjo amerikiečiams. Nuo keturiasdešimt trečiųjų gegužės iki liepos mūsų liko tik apie keturis tūkstančius, neskaičiuojant italų ir vokiečių kareivių, dar jūreivių. Kiti pasklido aplinkui, gyveno olose, daržinėse, slėptuvėse. Kaip būtume galėję sužinoti apie pradingusią porą? Visi pradingo!

Jie vėl nusijuokė. Montalbanas padėkojo už suteiktą informaciją.

Gerai, jam pavyko kažką sužinoti. Dėkingumo kibirkštis, kurią komisaras patyrė direktoriui ir sąskaitininkui, jiems išėjus virto dosnumo priepuoliu, kurio jis – neabejojo – vėliau gailėsis. Pakvietė į savo kabinetą Mimi Audželą, išvardijo ilgą savo kalčių prieš draugą ir bendradarbį sąrašą, apkabino jį per pečius, apvedė aplink kambarį, išreiškė jam savo „besąlygišką pasitikėjimą", plačiai papasakojo apie dabar atliekamą nelegalios prekybos ginklais tyrimą, atskleidė Mizurakos nužudymą, pranešė paprašęs teisėją leidimo klausytis Ingrasijos telefono.

– O ką aš turėčiau daryti? – entuziastingai paklausė Audželas.

– Nieko. Tu tik klausykis manęs, – atsakė Montalbanas, staiga vėl tapęs savimi. – Nes jei ką nors padarysi savo iniciatyva, išspardysiu užpakalį, gali būti tikras.

Suskambo telefonas, Montalbanas pakėlė ragelį ir išgirdo Katarelos balsą – jis budėjo prie skyriaus telefono.

– Alio, komisare? Noriu pasakyti, kad čia Jakomucis.

– Perjunk jo skambutį.

– Kalbėkite su komisaru, pone, per telefoną, – išgirdo sakant Katarelą.

– Montalbanai? Kadangi važiavau pro šalį iš olos...

– Kur esi?

– Kaip tai, kur esu? Gretimame kambaryje.

Montalbanas nusikeikė: ar gali būti didesnių kvailių už Katarelą?

– Užeik.

Durys atsidarė, įėjo Jakomucis, apibiręs raudonuoju smėliu ir dulkėmis, susišiaušęs, netvarkingas.

– Kodėl tavo policininkas norėjo, kad kalbėčiau su tavim tik telefonu?

– Jakomuci, kas yra kvailesnis: kvailys ar tas, kuris juo tiki? Nejau nežinai, koks yra Katarela? Reikėjo spirti jam į subinę ir užeiti.

– Baigiau tyrinėti olą. Persijojome smėlį, geriau už aukso ieškotojus iš amerikietiško filmo. Neradome nieko, visiškai nieko. O kadangi daktaras Paskuanas man pasakė, kad žaizdos perveria kūnus kiaurai, tai gali reikšti tik vieną.

– Kad jiedu nušauti kitoje vietoje.

– Teisingai. Jei buvo nušauti oloje, turėjome rasti kulkas. Ir dar vienas keistas dalykas. Olos smėlyje daugybė suskilusių mažųjų sraigių kriauklelių, ten jų turėjo būti tūkstančiai.

– Jėzau! – sumurmėjo Montalbanas. Sapnas, košmaras, nuogas Livijos kūnas, kuriuo šliaužė sraigės. Kokia jo prasmė? Priglaudė delną prie kaktos, pajuto, kad ji išpilta prakaito.

– Kas tau? – sunerimęs paklausė Jakomucis.

– Nieko, svaigsta galva, jaučiuosi kiek pavargęs.

– Paprašyk Katarelos, kad atneštų iš baro trauktinės.

– Katarelos? Juokauji? Kai sykį jo paprašiau atnešti espreso, grįžo su pašto ženklu.

Jakomucis padėjo ant stalo tris monetas.

– Jos iš to dubens, kitas nusiunčiau į laboratoriją. Iš jų tau jokios naudos, pasilik atminčiai.

Keturiolika

Su Adelina jiedu nesimatydavo ištisus mėnesius. Kas savaitę Montalbanas palikdavo jai ant stalo pinigų pirkiniams, kas trisdešimt dienų – mėnesio atlygį. Tačiau tarp jų nusistovėjo spontaniška bendravimo sistema: kai Adelinai reikėjo daugiau pinigų pirkiniams, ji ant stalo palikdavo molinę taupyklę, kurią Montalbanas nusipirko mugėje ir laikė dėl grožio; kai jam reikėdavo naujų kojinių ar trumpikių, palikdavo porą ant lovos. Tiesa, sistema buvo ne vienpusė, taip pat ir Montalbanas keisčiausiomis priemonėmis pranešdavo jai įvairius dalykus ir ji suprasdavo. Jau kuris laikas komisaras pastebėjo, kad Adelina, jei tik jis būdavo įsitempęs, sunerimęs, suirzęs, pagal tai, kaip jis rytais palikdavo namus, kažkaip tą nujausdavo ir tuomet gamindavo jam ypatingus patiekalus, pakeliančius nuotaiką. Tądien Adelina ir vėl pasidarbavo, nes šaldytuve Montalbanas rado sepijų padažą, tirštą ir juodą, kokį mėgo. Ar jame buvo mairūno? Prieš sušildydamas ilgai uostinėjo, tačiau ir šįkart nepavyko nuspėti. Baigęs valgyti, užsitraukė maudymosi trumpikes ir nutarė pasivaikščioti pakrante. Kiek paėjėjęs pasijuto pavargęs, jam paskaudo blauzdas. „Dulkintis atsistojus ir vaikščioti

per smėlį – vyro pražūtis." Tik vieną kartą dulkinosi atsistojęs, tiesa, po to nėmaž nesijautė pražuvęs, kaip skelbė patarlė, tačiau vaikščiojimas per smėlį, net ir prie pat vandens, vargina. Pažvelgė į laikrodį, nustebo: koks truputis! Ėjo dvi valandas. Atsisėdo.

– Komisare! Komisare!

Balsas sklido iš toli. Sunkiai atsistojo, pažvelgė į jūrą tikras, kad kažkas šaukia iš laivo ar pripučiamos valties. Tačiau jūra buvo tuščia iki pat horizonto.

– Komisare, aš čia! Komisare!

Atsigręžė. Tortorela mojo rankomis nuo kelio, kurio ilgas ruožas tiesėsi išilgai paplūdimio.

Kol prausėsi ir paskubomis rengėsi, Tortorela jam papasakojo, kad į komisariatą paskambino anonimas.

– Kas atsiliepė? – paklausė Montalbanas.

Jei būtų atsiliepęs Katarela, nežinia, kokių nesąmonių jis būtų išklausęs ir persakęs.

– Ne, – šypsodamasis atsakė Tortorela, nuspėjęs šefo mintis. – Jis valandėlei nuėjo į tualetą ir aš pakeičiau jį prie telefono. Balsas kalbėjo Palermo tarme, vietoje *i* tarė *r*, bet buvo akivaizdu, kad taip elgiasi tyčia. Jis pasakė, kad „aptvare", žalioje mašinoje, rasim vieno niekšo lavoną.

– Kas nuvažiavo pažiūrėti?

– Facijus ir Galucas, aš atlėkiau jūsų. Nežinau, ar gerai padariau, gal tas skambutis buvo tik pokštas, juokas.

– Kaip mes, siciliečiai, mėgstam juokauti!

Į „aptvarą" jie atvyko penktą, kaip sakydavo Džedžė, „keičiantis sargybai", kitaip tariant, meilės ne už pinigus ištroškusios poros – įsimylėjėliai, svetimautojai, sužadėtiniai – išvažiuodavo užleisdamos vietą Džedžė bandai – šviesiaplaukėms kekšėms iš rytų, bulgarų transvestitams, juodmedžio spalvos nigerietėms, Brazilijos *viadoms*, marokiečiams ir panašiems – pimpalų, užpakalių ir pučių JT. Žaliosios mašinos bagažinė buvo atidaryta, ją supo trys karabinierių automobiliai. Facijaus mašina stovėjo kiek nuošaliau. Montalbanas išlipo iš automobilio ir Galucas atskubėjo prie jo.

– Pavėlavom.

Su karabinieriais buvo nerašytas susitarimas: kas pirmas atvyksta į nusikaltimo vietą, sušunka „radau!" ir byla atitenka jam. Taip būdavo išvengiama ginčų, kišimosi, stumdymosi ir nepatenkintų veidų. Facijus irgi atrodė paniuręs.

– Jie atvažiavo pirmi.

– Kas jus apsėdo? Ką praradot? Juk mums moka ne už negyvėlius, dirbam ne pagal vienetinį apmokėjimą.

Įdomus sutapimas: mašina stovėjo prie to paties krūmo, prie kurio prieš metus buvo rastas vieno garsaus veikėjo lavonas, tas sutapimas sudomino Montalbaną. Paspaudė ranką karabinierių leitenantui, bergamiečiui pavarde Donicetis.

– Mums pranešė anoniminis telefono skambutis, – pasakė leitenantas.

Taigi skambinusieji norėjo užsitikrinti, kad lavonas bus rastas. Komisaras dirstelėjo į bagažinėje

susirietusį negyvėlį, šis atrodė nušautas viena kulka: ji įlėkė pro burną, suskaldė dantis ir išdraskė lūpas, o išlėkė per pakaušį, palikusi kumščio didumo skylę. Veidas buvo nepažįstamas.

– Man sakė, kad pažįstate šito viešnamio po atviru dangumi šeimininką, – kreipėsi leitenantas, o jo balse suskambo panieka.

– Taip, jis mano draugas, – atsakė Montalbanas, akivaizdžiai pasiryžęs nenusileisti.

– Kur galėčiau jį rasti?

– Manau, namuose.

– Jo ten nėra.

– Atsiprašau, bet kodėl klausiat manęs, kur jis galėtų būti?

– Nes jis, kaip jūs pats pasakėte, yra jūsų draugas.

– Tikrai? Ar tai reiškia, kad jūs dabar žinote, kur yra ir ką veikia jūsų draugai iš Bergamo?

Keliu be paliovos zujo automobiliai: pasukdavo į aptvarą, pamatydavo karabinierių mašinas, įjungdavo atbulinę pavarą ir skubėdavo grįžti į pagrindinį kelią, iš kurio išsuko. Kekšės iš rytų, Brazilijos *viados*, nigerietės ir visa graži draugija atvažiuodavo į savo darbo vietą, bet užuosdavo pavojų ir pabėgdavo. Šitas vakaras Džedžė tikrai bus nuostolingas.

Leitenantas grįžo prie žaliosios mašinos. Montalbanas atsuko jam nugarą ir neatsisveikinęs įsėdo į automobilį. Pasakė Facijui:

– Judu su Galucu liekate. Pažiūrėkit, ką jie darys ir ką atras, aš važiuoju į skyrių.

Sustojo prie Sarkuto knygyno, vienintelio Vigatoje, kuris liko ištikimas savo iškabai – kiti du prekiavo ne knygomis, o kuprinėmis, sąsiuviniais, rašikliais. Atsiminė, kad jau baigė Montalbáno romaną ir daugiau neturi nieko skaitomo.

– Turime naują knygą apie Falkonę ir Borseliną!* – pranešė ponia Sarkuto, pamačiusi jį tarpduryje.

Ji vis dar neperprato, kad Montalbanas nekentė knygų apie mafiją, jų aukas ir žudikus. Negalėjo suprasti, kodėl, nesuvokė to, bet jų nepirko, net neskaitydavo viršelių atvartų. Nusipirko Konsolo** knygą, neseniai apdovanotą svarbia literatūros premija. Žengus kelis žingsnius šaligatviu, tomelis išslydo jam iš po pažasties ir nukrito ant šaligatvio. Montalbanas pasilenkė jo pakelti, paskui įsėdo į automobilį.

Darbe Katarela pranešė, kad naujienų nėra. Montalbanas turėjo maniją būtinai pasirašyti kiekvieną nusipirktą knygą. Ištiesė ranką, norėdamas paimti nuo stalo rašiklį, ir jo akys užkliuvo už Jakomucio paliktų monetų. Pirmoji, varinė, buvo 1934 metų, su vienoje pusėje įspaustu karaliaus profiliu ir užrašu „Viktoras Emanuelis II Italijos karalius“, o kitoje pusėje javų varpa ir užrašu „C.5“, penki centai. Antroji moneta irgi buvo varinė, kiek didesnė, vienoje pu-

* Su Sicilijos mafija kovoję teisėjai Giovanni Falcone (Džiovanis Falkonė) bei Paolo Borsellino (Paolas Borselinas), mafijos susprogdinti 1992 m. (vert.)

** Vincenzo Consolo (gim. 1933 m.), italų rašytojas, 1992 m. jo romanas *Nottetempo, casa per casa* (*Nakties metu, namas po namo*) apdovanotas Stregos premija (vert.)

sėje įspaustas tas pats karaliaus veidas su tuo pačiu užrašu, kitoje – ant žiedo nutūpusi bitė, raidė „C“ ir skaičius „10“, dešimt centų, 1936 metai. Trečioji moneta buvo kažkokio lengvo lydinio, vienoje pusėje – neišvengiamas karaliaus profilis ir užrašas, kitoje – sparnus išskleidęs erelis, už jo matėsi fašizmo simbolis – rykščių ryšulys. Antrojoje pusėje buvo keturi užrašai: „L.1“, reiškiantis vieną lirą, „ITALIA“, kas reiškė Italiją, „1942“ – nukalimo metai ir „XX“, kitaip tariant – dvidešimtieji fašizmo eros metai. Apžiūrinėdamas šią monetą, Montalbanas atsiminė, ką pamatė lenkdamasis pakelti prie knygyno nukritusios knygos. Pamatė gretimos parduotuvės vitriną, kurioje buvo išdėliotos senovinės monetos.

Atsistojo, pranešė Katarelai, kad išeina, sugrįš vėliausiai po pusvalandžio, ir pėsčiomis leidosi į parduotuvę. Ji vadinosi „Daiktai“, jais ir prekiavo: dykumos rožėmis, pašto ženklais, žvakinėmis, žiedais, segtukais, monetomis, akmenimis. Įėjo į vidų, ten šypsodamasi jį pasitiko tvarkinga, miela mergina. Susikrimtęs, kad turės ją nuvilti, Montalbanas paaiškino atėjęs ne ko nors pirkti, o todėl, kad pamatė vitrinoje išdėliotas senovines monetas ir norįs pasiteirauti, ar parduotuvėje, o gal Vigatoje, yra žmogus, išmanantis numizmatiką.

– Žinoma, yra, – mergina nesiliovė šypsotis, ji buvo tikras saldainiukas. – Mano senelis.

– Kur galėčiau jį sutrukdyti?

– Jūs jo visai nesutrukdysite, priešingai, jis bus labai patenkintas. Jis čia, kambaryje už parduotuvės, luktelkit, tuoj jam pasakysiu.

Montalbanas nė nespėjo apžiūrėti trumpavamzdžio devynioliktojo amžiaus pabaigos pistoleto, kai mergina vėl pasirodė.

– Galite užeiti.

Parduotuvės užnugaryje buvo nuostabi netvarka su gramofonais, priešistorinėmis siuvamosiomis, biuro reikmenimis, paveikslais, graviūromis, naktipuodžiais, pypkėmis. Knygų lentynose kaip pakliuvo sugrūsti inkunabulai, pergamentu įrišti tomai, lempų gaubtai, skėčiai, *gibus* – suspaudžiami cilindrai su spyruoklėmis. Viduryje stovėjo rašomasis stalas, prie jo sėdėjo senis, ant stalo švietė *liberty* stiliaus lempa. Jis laikė iškėlęs pincetu suspaustą pašto ženklą ir tyrinėjo jį pro didinamąjį stiklą.

– Ko? – burbtelėjo atšiauriai, nepakeldamas akių.

Montalbanas padėjo prieš jį tris monetas. Senis akimirką atitraukė žvilgsnį nuo pašto ženklo, abejingai dirstelėjo į jas.

– Nieko vertos.

Iš visų senių, su kuriais jam teko susipažinti per oloje rastų negyvėlių tyrimą, šitas buvo labiausiai surūgęs. „Reikėtų visus juos apgyvendinti prieglaudoje, būtų lengviau apklausti“, – pagalvojo komisaras.

– Žinau, kad jos nieko vertos.

– Tai ką dar norėtumėt sužinoti?

– Kada jos išimtos iš apyvartos.

– Pabandykit spėti.

– Kai paskelbta respublika? – surizikavo Montalbanas dvejodamas.

Jautėsi lyg egzaminui nepasiruošęs studentas. Senis nusijuokė, jo juokas skambėjo kaip viena į kitą daužomos tuščios aliuminio skardinės.

– Suklydau?

– Suklydot, ir smarkiai. Čia amerikiečiai išsilaipino keturiasdešimt trečiaisiais, naktį iš liepos devintos į dešimtą. Tų pačių metų spalį šitos monetos išimtos iš apyvartos. Jas pakeitė amliros, popieriniai pinigai, kuriuos išleido Amgot, jungtinė karinė okupuotų teritorijų administracija. O kadangi tie banknotai buvo vienos, penkių ir dešimties lirų vertės, centai išnyko iš apyvartos.

Facijus ir Galucas sugrįžo jau sutemus, komisaras jiems papriekaištavo.

– Na, žinot! Jūs tikrai nesiskubinat!

– Mes? – atkirto Facijus. – Argi nežinote, koks tas leitenantas? Neprisilietė prie negyvėlio, kol atvyko teisėjas ir daktaras Paskvanas. O tie tai tikrai nesiskubino!

– Na, ir?

– Negyvėlis šios dienos, šviežutėlis. Paskvanas pasakė, kad tarp jo nužudymo ir skambučio nepraėjo nė valanda. Kišenėje buvo tapatybės kortelė. Jo vardas Petru Gulas, keturiasdešimt dvejų, akys žydros, plaukai šviesūs, oda rausva, gimęs Merfyje, gyvena Feloje, Mateočio gatvė 32, vedęs, ypatingų žymių nėra.

– Gal pereitum dirbti į civilinės būklės registracijos skyrių?

Facijus oriai nepasidavė provokacijai, tęsė toliau.

– Nuvažiavau į Montelūzą, patikrinau archyve. To Gulo jaunystė nebuvo kuo nors ypatinga: dvi vagystės, vienerios muštynės. Paskui susitupėjo, bent taip atrodė. Prekiavo grūdais.

– Esu jums labai dėkingas, kad sutikot nedelsdamas mane priimti, – tarė Montalbanas direktoriui Burdžijui, kai šis atidarė duris.

– Ką jūs! Man vienas malonumas.

Pakvietė jį užeiti, palydėjo į svetainę, paprašė atsisėsti, šūktelėjo.

– Andžilina!

Pasirodė smulki senutė, nustebinta netikėto apsilankymo, švarutė, tvarkinga, storais akinių stiklais, už kurių žybčiojo gyvos, skvarbios akys. „Į prieglaudą“, – pagalvojo Montalbanas.

– Leiskite pristatyti savo žmoną Andžiliną.

Montalbanas sužavėtas linktelėjo, nuoširdžiai žavėjosi senutėmis, kurios ir namuose puoselėja savo išvaizdą.

– Prašau atleisti, kad sukėliau sąmyšį vakarienės metu.

– Koks sąmyšis! Sakykite, komisare, ar turite planų?

– Jokių.

– Gal liktumėte pavakarieniauti? Mūsų maistas tinkamas seniems žmonėms, negalime apsunkti: *tinnirume* ir sultonžuvės su aliejumi ir citrina.

– Jūs kviečiate mane į puotą.

Ponia išėjo laiminga.

– Klausau, – tarė direktorius Burdžijus.

– Man pavyko nustatyti laikotarpį, kada oloje įvykdyta ta dviguba žmogžudystė.

– O-o. Ir kada tai buvo?

– Tikrai tarp 1943 metų pradžios ir tų pačių metų spalio.

– Kaip tai sužinojot?

– Paprastai. Molinis šuo, pasak sąskaitininko Buruano, buvo parduotas po 1942 metų Kalėdų, taigi tikėtina, po keturiasdešimt trečiųjų metų Trijų karalių. Dubenyje rastos monetos išimtos iš apyvartos tų pačių metų spalį, – nutilo. – Tai reiškia tik vieną dalyką, – pridūrė.

Bet nepasakė, kokį. Kantriai laukė, kol Burdžijus susikaupė, atsistojo, pažingsniavo po kambarį, paskui prakalbo:

– Supratau, komisare. Norite pasakyti, kad tuo metu ola priklausė Ridzitanui.

– Būtent. Jau tada, kaip sakėte, ant olos angos buvo užstumtas akmuo, nes Ridzitanas ten laikė daiktus, kuriuos parduodavo juodojoje rinkoje. Ridzitanų šeima tikrai turėjo žinoti, kad egzistuoja ir antroji ola, ta, į kurią pernešti negyvėliai.

Direktorius pažvelgė į jį sutrikęs.

– Kodėl sakote pernešti?

– Nes jie tikrai nužudyti kitoje vietoje.

– Bet kokia to prasmė? Kam reikėjo juos ten paguldyti taip, lyg miegotų su ąsočiu, dubeniu su pinigais ir šunimi?

– Ir aš klausiu to paties. Vienintelis asmuo, kuris galėtų mums ką nors papasakoti, matyt, yra Lilas Ridzitanas, jūsų draugas.

Įėjo ponia Andžilina.

– Vakarienė paruošta.

Tinnirume – ilgosios, glotniosios, baltos su švelniu žaliu atspalviu sicilietiškos cukinijos lapai ir viršūnė – buvo išvirta nepriekaištingai ir tokia švelni, tokia gardi, kad Montalbanui ji pasirodė tiesiog apvalanti. Sulig kiekvienu kąsniu jis jautė, kaip jo skrandis valosi, tampa blizgus lyg televizoriuje matytų fakyrų.

– Na ir kaip? – paklausė ponia Andžilina.

– Miela, elegantiška, – tarė Montalbanas.

Pamatęs senukų nuostabą, paaiškino:

– Atleiskit, kartais man nesiseka parinkti būdvardžius.

Sultonžuvės, virtos ir apšlakstytos aliejumi, citrina ir apibarstytos petražolėmis, buvo tokios pat elegantiškos kaip ir cukinijos. Tik kai jau buvo patiekti vaisiai, direktorius grįžo prie klausimo, kurį jam uždavė Montalbanas, bet ne anksčiau nei baigė kalbėti apie mokyklų problemas ir reformą, kurią nutarė vykdyti naujosios vyriausybės ministras, kurioje, be kita ko, numatoma panaikinti licėjus.

– Rusijoje, – tarė direktorius, – caro laikais licėjai buvo, gal tik vadinosi kaip nors rusiškai. Pas mus licėjais juos pavadino Džentilė, vykdydamas savąją reformą, kurioje idealistiškai pirmiausia iškėlė humanistines studijas. Taigi Lenino komunistai, kurie buvo tokie komunistai, kokie buvo, neišdrįso panaikinti licėjų. Tik toks naujasis turčius, prasisiekėlis, beraštis ir pusgalvis, kaip šitas ministras, galėjo sugalvoti panašų dalyką. Koks jo vardas, Gvastela?

– Ne, Vastela, – tarė ponia Andžilina.

Jis vadinosi dar kitaip, tačiau komisaras nutarė netikslinti.

– Su Lilu buvome draugai, bet ne vienos klasės, nes jis už mane vyresnis. Kai ėjau į trečią licėjaus klasę, jis kaip tik baigė mokyklą. Išsilaipinimo naktį, Lilo namas, stovėjęs Krasto papėdėje, buvo sugriautas. Kai viskas nurimo, man pavyko sužinoti, kad tą naktį Lilas namuose buvo likęs vienas ir jį sunkiai sužeidė. Kažkoks kaimietis matė, kaip italų kareiviai kėlė jį į sunkvežimį, o jis labai kraujavo. Tai viskas, ką žinau apie Lilą. Nuo to laiko nieko apie jį negirdėjau, nors, patikėkit, tikrai jo ieškojau!

– Ar gali būti, kad iš tos šeimos neliko nė vieno žmogaus?

– Nežinau.

Direktorius pastebėjo, kad jo žmona sėdi susimąsčiusi, užsimerkusi, kažkur klajodama mintimis.

– Andžilina! – šūktelėjo.

Senoji ponia krūptelėjo ir nusišypsojo Montalbanui.

– Prašau man atleisti. Mano vyras sako, kad visada buvau fantastiška moteris, bet tai ne komplimentas, tiesiog retkarčiais mane užplūsta fantazijos.

Penkiolika

Pavakarieniavęs pas Burdžijus, Montalbanas namie atsidūrė dar prieš dešimtą – per anksti miegoti. Televizoriuje rodė debatus apie mafiją, apie Italijos užsienio politiką, apie ekonominę padėtį šalyje, pokalbį prie apvalaus stalo apie padėtį Montelūzos beprotnamyje, diskusiją apie informacijos laisvę, dokumentinį filmą apie nepilnamečių nusikalstamumą Maskvoje, dokumentinį filmą apie ruonius, dokumentinį filmą apie tabako auginimą, filmą apie Čikagos ketvirtojo dešimtmečio gangsterius, kasdienę rubriką, kurioje buvęs meno kritikas, dabar deputatas ir politikos apžvalgininkas, apsiputojęs kaltino teisėjus, kairiuosius politikus ir priešininkus, manydamas esąs Sen Žiustas, nors iš tiesų teisėtai priklausė vis dažniau mažajame ekrane pasirodančių kilimų pardavėjų, pedikiūrininkų, magų ir striptizo šokėjų būriui. Išjungė televizorių ir įjungęs šviesą lauke atsisėdo ant suolelio verandoje su žurnalu rankose. Jo spauda buvo kokybiška, straipsniai įdomūs, jį redagavo jaunųjų regiono ekologų grupė. Peržvelgė turinį, bet niekas nepatraukė dėmesio, todėl pradėjo apžiūrinėti nuotraukas, dažnai perteikiančias faktus su pretenzija į simboliką – kartais joms tai pavykdavo.

Skambutis į duris jį nustebino, pagalvojo, kad nieko nelaukė, paskui atsiminė, jog po pietų jam skambino Ana. Nemokėjo atmesti jos pasisiūlymo ateiti į svečius, jautėsi skolingas, kad taip niekingai ja pasinaudojo – negalėjo to nepripažinti – toje prasimanytoje istorijoje, padėjusioje išvaduoti Ingrid nuo uošvio persekiojimų.

Ana pabučiavo jį į skruostus ir ištiesė ryšulį.

– Atnešiau *petrafernula torrone.*

Montalbanas labai mėgo tą kietą riešutinį saldėsį, bet konditeriai kažkodėl jo beveik nebegamino ir retai kur galėjai jo nusipirkti.

– Buvau su reikalais Mitikoje, pamačiau vitrinoje ir nupirkau tau. Saugok dantis.

Kuo saldėsis kietesnis, tuo skanesnis.

– Ką veiki?

– Nieko, skaičiau žurnalą. Eikš ir tu į lauką.

Jie atsisėdo ant suolelio. Montalbanas vėl ėmė žiūrėti nuotraukas, o Ana parėmė galvą rankomis ir įsmeigė žvilgsnį į jūrą.

– Kaip čia pas tave gražu!

– Taip.

– Girdėti bangų mūša.

– Taip.

– Trukdau kalbėdama?

– Ne.

Ana nutilo. Paskui vėl prakalbo.

– Einu vidun, pažiūrėsiu televizorių. Šaltoka.

– Aha.

Komisaras nenorėjo suteikti jai vilčių. Ana akivaizdžiai norėjo pasinerti į sau įprastą malonumą –

apsimesti, kad yra jo mergina, įsivaizduoti leidžianti su juo eilinį vakarą. Paskutiniame žurnalo puslapyje pamatė Fragaponės olos nuotrauką, iš tiesų ten buvo nekropolis, krikščionių kapai, išgremžti senųjų cisternų sienose. Nuotrauka kažin kokiu būdu turėjo iliustruoti ką tik išleistos Alčido Maraventano knygos *Laidojimo apeigos Montelūzos apylinkėse* recenziją. Recenzentas tvirtino, kad ši dokumentais pagrįsta studija užpildė spragą ir įgavo aukštesnę mokslinę vertę dėl kruopštaus tyrimo, aprėpusio laikotarpį nuo priešistorinių iki krikščioniškųjų bizantiškųjų laikų.

Ilgai sėdėjo apmąstydamas ką tik perskaitytą tekstą. Jam nebuvo dingtelėjusi mintis, kad ąsotis, dubuo ir šuo gali būti laidotuvių apeigų dalis. Gal tai buvo klaida, matyt, tyrimą reikėjo pradėti būtent nuo čia. Pajuto nesuvaldomą poreikį skubėti. Įėjo į namus, ištraukė iš rozetės telefoną, paėmė aparatą.

– Ką darai? – paklausė Ana, žiūrėjusi filmą apie gangsterius.

– Einu į miegamąjį paskambinti, čia tau trukdyčiau.

Susuko „Retelibera“ numerį, paprašė sujungti su savo draugu Nikoló Dzitu.

– Montalbanai, greičiau, po kelių sekundžių einu į eterį.

– Ar pažįsti tokį Maraventaną, kuris parašė...

– Alčidą? Taip, pažįstu. Ko iš jo nori?

– Pasikalbėti. Turi jo telefono numerį?

– Jis neturi telefono. Tu namuose? Surasiu jį ir tau pranešiu.

– Rytoj norėčiau su juo pasikalbėti.

– Vėliausiai po valandos paskambinsiu ir pasakysiu, ką turėtum daryti.

Jis išjungė šviesą prie lovos, tamsoje geriau sekėsi apmąstyti toptelėjusią mintį. Įsivaizdavo olą tokią, kokią pamatė vos įėjęs. Pašalinus iš vaizdo lavonus, liko kilimas, dubuo, ąsotis ir terakotinis šuo. Sujungus daiktus linijomis, išėjo tobulas trikampis, bet apverstas angos atžvilgiu. Jo viduryje gulėjo negyvėliai. Ar tai turi prasmę? Gal reikėjo išstudijuoti trikampio orientaciją?

Taip svarstydamas, klajodamas mintimis, įsivaizduodamas galiausiai užsnūdo. Po laiko, kurio negalėjo įvertinti, jį pažadino telefono skambutis. Atsiliepė kimiu balsu.

– Užmigai?

– Taip, prisnūdau.

– O aš čia dėl tavęs verčiuosi per galvą. Taigi Alčidas lauks tavęs rytoj pusę šeštos po pietų. Jis gyvena Galotoje.

Galota buvo gyvenvietė už kelių kilometrų nuo Montelūzos, keleto namų kaimas, kadaise garsėjęs kaip nepasiekiamas žiemos mėnesiais, pakilus vandens lygiui.

– Sakyk adresą.

– Kokį dar adresą! Važiuojant iš Montelūzos pirmas namas po kaire. Didelė apgriuvusi vila, tikras saldainiukas siaubo filmo režisieriui. Nesuklysi.

Vos padėjęs ragelį, vėl paniro į miegų karalystę. Staiga atsibudo, pajutęs ant savo krūtinės kažką

judant. Tai buvo Ana – buvo ją visai užmiršęs. Ji gulėjo lovoje greta ir atseginėjo jo marškinius. Ilgam priglusdavo lūpomis prie kiekvieno atsivėrusio odos lopinio. Pasiekusi bambą, pakėlė galvą, pakišo ranką po marškiniais ir glostydama krūtinę lūpomis įsisiurbė į Montalbano lūpas. Šis niekaip nesureagavo į jos aistringą bučinį, Anos ranka, glosčiusi krūtinę, nuslinko žemyn. Paglostė.

Montalbanas nusprendė prabilti.

– Ana, matai? Nieko. Jokios reakcijos.

Ana šokte pašoko nuo lovos ir užsidarė vonioje. Montalbanas nesujudėjo net išgirdęs jos kūkčiojimą, vaikišką, kaip saldainio ar žaisliuko negavusios mergaitės. Apšviestame vonios tarpduryje pamatė ją visiškai apsirengusią.

– Laukinis žvėris turi daugiau širdies nei tu, – pasakė ir išėjo.

Montalbanui išlakstė miegai, ketvirtą nakties jis vis dar sėdėjo dėliodamas pasjansą, kuris niekaip negalėjo susidėti.

Į darbą atėjo surūgęs, sudirgęs, istorija su Ana jį slėgė, graužė sąžinė, kad šitaip su ja pasielgė. Be to, ryte suabejojo: jei Anos vietoje būtų buvusi Ingrid, ar tikrai būtų pasielgęs taip pat?

– Turiu nedelsdamas su tavim pasikalbėti, – Mimi Audželas išdygo tarpduryje, atrodė gerokai susijaudinęs.

– Ko tau?

– Noriu papasakoti apie tyrimo eigą.

– Kokio tyrimo?

– Gerai, supratau, užeisiu vėliau.

– Ne, dabar liksi čia ir papasakosi, apie kokį velnio tyrimą kalbi.

– Kaip tai? Apie ginklų kontrabandą!

– Ar, tavo nuomone, aš tave įpareigojau?

– Mano nuomone? Tu man apie jį kalbėjai, atsimeni? Man pasirodė savaime suprantama.

– Mimi, savaime suprantamas yra tik vienas dalykas – tai, kad tu esi tikras kalės vaikas, neįžeidžiant tavo motinos.

– Klausyk, papasakosiu tau, ką nuveikiau, o tu nuspręsi, ar turėčiau tęsti.

– Pirmyn, pasakok, ką nuveikei.

– Pirmiausia pamaniau, kad negalima palikti Ingrasijos be priežiūros, ir pristačiau du mūsiškius saugoti jį dieną ir naktį, be mano žinios jis negali nė nusišlapinti.

– Mūsiškius? Pristatei jam mūsiškius? Ar nežinai, kad mūsiškius jis pažįsta iki pat užpakalio plaukų?

– Aš nekvailas. Tie policininkai iš Ragonos, mano prašymu juos atsiuntė kvestorius.

Montalbanas susižavėjęs pažvelgė į jį.

– Kreipeisi į kvestorių? Šaunuolis, Mimi, kaip plačiai moki veikti!

Audželas nepasidavė provokacijai, nutarė pasakoti toliau.

– Buvo pasiklausytas vienas pokalbis telefonu, kuris atrodo reikšmingas. Kabinete turiu įrašą, einu atnešti.

– Atsimeni jį?

– Taip, bet gal tu klausydamas išgirsi...

– Mimi, tu jau išgirdai viską, ką galima išgirsti. Negaišink. Sakyk.

– Taigi Ingrasija skambina iš prekybos centro į Kataniją, „Brancato" firmą. Kviečia prie telefono patį Brankatą, šis atsiliepia. Ingrasija skundžiasi dėl per paskutinį pristatymą įvykusių klaidų, sako, kad taip iš anksto negalima siųsti sunkvežimio, kad tas dalykas jam pridarė daug rūpesčių. Prašo susitikti, norėtų aptarti kitą, saugesnį pristatymo planą. Brankato atsakymas mažų mažiausiai stulbinantis. Jis pakelia balsą, įtūžta, klausia Ingrasijos, kaip šis išdrįso jam paskambinti. Mikčiodamas Ingrasija prašo paaiškinti. Ir Brankatas paaiškina, pasako, kad Ingrasija yra nemokus ir bankai jam patarė nebeturėti su juo reikalų.

– Kaip sureagavo Ingrasija?

– Niekaip. Nė necyptelėjo. Padėjo ragelį neatsisveikinęs.

– Supratai, ką reiškia tas pokalbis?

– Žinoma. Kad Ingrasija prašė padėti, o jie jį nurašė.

– Nepaleisk Ingrasijos iš akių.

– Juk sakiau, padaryta.

Stojo tyla.

– Ką turėčiau daryti? Toliau imtis tyrimo?

Montalbanas neatsakė.

– Koks tu šiknius! – pratarė Audželas.

– Salvai? Tu vienas kabinete? Galiu kalbėti laisvai?

– Taip. Iš kur skambini?

– Iš namų, guliu lovoje su temperatūra.

– Užjaučiu.

– Nereikia. Tai – augimo karštinė.

– Nesuprantu, ką tai reiškia?

– Tai tokia mažų vaikų karštinė. Ji trunka dvi tris dienas, pakyla iki trisdešimt devynių, keturiasdešimties, bet nereikia baimintis, tai natūrali augimo karštinė. Kai praeina – vaikai būna ūgtelėję keletą centimetrų. Neabejoju, kad atslūgus karščiui aš irgi būsiu paūgėjusi. Galva, ne kūnu. Noriu tau pasakyti, kad dar niekada niekas taip neįžeidė manęs kaip moters.

– Ana...

– Leisk baigti. Būtent, įžeidė. Salvai, tu esi nedoras, blogas. Aš to nenusipelniau.

– Ana, pagalvok. Tai, kas šiąnakt įvyko, buvo tavo pačios labui...

Ana padėjo ragelį. Nors šimtus kartų leido jai suprasti, kad nieko iš to neišeis, Montalbanas dabar jautėsi niekingesnis už kiaulę, nes kiaulės mėsa bent jau valgoma.

Įvažiavęs į Galotą, vilą pamatė iš karto, bet jam pasirodė neįtikėtina, kad joje kas nors gyventų. Pusė stogo įgriuvę, į viršutinį aukštą neabejotinai skverbėsi lietus. Menkas vėjelis trankė langinę, nežinia kaip vis dar kabančią ant vyrių. Išorinėje sienoje, viršutinėje fasado dalyje, žiojėjo kumščio pločio plyšiai. Tvarkingesni atrodė trečias, antras ir pirmas aukštai. Tinkas buvo jau kadaise nukritęs, langinės sutrūnijusios, apsilaupiusios, tačiau bent uždaromos, nors ir perkrypusios. Kiemą saugojo kaltos geležies

varteliai, praviri, išvirtę į išorę, nuo neatmenamų laikų tokioje padėtyje, juos supo piktžolės ir žemės išvartos. Sodas buvo be tvarkos priaugęs kreivų medžių ir tankių krūmų – neperžengiama raizgalynė. Paėjėjo akmenimis grįstu takeliu ir sustojo prieš spalvą praradusias duris. Jau temo, perėjus nuo vasaros prie žiemos laiko dienos sutrumpėjo. Prie durų buvo skambutis, paskambino. Tiksliau, paspaudė jį, nes nepasigirdo jokio garso, net ir tolimo. Pabandė dar kartą ir tik tada suprato, kad skambutis neveikė nuo pat elektros atsiradimo laikų. Pabeldė arklio galvos formos belstuku ir pagaliau sulig trečiuoju beldimu išgirdo atšliuruojančius žingsnius. Durys atsivėrė, pasigirdo ne užrakto spragtelėjimas, o tarsi skaistyklos sielos dejonė.

– Buvo atidarytos, tereikėjo pastumti, įeiti ir šūktelėti.

Jis atrodė lyg kalbantys griaučiai. Dar niekada gyvenime Montalbanas nebuvo matęs tokio lieso žmogaus. Tiksliau, buvo jų matęs gulinčių mirties patale, ligos išsekintų, išdžiovintų. Bet šis stovėjo, nors ir perlinkęs, tačiau atrodė gyvas. Jis vilkėjo kunigo sutaną, kuri iš juodos jau pavirto žalia, o kadaise balta apykaklaitė dabar buvo tamsiai pilkos spalvos. Ant kojų kniedyti kaimiečio batai, kokių jau seniai niekur nenusipirksi. Galva visiškai plika, veidas kaip kaukolė, ant kurios lyg pašaipai užkabinti akiniai auksiniais rėmeliais, stiklai stori, juose plaukiojo akys. Montalbanas pagalvojo, kad tiedu negyvėliai oloje, mirę prieš penkiasdešimt metų, turėjo daugiau mėsos nei šis kunigas. Nereikia nė sakyti, kad jis buvo be galo senas.

Šeimininkas iškilmingai pakvietė komisarą užeiti, palydėjo į milžinišką svetainę, tiesiogine to žodžio prasme užgriozdintą knygomis: jos stovėjo lentynose ir ant grindų aukštomis lubas siekiančiomis stirtomis, stebėtinai išlaikančiomis pusiausvyrą. Pro langus nesklido nė menkiausia šviesa, nes ant palangių sukrautos knygos buvo tarsi langinės. Ten stovėjo rašomasis stalas, kėdė ir krėslas. Montalbanui pasirodė, kad šviestuvas ant rašomojo stalo buvo tikra žibalinė lempa. Senasis kunigas nukėlė nuo krėslo knygas ir pakvietė Montalbaną sėstis.

– Nors ir negaliu įsivaizduoti, kuo galėčiau būti jums naudingas, kalbėkite.

– Kaip jums pasakė, aš esu policijos komisaras, kuris...

– Ne, man to nesakė, o aš neklausiau. Vakar vėlai vakare atėjo vienas iš kaimo ir pranešė, kad žmogus iš Vigatos nori su manim susitikti, atsakiau, kad gali ateiti pusę šeštos. Jei jūs esate komisaras – juo blogiau, tik gaištate laiką.

– Kodėl gaištu laiką?

– Todėl, kad mažiausiai trisdešimt metų nekeliu iš šitų namų kojos. Ko man kur vaikščioti? Senieji veidai pradingo, naujieji manęs neįtikina. Maisto kasdien man atneša į namus, juolab kad geriu tik pieną, o kartą per savaitę – vištienos sultinį.

– Gal per televizorių matėte...

Vos pradėjęs sakinį nutilo, žodis *televizorius* suskambo labai nederamai.

– Šiuose namuose nėra elektros.

– Gerai, skaitėte laikraščiuose...

– Neperku laikraščių.

Kodėl jam vis nesisekė užmegzti pokalbio? Giliai įkvėpė ir viską papasakojo, nuo nelegalios prekybos ginklais iki oloje rastų negyvėlių.

– Palaukit, įžiebsiu šviesą, bus geriau kalbėtis.

Pasirausė po popierius ant stalo, rado degtukų dėžutę, drebančia ranka vieną uždegė. Montalbanas sustingo. „Jei išmes – iškepsim akimirksniu“, – pagalvojo.

Tačiau operacija pavyko ir tapo dar blogiau, nes blanki šviesa krito ant pusės stalo, o ta pusė, kurioje sėdėjo senis, paniro į juodesnę tamsą. Nustebęs Montalbanas pamatė, kaip kunigas ištiesia ranką ir paima buteliuką su keistu kamščiu. Ant stalo tokių stovėjo dar trys, du tušti, o vienas pilnas balto skysčio. Tai buvo ne šiaip buteliai, o skirti kūdikiams, su čiulptukais. Senis pradėjo čiulpti, komisaras pajuto kvailą susierzinimą.

– Atsiprašau, neturiu dantų.

– Kodėl negeriate pieno iš gertuvės, iš puodelio, galų gale, iš stiklinės?

– Nes šitaip skaniau. Lyg rūkyčiau pypkę.

Montalbanas nusprendė kuo greičiau iš ten eiti, atsistojo, ištraukė iš kišenės dvi iš Jakomucio gautas nuotraukas, parodė jas kunigui.

– Ar tai galėtų būti laidojimo apeigos?

Senis pažvelgė į nuotraukas, iškart pagyvėjo, pradėjo mykti.

– Kas buvo dubenyje?

– Penkto dešimtmečio monetos.

– O ąsotyje?

– Nieko... jokių pėdsakų... matyt, ten būta tik vandens.

Senis kiek pasėdėjo čiulpdamas, susimąstęs. Montalbanas vėl atsisėdo.

– Neturi prasmės, – pratarė kunigas ir padėjo nuotraukas ant stalo.

Šešiolika

Montalbanas jautė, kad tuoj pratrūks: užgriuvusi kunigo klausimų lavina visiškai susuko galvą, o kaskart, kai nežinodavo ką atsakyti, Alčidas Maraventanas sudejuodavo ir protestuodamas imdavo dar garsiau čiulpti. Jis pradėjo antrąjį buteliuką.

Kokia kryptimi gulėjo lavonų galvos?

Ąsotis buvo iš paprasto molio ar iš kitos medžiagos?

Kiek monetų buvo dubenyje?

Koks tikslus atstumas tarp ąsočio, dubens ir terakotinio šuns abiejų kūnų atžvilgiu?

Pagaliau trečiojo laipsnio apklausa baigėsi.

– Neturi prasmės.

Apklausos išvada tiksliai pakartojo išankstines kunigo prognozes. Komisaras su menkai paslėptu palengvėjimu pagalvojo, kad jau gali atsistoti, atsisveikinti ir išeiti.

– Palaukit, kur skubat?

Montalbanas nuolankiai atsisėdo.

– Jei čia ne laidotuvių apeigos, gal kas nors kita.

Staiga nuovargis ir apdujimas išsisklaidė, komisaras atgavo blaivų protą: Maraventanas buvo mąstanti galva.

– Kalbėkit, būsiu dėkingas už jūsų nuomonę.

– Ar skaitėt Umbertą Eką?

Montalbanas pradėjo prakaituoti. „Vajėzau, dabar jis pradės mane egzaminuoti iš literatūros“, – pagalvojo ir išlemeno:

– Skaičiau jo pirmą romaną ir dvi dienoraščių knygas, kurios man pasirodė...

– Aš ne, romanų neskaičiau. Kalbėjau apie *Bendrosios semiotikos traktatą*, mums praverstų kai kurios jo citatos.

– Apgailestauju, neskaičiau.

– Gal skaitėte Kristevos *Semeiotiké*?

– Ne, ir neturiu jokio noro skaityti, – atsakė Montalbanas, jau pradėjęs pykti: jam kilo įtarimas, kad senis iš jo šaiposi.

– Gerai, – nusileido Alčidas Maraventanas. – Tuomet duosiu labai žemišką pavyzdį.

„Mano lygio“, – pagalvojo Montalbanas.

– Taigi, jeigu jūs, komisaras, randate nušautą negyvėlį su akmeniu burnoje, ką pagalvojate?

– Žinot, – pradėjo Montalbanas, nutaręs atsigriebti, – tai jau seni reikalai, dabar žudo nieko nepaaiškindami.

– Aha. Taigi tas akmuo burnoje jums yra paaiškinimas.

– Žinoma.

– Ir ką jis reiškia?

– Reiškia, kad nužudytasis per daug galvojo, pasakė tai, ko neturėjo sakyti, šnipinėjo.

– Būtent. Jūs supratot paaiškinimą, nes žinojot kalbos kodą, šiuo atveju metaforišką. Bet jei to kodo

būtumėt nežinojęs, ką būtumėt supratęs? Nieko. Jums jis būtų tik vargšas nužudytasis, kuriam ne-pa-aiš-ki-na-mai įkišo į burną akmenį.

– Pradedu suprasti, – tarė Montalbanas.

– Grįžkime prie mūsų pokalbio: kažkas nužudo du jaunuolius dėl mums nežinomų priežasčių. Jis gali atsikratyti lavonų daugeliu būdu: paskandinti jūroje, pakasti žemėje ar smėlyje. Bet ne, jis nuneša juos į olą, dar daugiau, pastato prie jų dubenį, ąsotį ir molinį šunį. Ką jis padarė?

– Paliko žinią, pranešimą, – pusbalsiu pratarė Montalbanas.

– Teisingai, tai yra žinia, tačiau jūs negalite jos perskaityti, nes nežinote kodo, – baigė kunigas.

– Leiskit pagalvoti, – pasakė Montalbanas. – Ta žinia turėjo būti skirta kažkam kitam, ne mums, praėjus penkiasdešimčiai metų nuo to įvykio.

– Kodėl gi ne?

Montalbanas kiek pasvarstė, paskui atsistojo.

– Jau eisiu, nedrįstu ilgiau gaišinti. Tai, ką man pasakėt, buvo labai vertinga.

– Norėčiau daugiau jums pasitarnauti.

– Kaip?

– Sakėte, kad dabar žudo nieko nepaaiškindami. Paaiškinimai visada yra ir jie visada paliekami, kitaip nedirbtumėte to darbo, kurį dirbate. Tik kodų dabar yra labai daug ir įvairių.

– Ačiū, – padėkojo Montalbanas.

Jie valgė ančiuvius rūgščiame padaže, kuriuos ponia Eliza, kvestoriaus žmona, mokėjo pagaminti

meistriškai, o sėkmės receptas slypėjo išmanyme, kiek laiko, iki sekundės dalių, laikyti kepimo skardą orkaitėje. Paskui, po vakarienės, ponia pasišalino į svetainę žiūrėti televizorių, prieš tai ant rašomojo stalo vyro darbo kabinete pastačiusi butelį *Chivas*, karčiosios užpiltinės, ir dvi taureles.

Valgant Montalbanas užsidegęs pasakojo apie Alčidą Maraventaną, jo neįprastą gyvenimo būdą ir išmintį, tačiau kvestorius neatrodė susidomėjęs, klausėsi labiau iš pagarbos svečiui.

– Montalbanai, klausykite, – pradėjo, vos tik jie liko vieni, – puikiai suprantu susijaudinimą, kurį jums sukėlė oloje rasti kūnai. Sutikit: per gerai jus pažįstu, kad nenumatyčiau, jog susižavėsite šia byla dėl nepaaiškinamų jos vingių ir todėl, net jei jums pavyktų rasti sprendimą – jis būtų absoliučiai nereikalingas. Tas nereikalingumas jums būtų nepaprastai malonus ir, prašau man atleisti, atitiktų jūsų skonį ir būdą.

– Kaip tai nereikalingas?

– Nereikalingas, nereikalingas, patikėkite. Žudikas ar žudikai, kadangi praėjo daugiau nei penkiasdešimt metų, yra arba miręs, arba, geriausiu atveju, perkopę aštuntą dešimtį. Sutinkat?

– Sutinku, – nenoriai pripažino Montalbanas.

– Tuomet prašau man atleisti, nes tai, ką pasakysiu, nėra įprasta mano kalbai, bet tas reikalas, kuriuo užsiimate, yra ne tyrimas, o proto smaukymas.

Montalbanas nieko nepasakė – neturėjo nei jėgų, nei argumentų prieštarauti.

– Galėčiau leisti jums to imtis, jei nebijočiau, kad tam skirsite visą savo protą ir apleisite daug svarbesnius ir didesnio masto tyrimus.

– Ne! Tai netiesa! – stojo piestu komisaras.

– Deja, taip. Turėkite galvoje, tai ne priekaištas, kalbamės mano namuose, kaip draugai. Kodėl patikėjote tokią subtilią nelegalios prekybos ginklais bylą savo pavaduotojui, kuris yra puikus pareigūnas, bet, žinoma, ne jūsų lygio?

– Aš jam nieko nepatikėjau! Tai jis...

– Montalbanai, nebūkite vaikas. Perdavėte jam didžiąją tyrimo dalį. Nes puikiai žinote, jog negalėsite visiškai tam atsidėti, kai tris ketvirčius jūsų smegenų užima kitas tyrimas. Jei klystu – sakykite atvirai.

– Neklystat, – atvirai prisipažino Montalbanas kiek patylėjęs.

– Todėl baikime šį pokalbį. Pereikime prie kitos temos. Po paraliais, kodėl nenorite, kad pristatyčiau jus paaukštinimui?

– Jūs nenorite liautis mane kankinęs.

Iš kvestoriaus namų Montalbanas išėjo laimingas ir dėl ančiuvių su rūgščių padažu, ir todėl, kad pavyko atitolinti paaukštinimą. Jo pateiktos priežastys buvo nei į tvorą, nei į mietą, bet kvestorius kilniai apsimetė jomis patikėjęs: juk komisaras negalėjo jam pasakyti, kad vien pagalvojęs apie kraustymąsi ir įpročių keitimą pradėdavo karščiuoti?

Dar buvo anksti, iki susitikimo su Džedžė liko dvi valandos. Užvažiavo į „Retelibera“, kad sužinotų daugiau apie Alčidą Maraventaną.

– Nuostabus, tiesa? – paklausė Nikoló Dzitas. – Ar jis čiulpė pieną iš buteliuko?

– Žinoma.

– Viskas netiesa, tai tik vaidinimas.

– Ką čia kalbi? Juk jis neturi dantų.

– Nejau nežinai, kad seniai išrasti dantų protezai? Jis juos turi ir puikiai jais naudojasi, kalbama, kartais jis sukramsnoja ketvirtį krosnyje kepto jaučio ar avino, kai niekas nemato.

– Tai kodėl jis taip daro?

– Nes yra tragikas iš prigimties. Komikas, jei nori.

– Ar jis tikrai kunigas?

– Išsižadėjęs.

– Ar tai, ką pasakoja, pramanas, ar ne?

– Dėl to gali būti tikras. Jo žinios beribės ir jeigu jis ką nors teigia – tai yra tikriau už Šventąjį Raštą. Ar žinai, kad prieš dešimtį metų jis šovė į vieną žmogų?

– Na jau.

– Tikrai taip. Naktį kažkoks vagišius įsibrovė į namus, į pirmąjį aukštą. Atsitrenkė į stirtą knygų ir jos nukrito su siaubingu bildesiu. Maraventanas, kuris miegojo viršuje, pabudo, nusileido ir šovė į jį iš užtaisomo pro vamzdį šautuvo, tokios naminės patrankos. Šūvis išvertė iš lovų pusę kaimo. Rezultatas: vagis pašautas į koją, dešimtis knygų sugadinta, o jam sulaužytas petys, nes atatranka buvo siaubinga. Tačiau vagis tvirtina atsidūręs toje viloje ne norėdamas ką nors pavogti, o jį pakvietęs kunigas, kuris paskui be jokios pateisinamos priežasties į jį šovęs. Aš juo tikiu.

– Kuo?

– Vadinamuoju vagimi.

– Kodėl jam būtų reikėję į jį šauti?

– Negali žinoti, kas dedasi Alčido Maraventano galvoje. Gal norėjo patikrinti, ar šautuvas vis dar veikia. Arba sukelti skandalą – tai labiausiai tikėtina.

– Klausyk, pagalvojau, gal turi Umberto Eko *Semiotikos traktatą*?

– Aš? Gal išprotėjai?

Kol nuėjo iki mašinos, paliktos „Retelibera" stovėjimo aikštelėje, visas permirko. Netikėtai prapliupo smulkus, bet labai tankus lietus. Kai grįžo namo, iki susitikimo dar buvo laiko. Persirengė, paskui atsisėdo į krėslą prieš televizorių, bet tuoj pat pakilo ir nuėjo prie rašomojo stalo, kad perskaitytų ryte gautą atviruką.

Jis buvo nuo Livijos, kuri, kaip jau buvo pranešusi jam telefonu, dešimčiai dienų išvyko pas savo pusseserę į Milaną. Blizgiojoje atviruko pusėje, su neišvengiamu Katedros vaizdu, matėsi spindintis dryžis, padalijęs nuotrauką pusiau. Didelė tamsiai ruda sraigė dabar jau ropojo per Konsolo knygos viršelį. Montalbanas nedvejojo: pasišlykštėjimas, kurį jautė pakirdęs iš sapno ir kurio vis dar negalėjo užmiršti, buvo per daug stiprus: čiupo jau perskaitytą Montalbáno romaną ir smarkiai trenkė juo per Konsolo knygą. Įkliuvusi per vidurį sraigė trakštelėjo taip, kad Montalbanui pasidarė bloga. Paskui išmetė abi knygas į šiukšlyną: rytoj nusipirks naujas.

Džedžė dar nesimatė, tačiau komisaras žinojo, jog neteks ilgai laukti, jo draugas niekada per daug nevėluodavo. Išsigiedrijo, lietus liovėsi, bet liūtis, matyt, buvo smarki, nes pakrantėje tebetelkšojo didžiulės balos, o smėlis smarkiai kvepėjo šlapiu medžiu. Prisidegė cigaretę. Staiga netikėtai išlindusio mėnulio blankioje šviesoje pamatė tamsų lėtai artėjančio automobilio siluetą, išjungtais žibintais, iš priešingos pusės, nei atvažiavo jis pats, tos pačios, iš kurios turėjo atvažiuoti ir Džedžė. Sunerimo, atidarė daiktinę, paėmė pistoletą, užtaisė, privėrė dureles pasiruošęs iššokti. Kai kitas automobilis atsidūrė per šūvio nuotolį, staiga įjungė tolimąsias šviesas. Mašina neabejotinai buvo Džedžė, tačiau vairuoti ją galėjo bet kas.

– Išjunk šviesas, – išgirdo rėkiant.

Balsas tikrai buvo Džedžė ir komisaras pakluso. Jiedu kalbėjosi sustoję greta, kiekvienas savo automobilyje, per nuleistus langelius.

– Kokį velnią išdarinėji? Būčiau tave pašovęs, – piktai prikišo jam Montalbanas.

– Norėjau pažiūrėti, ar niekas tavęs neatsekė.

– Kas turėjo mane sekti?

– Nežinau. Atvažiavau prieš pusvalandį ir pasislėpiau už Punta Rosos kyšulio.

– Eikš, – pasakė komisaras.

Džedžė išlipo, įsėdo į Montalbano automobilį, kone susirangė jo pašonėje.

– Kas tau, šalta?

– Ne, bet vis tiek drebu.

Jis dvelkė išgąsčiu, baime. Nes baimė turėjo ypatingą kvapą, rūgštų, žaliai geltonos spalvos – Montalbanas buvo tai patyręs.

– Žinai, kas tas nužudytasis?

– Džedžė, dabar daug žudo. Apie ką kalbi?

– Kalbu apie Petru Gulą, tą, kurį negyvą atvežė į „aptvarą".

– Jis buvo tavo klientas?

– Klientas? Gali mane vadinti jo klientu. Jis buvo Tano Graiko žmogus, duoklės rinkėjas. Tas pats, kuris man pasakė, kad Tanas nori su tavimi susitikti.

– Džedžė, ko tu stebiesi? Įprasta istorija: laimėtojas pasiima viską, dabar ši sistema naudojama ir politikoje. Tano reikalus perima kitas ir sunaikina visus, kurie buvo jo pusėje. Tu nebuvai nei Tano bendras, nei jo pavaldinys, ko tau bijoti?

– Ne, – ryžtingai pasakė Džedžė, – viskas ne taip, sužinojau būdamas Trapanyje.

– O kaip?

– Žmonės kalba, kad buvo susitarimas.

– Susitarimas?

– Taigi taip. Susitarimas tarp tavęs ir Tano. Kalba, kad susišaudymas buvo tik žaidimas, apgaulė, vaidinimas. Ir jie mano, kad tą spektaklį sukūrėme aš, Petru Gulas ir dar vienas asmuo, jis tikrai netrukus bus nužudytas.

Montalbanas atsiminė skambutį, kurio sulaukė iškart po spaudos konferencijos, kai nepažįstamas balsas jį pavadino „prakeiktu aktorium".

– Jie įsižeidė, – tęsė Džedžė. – Negali susitaikyti su tuo, kad judu su Tanu juos apmovėte, pavertėte

kvailiais. Tai knisa juos labiau nei atrastas ginklų sandėlis. Dabar sakyk, ką man daryti?

– Esi tikras, kad jie pyksta ir ant tavęs?

– Prisiekiu. Kodėl Gulą atvežė į „aptvarą“, kuris priklauso man? Ar gali būti aiškiau!

Komisaras prisiminė Alčidą Maraventaną ir jo teoriją apie kodus.

Gal tai buvo pakitęs tamsos tankis, sekundės dalį trukęs blykstelėjimas, pamatytas akies kraštelyje, tačiau akimirką prieš pasigirstant papliūpai Montalbano kūnas pakluso karštligiškai smegenų perduotai impulsų sekai: jis sulinko pusiau, kairiąja ranka atidarė dureles ir išvirto lauk, aplink griaudėjo šūviai, dužo stiklai, skutais lakstė plieno lakštai, trumpų blyksnių raudonis skrodė tamsą. Montalbanas gulėjo nejudėdamas, įstrigęs tarp savosios ir Džedžė mašinos, ir tik tada pastebėjo, kad rankoje spaudžia pistoletą. Džedžė įsėdus į jo mašiną, pasidėjo pistoletą ant prietaisų skydelio: matyt, vėliau jį instinktyviai pačiupo. Po griausmo stojo gūdi tyla, niekas nejudėjo, tik šniokštė audringa jūra. Paskui gal už dvidešimties metrų pasigirdo balsas, toje pusėje, kur baigėsi paplūdimys ir prasidėjo mergelio kalva.

– Viskas gerai?

– Viskas gerai, – atsiliepė kitas balsas, visai šalia.

– Pažiūrėk, ar abu negyvi, ir galėsim važiuoti.

Montalbanas pabandė įsivaizduoti judesius to, kuris turėjo įsitikinti, ar jie mirę: aiškiai girdėjo šlapio smėlio žlegsėjimą. Vyras jau turėjo būti prie pat mašinos, netrukus pasilenks pažiūrėti į vidų.

– Džudžu, ar viskas tvarkoj? – paklausė tolimas balsas.

Nesėsdamas į mašiną Montalbanas pro praviras dureles ištiesė ranką ir uždėjęs ją ant tolimųjų šviesų svirtelės laukė. Negirdėjo menkiausio triukšmo. Nutarė pasikliauti likimu ir pradėjo mintyse skaičiuoti. Kai suskaičiavo iki penkiasdešimties, įjungė tolimąsias šviesas, pakilo stačias. Apakintas šviesos už kokių dešimties metrų stovėjo vyras su automatu rankose, nustebęs. Montalbanas šovė, vyras atsakė aklai paleista papliūpa. Komisaras pajuto lyg kas jam būtų trenkęs į kairįjį šoną, susvyravo, atsirėmė kairiąja ranka į automobilį, vėl iššovė tris kartus iš eilės. Apšviestasis vyras lyg pašoko, atsuko nugarą ir pradėjo bėgti, o Montalbanui balta tolimųjų žibintų šviesa staiga pagelto, akių vokai apsunko, galva nusviro. Jis atsisėdo ant smėlio, supratęs, kad kojos jo nebelaiko, ir nugara atsirėmė į mašiną.

Laukė skausmo, bet kai šis atėjo – buvo toks stiprus, kad jis sudejavo ir pravirko kaip vaikas.

Septyniolika

Vos atsipeikėjęs suprato esąs ligoninės palatoje ir atsiminė viską, iki smulkmenų: susitikimą su Džedžė, pokalbį, susišaudymą. Atmintis sušlubavo nuo tos akimirkos, kai atsidūrė tarp dviejų mašinų, nudribęs ant šlapio smėlio, su nepakeliamai skaudančiu šonu. Bet ji šlubavo ne ištisai: atsiminė persikreipusį Mimi Audželo veidą, jo trūkčiojantį balsą.

– Kaip jautiesi? Kaip jautiesi? Tuoj atvažiuos greitoji, tau nieko neatsitiko, nesijaudink.

Kaip Mimi jį rado? Jau vėliau, ligoninėje, kažkas baltu chalatu pasakė: – „Neteko daug kraujo." Toliau – nieko. Pabandė apsidairyti: baltas, švarus kambarys su dideliu langu, pro jį sklido dienos šviesa. Negalėjo pajudėti, abiejose rankose buvo lašinės, bet šono nebeskaudėjo, jautė jį lyg apmirusią savo kūno dalį. Pamėgino pajudinti kojas, nepavyko. Iš lėto paniro į miegą.

Atsibudo atsigavęs jau vakare – degė šviesa. Iškart užsimerkė, nes kambaryje pastebėjo žmones, o nenorėjo kalbėtis. Paskui, pagautas smalsumo, prasimerkė tiek, kad vos matytų. Išvydo Liviją, ji sėdėjo ant vienintelės metalinės kėdės. Už jos stovėjo Ana. Kitoje

lovos pusėje – Ingrid, irgi stačia. Livijos akys buvo sudrėkusios. Ana verkė nesivaldydama, Ingrid buvo išblyškusi, įtemptu veidu. „Vajėzau!“ – pagalvojo Montalbanas išsigandęs. Užsimerkė ir pasislėpė miege.

Jau kito ryto, kaip jam pasirodė, pusę septintos dvi seselės jį apiprausė ir pakeitė lašines. Septintą pasirodė vyriausiasis ligoninės gydytojas su penkiais asistentais, visi baltais chalatais. Vyriausiasis gydytojas paskaitė lovūgalyje pakabintą kortelę, nuklojo ir ėmė čiupinėti sužeistąjį šoną.

– Atrodo, viskas gerai, – nusprendė. – Operacija pavyko puikiai.

Operacija? Apie kokią operaciją jis kalbėjo? Tikrai, gal ištraukė kulką. Tačiau automato kulkos nelieka kūne, jos lekia kiaurai. Norėtų paklausti, paprašyti paaiškinti, bet žodžiai nesirezgė. Vyriausiasis gydytojas pastebėjo jo žvilgsnį, klausimus, kuriuos bylojo komisaro akys.

– Jus teko skubiai operuoti. Kulka pervėrė gaubtinę žarną.

Gaubtinę žarną? Ką gaubtinė žarna veikė jo šone? Ji niekaip nesisieja su šonais, ji turi būti pilve. Bet jei tai susiję su pilvu, vadinasi (jis suvirpėjo taip, kad net daktarai pastebėjo), nuo šiol ir visą likusį gyvenimą jam teks maitintis košelėmis?

– Košelėmis? – pagaliau suskambo Montalbano balsas, tokios perspektyvos siaubas atgaivino jo balso stygas.

– Ką jis pasakė? – paklausė vyriausiasis gydytojas asistentų.

– Atrodo, pasakė „tošelėmis“, – tarė vienas.

– Ne, ne, jis pasakė „maišeliais“, – įsiterpė kitas.

Jie išėjo svarstydami šį klausimą.

Pusę devintos prasivėrė durys ir pasirodė Katarela.

– Komisare, kaip jaučiatės?

Jei pasaulyje buvo žmogus, su kuriuo kalbėtis Montalbanui atrodė visiškai beprasmis dalykas – tas žmogus buvo Katarela. Jis nieko neatsakė, papurtė galvą tarsi sakydamas, kad jaučiasi mažų mažiausiai blogai.

– Esu čia sargyboje, kad jus saugočiau. Šita ligoninė tikras jūrų uostas, vieni įeina, kiti išeina, treti pasilieka. Gali užeiti koks piktavalis nedorėlis, kuris norės baigti pradėtą darbą. Paaiškinau?

Jis puikiai viską paaiškino.

– Komisare, žinojot? Jums perpylė mano kraują.

Ir grįžo į sargybą saugoti. Montalbanas su kartėliu pagalvojo, koks nykus gyvenimas jo laukia: su Katarelos krauju gyslose, maitinantis vien manų koše.

Pirmieji bučiniai iš tądien sulauktos ilgos sekos buvo Facijaus.

– Komisare, žinot, kaip dieviškai šaudot? Vieną nukirtot tiesiai į kaklą vienu šūviu, kitą sužeidėte.

– Sužeidžiau ir kitą?

– Taigi taip, nežinau, į kur, bet tikrai sužeidėt. Daktaras Jakomucis pamatė už dešimties metrų nuo automobilio raudoną balą, kraujo.

– Nustatėte mirusiojo tapatybę?

– Žinoma.

Išsitraukė iš kišenės lapelį, perskaitė.

– Džerlandas Munafo, gimęs Montelūzoje 1970 metų rugsėjo šeštą, nevedęs, gyveno Montelūzoje, Krispi gatvė 43, ypatingų žymių nėra.

„Civilinės būklės aktų skyriaus sindromas jo neapleidžia“, – pagalvojo Montalbanas.

– Kokie buvo jo santykiai su teisėtvarka?

– Visiškai jokių, komisare. Švarutėlis.

Facijus įsikišo lapelį atgal į kišenę.

– Už tokį darbą jam sumokėjo mažiausiai pusę milijono.

Patylėjo, matyt, ruošėsi pasakyti kažką, ko širdis jam neleido sakyti. Montalbanas nutarė padėti.

– Džedžė mirė iš karto?

– Jis nesikankino. Papliūpa nunešė pusę galvos.

Įėjo kiti. Pasipylė bučiniai ir glėbesčiavimai.

Iš Montelūzos atvažiavo Jakomucis ir daktaras Paskvanas.

– Apie tave rašo visi laikraščiai, – pasakė Jakomucis. Atrodė susijaudinęs ir truputį pavydintis.

– Nuoširdžiai apgailestauju, kad neteko jums daryti autopsijos, – tarė Paskvanas. – Būtų smalsu pažiūrėti, kas jūsų viduje.

– Aš pirmas atvykau į vietą, – pasakė Mimi Audželas, – ir kai pamačiau tave tokį, taip išsigandau, kad vos nepridėjau į kelnes.

– Iš kur sužinojai?

– Anonimas paskambino į skyrių ir pasakė, kad Turkų laiptų papėdėje susišaudymas. Budėjo Galu-

cas, jis iškart paskambino man. Ir pranešė tai, ko aš nežinojau. Kitaip tariant, kad toje vietoje, kur vyko susišaudymas, tu susitikdavai su Džedžė.

– Jis tai žinojo?

– Panašu, kad visi žinojo! Pusė miestelio žinojo! Nė neapsirengęs išlėkiau su pižama...

Montalbanas sunkiai pakėlė ranką, pertraukė jį.

– Miegi su pižama?

– Taip, – sutrikęs atsakė Audželas. – Kodėl klausi?

– Šiaip. Pasakok toliau.

– Jau važiuodamas paskambinau greitajai. Ir gerai padariau, netekai daug kraujo.

– Ačiū, – padėkojo Montalbanas.

– Nedėkok! Juk būtum dėl manęs padaręs tą patį.

Montalbanas paskubomis perkratė savo sąžinę ir nutarė neatsakyti.

– Įdomus dalykas, – tęsė Audželas. – Kai dejuodamas tysojai ant smėlio, maldavai nuimti nuo tavęs šliaužiojančias sraiges. Klejojai, ir aš pasakiau, kad nuimsiu, nors ten nebuvo nė vienos sraigės.

Atėjusi Livija stipriai jį apkabino ir apsiverkė, prisispaudusi greta ant lovos.

– Nesitrauk, – paprašė Montalbanas.

Jam patiko uosti jos plaukų kvapą, kai taip laikė galvą jam ant krūtinės.

– Iš kur sužinojai?

– Iš radijo. Tiksliau, pusseserė išgirdo per žinias. Buvo puikus pabudimas.

– Ką padarei?

– Pirmiausia paskambinau į „Alitalia“ ir užsisakiau bilietą į Palermą, paskui paskambinau į tavo

skyrių Vigatoje, mane sujungė su Audželu, jis buvo labai malonus, nuramino, pasisiūlė paimti iš oro uosto. O kai važiavome mašina, viską man papasakojo.

– Livija, kaip aš atrodau?

– Gerai, atsižvelgiant į tai, kas nutiko.

– Mano gyvenimas žlugęs?

– Ką čia kalbi?

– Turėsiu visą gyvenimą laikytis dietos?

– Jūs surišote man rankas, – šypsodamasis pasakė kvestorius.

– Kodėl?

– Ėmėtės tvarkyti reikalus kaip šerifas, arba, jei norite, naktinis keršytojas, ir atsidūrėte visose televizijose ir laikraščiuose.

– Aš dėl to nekaltas.

– Ne, nekaltas, bet ir aš nebūsiu kaltas, jei teks jus paaukštinti. Turėtumėt kiek apsiraminti. Laimė, dvidešimt dienų negalėsite iš čia išeiti.

– Taip ilgai?

– Beje, Montelūzoje vieši ministro pavaduotojas Likalcis, sako atvykęs norėdamas atkreipti visuomenės dėmesį į kovą su mafija, jis pareiškė norintis po pietų jus aplankyti.

– Nenoriu jo matyti! – susijaudinęs suriko Montalbanas.

Likalcis iš pradžių puikiai sugyveno su mafija, o dabar, gavęs mafijos palaiminimą, išvertė kailį.

Tą akimirką pasirodė vyriausiasis gydytojas. Pamatęs palatoje šešis žmones, užsirūstino.

– Nesupykite, bet prašau palikti jį vieną, jis turi ilsėtis.

Prasidėjo atsisveikinimo ceremonija, o vyriausiasis gydytojas garsiai paliepė seselei:

– Šiandien daugiau jokių lankytojų.

– Ministro pavaduotojas išvyksta šiandien penktą, – kvestorius tyliai pasakė Montalbanui. – Deja, dėl tokio vyriausiojo gydytojo įsakymo jis negalės jūsų aplankyti.

Jie nusišypsojo vienas kitam.

Po kelių dienų jam išėmė iš rankos lašinę ir ant spintelės pastatė telefoną. Tą pat rytą jį aplankė Nikoló Dzitas, jis atrodė kaip Kalėdų Senis.

– Atnešiau tau televizorių, vaizdajuosčių grotuvą ir kasetę. Dar atnešiau laikraščius, kuriuose parašyta apie tave.

– Kas kasetėje?

– Įrašiau ir sumontavau visas nesąmones, ką aš, „Televigàta“ reporteriai ir kitos televizijos parodė apie šį įvykį.

– Salvai? Čia Mimi. Kaip šiandien jautiesi?

– Ačiū, jau geriau.

– Skambinu, kad pasakyčiau, jog nužudytas mūsų draugas Ingrasija.

– To ir laukiau. Kada?

– Šįryt. Jį nušovė automobilyje, pakeliui į Vigatą. Pasivijo dviese, galingu motociklu. Paskui sekęs policininkas bandė jį gelbėti, bet nieko nebegalėjo padaryti. Klausyk, Salvai, rytoj ryte užeisiu. Turi

man oficialiai papasakoti visas susišaudymo smulkmenas.

Paprašė Livijos įdėti kasetę, ne todėl, kad labai smalsavo, o norėdamas prastumti laiką. Galuco svainio iš „Televigàta" televizijos vaizduotės vaisius buvo lyg iš filmo apie Indianą Džounsą. Jo nuomone, tarp susišaudymo ir oloje atrastų sudžiūvusių lavonų buvo tiesioginis ryšys. Kokia siaubinga ir nenuspėjama paslaptis gaubė tą tolimą nusikaltimą? Žurnalistas, tiesa, probėgšmais, nepasigėdijo prisiminti liūdno faraonų kapų atradėjų galo ir susieti jį su komisarui surengta pasala.

Montalbanas juokėsi taip, kad jam paskaudo pilvą. Paskui pasirodė Pipo Ragonėzės veidas, to paties privataus televizijos kanalo politikos apžvalgininko, buvusio komunisto, buvusio krikščionio demokrato, dabar sėdinčio aukščiausioje Atsinaujinimo partijos vadovybėje. Ragonėzė be užuolankų uždavė klausimą: ką komisaras Montalbanas veikė su kekšyno savininku ir kvaišalų pardavėju, kurį laikė savo draugu? Ar tokia draugystė dera su kiekvienam valstybės pareigūnui privalomomis moralinėmis nuostatomis? Laikai pasikeitė, griežtai baigė apžvalgininkas, naujos vyriausybės dėka atsinaujinimo banga vilnija per šalį, ir negalima nuo jos atsilikti. Senosioms pozicijoms, seniesiems slaptiesiems susitarimams turi ateiti galas, visiems laikams.

Montalbanui iš pykčio vėl suskaudo šoną, jis sudejavo. Livija pašokusi išjungė televizorių.

– Ko nervintis dėl to mulkio žodžių?

Po pusvalandžio prašymų ir maldavimų Livija pagaliau nusileido ir vėl įjungė televizorių. Nikoló Dzito komentaras buvo meilus, pasipiktinęs, racionalus. Meilus draugui komisarui, kuriam siuntė nuoširdžiausius linkėjimus, pasipiktinęs, nes, nepaisant vyriausybės pažadų, mafija ir toliau laisvai veikė, racionalus, nes susiejo Tano Graiko suėmimą su ginklų atradimu. Tų dviejų galingų smūgių organizuotam nusikaltimui autorius buvo Montalbanas, tapęs pavojingu priešininku, kurį reikėjo bet kokia kaina pašalinti. Jis išjuokė hipotezę, kad pasala buvusi išniekintų mirusiųjų kerštas: už kokius pinigus jie pasamdė žudikus, gal už tuos smulkius jau seniai nenaudojamus centus, buvusius dubenyje?

Paskui prabilo „Televigàta" žurnalistas, pateikęs interviu su Alčidu Maraventanu, ta proga pavadintu okultinių mokslų žinovu. Buvęs kunigas vilkėjo sutaną, sulopytą įvairiaspalviais lopais, ir gėrė iš buteliuko pro čiulptuką. Primygtinai verčiamas pripažinti galimą ryšį tarp pasalos komisarui ir vadinamojo kapų išniekinimo, Maraventanas, lyg aktorius, jį pripažino ir kartu nepripažino, palikęs visus miglotoje nežinioje. Dzito parengta kasetė baigėsi politinio apžvalgininko Ragonėzės rubrika. Joje pasirodė nežinomas žurnalistas ir pranešė, jog šį vakarą jo kolega negali dalyvauti laidoje, nes buvo brutaliai užpultas. Nežinomi piktadariai jį sumušė ir apiplėšė praėjusią naktį, pakeliui į namus po darbo „Televigàta" studijoje. Žurnalistas negailestingai apkaltino teisėsaugą, nepajėgiančią užtikrinti piliečių saugomo.

– Kodėl Dzitas norėjo, kad pamatytum šią laidą, juk ji visai nesusijusi su tavim? – naiviai paklausė Livija. Ji buvo iš šiaurės ir nesuprato kai kurių užuominų.

Audželas klausinėjo, o Tortorela protokolavo. Montalbanas papasakojo, kad su Džedžė jiedu buvo mokyklos draugai ir toji draugystė išliko, nors jie ir atsidūrė priešingose barikados pusėse. Pažymėjo, kad tą vakarą Džedžė paprašė su juo susitikti, tačiau jie spėjo persimesti tik keletu žodžių, ne ką daugiau už pasisveikinimą.

– Jis užsiminė apie nelegalią prekybą ginklais, sakė sužinojęs kai ką, kas galėtų mane sudominti. Bet nespėjo pasakyti.

Audželas apsimetė, kad patikėjo, o Montalbanas smulkiai nupasakojo susišaudymo etapus.

– Dabar kalbėk tu, – užbaigė pasakojimą.

– Pirma pasirašyk protokolą, – pasakė Audželas.

Montalbanas pasirašė, Tortorela atsisveikino ir išvažiavo į skyrių. Nėra ką pasakoti, pasakė Audželas, Ingrasijos automobilį aplenkė motociklas, tas, kuris sėdėjo užpakaly, atsigręžė, pradėjo šaudyti ir tiek žinių. Ingrasijos automobilis nuvažiavo į griovį.

– Nutarta nukirsti nudžiūvusią šaką, – pakomentavo Montalbanas ir ilgesingai, nes jautėsi išstumtas iš žaidimo, paklausė: – Ką dabar darysit?

– Įspėjau kolegas Katanijoje, kad nenuleistų akių nuo Brankato.

Audželas to negalėjo žinoti, bet šiuo įspėjimu jis galbūt pasirašė Brankato mirties nuosprendį.

– Kas tai? – griežtai paklausė Montalbanas kiek patylėjęs.

– Kas, kur?

– Pažiūrėk.

Paspaudė nuotolinio valdymo pultelio mygtuką ir parodė epizodą apie Ragonėzės užpuolimą. Mimi puikiai suvaidino nuostabą.

– Manęs klausi? Juk tai ne mūsų reikalas, Ragonėzė gyvena Montelūzoje.

– Koks tu nekaltas, Mimi! Imk, pačiulpk pirščiuką!

Ir atkišo jam mažylį, kaip vaikui.

Aštuoniolika

Po savaitės lankymus, glėbesčiavimus, skambučius, sveikinimus pakeitė vienatvė ir nuobodulys. Jis įtikino Liviją grįžti pas pusseserę į Milaną, nebuvo jokio reikalo jai gadinti savo atostogas, apie kelionę į Kairą negalėjo būti nė kalbos. Susitarė, kad Livija sugrįš, kai komisarą išrašys iš ligoninės, tuomet ir nuspręs, kaip ir kur praleisti likusias dvi jos atostogų savaites.

Triukšmas, sukilęs aplink Montalbaną ir su juo susijusius įvykius, pamažu virto aidu, o paskui ir visai nutilo. Tiesa, Audželas ir Facijus kasdien ateidavo jo aplankyti, užtrukdavo trumpai, tiek, kad papasakotų naujienas ir kai kurių tyrimų eigą.

Kas rytą atsibudęs Montalbanas pasižadėdavo pagalvoti apie oloje rastų negyvėlių istoriją, svarstydamas, kada jam dar pasitaikys tokia proga ramiai, niekieno netrukdomam atsidėti nuosekliam pamąstymui, kuris apšviestų protą ir padėtų rasti atsakymą. Reikia pasinaudoti šita situacija, sakydavo, ir pradėdavo lėkti šuoliais, paskui ristele, paskui žingine, o galiausiai jo kūną ir protą apimdavo neapsakomas sąstingis. „Gal toks sveikimo laikotarpis“, – pagalvodavo. Jis atsisėsdavo į krėslą, paimdavo kokį laikraštį

ar žurnalą, o jei straipsnis būdavo ilgėlesnis, įpusėjus akys imdavo merktis ir jis panirdavo į neramų miegą.

„Kapralas Facijus man pasakė, kad šiandien grįžtate namo. Tai mane nudžiugino ir nuramino. Kapralas sakė, kad turite valgyti lengvai. Adelina." Namų tvarkytojos raštelis buvo padėtas ant stalo ir Montalbanas nuskubėjo pažiūrėti, ką ji turėjo galvoje rašydama „valgyti lengvai". Rado dvi šviežias menkes, jas reikėjo paskaninti aliejumi ir citrina. Išjungė telefoną – norėjo niekieno netrukdomas priprasti prie namų aplinkos. Buvo daug laiškų, bet neatplėšė nė vieno voko, nedirstelėjo nė į vieną atviruką. Pavalgė ir atsigulė.

Prieš užmigdamas uždavė sau klausimą: jei daktarai jį patikino, kad jis atgavo visas jėgas, kodėl jį taip smaugia ilgesys?

Pirmas dešimt minučių vairavo atsargiai, labiau įsiklausydamas į savo šono reakciją, o ne sutelkęs dėmesį į kelią. Paskui, įsitikinęs, kad kratymas jam nekenkia, paspaudė greičio paminą, pervažiavo Vigatą, pasuko keliu į Montelūzą, ties išsišakojimu į Montapertą pasuko kairėn, pavažiavo keletą kilometrų, pasuko į siaurą keliuką ir privažiavo aikštelę su kaimišku namu. Išlipo iš mašinos. Mariana, Džedžė sesuo, jo buvusi mokytoja, sėdėjo pintoje kėdėje prie durų ir taisė pintinę. Vos pamačiusi komisarą, žengė jo pasitikti.

– Salvai, žinojau, kad atvažiuosi manęs aplankyti.

– Jūs pirmas žmogus, kurį lankau išėjęs iš ligoninės.

Montalbanas ją apkabino.

Mariana pravirko, tyliai, be dejonių, tik ašaros, Montalbanui irgi sudrėko akys.

– Pasiimk kėdę, – pasakė Mariana.

Montalbanas atsisėdo prie moters, ji paėmė jo ranką, paglostė.

– Jis kankinosi?

– Ne. Dar nesibaigus šaudymui supratau, jog Džedžė mirė iš karto. Paskui man patvirtino. Manau, jis nė nesuvokė, kas atsitiko.

– Ar tikrai nušovei tą, kuris nušovė Džedžė?

– Taip.

– Kad ir kur jis dabar būtų, Džedžė tuo džiaugiasi.

Mariana atsiduso, stipriau suspaudė komisaro ranką.

– Džedžė tave nuoširdžiai mylėjo.

Mano širdies draugas, pagalvojo Montalbanas.

– Aš irgi jį labai mylėjau, – tarė.

– Atsimeni, koks jis buvo padauža?

Padauža, neklaužada, nenuorama. Mariana kalbėjo ne apie pastaruosius metus, kai Džedžė jau turėjo bėdų su teisėsauga, o apie tuos tolimus laikus, kai jos jaunėlis broliukas dar buvo tik mažas išdykėlis. Montalbanas nusišypsojo.

– Atsimenat, kai jis įmetė petardą į žmogaus taisomą varinį katilą, o tas išgirdęs sprogimą apalpo?

– O tąkart, kai išpylė rašalo buteliuką į mokytojos Longo rankinę?

Daugiau nei dvi valandas jie kalbėjosi apie Džedžė ir jo žygius, daugiausia apie tuos iš paauglystės.

– Jau vėlu, važiuosiu, – tarė Montalbanas.

– Pakviesčiau pavalgyti, bet mano maistas gali būti tau per sunkus.

– Ką paruošėt?

– Sraigių su padažu.

Tos mažos rusvos sraigės užmigdamos išleisdavo skystį, o šis sukietėjęs tarsi baltas lapas aklinai uždengdavo kiauto angą. Montalbanas pajuto pykinimą ir jau norėjo atsisakyti. Kiek tas vaizdas jį persekios? Paskui susitvardė ir nutarė sutikti mesdamas iššūkį ir pilvui, ir sielai. Turėjo susivaldyti prieš lėkštę su patiekalu, nuo kurio sklido švelnus geltonos spalvos kvapas, bet smeigtuku iškrapštęs pirmąją sraigę ir jos paragavęs staiga pasijuto išlaisvintas: išnyko persekiojantis vaizdas, pradingo ilgesys, neliko abejonių, kad ir pilvas priims valgį.

Darbe jį kone uždusino glėbesčiavimais, Tortorela netgi nubraukė ašarą.

– Žinau, ką reiškia grįžti po to, kai buvai pašautas.

– Kur Audželas?

– Jūsų paties kabinete, – pasakė Katarela.

Montalbanas atidarė duris nepasibeldęs, Mimi pašoko iš už rašomojo stalo lyg būtų užkluptas vagiant, išraudo.

– Nieko neliečiau. Tiesiog skambučiai...

– Mimi, teisingai pasielgei, – nukirto Montalbanas, nuslopinęs troškimą isspardyti užpakalį kiekvienam išdrįsusiam atsisėsti ant jo kėdės.

– Šiandien jau būčiau atėjęs pas tave į namus, – tarė Audželas.

– Kokiu reikalu?

– Pasirūpinti apsauga.

– Kieno?

– Kaip tai kieno, tavo. Nežinia, ar jie nebandys vėl pasikėsinti, jei jau pirmą kartą jiems nepavyko.

– Klysti, man nieko nebeatsitiks. Žinai, Audželai, tai tu į mane šovei.

Atrodė, lyg Audželui kas būtų įkišęs į užpakalį laidą su aukšta įtampa, taip jis išraudo ir pradėjo drebėti. Paskui jo kraujas nežinia kur ištekėjo ir jis liko baltas kaip negyvėlis.

– Kas tau atėjo į galvą? – vos pajėgė išlementi.

Montalbanas pagalvojo pakankamai atsikeršijęs už savo rašomojo stalo nusavinimą.

– Nusiramink, Mimi. Ne taip pasakiau. Norėjau pasakyti: tai tu užsukai mechanizmą, dėl kurio į mane šaudė.

– Paaiškink, – tarė Audželas sudribęs ant kėdės, nosine šluostydamasis lūpas ir kaktą.

– Brangusis, nepasitaręs, nepaklausęs, ar aš sutinku, pristatei policininkus sekti Ingrasiją. Gal manei, kad jis toks kvailas ir nieko nepastebės? Jam pakako pusdienio, kad suprastų, jog yra sekamas. Bet manė, kad aš daviau tokį įsakymą. Žinojo padaręs kelias kvailystes, dėl kurių nenuleidau nuo jo akių, ir norėdamas reabilituotis Brankato akyse, kuris ruošėsi jį nudėti – pats man persakei jų pokalbį telefonu, pasamdė du mulkius, kad mane pašalintų. Tačiau jo planas nepavyko. Tuomet Brankatui ar kažkam trūko

kantrybė dėl pavojingų Ingrasijos sumanymų – čia derėtų neužmiršti ir beprasmio vargšelio kavalieriaus Mizurakos nužudymo – ir jis pasirūpino nušluoti jį nuo žemės paviršiaus. Jei nebūtum sukėlęs Ingrasijai įtarimo, Džedžė dabar būtų gyvas, o man neskaudėtų šono. Tik tiek.

– Jei viskas tikrai taip, tu teisus, – išlemeno Mimi visiškai sužlugdytas.

– Viskas tikrai taip, galiu duoti galvą nukirsti.

Lėktuvas nusileido netoli durų, keleiviams nereikėjo sėsti į autobusą. Montalbanas matė, kaip Livija leidžiasi trapu ir panarinusi galvą eina prie durų. Pasislėpė minioje ir stebėjo ją. Ilgokai palaukusi, ji pagaliau nukėlė savo lagaminą nuo judančio tako, užkėlė jį ant vežimėlio ir pasuko taksi stotelės link. Vakar vakare telefonu jie susitarė, kad ji atvažiuos traukiniu iš Palermo į Montelūzą, o jis pasitiks ją geležinkelio stotyje. Tačiau Montalbanas jau buvo nusprendęs padaryti jai staigmeną – atvažiuoti į Punta Raisi oro uostą.

– Jūs viena? Gal pavėžėti?

Livija, einanti pirmojo taksi link, staiga sustojo, šūktelėjo:

– Salvai!

Jie apsikabino laimingi.

– Dieviškai atrodai.

– Tu irgi, – tarė Montalbanas. – Jau daugiau nei pusvalandį tave stebiu, nuo tada, kai išlipai iš lėktuvo.

– Kodėl nepasirodei anksčiau?

– Man patinka stebėti, kaip gyveni be manęs.

Jie įsėdo į mašiną, Montalbanas neužvedė variklio, o ją apkabino ir puolė bučiuoti, uždėjo delną jai ant krūtinės, nuleidęs galvą glamonėjo skruostu jos kelius, pilvą.

– Važiuojam iš čia, nes mus suims už amoralų elgesį viešoje vietoje, – giliai atsidususi pratarė Livija.

Kelyje į Palermą komisaras išsakė tik dabar jam toptelėjusią mintį.

– Sustokim mieste? Norėčiau tau parodyti Vučirijos turgų.

– Jau mačiau. Gutūzo paveiksle.

– Tas paveikslas šlamštas, patikėk. Apsistosime viešbutyje, pasivaikščiosime, nueisime į Vučiriją, pernakvosime, rytoj ryte išvažiuosime į Vigatą. Vis tiek neturiu ką veikti, galiu vaidinti turistą.

Atvykę į viešbutį nutarė tik nusiprausti ir išeiti į miestą. Bet neišėjo, mylėjosi, paskui užmigo. Po kelių valandų atsibudę vėl pakartojo. Išėjo iš viešbučio beveik vakare, nuėjo į Vučiriją. Liviją pribloškė balsai, kvietimai, prekeivių šūksniai, kalbos, ginčai, netikėti barniai, ryškios spalvos, atrodžiusios lyg netikros, nutapytos. Šviežios žuvies kvapas maišėsi su mandarinų, virtų ėriuko žarnokų su sūriu – vadinamosiomis *meusa*, kepsnių kvapais, o viskas kūrė nepakartojamą, kone magišką mišinį. Montalbanas sustojo prie dėvėtų drabužių krautuvėlės.

– Kai studijavau universitete ir ateidavau į turgų pavalgyti duonos su *meusa* – nuo to patiekalo dabar

man sprogtų kepenys – čia buvo geriausia pasaulyje parduotuvė. Dabar joje prekiauja dėvėtais drabužiais, bet anuomet lentynos būdavo tuščios, o savininkas, don Čezarinas, sėdėdavo už prekystalio, nors ant jo taip pat nieko nebuvo, ir priimdavo pirkėjus.

– Jei lentynos buvo tuščios, iš kur pirkėjai?

– Jos nebuvo visiškai tuščios, jos buvo pilnos, kaip čia pasakius, troškimų, prašymų. Tas žmogus parduodavo pagal užsakymą vogtus daiktus. Nueidavai pas don Čezariną ir pasakydavai: man reikia tokio ir tokio laikrodžio, arba man reikia paveikslo, tarkim, devynioliktojo amžiaus marinistinio peizažo, arba man reikia štai tokio žiedo. Jis priimdavo užsakymą, užrašydavo jį ant vyniojamo popieriaus skiautės, tokio grubaus, rudo, koks būdavo kadaise, sutardavo kainą ir pasakydavo, kada ateiti. Sutartą dieną jis ištraukdavo iš po prekystalio norimą prekę ir tau paduodavo. Jokio vėlavimo. Jokių pretenzijų.

– Atsiprašau, bet kam jam reikėjo parduotuvės? Tokį darbą galėjo dirbti bet kur: kavinėje, gatvėje ties kampu...

– Žinai, kaip jį vadindavo jo draugai iš Vučirijos? Don Čezarinas krautuvininkas. Juk don Čezarinas nelaikė savęs nei vogtų daiktų pardavėju, nei nusikaltėliu, jis buvo prekybininkas kaip ir kiti, o tai liudijo krautuvė, už kurią mokėdavo nuomą ir elektros išlaidas. Tai nebuvo tik fasadas, priedanga.

– Jūs visi pamišę.

– Kaip sūnų! Leiskite jus apkabinti kaip sūnų! – sušuko direktoriaus žmona, spausdama jį prie krūtinės.

– Neįsivaizduojate, kaip mes dėl jūsų nerimavom! – antrino jai vyras.

Direktorius paskambino jam ryte, kad pakviestų vakarienės, Montalbanas atsisakė ir pasiūlė susitikti po pietų. Jie pasodino jį svetainėje.

– Eikime tiesiai prie reikalo, negaišinsime jūsų, – tarė direktorius Burdžijus.

– Turiu tiek laiko, kiek tik jums reikia, esu laikinai bedarbis.

– Tąkart, kai pas mus vakarieniavote, mano žmona jums papasakojo, kad aš ją vadinu fantastine moterimi. Taigi vos jūs išėjot, mano žmona pradėjo fantazuoti. Norėjome jums paskambinti anksčiau, bet atsitiko tai, kas atsitiko.

– Gal leisim ponui komisarui nuspręsti, ar tai yra fantazijos, – prabilo ponia kiek įsižeidusi ir polemiškai paklausė: – Kalbėsi tu, ar leisi man kalbėti?

– Fantazijos – tavo sritis.

– Nežinau, ar atmenat, bet kai paklausėt mano vyro, kur būtų galima rasti Lilą Ridzitaną, jis atsakė nieko apie jį negirdėjęs nuo 1943 liepos. Tuomet atsiminiau vieną dalyką. Tuo pat metu pradingo ir viena mano draugė, tiksliau, vėliau ji atsirado, bet labai keistomis aplinkybėmis...

Montalbanas pajuto, kaip per nugarą perbėgo šiurpas, tiedu oloje rasti negyvėliai buvo labai jauni.

– Kiek metų buvo jūsų draugei?

– Septyniolika. Bet ji buvo daug labiau subrendusi už mane, aš buvau dar maža. Mes mokėmės vienoje mokykloje.

Ji atplėšė ant stalo gulintį voką, ištraukė nuotrauką ir ištiesė ją Montalbanui.

– Nusifotografavome paskutinę mokyklos dieną, trečioje licėjaus klasėje. Ji pirma iš kairės paskutinėje eilėje, aš stoviu greta.

Visos šypsojosi, vilkėjo Jaunųjų fašistų uniformas, mokytojas sveikinosi romėniškai iškėlęs ranką.

– Dėl salos bombardavimo siaubo mokyklas uždarė paskutinę balandžio dieną ir mes išvengėme baisiųjų egzaminų: mus perkėlė ar paliko kartoti metus mokytojų sprendimu. Lizetos šeima – toks buvo mano draugės vardas, o jos pavardė buvo Moskato – persikėlė į kaimelį salos gilumoje. Ji man rašydavo kas antrą dieną, turiu visus jos laiškus, bent tuos, kuriuos gavau. Žinot, anuomet paštas... mano šeima irgi evakavosi, išvažiavome į žemyną, pas mano tėvo brolį. Karui pasibaigus parašiau savo draugei ir į namus tame kaimelyje, ir į jos namus Vigatoje. Negavusi atsakymo sunerimau. Pagaliau keturiasdešimt šeštųjų pabaigoje sugrįžome į Vigatą. Nuėjau aplankyti Lizetos tėvų. Jos motina jau buvo mirusi, tėvas iš pradžių nenorėjo manęs matyti, o kai susitikom, kalbėjo piktai, pasakė, kad Lizeta įsimylėjo amerikiečių kareivį ir prieš tėvų valią su juo išvažiavo. Pridūrė, kad jam dukra yra lyg mirusi.

– Tiesą pasakius, istorija man atrodo tikėtina, – tarė Montalbanas.

– O ką aš tau sakiau? – įsiterpė direktorius atsikeršydamas.

– Komisare, viskas atrodė labai keistai, net jei nepaisytume to, kas nutiko vėliau. Keista pirmiausia

todėl, kad jei Lizeta tikrai būtų įsimylėjusi amerikiečių kareivį – būtų man apie tai kaip nors pranešusi. Be to, savo laiškuose iš Seradifalko – taip vadinosi kaimelis, į kurį jie evakavosi – ji visą laiką rašė tik apie vieną dalyką: kančias, sukeltas išsiskyrimo su jos didžiąja paslaptingąja meile. Bet to jaunuolio vardo ji man taip niekada ir neatskleidė.

– Ar ta paslaptinga meilė tikrai egzistavo? Gal ji tebuvo jaunystės pramanas?

– Lizeta ne iš tų, kurios prasimanydavo.

– Žinote, septyniolikos metų, o ir vėliau, sunku tikėtis jausmų pastovumo, – tarė Montalbanas.

– Įsidėmėk tai, – paliepė direktorius žmonai.

Netarusi nė žodžio, ponia Burdžijo ištraukė iš voko dar vieną nuotrauką. Joje buvo mergina nuotakos drabužiais, už parankės su gražiu jaunuoliu Jungtinių Valstijų karine uniforma.

– Šitą gavau iš Niujorko, sprendžiant iš pašto antspaudo, keturiasdešimt septintųjų pradžioje.

– Ir ji, manau, pašalina visas abejones, – užbaigė direktorius.

– Tai jau ne, tik labiau jas sukelia.

– Kokia prasme, ponia?

– Voke buvo tik šita nuotrauka, Lizeta ir kareivis, nieko daugiau, jokio raštelio, nieko. Kitoje nuotraukos pusėje irgi nieko neparašyta, pažiūrėkit. Gal galėtumėt paaiškinti, kodėl artima draugė siunčia man nuotrauką be menkiausio žodelio?

– Ar ant voko atpažinot savo draugės rašyseną?

– Adresas buvo atspausdintas mašinėle.

– A, – pratarė Montalbanas.

– Norėčiau dar štai ką pridurti: Eliza Moskato buvo Lilo Ridzitano pirmos eilės pusseserė. Ir Lilas labai ją mylėjo, kaip jaunesnę sesę.

Montalbanas pažvelgė į direktorių.

– Jis ją dievino, – patvirtino šis.

Devyniolika

Kuo labiau dėl to kankinosi, kuo labiau apie tai sukosi jo mintis, kuo daugiau apie tai galvojo – tuo labiau tikėjo, kad eina teisingu keliu. Jam net nereikėjo įprasto meditacinio pasivaikščiojimo iki molo pabaigos – vos išėjęs iš Burdžijaus namų su vestuvių nuotrauka kišenėje, pasuko tiesiai į Montelūzą.

– Ar yra daktaras?

– Taip, jis užimtas, tuoj jam pranešiu, – atsakė sargybinis.

Paskvanas su dviem asistentais stovėjo palinkę prie marmurinės plokštės, ant kurios gulėjo lavonas, nuogas, išvirtusiomis akimis. Negyvėlis ne be priežasties buvo išsproginęs iš nuostabos akis: trijulė gėrė iš popierinių stiklinių. Rankoje daktaras laikė butelį šampano.

– Užeikit, užeikit, mes švenčiam.

Montalbanas padėkojo asistentui, padavusiam jam stiklinę, Paskvanas įpylė šampano per du pirštus.

– Į kieno sveikatą? – paklausė komisaras.

– Į mano. Šitas – mano tūkstantasis skrodimas.

Montalbanas išgėrė, pasivedėjo daktarą į šalį ir parodė jam nuotrauką.

– Ar negyvėlė iš olos galėjo atrodyti kaip šita pupytė nuotraukoje?

– Gal eitumėt kakot? – švelniai paklausė Paskvanas.

Komisaras apsisuko ant kulno ir išėjo. Kvailys, jis pats, o ne daktaras. Pagautas entuziazmo atskubėjo užduoti Paskvanui pati kvailiausią įmanomą klausimą.

Su teismo ekspertais jam sekėsi ne ką geriau.

– Ar yra Jakomucis?

– Ne, jis pas poną kvestorių.

– Kas atsako už fotolaboratoriją?

– De Frančeskas, rūsyje.

De Frančeskas pažvelgė į nuotrauką taip, lyg dar nebūtų girdėjęs apie galimybę atgaminti vaizdus ant šviesai jautrios plėvelės.

– Ko iš manęs norėtumėt?

– Sužinoti, ar čia fotomontažas.

– Tai ne mano sritis. Aš moku tik fotografuoti ir ryškinti. Sudėtingesniais atvejais kreipiamės į Palermą.

Bet paskui viskas pasisuko tinkama linkme ir prasidėjo sėkmės ruožas. Montalbanas paskambino fotografui iš žurnalo, išspausdinusio Maraventano knygos recenziją, kurio pavardę atsiminė.

– Atleiskite, kad trukdau, bet ar kalbu su ponu Kontinu?

– Taip, tai aš, kas klausia?

– Esu komisaras Montalbanas, norėčiau susitikti.

– Mielai su jumis susipažinsiu. Jei tinka, galite ateiti nors dabar.

Fotografas gyveno senojoje Montelūzos dalyje, viename iš nedaugelio namų, išlikusių po griūties, palaidojusios visą kvartalą arabišku pavadinimu.

– Tiesą pasakius, iš profesijos nesu fotografas, licėjuje dėstau istoriją, fotografija tik mano pomėgis. Aš jūsų paslaugoms.

– Galėtumėt pasakyti, ar šita nuotrauka yra fotomontažas?

– Galėčiau pabandyti, – atsakė Kontinas žiūrėdamas į nuotrauką. – Ar žinote, kada ji daryta?

– Man sakė, kad apie keturiasdešimt šeštuosius metus.

– Užeikit poryt.

Montalbanas nuleido galvą ir nieko nepasakė.

– Tai skubu? Tuomet susitarkime taip: po dviejų valandų aš jums atsakysiu, tačiau atsakymą reikės dar patvirtinti.

– Sutarta.

Tas dvi valandas Montalbanas praleido meno galerijoje, kur vyko septyniasdešimtmečio Sicilijos dailininko paroda, dar susijusio su liaudiška retorika, bet turinčio puikų spalvos pojūtį – koloritas buvo sodrus, ryškus. Drobes apžiūrinėjo išsiblaškęs, nekantraudamas išgirsti Kontino atsakymą, kas penkias minutes dirsčiodamas į laikrodį.

– Sakykit.

– Ką tik baigiau. Manau, kad tai – fotomontažas. Ir visai neblogas.

– Iš ko supratot?

– Iš šešėlių fone. Merginos galva įmontuota vietoj tikrosios nuotakos galvos.

Šito Montalbanas jam nesakė. Kontinas to nežinojo, o komisaras niekaip nepakišo jam tokios išvados.

– Pasakysiu dar daugiau: merginos atvaizdas buvo retušuotas.

– Kokia prasme?

– Ta prasme, kad ji truputį pasendinta.

– Galiu pasiimti nuotrauką?

– Žinoma, man ji nebereikalinga. Maniau, kad bus sunkiau, patvirtinimo nereikia.

– Jūs man nepaprastai padėjot.

– Komisare, tikiuosi, suprantat, kad tai tik mano asmeninė nuomonė, ji neturi jokios teisinės vertės.

Kvestorius ne tik iš karto jį priėmė, bet ir žengė pasitikti išskleidęs rankas, kad apkabintų.

– Kokia puiki staigmena! Ateikit, eime į mano namus, laukiu skambučio iš sūnaus, o žmona tikrai nudžiugs jus pamačiusi.

Kvestoriaus sūnus Masimas buvo daktaras ir dirbo savanorių sąjungoje, kuri vadinosi „Gydytojai be sienų“, jos nariai važiuodavo į karų siaubiamas šalis ir ten stengėsi kaip galėdami geriau dirbti savo darbą.

– Žinot, mano sūnus pediatras, dabar jis Ruandoje. Išties dėl jo nerimauju.

– Ten tebevyksta susirėmimai?

– Turėjau galvoje ne susirėmimus. Kaskart, kai jam pavyksta paskambinti, jo balse jaučiu vis didesnį siaubą, kančią.

Kvestorius nutilo. Norėdamas išblaškyti jį užgulusias mintis, Montalbanas pranešė naujieną.

– Esu devyniasdešimt devyniais procentais tikras, kad žinau oloje rastos merginos vardą ir pavardę.

Kvestorius nepratarė nė žodžio, žiūrėjo į jį išsižiojęs.

– Tai Eliza Moskato, jai buvo septyniolika.

– Po paraliais, kaip jums pavyko?

Montalbanas viską papasakojo.

Kvestoriaus žmona paėmė jį už rankos tarsi vaiką ir pasodino ant sofos. Jie pasišnekučiavo, paskui Montalbanas atsistojo, pasakė turįs įsipareigojimų ir jam jau metas eiti. Tai nebuvo tiesa, bet jis nenorėjo ten būti, kai paskambins sūnus – kvestorius su žmona turėjo džiaugtis iš toli atsklindančiu sūnaus balsu vieni, ramiai, net jei žodžiai būtų kupini nerimo ir skausmo. Eidamas pro duris išgirdo skambant telefoną.

– Kaip ir žadėjau, grąžinu nuotrauką.

– Užeikite, užeikite.

Ponia Burdžijo pasitraukė, kad jį praleistų.

– Kas ten? – iš valgomojo atsklido vyro balsas.

– Atėjo komisaras.

– Pakviesk užeiti, – sugriaudė direktorius, lyg jo žmona būtų užstojusi jam kelią.

Jie vakarieniavo.

– Padėsiu lėkštę ir jums? – kviečiamai paklausė ponia.

Nelaukdama atsakymo padėjo lėkštę. Montalbanas atsisėdo, ponia jam įpylė žuvienės, tirštos kaip Dievo prisakyta, paskanintos petražolėmis.

– Pavyko ką nors suprasti? – paklausė moteris, nepaisydama vyro žvilgsnio, nepritariančio tokiam puolimui.

– Deja, taip, ponia. Manau, tai – fotomontažas.

– O, Dieve, vadinasi, atsiuntęs nuotrauką žmogus norėjo, kad patikėčiau tuo, ko nebuvo!

– Taip, manau, toks ir buvo jo tikslas. Kad liautumėtės klausinėjusi apie Lizetą.

– Matai, sakiau tiesą! – ponia kone suriko savo vyrui ir prapliupo verkti.

– Kodėl taip elgiesi?

– Nes Lizeta negyva, o mane norėjo įtikinti, kad ji gyva, laiminga ir ištekėjusi!

– Žinai, ir pati Lizeta galėjo...

– Nekalbėk nesąmonių! – pertarė ponia ir numetė servetėlę ant stalo.

Stojo nejauki tyla. Paskui ponia vėl prakalbo.

– Komisare, ji mirusi?

– Bijau, kad taip.

Ponia atsistojo ir išėjo iš valgomojo, užsidengusi veidą delnais, už durų išgirdo ją tarsi dejuojant.

– Apgailestauju, – pasakė komisaras.

– Ji pati kalta, – negailestingai atsakė direktorius pagal savo šeimyninių barnių logiką.

– Norėčiau užduoti vieną klausimą. Ar jūs tikras, kad tarp Lilo ir Lizetos buvo tik toks jausmas, apie kurį judu su žmona man pasakojote?

– Prašyčiau paaiškinti.

Montalbanas nutarė kalbėti teisiai šviesiai.

– Ar tikrai manote, kad Lilas ir Lizeta nebuvo meilužiai?

Direktorius pratrūko juoktis, rankos mostu nuvijęs tokią hipotezę.

– Klausykit, Lilas buvo iki ausų įsimylėjęs vieną merginą iš Montelūzos, ji negavo nuo jo žinių po keturiasdešimt trečiųjų liepos. Ir jis negali būti tas negyvėlis iš olos dėl tos paprastos priežasties, kad vienas kaimietis matė, kai jį sužeistą kareiviai kėlė į sunkvežimį ir išvežė nežinia kur, o tas kaimietis buvo rimtas žmogus, ne koks svaičiotojas.

– Tada viskas reiškia tik vieną dalyką: netiesa, kad Lizeta pabėgo su kareiviu amerikiečiu, – tarė Montalbanas. – Lizetos tėvas melavo jūsų žmonai. Kas buvo Lizetos tėvas?

– Kiek atsimenu, jo vardas buvo Stefanas.

– Ar jis dar gyvas?

– Ne, jau senas mirė bent prieš penkerius metus.

– Ką jis veikė?

– Atrodo, prekiavo mediena. Bet mūsų namuose nekalbama apie Stefaną Moskatą.

– Kodėl?

– Nes ir jis buvo išvien su savo giminaičiais Ridzitanais, supratot? Turėjo nemalonumų su teisėsauga, nežinau, kokių. Anuomet kultūringose, padoriose šeimose apie tokius žmones nebūdavo kalbama. Tai lyg kalbėtum apie, atleiskit, išmatas.

Sugrįžo ponia Burdžijo, paraudusiomis akimis, su senu laišku rankose.

– Tai paskutinis laiškas, kurį gavau iš Lizetos, kai dar gyvenau Akvapendentėje, kur evakavosi mūsų šeima.

Seradifalko, 1943 birželio 10

Mano mieloji Andželina, kaip gyveni? Kaip gyvena tavo šeima? Negali nė įsivaizduoti, kaip tau pavydžiu, nes tavo gyvenimo tame miestelyje šalies šiaurėje negalima nė iš tolo sulyginti su tuo kalėjimu, kuriame leidžiu savo dienas. Ir nemanyk, kad žodis kalėjimas yra perdėtas. Turiu kęsti ne tik akylą tėčio sekimą, bet ir mažo kaimelio nuobodybę. Tik pagalvok, praėjusį sekmadienį, kai ėjau iš bažnyčios, su manim pasisveikino toks vaikinas, aš jo nė nepažįstu. Tėtis tai pastebėjo, pasikvietė jį į šalį ir aptalžė. Beprotnamis! Vienintelė mano pramoga – skaitymas. Draugauju su Andreučiu, dešimties metų vaiku, mano pusbrolių sūnum. Jis labai protingas. Ar kada nors pagalvojai, kad vaikai gali būti sąmoningesni už mus?

Mieloji Andželina, jau kelios dienos gyvenu didžiausioj nevilty. Pačiu neįtikėtiniausiu būdu – čia būtų per ilgai jį pasakoti – gavau iš Jo trumpą laiškutį, Jis rašo, kad eina iš proto, nebegali ištverti mūsų išsiskyrimo, kad tiek ilgai išbuvę Vigatoje jie pagaliau gavo įsakymą išvykti. Numirsiu, jei Jo nepamatysiu. Prieš Jam išvykstant, privalau, privalau praleisti su Juo bent kelias valandas, kad ir kas būtų. Aš tau parašysiu, o dabar apkabinu stipriai stipriai.

Tavo,

Lizeta

– O jūs taip niekada ir nesužinojot, kas tas jaunuolis, – tarė komisaras.

– Ne. Ji nenorėjo man pasakyti.

– Ar po šito laiško gavote kitų?

– Gal juokaujat? Stebuklas, kad gavau ir šitą, tomis dienomis Mesinos sąsiaurio niekas negalėjo perplaukti, jį be perstojo bombardavo. O liepos devintąją išsilaipino amerikiečiai ir ryšys visai nutrūko.

– Atleiskite, ponia, gal atsimenate adresą, kur Seradifalke gyveno jūsų draugė?

– Žinoma. Ji gyveno Sorentino šeimos namuose, Krispi gatvė 18.

Jau kišo raktą į užrakto skylutę, bet sunerimęs sustingo. Iš jo namų sklido balsai ir triukšmas. Pagalvojo, kad reikėtų grįžti ir paimti iš mašinos pistoletą, bet to nepadarė. Atsargiai, be mažiausio triukšmo atidarė duris.

Tą pat akimirką atsiminė visiškai užmiršęs Liviją, kuri jau seniai jo laukė.

Susitaikyti jiems prireikė pusės nakties.

Septintą ryto Montalbanas tyliai atsikėlė, surinko telefono numerį, kalbėjo pusbalsiu.

– Facijau? Padaryk man paslaugą, apsimesk, kad sergi.

– Be problemų.

– Noriu, kad iki šio vakaro sužinotum apie tokio Stefano Moskato, prieš penkerius metus mirusio čia, Vigatoje, gyvenimą, mirtį ir stebuklus. Paklausinėk miestelyje, pažiūrėk archyve ar kur tik nori. Labai prašau.

– Būkit ramus.

Padėjo ragelį, paėmė rašiklį, parašė:

Mylimoji, turiu išbėgti, svarbus darbas, nenorėjau tavęs žadinti. Grįšiu namo po pietų. Gal išsikviesk taksi ir nuvažiuok apžiūrėti šventyklų. Jos visada gražios. Bučiuoju.

Išslinko tarsi vagis, jei Livija būtų pramerkusi akį – kiltų tikras skandalas.

Iki Seradifalko važiavo pusantros valandos, diena buvo giedra, panūdo švilpauti – toks jautėsi patenkintas. Atsiminė Kaifasą, savo tėvo šunį, kuris nuobodžiaudamas, liūdnas slampinėdavo po namus, bet atgydavo vos tik pamatęs, kaip šeimininkas ruošia šovinius, ir medžioklės laukuose virsdavo tikru energijos kamuoliu. Krispi gatvę rado lengvai, 18 numeris buvo devynioliktojo amžiaus dviaukštis namas. Prie skambučio rado lentelę su užrašu „Sorentinas". Patraukli dvidešimtmetė mergina paklausė, ko jis norėtų.

– Norėčiau pasikalbėti su ponu Andrėju Sorentinu.

– Tai mano tėvas, namuose jo nėra, jį galėtumėt rasti savivaldybėje.

– Jis ten dirba?

– Ir taip, ir ne. Jis yra miestelio meras.

– Žinoma, atsimenu Lizetą, – pasakė Andrėjas Sorentinas. Nors jau perkopęs šeštą dešimtį, jis atrodė puikiai: vienas kitas žilas plaukas, daili išvaizda. – Bet kodėl apie ją teiraujatės?

– Tai labai slaptas tyrimas. Apgailestauju, nieko negaliu pasakyti, bet, patikėkit, man labai svarbu ką nors sužinoti.

– Gerai, komisare. Taigi su Lizeta siejasi kuo mieliausi atsiminimai, mes ilgai vaikštinėdavome po laukus, greta jos aš jausdavausi išdidžiai, kaip suaugęs vyras. Ji elgėsi su manim lyg būčiau jos metų. Kai jos šeima išvažiavo iš Seradifalko ir grįžo į Vigatą, daugiau nieko apie ją negirdėjau. Tiesiogiai.

– Kodėl?

Meras kiek padvejojo.

– Pasakoju, nes tos istorijos jau senos. Manau, mano tėvas ir Lizetos tėvas mirtinai susipyko, susikivirčijo. Vieną keturiasdešimt trečiųjų metų rugpjūčio pabaigos vakarą mano tėvas grįžo namo sukrėstas. Jis buvo nuvykęs į Vigatą pas dėdę Stefaną, kaip aš jį vadinau, jau neatsimenu kokiu reikalu. Grįžo išblyškęs, karščiuojantis, mama labai išsigando, aš irgi išsigandau. Nežinau, kas tarp jųdviejų įvyko, bet kitą dieną prie stalo mano tėvas pasakė, kad mūsų namuose niekas nebeištars Moskato vardo. Paklusau, nors labai norėjau jo paklausti apie Lizetą. Žinote, tie siaubingi giminių barniai...

– Ar atsimenate tą amerikietį kareivį, su kuriuo Lizeta čia susipažino?

– Čia? Kareivis amerikietis?

– Taip, bent taip manau supratęs. Seradifalke ji susipažino su amerikiečiu kareiviu, jie pamilo vienas kitą, o paskui ji su juo išvažiavo ir Amerikoje susituokė.

– Apie tą vestuvių istoriją kai ką miglotai teko girdėti, nes viena iš mano tetų, tėvo sesuo, gavo nuotrauką, kurioje Lizeta buvo nuotakos drabužiais su amerikiečiu kareiviu.

– Tai kodėl taip nustebot?

– Nustebau todėl, kad pasakėt, jog su tuo amerikiečiu Lizeta susipažino čia. Matot, kai amerikiečiai užėmė Seradifalką, Lizeta jau dešimt dienų buvo pradingusi iš mūsų namų.

– Ką jūs sakot?

– Tikrai taip, pone. Vieną popietę, gal trečią ar ketvirtą valandą, pamačiau, kaip Lizeta ruošiasi išeiti. Paklausiau, kur ruošiamės eiti pasivaikščioti. Ji paprašė nesupykti, bet norinti pasivaikščioti viena. Labai įsižeidžiau. Vakarienės Lizeta negrįžo. Dėdė Stefanas, mano tėvas, dar keletas kaimiečių išėjo jos ieškoti, bet nerado. Praleidome siaubingas valandas, visur sukiojosi italų ir vokiečių kareiviai, galvojome apie smurtą. Kitą dieną dėdė Stefanas su mumis atsisveikino ir pasakė negrįšiąs, kol ras savo dukterį. Mūsų namuose liko Lizetos mama, vargšelė buvo siaubingai prislėgta. Paskui įvyko išsilaipinimas ir frontas mus išskyrė. Frontas praūžė tą pačią dieną, o Stefanas Moskatas sugrįžo paimti savo žmonos ir pasakė radęs Lizetą Vigatoje, jos pabėgimas buvo tik vaikiškas kaprizas. Taigi, jei įdėmiai klausėte, turėjote suprasti, kad Lizeta susipažino su būsimu vyru ne čia, Seradifalke, o gimtojoje Vigatoje.

Dvidešimt

„Žinau, kad šventyklos gražios, nuo tada, kai susipažinome, buvau priversta jas apžiūrėti bent dvi dešimtis kartų, todėl gali jas susikišti kolona po kolonos ten, kur – žinai, aš važiuoju savo keliais, nežinau, kada grįšiu.“

Livijos raštelis spinduliavo pykčiu. Montalbanas atrėmė smūgį, o kadangi grįžtant iš Seradifalko jam prasirėžė žvėriškas alkis, atidarė šaldytuvą: tuščias. Atidarė orkaitę: nieko. Livijos sadizmas – ji pageidavo, kad jai viešint Vigatoje namų tvarkytoja nesirodytų – pasiekė aukščiausią lygį, niekur nesimatė nė trupinėlio. Montalbanas grįžo į mašiną, nuvažiavo į „San Calogero“ užeigą, ji buvo jau baigusi darbą.

– Jums mes visada dirbame, komisare.

Iš alkio ir keršto Livijai jis prisivalgė tiek, kad tik važiuoti į ligoninę.

– Vienas sakinys verčia mane susimąstyti, – tarė Montalbanas.

– Tas, kuriame ji sako norinti padaryti beprotybę?

Jie sėdėjo svetainėje ir gėrė kavą: komisaras, direktorius Burdžijus ir ponia Andžilina.

Montalbanas laikė rankose jaunosios Moskato laišką, ką tik baigė jį skaityti balsu.

– Ne, ponia, nes tą beprotybę ji vėliau ir padarė, apie ją man papasakojo ponas Sorentinas, jis neturėjo jokios priežasties meluoti. Taigi kelios dienos prieš amerikiečių išsilaipinimą Lizetai topteli mintis pabėgti iš Seradifalko į Vigatą, kad susitiktų su savo mylimuoju.

– Kaip ji tai padarė? – sunerimo ponia.

– Gal paprašė kareivių pavėžėti, tomis dienomis italų ir vokiečių kareiviai čia turbūt zuite zujo. O ji buvo graži mergaitė, todėl ilgai prašyti neteko, – įsiterpė direktorius, nutaręs bendradarbiauti, nenoriai susitaikęs su mintimi, kad jo žmonos fantazijos retkarčiais turi realų pagrindą.

– O bombos? Apšaudymas iš kulkosvaidžių? Dieve, kokia drąsa, – pratarė ponia.

– Kuris sakinys? – nekantraudamas paklausė direktorius.

– Kuriame Lizeta rašo gavusi žinią, jog po ilgo laiko Vigatoje jie pagaliau gavo įsakymą išvykti.

– Nesuprantu.

– Matot, ponia, tas sakinys reiškia, kad jis ilgai gyveno Vigatoje, o tai akivaizdžiai liudija, kad buvo ne vietinis. Antra: jis praneša Lizetai būsiąs priverstas palikti miestelį. Trečia: vartoja daugiskaitą, taigi ne jis vienas turi palikti Vigatą, o žmonių grupė. Visa tai verčia galvoti apie karį. Gal klystu, bet toks spėjimas atrodo logiškiausias.

– Logiška, – pritarė direktorius.

– Ponia, sakykit, ar atsimenat, kada Lizeta jums pirmą kartą pasakė, jog yra įsimylėjusi?

– Taip, nes šiomis dienomis stengiausi atsiminti visas savo susitikimų su Lizeta smulkmenas. Tai turėjo būti apie keturiasdešimt antrųjų gegužę ar birželį. Atgaivinau atmintį pagal atrastą seną dienoraštį.

– Apvertė visus namus, – burbtelėjo vyras.

– Kareiviai čia nuolat gyveno nuo keturiasdešimt antrųjų pradžios, gal kiek anksčiau, iki keturiasdešimt trečiųjų liepos.

– Manote, lengva jį rasti? – prakalbo direktorius. – Atsimenu priešlėktuvinių pabūklų būrį, jis apšaudydavo laivus, dar buvo šarvuotas traukinys, paslėptas tunelyje, buvo tvarkos palaikymo būriai, dar tie bunkeriuose... ne, jūreiviai tik atplaukdavo ir išplaukdavo. Praktiškai neįmanoma sužinoti.

Jie susikrimto. Paskui direktorius atsistojo.

– Einu, paskambinsiu Buruanui. Jis nebuvo niekur išvykęs iš Vigatos, prieš karą, per karą ir po karo. Aš evakavausi.

Vėl prabilo ponia.

– Gal tai buvo susižavėjimas, tokiame amžiuje sunku atskirti, bet tas jausmas buvo labai stiprus, toks stiprus, kad ji pabėgo iš namų prieš savo tėvo valią, o jis buvo kaip kalėjimo prižiūrėtojas, bent taip ji man pasakojo.

Montalbanui kilo klausimas, nenorėjo jo užduoti, bet medžiotojo instinktas nugalėjo.

– Atleiskit, pertrauksiu. Ar galėtumėt patikslinti... žodžiu, pasakyti, kokia prasme Lizeta vartojo šį žodį: kalėjimo prižiūrėtojas? Ar tai buvo sicilietiškas tėvo pavydas kitam vyrui? Perdėta meilė?

Ponia žvilgtelėjo į jį, paskui nuleido akis.

– Kaip jau sakiau, Lizeta buvo daug labiau subrendusi už mane, aš dar buvau vaikas. Mano tėvas man uždraudė lankytis Moskato šeimos namuose, todėl susitikdavome mokykloje arba bažnyčioje. Ten galėdavom keletą valandų praleisti ramiai. Kalbėdavomės. Dabar galvoju ir pergalvoju viską, ką ji man sakydavo, apie ką užsimindavo. Manau, anuomet nesupratau daugelio dalykų...

– Kokių?

– Tarkim, Lizeta visada vadindavo savo tėvą „mano tėvas", paskui vieną dieną staiga pradėjo jį vadinti „tas vyras". Bet gal tai nieko nereiškia. Kartą ji man pasakė: „Tas vyras kada nors mane labai nuskriaus." Anuomet galvojau apie mušimą, rykštes, suprantat? Dabar man kyla siaubinga abejonė dėl tikrosios tų žodžių prasmės.

Ji nutilo, gurkštelėjo arbatos ir vėl prakalbo.

– Ji buvo drąsi, labai drąsi. Slėptuvėje, krintant bomboms, kai mes drebėdavome ir verkdavome iš baimės, ji mus padrąsindavo, paguosdavo. Bet tokiam žingsniui jai reikėjo dvigubos drąsos: nepaklusti tėvui ir nepabūgti bombų, atvažiuoti čia ir mylėtis su tuo, kuris net nebuvo jos oficialus sužadėtinis. Anuomet mes buvome kitokios nei dabartinės septyniolikmetės.

Ponios monologą pertraukė sugrįžęs direktorius, labai susijaudinęs.

– Neradau Buruano, jo nebuvo namuose. Eime, komisare, važiuojam.

– Ieškoti sąskaitininko?

– Ne, ne, man toptelėjo mintis. Jei mums pasiseks, jei aš atspėjau, per kitą šventę paaukosiu šventajam Kalodžerui penkiasdešimt tūkstančių lirų.

Šventasis Kalodžeras buvo vietinių garbinamas juodaodis šventasis.

– Jei jūs atspėjote, aš pridėsiu dar penkiasdešimt tūkstančių, – pagautas entuziazmo tarė Montalbanas.

– Galiu sužinoti, kur susiruošėte?

– Paskui pasakysiu, – atsakė direktorius.

– Ir paliksi mane kankintis nežinioje? – neatlyžo ponia.

Direktorius buvo jau išskubėjęs pro duris. Montalbanas nusilenkė.

– Aš jums apie viską pranešiu.

– Po paraliais, kaip galėjau užmiršti „Pacinotti“, – sumurmėjo direktorius vos tik jie atsidūrė gatvėje.

– Kas toji ponia? – paklausė Montalbanas. Įsivaizdavo ją penkiasdešimtmetę, žemą, apkūnią. Direktorius neatsakė. Montalbanas uždavė kitą klausimą.

– Važiuosim mašina? Ar toli?

– Ką ten toli, čia pat.

– Galite pasakyti, kas toji ponia Pačinoti?

– Kodėl sakot *ponia*? Tai buvo laivas, jo įgula šalindavo gedimus karo laivuose. Jis atplaukė į uostą keturiasdešimtųjų gale ir nebeišplaukė. Jo įgulos jūreiviai buvo mašinistai, staliai, elektrikai, hidraulikai. Visi jauni. Jie taip ilgai čia stovėjo, kad daugelis jų tapo lyg vietiniai. Susirado draugų, net sužadėtinių. Du iš jų vedė vietines merginas. Vienas jau miręs, jis buvo vardu Tripkovičius, antrasis yra

Marinas, garažo Garibaldžio aikštėje savininkas. Pažįstat?

– Jis mano mechanikas, – atsakė komisaras ir su kartėliu pagalvojo, kad pradeda kelionę po senų žmonių atmintį.

Penkiasdešimtmetis vyras tepaluotu kombinezonu, storas, paniuręs nepasisveikino su komisaru ir užsipuolė direktorių.

– Ko gaištat laiką? Ji dar nepataisyta, juk sakiau, kad darbas bus ilgas.

– Atėjau ne mašinos. Ar yra tėvas?

– Žinoma, yra! Kur dar jis turėtų būti? Visą laiką nervina mane kalbomis, kad nemoku dirbti, kad genialieji šeimos mechanikai yra jis ir jo anūkas.

Dvidešimtmetis vyras, irgi su kombinezonu, kažką žiūrėjęs po variklio gaubtu, atsitiesė ir nusišypsojo. Montalbanas perėjo garažą, kuris buvo statytas kaip sandėlis, ir priėjo lentų pertvarą.

Už jos prie rašomojo stalo sėdėjo Antonijus Marinas.

– Viską girdėjau, – tarė, – ir jei artritas nebūtų manęs surietęs, pamokyčiau jį, kaip dirbti.

– Atėjom pasiteirauti.

– Klausau, komisare.

– Verčiau tegul kalba direktorius Burdžijus.

– Ar atsimenate, kiek žmonių iš „Pacinotti“ ekipažo per karą buvo nužudyta, sužeista ar paskelbta dingusiais?

– Mums pasisekė, – atsakė senis pagyvėjęs, akivaizdu, kad jam patiko pasakoti apie tuos karo me-

tus, matyt, šeimoje, vos tik pradėdavo pasakoti, jam iškart liepdavo liautis. Turėjome vieną žuvusį nuo skeveldros, jo vardas buvo Artūras Rebelatas, vieną skeveldra sužeidė, jo vardas buvo Silvijus Destefanas, ir vienas dingo be žinios, Marijus Kuničas. Žinot, mes buvom labai draugiški, tarp mūsų daugiausia buvo iš Venecijos, iš Triesto...

– Jis dingo jūroje?– paklausė komisaras.

– Jūroje? Kokioje jūroje? Visą laiką stovėjom išmetę inkarą. Tapome prieplaukos tęsiniu.

– Tai kodėl jis laikytas dingusiu be žinios?

– Nes keturiasdešimt trečiųjų liepos septintosios vakare negrįžo į laivą. Po pietų smarkiai bombardavo, o jis buvo gavęs laisvą popietę. Tas Kuničas buvo iš Montefalkonės, turėjo draugą iš to paties kaimo, jis buvo ir mano draugas, toks Stefanas Premuda. Taigi kitą rytą Premuda privertė visą įgulą eiti ieškoti Kuničo. Visą dieną teiravomės apie jį kiekvienuose namuose, veltui. Nuėjom į karo ligoninę ir į civilių ligoninę, ir ten, kur suveždavo iš po griuvėsių ištrauktus negyvėlius... Nieko. Prie mūsų prisidėjo ir karininkai, nes jau buvome gavę įspėjimą, tarsi įsakymą, kad netrukus turėsim išplaukti... Taip niekada ir neišplaukėm, pirmieji atplaukė amerikiečiai.

– Ar jis negalėjo tiesiog dezertyruoti?

– Kuničas? Ne! Jis tikėjo karu. Buvo fašistas. Šaunus vaikinas, bet fašistas. Be to, buvo įklimpęs.

– Kaip suprasti?

– Na, buvo įklimpęs, įsimylėjęs. Vietinę merginą. Taip pat, kaip ir aš. Sakydavo, kad kai baigsis karas, ją ves.

– Daugiau nieko apie jį negirdėjote?

– Žinot, kai išsilaipino amerikiečiai, jie pagalvojo, kad toks laivas kaip mūsų, kuris buvo tiesiog deimančiukas, jiems labai praverstų. Jie mus įdarbino, nors ir su itališkomis uniformomis, davė tokius raiščius ant rankų, kad nekiltų nesusipratimų. Kuničas, jei būtų norėjęs, būtų galėjęs pasirodyti, bet jis to nepadarė. Išgaravo. Aš susirašinėjau su Premuda, kartais paklausdavau, ar Kuničas nepasirodė, ar neturi iš jo žinių... nebuvo jokių žinių.

– Sakėte, kad girdėjot apie Kuničo merginą. Pažinojote ją?

– Ne.

Reikėjo paklausti dar vieno dalyko, bet Montalbanas nutilo ir žvilgsniu perdavė direktoriui tą privilegiją.

– Gal jis bent pasakė jos vardą? – paklausė direktorius priėmęs Montalbano jam kilniadvasiškai suteiktą progą.

– Kuničas buvo labai santūrus žmogus. Tik kartą man prasitarė, kad jos vardas Lizeta.

Kas atsitiko? Praskrido angelas ir laikas sustojo? Montalbanas ir direktorius sustingo, paskui komisaras pridėjo ranką prie šono, pajuto jame veriamą skausmą, direktorius pakėlė ranką prie širdies ir atsirėmė į mašiną, kad nenukristų. Mariną apėmė siaubas.

– Ką aš pasakiau? O Dieve, ką tokio pasakiau?

Vos išėjęs iš garažo, direktorius pradėjo džiugiai šūkauti.

– Mes atspėjome.

Ir ėmė suktis lyg šokdamas. Du jo pažįstami, visada matydavę jį griežtą ir susimąsčiusį, nustebę sustojo. Išsiliejęs direktorius vėl surimtėjo.

– Esame pažadėję šventajam Kalodžerui po penkiasdešimt tūkstančių. Neužmirškit.

– Neužmiršiu.

– Žinote šventąjį Kalodžerą?

– Nuo tada, kai gyvenu Vigatoje, kasmet matau jo šventę.

– Tai dar nereiškia, kad jį pažįstate. Šventasis Kalodžeras yra, kaip čia pasakius, tas, kuris neatleidžia. Sakau jūsų paties labui.

– Juokaujat?

– Nėmaž. Tai – kerštingas šventasis, jis gali lengvai supykti. Jei kas jam ką pažada – turi tesėti. Tarkim, jei liekat sveikas per automobilio avariją ir pažadat šventajam, o paskui netesit savo pažado, galite būti tikras, kad sulauksit dar vienos avarijos ir mažų mažiausia prarasit kojas. Supratot?

– Kuo aiškiausiai.

– Grįžkime namo, galėsit viską papasakoti mano žmonai.

– Aš?

– Taip, nes aš nenoriu suteikti jai džiaugsmo pripažindamas, kad ji buvo teisi.

– Taigi viskas galėjo klostytis štai taip, – tarė Montalbanas.

Jam patiko toks naminis tyrimas anų laikų namuose, prie puodelio kavos.

– Jūreivis Marijus Kuničas, tapęs miestelyje beveik vietiniu, įsimyli, abipusiai, Lizetą Moskato. Vienas Dievas težino, kaip jie susitiko ir susipažino.

– Ilgai apie tai galvojau, – tarė ponia. – Buvo toks laikas, atrodo, tarp keturiasdešimt antrųjų ir keturiasdešimt trečiųjų kovo ar balandžio, kai Lizeta turėjo daugiau laisvės, nes jos tėvas verslo reikalais išvykdavo iš Vigatos. Neabejotina, kad įsimylėjimas ir slapti pasimatymai vyko kaip tik tuo metu.

– Jie pamilo vienas kitą, tai faktas, – tarė Montalbanas. – Paskui grįžo tėvas ir jie nebegalėjo matytis. Gal čia prisidėjo ir evakuacija. Paskui atėjo žinia apie jo greitą išvykimą... Lizeta pabėga, atvyksta čia, susitinka, nežinome kur, su Kuniču. Jūreivis, norėdamas kuo ilgiau pabūti su Lizeta, negrįžta į laivą. Paskui juos nužudo, miegančius. Ir kol kas viskas tvarkoje...

– Kaip tai tvarkoje? – paklausė ponia.

– Atsiprašau, norėjau pasakyti, kad kol kas įvykių seka dera. Juos nužudyti galėjo ir koks atstumtas įsimylėjėlis, ir Lizetos tėvas, užklupęs juos ir pasijutęs nuplėšta garbe. Nesužinosim.

– Kaip tai nesužinosim? – įsiterpė ponia. – Nejau nenorite sužinoti, kas nužudė vargšus jaunuolius?

Jis nenorėjo jai pasakyti, kad žudikas jo nedomino, jį domino, kodėl kažkas, o gal ir pats žudikas, vargo pernešdamas lavonus į olą ir surengė tą spektaklį su dubeniu, ąsočiu ir terakotiniu šunimi.

Grįždamas namo užsuko į maisto prekes ir nusipirko du šimtus gramų sūrio ir kepalą duonos. Apsirūpino nujausdamas, kad Livijos namie neras. Jos iš tiesų nebuvo, viską rado taip, kaip paliko išvažiuodamas pas Burdžijus.

Nespėjo padėti pirkinių, kai suskambo telefonas. Skambino kvestorius.

– Montalbanai, norėjau jums pasakyti, kad šiandien man skambino ministerijos sekretorius Likalcis. Norėjo sužinoti, kodėl dar nepateikiau prašymo dėl jūsų paaukštinimo.

– Kokio velnio jam iš manęs reikia?

– Leidau sau prasimanyti meilės istoriją, labai paslaptingą, kartu ją atskleidžiau, ir neatskleidžiau, leidau suprasti... Jis užkibo, atrodo, yra ištikimas meilės romanų skaitytojas. Tačiau išsprendė reikalą. Liepė parašyti prašymą solidžiai premijai. Aš jį parašiau ir išsiunčiau. Norėtumėt išgirsti prašymą?

– Pasigailėkit.

– Gaila, manau sukūręs tikrą šedevrą.

Montalbanas pasidengė stalą, atsiriekė gerą riekę duonos, vėl suskambo telefonas. Tikėjosi, kad skambina Livija, bet išgirdo Facijaus balsą.

– Komisare, dirbau dėl jūsų visą mielą dienelę. Tas Stefanas Moskatas nebuvo šventas žmogus.

– Mafiozas?

– Manau, nebuvo tikras mafiozas. Bet smurtautojas, tas tai tikrai. Ne kartą teistas už muštynes, smurtą, užpuolimą. Man nepanašu į mafiją, mafiozai nesileidžia teisiami už mažmožius.

– Kada buvo paskutinis nuosprendis?

– Tik pagalvokit, aštuoniasdešimt pirmaisiais. Jau viena koja kape, o dar spėjo kažkam suskaldyti galvą.

– Ar gali pasakyti, gal kartais tarp keturiasdešimt antrųjų ir keturiasdešimt trečiųjų jis sėdėjo kalėjime?

– Žinoma. Už muštynes ir kūno sužalojimą. Nuo keturiasdešimt antrųjų kovo iki keturiasdešimt trečiųjų balandžio dvidešimt pirmosios sėdėjo Palermo Učiardonės kalėjime.

Facijaus praneštos žinios suteikė sūriui dar geresnį skonį, nors jis ir taip buvo labai neprastas.

Dvidešimt vienas

Galuco svainis pradėjo žinias nuo naujienos apie pasikėsinimą Katanijos pakraštyje, kurį neabejotinai įvykdė mafija. Žinomas ir gerbiamas miesto prekybininkas, toks Koradas Brankatas, didelio sandėlio, aprūpindavusio prekybos centrus, savininkas, nutarė pusdienį pailsėti savo priemiesčio viloje. Pasukęs duryse raktą, atvėrė jas praktiškai į tuštumą: siaubingas sprogimas, kurį sukėlė prie durų prijungtas sprogstamasis užtaisas, tiesiogine žodžio prasme pavertė dulkėmis vilą, prekybininką ir jo žmoną ponią Džiuzepą Taljafiko. Laukia labai sunkus tyrimas, pridūrė žurnalistas, nes Brankatas niekada nebuvo teistas ir neatrodė kaip nors susijęs su mafijos reikalais.

Montalbanas išjungė televizorių ir pradėjo švilpauti aštuntąją Šuberto simfoniją, „Nebaigtąją". Jam puikiai pavyko, įveikė visus pasažus.

Surinko Mimi Audželo numerį, jo pavaduotojas apie šį įvykį neabejotinai žinojo ką nors daugiau. Niekas neatsiliepė.

Baigęs valgyti, Montalbanas sunaikino visus maisto pėdsakus, net švariai išplovė taurę, į kurią buvo įsipylęs vyno per tris pirštus. Kai nusirengė ir pasiruošė gulti, išgirdo sustojant automobilį, trinktelint

dureles, paskui automobilis nuvažiavo. Paskubomis nėrė į patalus, išjungė šviesą ir apsimetė kietai įmigęs. Girdėjo, kaip atsidarė ir užsidarė namų durys, paskui jos žingsnius, jie staiga nutilo. Montalbanas suprato, kad Livija stovi miegamojo tarpduryje ir žiūri į jį.

– Neapsimetinėk.

Montalbanas pasidavė, įjungė šviesą.

– Kaip supratai, kad apsimetu?

– Iš kvėpavimo. Ar žinai, kaip kvėpuoji, kai miegi? Ne. O aš žinau.

– Kur buvai?

– Eraklėjoje Minoa ir Selinuntėje.

– Viena?

– Pone komisare, viską pasakysiu, viską prisipažinsiu, tik, dėl Dievo meilės, nereikia manęs tardyti. Mane lydėjo Mimi Audželas.

Montalbano veidas persikreipė, jis grėsmingai ištiesė pirštą.

– Livija, įspėju tave: Audželas jau užėmė mano rašomąjį stalą, nenorėčiau, kad užimtų dar ką nors, kas priklauso man.

Livija sustingo.

– Apsimesiu nesupratusi, taip bus geriau mums abiem. Šiaip ar taip, nesu tavo nuosavybė, kvailas sicilieti.

– Na gerai, atleisk.

Jie pykosi net kai Livija nusirengė ir atsigulė į lovą. Montalbanas nusprendė, kad taip nepaliks. Atsikėlė.

– Kur išsiruošei?

– Paskambinti Mimi.

– Palik jį ramybėje, jis nė nesapnavo padaryti ką nors, kas galėtų tave įžeisti.

– Alio, Mimi? Skambina Montalbanas. Ką tik grįžai namo? Gerai. Ne, nesijaudink, Livijai nieko neatsitiko. Ji tau dėkoja už taip gražiai praleistą dieną. Ir aš tau dėkoju. Tiesa, Mimi, ar žinojai, kad Katanijoje susprogdintas Koradas Brankatas? Ne, nejuokauju, pranešė per televiziją. Nieko nežinai? Kaip gali nieko nežinoti? Taip, suprantu, tavęs visą dieną nebuvo. O mūsų kolegos iš Katanijos tavęs ieškojo po jūras ir sausumas. Ir kvestorius klausė, kur prapuolei. Ką padarysi. Pasiruošk prisidengti užpakalį. Saldžių sapnų.

– Būtų per švelnu pavadinti tave visiška maita, – tarė Livija.

– Gerai, – pasakė Montalbanas trečią ryto, – sutinku, aš dėl visko kaltas, jei liksiu čia, elgsiuosi taip, lyg tavęs nebūtų, paskendęs savo mintyse. Per daug pripratau gyventi vienas. Kur nors išvažiuokim.

– O kur paliksi galvą? – paklausė Livija.

– Ką nori tuo pasakyti?

– Kad kartu važiuos ir tavo galva su visu jos turiniu. Taigi ir toliau neišvengiamai galvosi apie savo reikalus, net jei būtume už tūkstančio kilometrų nuo čia.

– Pažadu prieš išvažiuojant ištuštinti galvą.

– Kur važiuosim?

Kadangi Liviją pagavo turistinis archeologinis šišas, nutarė jai paantrinti.

– Juk dar nebuvai Mocijos saloje? Taigi padarykime taip: iš pat ryto apie vienuoliktą išvyksim į Macara del Valą. Ten turiu draugą, kvestoriaus pavaduotoją Valentę, jau seniai nebuvome susitikę. Paskui nuvyksim į Marsalą ir aplankysim Mociją. Kai grįšim į Vigatą, sugalvosime kitą kelionę.

Jie susitaikė.

Džulija, kvestoriaus pavaduotojo Valentės žmona, ne tik buvo Livijos metų, bet ir gimusi Sestryje. Moterys iš karto pajuto viena kitai simpatiją. Montalbanui ponia pasirodė ne tokia simpatiška dėl siaubingai pervirtų makaronų, ligoto proto sugalvoto troškinio ir kavos, kokios nedrįstų pasiūlyti net lėktuve. Pasibaigus vadinamiesiems pietums, Džulija pasiūlė Livijai likti su ja namuose – jos vėliau eisiančios pasivaikščioti. Montalbanas su Valente patraukė į kvestūrą. Valentės ten jau laukė keturiasdešimtmetis vyras, ilgomis žandenomis ir saulėje įrudusiu sicilietišku veidu.

– Kasdien vis kita istorija! Atleiskit, pone kvestoriau, bet turiu su jumis pasikalbėti. Tai labai svarbu.

– Pristatau tau mokytoją Faridą Rahmaną, draugą iš Tuniso, – tarė Valentė, paskui kreipėsi į mokytoją: – Ilgai užtruks?

– Daugiausia ketvirtį valandos.

– Einu aplankyti arabų kvartalo, – pasakė Montalbanas.

– Jei palauktumėt, mielai jus palydėčiau, – įsiterpė Faridas Rahmanas.

– Paklausyk, – pasiūlė Valentė, – žinau, kad mano žmona nemoka virti kavos. Už trijų šimtų metrų nuo čia yra Mokartos aikštė, užeik į barą ir išgerk geros kavos. Mokytojas tave susiras.

Kavos užsisakė ne iš karto, iš pradžių suvalgė lėkštę orkaitėje pakeptų makaronų, kiek prasklaidė niūrią nuotaiką, sukeltą ponios Džulijos kulinarinio meno. Kai pasirodė Rahmanas, Montalbanas jau buvo spėjęs sunaikinti visus makaronų pėdsakus ir sėdėjo su nekaltu tuščiu kavos puodeliu. Jie patraukė į kvartalą.

– Kiek jūsų Macaroje?

– Jau daugiau nei trečdalis vietos gyventojų.

– Ar dažni nesutarimai su macariečiais?

– Ne, reti, galima sakyti, beveik nėra, palyginti su kitais miestais. Žinot, manau, macariečiams mes esame kaip istorinė atmintis, beveik genetinis faktas. Čia mūsų namai. Al-Imamas al Macaris, Magrebo teisinės mokyklos įkūrėjas, gimė Macaroje, taip pat filologas Ibn al-Biras, išvarytas iš miesto tūkstantis šešiasdešimt aštuntaisiais, nes per daug mėgo vyną. Bet svarbiausia – macariečiai yra jūros žmonės. O jūros žmonės turi daug sveiko proto, žino, ką reiškia stovėti ant žemės. Kalbant apie jūrą, ar žinot, kad vietiniuose žvejų laivuose įgula mišri, perpus siciliečių su tunisiečiais?

– Turit oficialias pareigas?

– Ne, apsaugok Viešpatie nuo oficialumo. Čia viskas klostosi kuo puikiausiai, nes visi reikalai tvarkomi neoficialiai. Esu pradinės mokyklos mokytojas, o

kartu tarpininkas tarp savo tautiečių ir vietinės valdžios. Štai dar vienas sveiko proto pavyzdys: direktorius mums paskyrė klases, mes, mokytojai, atvykome iš Tuniso ir įsteigėme savo mokyklą. Bet mokyklų inspekcija oficialiai tokią padėtį ignoruoja.

Kvartalas buvo Tuniso gabalėlis, perkeltas į Siciliją be pakeitimų. Parduotuves rado uždarytas, nes buvo penktadienis, poilsio diena, tačiau siaurose gatvelėse virė spalvingas gyvenimas. Pirmiausia Rahmanas parodė jam didžiulę viešą pirtį, kur arabai bendraudavo nuo neatmenamų laikų, paskui nusivedė į rūkyklą – kavinę su kaljanais. Praėjo tuščią statinį, panašų į sandėlį, jame labai rimtas pagyvenęs vyras sėdėjo ant žemės parietęs po savim kojas ir skaitė bei komentavo knygą. Prieš jį taip pat susėdę vaikai, gal dvi dešimtys, įdėmiai klausėsi.

– Tai mūsų šventikas, jis aiškina Koraną, – pasakė Rahmanas ir jau norėjo eiti toliau.

Montalbanas sulaikė jį uždėjęs delną ant rankos. Jį pribloškė tikro tikėjimo kupinas mažylių dėmesys, nors išbėgę lauk jie tikrai pratrūks rėkauti ir peštis.

– Ką jis jiems skaito?

– Aštuonioliktą surą, apie olą.

Montalbanas pajuto per nugarą perbėgusį nepaaiškinamą šiurpą.

– Apie olą?

– Taip, *al-kahf*, ola. Suroje pasakojama, kad, norėdamas padėti tikrojo tikėjimo trokštantiems jaunuoliams, Dievas užmigdė juos oloje giliu miegu.

O kadangi oloje visada tamsu, Dievas pakeitė saulės kelią. Jie miegojo tris šimtus devynerius metus. Kartu su jais miegojo ir šuo, prie angos, lyg saugotų, ištiesęs priekines kojas...

Jis nutilo pastebėjęs, kad Montalbanas išbalo ir ėmė žiopčioti lyg jam trūktų oro.

– Pone, kas atsitiko? Jums bloga? Pakviesti daktarą? Pone!

Montalbanas pats išsigando savo reakcijos: jautė silpnumą, jam svaigo galva, kojos pasidarė lyg vatinės, matyt, tebejautė žaizdos ir operacijos pasekmes. Aplink juos jau susirinko būrelis žmonių. Mokytojas kažką paliepė, vienas arabas nulėkęs grįžo su stikline vandens, kitas atnešė pintą kėdę, ant kurios pasodino Montalbaną, šis pasijuto kvailai. Vanduo jį atgaivino.

– Kaip jūsiškai sakoma: Dievas yra didis ir gailestingas?

Rahmanas jam pasakė. Montalbanas pabandė pakartoti žodžių skambėjimą, būrelis nusijuokė iš jo tarimo, bet choru pakartojo tuos žodžius.

Rahmanas gyveno viename bute su savo vyresniu kolega, El Madaniu, šis buvo namuose. Rahmanas paruošė mėtų arbatos, o Montalbanas paaiškino savo negalios priežastį. Apie oloje rastus du nužudytus jaunuolius Rahmanas visai nieko nežinojo, o El Madanis buvo girdėjęs.

– Būčiau dėkingas, jei malonėtumėt man pasakyti, kiek oloje palikti daiktai gali būti susiję su sura. Dėl šuns nėra jokios abejonės, – tarė komisaras.

– Šuns vardas Kytmyris, – pasakė El Madanis, – bet jį vadina ir Kvotmur. Persai tą šunį iš olos laiko harmonijos sargu.

– Ar suroje kalbama apie dubenį su monetomis?

– Ne, dubens nėra, nes pinigai buvo miegančiųjų kišenėse. Atsibudę jie surinko visus turėtus pinigus ir padavė vienam iš jų, kad šis nupirktų geriausio maisto. Buvo išalkę. Tačiau tos jau nebevartojamos, bet labai vertingos monetos juos išdavė. Ieškodami lobio, žmonės atsekė tą jaunuolį iki olos: taip atrado likusius, kurie joje miegojo.

– Mano tiriamu atveju dubuo turi prasmę, – pasakė Montalbanas Rahmanui, – nes jaunuoliai paguldyti oloje visiškai nuogi, taigi reikėjo kažkur padėti pinigus.

– Sutinku, – prabilo El Madanis, – bet Korane neparašyta, kad jie buvo ištroškę, taigi ąsotis su vandeniu suros pasakojimui visiškai svetimas objektas.

– Žinau daug legendų apie miegančius, – pritarė Rahmanas, – bet nė vienoje nekalbama apie vandenį.

– Kiek jų miegojo oloje?

– Suroje nepatikslina, gal skaičius nesvarbu: trys, keturi, penki, šeši, neskaitant šuns. Bet nusistovėjo nuomonė, kad miegojusiųjų buvo septyni, o šuo aštuntas.

– Jei jums tai padėtų, žinokite, kad sura perpasakoja krikščionių legendą apie miegančiuosius iš Efezo, – tarė El Madanis.

– Yra ir šiuolaikinė egiptiečių drama, *Ahl al-kahf*, kitaip tariant, žmonės iš olos, kurią parašė Taufikas

al-Hakimas. Joje jaunieji krikščionys, persekiojami imperatoriaus Decijaus, giliai įminga ir atsibunda Teodosijaus Antrojo laikais. Jų yra trys, o su jais ir šuo.

– Taigi tas, kuris atnešė į olą kūnus, tikrai išmanė Koraną, o gal ir šią egiptiečio dramą.

– Pone direktoriau? Kalba Montalbanas. Skambinu iš Macara del Valo, ruošiuosi vykti į Marsalą. Atleiskit už įkyrumą, bet noriu paklausti labai svarbaus dalyko. Ar Lilas Ridzitanas mokėjo arabiškai?

– Lilas? Niekada.

– Gal jis mokėsi tos kalbos universitete?

– To tikrai nebuvo.

– Ką jis baigė?

– Italų kalbą, pas profesorių Aurelijų Kortoneją. Gal ir buvo man sakęs diplominio darbo temą, bet jau užmiršau.

– Ar jis turėjo draugų arabų?

– Kiek žinau, ne.

– Ar Vigatoje tarp keturiasdešimt antrųjų ir keturiasdešimt trečiųjų buvo arabų?

– Komisare, arabų čia buvo tais laikais, kai dar valdė salą, ir sugrįžo mūsų dienomis, bet jau ne kaip šeimininkai. Anuomet jų čia nebuvo. Kodėl jums taip parūpo arabai?

Jie išvyko į Marsalą jau sutemus. Livija buvo laiminga, guvi, susitikimas su Valentės žmona ją gerai nuteikė. Pirmojoje sankryžoje Montalbanas apsirikęs pasuko į kairę, o ne į dešinę, Livija pastebėjo

klaidą ir komisaras per vargus apsisuko. Antrojoje sankryžoje, gal norėdamas išlaikyti atsvarą pirmajai klaidai, Montalbanas padarė viską atvirkščiai, pasuko ne į kairę, o į dešinę, bet Livija, įsijautusi į savo pasakojimą, to nepastebėjo. Jie apstulbo pamatę, kad vėl atsidūrė Macaroje. Livija sprogo.

– Su tavim reikia angeliškos kantrybės!

– Tu irgi galėjai susizgribti!

– Nekalbėk tarmiškai! Prieš išvažiuojant iš Vigatos pažadėjai man išmesti visas mintis, bet nesiliauji galvojęs apie savo istorijas. Esi išdavikas.

– Atsiprašau, atsiprašau.

Pirmą kelio pusvalandį jis buvo labai įdėmus, paskui staiga vėl susimąstė: šuo derėjo, dubuo su pinigais derėjo, ąsotis su vandeniu – ne. Kodėl?

Nespėjo nė pradėti rutulioti hipotezės, kai jį apakino sunkvežimio šviesos, suprato per daug išsukęs iš savo juostos, susidūrimas būtų buvęs siaubingas. Staigiai pasuko į šalį, apkurtintas Livijos riksmo ir pikto sunkvežimio vairuotojo signalo. Jie nušokavo per šviežiai suartą lauką, paskui automobilis įklimpęs sustojo. Nesikalbėjo, neturėjo ką pasakyti, Livija sunkiai kvėpavo. Montalbanas išsigando to, kas netrukus galėjo nutikti, vos tik jo moteris atsipeikės. Bailiai ištiesė į priekį rankas, melsdamas užuojautos.

– Žinai, nenorėjau nieko sakyti, kad neišgąsdinčiau, bet šiandien po pietų man pasidarė bloga...

Paskui viskas vyko kaip tragedijoje su Stanlio ir Olio filmų priemaišomis. Automobilis nieku gyvu

nenorėjo pajudėti iš vietos, Livija užsisklendė paniekinamoje tyloje, Montalbanas atsisakė pastangų išsigauti iš duobės, bijodamas „užpjauti“ variklį. Jie pasiėmė lagaminus, Livija sekė paskui atsilikusi per kelis žingsnius. Kažkoks vairuotojas pasigailėjo dviejų kelkraštyje stovinčių nelaimėlių ir nuvežė juos į Marsalą. Palikęs Liviją viešbutyje, Montalbanas nuėjo į komisariatą, prisistatė ir policininko padedamas pažadino techninės pagalbos automobilio savininką. Kai po visų darbų pagaliau atsigulė prie mieguose besivartančios Livijos, jau buvo ketvirta ryto.

Dvidešimt du

Tikėdamasis atleidimo, Montalbanas nutarė būti meilus, kantrus, šypsantis ir paklusnus. Jam pavyko, Livija atgavo gerą nuotaiką, Mocija ją pakerėjo, nustebino kelias iš salos į pakrantę, vos žemiau vandens paviršiaus, sužavėjo vilos grindinio mozaika iš baltų ir juodų upės akmenėlių.

– Čia yra tofetas, šventoji finikiečių erdvė. Joje nebuvo statinių, visos apeigos vykdavo po atviru dangum.

– Įprastinės aukos dievams? – paklausė Livija.

– Dievui, – pataisė gidas, – dievui Baal Hammon. Jam aukodavo pirmagimį, jį pasmaugdavo, sudegindavo, likučius sukišdavo į indą, kurį įkišdavo į žemę, o greta pastatydavo stelą. Čia jų rasta daugiau kaip septyni šimtai.

– O Dieve! – sušuko Livija.

– Mieloji ponia, vaikams šioje vietoje visada buvo nesaldu gyventi. Kai admirolas Leptinas, pasiųstas Dionizo iš Sirakūzų, užkariavo salą, mocijiečiai prieš pasiduodami išpjovė savo vaikus. Taigi Mocijos vaikams gyvenimas nebuvo rožėmis klotas.

– Tuoj pat važiuojam iš čia, – pasakė Livija, – nenoriu apie tuos žmones nieko daugiau girdėti.

Jie nutarė važiuoti į Panteleriją ir ten viešėjo šešias dienas, pagaliau be ginčų ir kivirčų. Ta vieta buvo tinkama, kad vieną naktį Livija paklaustų:

– Kodėl mums nesusituokus?

– Kodėl gi ne?

Jie išmintingai sutarė viską ramiai apgalvoti, nes dėl to daugiausia prarastų Livija, kuriai tektų palikti savo namus Bokadasėje ir prisitaikyti prie naujo gyvenimo ritmo.

Vos pakilo lėktuvas, išskraidinęs Liviją, Montalbanas puolė prie telefono, paskambino į Montelūzą savo draugui Dzitui, paklausė vardo, sužinojo telefono numerį Palerme ir nedelsdamas jį surinko.

– Profesorius Rikardas Lovekjas?

– Klausau.

– Jūsų telefono numerį man pasakė mūsų bendras draugas Nikoló Dzitas.

– Kaip laikosi raudonasis gudročius? Jau senokai nesikalbėjom.

Balsas iš garsiakalbio, kviečiantis keleiviu, skrendančius į Romą, eiti prie įsodinimo vartų, pakišo mintį, kaip nedelsiant įsiprašyti į susitikimą.

– Nikoló laikosi gerai ir siunčia jums linkėjimus. Profesoriau, mano vardas Montalbanas, esu Punta Raisi oro uoste ir iki kito lėktuvo turiu apie keturias valandas. Man reikia su jumis pasikalbėti.

– Ar jūs esate komisaras Montalbanas iš Vigatos, kuris rado oloje dviejų nužudytų jaunuolių kūnus? Taip? Tai bent sutapimas! Šiomis dienomis ruošiausi

jūsų ieškoti. Atvažiuokit pas mane į namus, laukiu, užsirašykit adresą.

– Aš esu miegojęs iš eilės keturias dienas ir naktis, nieko nevalgydamas ir negerdamas. Tokį miegą paskatino gal dvidešimt suktinių, penki meilės aktai ir policininko smūgis per galvą. Buvo šešiasdešimt aštuntieji. Mama sunerimo, norėjo pakviesti daktarą, pamanė, kad gili koma.

Profesorius Lovekjas atrodė kaip banko darbuotojas, jaunesnis nei keturiasdešimt penkerių, jo akyse žybčiojo pamišimo kibirkštys. Vienuoliktą ryto jis gėrė neskiestą viskį.

– Mano miege nebuvo nieko stebuklingo, – tęsė Lovekjas, – stebuklas prasideda mažiausiai nuo dvidešimties miego metų. Tame pačiame Korane, atrodo, antroje suroje, parašyta, kad toks vienas, kurį komentatoriai tapatino su Ezra, miegojo šimtą metų. O pranašas Salihas išmiegojo dvidešimt metų, irgi urve, kur visai nepatogu miegoti. Žydai nenori nusileisti ir Jeruzalės Talmude giriasi tokiu Hammaageliu, kuris oloje miegojo septyniasdešimt metų. Nederėtų užmiršti ir graikų. Epimenidas pabudo oloje po penkiasdešimties metų. Žodžiu, tais laikais užteko olos ir mirtinai įmigusio žmogaus, kad įvyktų stebuklas. Jūsų atrasti jaunuoliai kiek miegojo?

– Nuo keturiasdešimt trečiųjų iki devyniasdešimt ketvirtųjų, penkiasdešimt metų.

– Pats laikas juos pažadinti. Ar jūsų spėjimai susijauktų, jei pasakyčiau, kad arabiškai *miegoti* ir

mirti nusakoma vienu ir tuo pačiu žodžiu? Ir vienu žodžiu nusakomas atsibudimas ir prisikėlimas iš mirusiųjų?

– Profesoriau, jūs mane užbūrėt savo kalbomis, bet man reikia spėti į lėktuvą, turiu labai mažai laiko. Kodėl norėjot manęs ieškoti?

– Norėjau pasakyti, kad nesileistumėt apmulkinamas šuns. Nes šuo tarsi prieštarauja ąsočiui ir atvirkščiai. Supratot?

– Nieko nesupratau.

– Matot, legenda apie miegančiuosius yra ne rytietiškos, o krikščioniškos kilmės. Europoje ją išplatino Gregorijus iš Turo. Ji pasakoja apie septynis jaunuolius iš Efezo, kurie, norėdami išvengti Decijaus vykdyto krikščionių persekiojimo, pasislėpė oloje ir Viešpats juos užmigdė. Efezo ola iš tiesų egzistuoja, galite ją pamatyti kad ir *Treccani* enciklopedijoje. Virš jos buvo pastatyta šventykla, kuri vėliau nugriauta. Krikščioniškoje legendoje pasakojama, kad oloje tryško vandens šaltinis. Taigi miegojusieji vos atsibudę pirmiausia atsigėrė, o paskui pasiuntė vieną iš jų į miestą atnešti maisto. Bet niekur krikščioniškoje legendoje ir niekur iš nesuskaičiuojamų jos europietiškų versijų nekalbama, kad ten buvo šuo. Šuo, vardu Kytmyris, yra poetinis Mahometo pramanas, jis taip mylėjo gyvūnus, jog nusipjovė rankovę, kad tik nepažadintų ant rankos miegojusio katino.

– Visai nebesusigaudau, – tarė Montalbanas.

– Komisare, nėra ko nesusigaudyti! Tiesiog norėjau pasakyti, kad ąsotis pastatytas kaip Efezo oloje buvusio šaltinio simbolis. Reziumuojant: ąso-

tis, atėjęs iš krikščioniškos legendos, gali sugyventi su šunimi – poetiniu Korano pramanu – tik tuo atveju, jei turime globalią visų versijų, kurias mums pateikė įvairios kultūros, viziją... Mano nuomone, tos inscenizacijos oloje autorius gali būti tik tas, kuris mokslo požiūriu...

Montalbanas pamatė savo galvoje nušvintančią lemputę, kaip komiksuose.

Jis taip staiga sustojo prie kovos su mafija padalinio biuro, kad sargybinis sunerimo ir pakėlė automatą.

– Aš komisaras Montalbanas, – sušuko iškėlęs vairuotojo teises, pirmą dalyką, kuris jam pasitaikė po ranka. Šnopuodamas prabėgo pro kitą kaip tik išeinantį policininką.

– Praneškite De Dominičiui, kad ateina komisaras Montalbanas, greičiau!

Lifte, pasinaudojęs tuo, kad buvo vienas, Montalbanas susitaršė plaukus, atlaisvino kaklaryšio mazgą, atsisegė viršutinę marškinių sagą. Norėjo ir kiek išpešti iš kelnių marškinius, bet pagalvojo, kad to bus jau per daug.

– De Dominiči, turiu! – sušuko kiek uždusęs, uždarydamas už savęs duris.

– Ką? – paklausė De Dominičis, sunerimęs dėl komisaro išvaizdos, pakildamas nuo paauksuotos kėdės savo paauksuotame kabinete.

– Jei jūs man padėsit, galėsit dalyvauti tyrime, kuris...

Nutilo. Pakėlė delną prie lūpų, lyg norėdamas sutrukdyti žodžiams išsiveržti pro jas.

– Apie ką kalbat? Bent užuomina!

– Negaliu, patikėkite, negaliu.

– Ką turėčiau daryti?

– Vėliausiai šį vakarą noriu sužinoti, kokia buvo Kalodžero Ridzitano diplominio darbo tema. Jai vadovavo, regis, profesorius Kotronėjus. Jis turėjo baigti studijas maždaug keturiasdešimt antrųjų pabaigoje. Šio diplominio darbo tema yra visa ko raktas, galėtume suduoti mirtiną smūgį... – jis vėl nutilo, išsprogino akis, baimingai paklausė: – Juk aš nieko nepasakiau?

Montalbano jaudulys persidavė ir De Dominičiui.

– Kaip galėčiau tai padaryti? Anuomet buvo tūkstančiai studentų. Nežinia, ar išliko dokumentai.

– Ką jūs, ne tūkstančiai, o dešimtys. Anuomet visi jaunuoliai buvo kariuomenėje. Tai lengva užduotis.

– Kodėl jūs pats nepasiteiraujate?

– Su savo biurokratija jie man sugaišintų daugybę laiko, o jums visos durys atviros.

– Kur jus rasiu?

– Skubu grįžti į Vigatą, negaliu išleisti iš akių kai kurių įvykių. Kai tik ką nors žinosit – paskambinkit. Bet prašau, tik į namus. Nieku gyvu į darbą, ten gali būti „kurmis“.

Iki pat vakaro laukė De Dominičio skambučio, tačiau nesulaukė. Tai jo nėmaž nesujaudino, buvo akivaizdu, kad De Dominičis užkibo. Matyt, ir jam kelias nebuvo lengvas.

Kitą rytą nudžiugo vėl pamatęs Adeliną, savo namų tvarkytoją.

– Kodėl šiomis dienomis nesirodei?

– Kaip kodėl? Todėl, kad panelei nepatinka matyti mane namuose, kai ji čia yra.

– Iš kur sužinojai, kad Livija išvyko?

– Mieste.

Vigatoje visi žinojo viską apie visus.

– Ką man pagaminai?

– Makaronus su sardinėmis, aštuonkojų, citrinų ir aliejaus padaže, su aitriaisiais pipirais.

Nuostabiai skanu, bet visiškai pražūtinga. Montalbanas ją apkabino.

Apie pusiaudienį suskambo telefonas ir Adelina, iš pagrindų šveitusi butą, kad panaikintų visus Livijos viešnagės pėdsakus, nuėjo atsiliepti.

– Komisare, jus kviečia ponas Diduminičis.

Montalbanas, verandoje jau penktą kartą skaitantis Folknerio romaną, pašoko. Prieš paimdamas ragelį, skubiai sugalvojo veiksmų planą, kaip atsikratyti De Dominičio vos tik išgaus iš jo informaciją.

– Taip? Klausau? Kas kalba? – paklausė pavargusiu, kupinu nusivylimo balsu.

– Tavo tiesa, buvo lengva. Kalodžeras Ridzitanas apgynė diplominį darbą 1942 metų lapkritį, įvertinimas šimtas dešimt. Paimk rašiklį, pavadinimas ilgas.

– Palauk, surasiu kuo rašyti. Nors dabar jau vis tiek...

– Kas atsitiko?

Apimtas bendrininkavimo dvasios, De Dominičis perėjo nuo *jūs* prie *tu*.

– Kaip tai kas atsitiko? Manęs klausi? Juk sakiau, kad to atsakymo man reikėjo vėliausiai vakar vakare! Dabar jis manęs nebedomina! Dėl tavo vėlavimo viskas nuėjo šuniui ant uodegos!

– Patikėk, anksčiau niekaip nepavyko.

– Gerai, sakyk.

– „Makaroniška kalba šešioliktojo amžiaus nežinomo autoriaus pjesėje *Septyni miegantieji.*" Gal pasakytum, kaip šis pavadinimas susijęs su mafija...

– Susijęs! Dar ir kaip susijęs! Tik dabar dėl tavo kaltės man jo nebereikia, ir nesitikėk, kad tau padėkosiu.

Padėjo ragelį ir pašėlusiai sužvengė iš džiaugsmo. Išgirdo virtuvėje dūžtant stiklą: matyt, iš išgąsčio Adelinai kažkas iškrito iš rankų. Įsibėgėjo, iš verandos nušoko ant smėlio, iš pradžių padarė kūlvirstį, paskui ratą, vėl kūlvirstį, vėl ratą. Trečias kūlvirstis nepavyko ir jis be jėgų sudribo ant smėlio. Adelina iš verandos puolė prie jo šaukdama:

– Mergele Švenčiausioji! Pakvaišo! Sprandą nusisuks!

Norėdamas išsklaidyti visas abejones, Montalbanas sėdo į mašiną ir nuvažiavo į viešąją Montelūzos biblioteką.

– Ieškau religinių pjesių, – pasakė direktorei.

Direktorė, žinojusi, kad jis yra komisaras, kiek apstulbo, bet nieko nepasakė.

– Viskas, ką turime, tai du D'Ankonos tomai ir du De Bartholomeis tomai. Tačiau šitų knygų negalima išsinešti, turite jas skaityti čia.

Septynių miegančiųjų vaidinimą aptiko antrajame D'Ankonos antologijos tome. Tekstas buvo trumpas, labai naivus. Liliui teko rutulioti savo tezę aplink dviejų eretikų daktarų dialogą, kalbėjusių juokinga makaroniška lotynų kalba. Bet labiausiai komisarą sudomino ilgas D'Ankonos parašytas įvadas. Jame buvo viskas: paminėta Korano sura ir legendos pasklidimas po Europą ir Afriką su pokyčiais ir variantais. Profesorius Lovekjas kalbėjo tiesą: atskirai paimta aštuonioliktoji Korano sura būtų pateikusi tikrą galvosūkį. Reikėjo ją papildyti skoliniais iš kitų kultūrų.

– Noriu pareikšti hipotezę ir tikiuosi jūsų palaikymo, – tarė Montalbanas, papasakojęs Burdžijui ir jo žmonai apie naujausius atradimus.

– Judu labai tvirtai man pasakėte, kad Lilas laikė Lizetą savo jaunesne seserimi ir ją tiesiog dievino. Teisingai?

– Taip, – vienu balsu atsakė abudu senoliai.

– Gerai. Užduosiu jums klausimą. Ar manote, kad Lilas būtų galėjęs nužudyti Lizetą ir jos mylimąjį?

– Ne, – atsakė abu senoliai nė akimirkos nesudvejoję.

– Ir aš taip manau, – pritarė Montalbanas, – nes būtent Lilas paguldė abu nužudytuosius taip, lyg šie turėtų prisikelti iš mirusiųjų. Žudikai nenori, kad jų aukos prisikeltų.

– Ir kas iš to? – paklausė direktorius.

– Jei Lizeta būtų jo paprašiusi leisti prisiglausti Ridzitano viloje Krasto papėdėje kartu su sužadėtiniu, kaip manot, ar Lilas būtų jiems leidęs?

Ponia ilgai negalvojo.

– Būtų padaręs viską, ko prašė Lizeta.

– Tuomet bandykim įsivaizduoti, kas nutiko tomis liepos dienomis. Lizeta pabėga iš Seradifalko, jai pavyksta laimingai nusigauti iki Vigatos, ji susitinka su Marijum Kuniču, savo sužadėtiniu, kuris dezertyruoja, tiksliau, negrįžta į laivą. Jie nežino, kur pasislėpti, eiti į Lizetos namus būtų tas pat kaip lįsti į vilkų irštvą, nes tėvas ten jos ieškotų pirmiausia. Ji paprašo Lilo Ridzitano pagalbos, žino, kad jis neatsakys. Jis priima porelę viloje Krasto papėdėje, kur gyvena vienas, nes visa jo šeima evakavosi. Nežinome ir galbūt niekada nesužinosim, kas ir kodėl nužudo abu jaunuolius. Tačiau nėra abejonės, kad Lilas palaidojo juos oloje, nes jis tiksliai atkartoja ir krikščioniškąją, ir Korano legendos apie miegančiuosius versiją. Abiem atvejais miegantieji atsibunda. Ką šia inscenizacija jis nori parodyti, ką pasakyti? Nori pasakyti, kad abu jaunuoliai miega ir vieną dieną atsibus arba bus pažadinti? Gal tikisi, kad ateityje kas nors juos ras ir pažadins. Visai atsitiktinai aš juos atradau ir pažadinau. Bet, patikėkit, būčiau labai norėjęs neatsidurti toje oloje.

Jis kalbėjo nuoširdžiai ir abudu senoliai jį suprato.

– Čia galiu sustoti. Man pavyko patenkinti savo asmeninį smalsumą. Tiesa, trūksta kai kurių atsaky-

mų, bet galiu pasitenkinti tais, kuriuos turiu. Kaip sakiau, galėčiau sustoti.

– Gal jums ir užtenka, bet aš norėčiau pamatyti Lizetos žudiką, – tarė ponia Andžilina.

– Jei jį pamatysi, tai tik nuotraukoje, – pašiepė direktorius. – Šią nakties valandą yra devyniasdešimt devynios galimybės iš šimto, kad žudikas miręs ir palaidotas, nes savo jau nugyveno.

– Klausiu jūsų patarimo, – tarė Montalbanas. – Ką man daryti? Tęsti? Sustoti? Jums spręsti, tos žmogžudystės jau nieko nebedomina, ko gero, jūs esat vienintelis ryšys, siejantis tuos mirusiuosius su šiuo pasauliu.

– Manau, turėtumėte tęsti, – pasakė ponia Burdžijo, vis taip pat ryžtingai.

– Ir aš taip manau, – kiek patylėjęs pritarė direktorius.

Kai privažiavo Marinelą, nestabtelėjo ir nepasuko namo, o leido automobiliui kone savo valia toliau riedėti keliu išilgai pakrantės. Eismas buvo nedidelis, per kelias minutes pasiekė Krasto kalną. Išlipo ir pradėjo kopti takeliu uolos link. Netoli olos, kurioje rado ginklus, atsisėdo ant žolės ir prisidegė cigaretę. Sėdėjo nejudrus, žiūrėdamas į saulėlydį, tačiau galva nesiliovė dirbusi: miglotai jautė, kad Lilas dar gyvas, bet kaip išvilioti jį iš slėptuvės? Kai pradėjo temti, patraukė prie mašinos, jo žvilgsnis užkliuvo už didžiulės skylės kalne, nenaudojamo tunelio angos, užkaltos lentomis. Prie jos buvo sandėlis iš lakštinės geležies, greta – du kuolai su prikalta iškaba. Jo

kojos pačios leidosi bėgti, dar negavusios įsakymo iš smegenų. Atlėkė uždusęs, nuo bėgimo paskaudo šoną. Iškaboje perskaitė: „Statybos įmonė *Gaetanas Nikolozis ir sūnus* – Palermas – Lamarmoros gatvė, 33 – Tunelio kasimo rangos darbai – Darbų vadovas inž. Kozimas Dzireta – Padėjėjas Salvatorė Perikonė." Toliau buvo kitos nuorodos, tačiau Montalbano jos nedomino.

Jis lėkte nulėkė prie mašinos ir lyg kulka šovė atgal į Vigatą.

Dvidešimt trys

Palermo statybos įmonėje *Gaetanas Nikolozis ir sūnus*, kurios telefono numerį gavo abonentų skyriuje, niekas neatsiliepė. Buvo jau vėlu, matyt, niekas nebedirbo. Montalbanas nesiliovė bandęs, vis labiau prarasdamas viltį. Išsiliejo pabėręs keiksmų virtinę ir paprašė inžinieriaus Kozimo Dziretos namų telefono numerio, spėdamas, kad ir jis gyvena Palerme. Pataikė.

– Sveiki, esu komisaras Montalbanas iš Vigatos. Kokiu būdu eksproprijavote?

– Ką eksproprijavome?

– Žemes, per kurias eina kelias ir tunelis, kurį kasėte mūsų apylinkėse.

– Žinot, tai ne mano kompetencija. Aš tik vadovauju darbams. Tiksliau, vadovavau, kol jie nebuvo sustabdyti.

– Su kuo turėčiau kalbėti?

– Su kuo nors iš statybos įmonės.

– Skambinau, niekas neatsiliepia.

– Tada su gerbiamu Gaetanu arba jo sūnumi Arturu. Kai jie išeis iš kalėjimo.

– Juokaujat?

– Ne. Kyšininkavimas ir papirkinėjimas.

– Taigi jokios vilties?

– Galite tikėtis teisėjų gailestingumo, gal juos išleis po penkerių metų. Juokauju. Galėtumėt pabandyti pasikalbėti su įmonės teisininku advokatu Di Bartolomėjum.

– Komisare, rūpintis ekspropriacija – ne statybos įmonės rūpestis. Tuo užsiima savivaldybė, kurios teritorijoje yra eksproprijuojama žemė.

– O kuo jūs užsiimate?

– Ne jūsų reikalas.

Advokatas padėjo ragelį. Di Bartolomėjus kiek suirzo: gal jo darbas buvo išsukti tėvą ir sūnų Nikolozius nuo visokių nemalonumų, bet tąkart jam nepavyko.

Biuras buvo dar tik penkios minutės kaip atidarytas, o prieš matininką Tuminelą jau išdygo komisaras Montalbanas. Jis atrodė įsiaudrinęs. Išties Montalbanas praleido neramią naktį, nepajėgė užmigti ir skaitė Folknerį. Matininkas, kurio nenuorama sūnus nevengė kompanijų, peštynių ir pasilakstymo motociklais ir kuris tą naktį negrįžo namo, išblyško, jo rankos pradėjo drebėti. Montalbanas pastebėjo vyro reakciją ir jam kilo blogų minčių: kad ir skaitė gražias knygas, bet buvo policininkas. „Šitas turi ką slėpti."

– Kas atsitiko? – paklausė Tuminelas, pasiruošęs išgirsti, kad jo sūnus suimtas. Tai būtų buvusi laimė arba mažesnis blogis: galėjo būti ir savo draugužių nudaigotas.

– Norėčiau informacijos. Apie ekspropri juotą žemę.

Tuminelo įtampa regimai atslūgo.

– Praėjo išgąstis? – nesusivaldė nepaklausęs Montalbanas.

– Taip, – atvirai prisipažino matininkas. – Nerimauju dėl sūnaus. Šiąnakt jis negrįžo namo.

– Dažnai taip atsitinka?

– Taip, matot, jis susidėjęs...

– Tuomet galite nesijaudinti, – nutraukė Montalbanas, nenorėjęs gaišti laiko jaunimo problemoms.

– Norėčiau pamatyti Krasto tunelio statybai reikalingų žemių pardavimo ar ekspropriacijos dokumentus. Jūs tuo užsiėmėte, tiesa?

– Taip, teisingai, mes. Neverta ieškoti dokumentų, aš tuos dalykus žinau mintinai. Sakykite tiksliau, kas jus domina.

– Noriu sužinoti apie Ridzitano žemes.

– Taip ir maniau, – tarė matininkas. – Kai išgirdau pirma apie rastus ginklus, o paskui apie du lavonus, pagalvojau: ar tos žemės nepriklausė Ridzitanui? Ir patikrinau dokumentus.

– Ir ką byloja dokumentai?

– Pradėsiu iš tolo. Žemių savininkų, kuriuos turėjo paliesti tiesiamas kelias ir tunelis, buvo keturiasdešimt penki.

– Dievaži!

– Matot, gali būti, kad kokį dvidešimties arų žemės lopinėlį paveldi penki savininkai. Pranešimo negalima siųsti visiems paveldėtojams kartu, reikia informuoti kiekvieną iš jų atskirai. Gavę prefekto

nutarimą, savininkams pasiūlėme nedidelę kainą, nes ten buvo daugiausia žemės ūkio paskirties žemė. Spėjamo savininko Kalodžero Ridzitano atveju – nėra jokio dokumento, kuris patvirtintų nuosavybę, kitaip tariant, nėra paveldėjimo akto, o tėvas mirė nepalikęs testamento, teko pritaikyti civilinio kodekso 143 straipsnį, kuris kalba apie asmens nerandamumą. Kaip žinote, 143 straipsnis...

– Jis manęs nedomina. Prieš kiek laiko išsiuntėt pranešimą?

– Prieš dešimt metų.

– Taigi prieš dešimt metų Kalodžeras Ridzitanas buvo nesurandamas.

– Taip pat ir vėliau! Nes iš keturiasdešimt penkių savininkų keturiasdešimt keturi padavė į teismą dėl mūsų pasiūlytos kainos ir laimėjo bylas.

– O keturiasdešimt penktas, tas, kuris nepadavė į teismą, buvo Kalodžeras Ridzitanas.

– Teisingai. Mes turime jam priklausančius pinigus. Nes mūsų požiūriu jis dar gyvas. Niekas neprašė jo galimos mirties liudijimo. Kai pasirodys – pasiims pinigus.

Kai pasirodys, pasakė matininkas, bet viskas vertė manyti, kad Lilas Ridzitanas neturi jokio noro pasirodyti. Arba – galima hipotezė – jau nebegali pasirodyti. Direktorius Burdžijus, o ir jis pats buvo tikras, kad Lilas, kurį tą liepos devintosios naktį sužeistą įkėlė į kareivių sunkvežimį ir išvežė nežinia kur, išgyveno. Bet juk jie nežinojo, kaip jis buvo sužeistas! Galėjo mirti kelionėje ar ligoninėje, žino-

ma, jei jį nuvežė į ligoninę. Kodėl reikia taip užsispyrusiai stengtis atgaivinti šmėklą? Gal tiedu oloje rasti negyvėliai atrodo geriau nei tuo metu atrodė Lilas Ridzitanas. Daugiau nei penkiasdešimt metų jokios eilutės, nė vieno žodžio. Nieko. Visiška tyla net kai ekspropriijavo jo žemę, nugriovė namo likučius, atėmė nuosavybę. Vingiuodamas labirintu, į kurį savo valia įėjo, Montalbanas atsidūrė priešais sieną, gal labirintas buvo pakankamai gailestingas, kad sutrukdytų tolesnę jo kelionę ir sustabdytų ties logiškiausiu, natūraliausiu sprendimu.

Vakarienė buvo lengva, tačiau patiekalai pagaminti su išmone, kurią Viešpats tik retkarčiais suteikia Išrinktiesiems. Montalbanas nepadėkojo kvestoriaus žmonai, tik pažvelgė į ją benamio šuns, kurį kažkas paglostė, akimis. Paskui abu vyrai pasišalino į kabinetą pasikalbėti. Kvestoriaus pakvietimas jam buvo gelbėjimo ratas, mestas skęstančiam ne audringoje jūroje, o lėkštoje nuobodulio ramybėje.

Iš pradžių jiedu kalbėjosi apie Kataniją ir sutarė, kad pirmoji pranešimo apie Brankato bylos tyrimą Katanijos kvestūrai pasekmė buvo to paties Brankato nužudymas.

– Mes čia kaip po didinamuoju stiklu, – su kartėliu kalbėjo kvestorius, – negalime nė žingsnio žengti, kad mūsų priešininkai to nežinotų. Brankatas įsakė nužudyti pradėjusį per daug nerimauti Ingrasiją, bet kai virvelių tampytojai suprato, kad nusitaikėme į Brankatą – pasirūpino jį pašalinti ir nutrinti pėdsakus, kuriais taip sunkiai sekėme.

Jis sėdėjo paniuręs, toji istorija apie visur pasklidusius „kurmius“ žeidė jį labiau nei kokio šeimos nario išdavystė.

Paskui po ilgos pauzės, per kurią Montalbanas nepravėrė burnos, kvestorius paklausė:

– Kaip sekasi tirti negyvėlių iš olos bylą?

Iš savo viršininko balso tono komisaras suprato, kad šį tyrimą jis laikė pramoga, suteikta jam prieš grįžtant prie rimtesnių darbų.

– Sužinojau ir jaunuolio vardą, – pasakė atsigriebdamas. Kvestorius pašoko, nustebęs ir susidomėjęs.

– Jūs nepakartojamas! Pasakokit.

Montalbanas jam viską papasakojo, net spektaklį su De Dominičiu, ir kvestorius labai linksminosi. Komisaras baigė beviltišku pareiškimu: tolesnis tyrimas yra beprasmis, nes niekas negali būti tikras, kad Lilas Ridzitanas tebėra gyvas.

– Jei kas nori išnykti – išnyksta. Kiek buvo atvejų, kai nežinia kur pradingę žmonės netikėtai vėl atsirasdavo? Galėčiau pacituoti jei ne Pirandelą, tai bent jau Šiašią. Ar teko skaityti apie fiziko Majoranos dingimą?

– Žinoma.

– Esu įsitikinęs, kad Majorana – tuo buvo įsitikinęs ir Šiašia – norėjo pradingti ir jam tai pavyko. Tai nebuvo savižudybė, nes jis giliai tikėjo Dievą.

– Sutinku.

– O kaip tas nesenas atvejis, kai vienas Romos universiteto profesorius rytą išėjo iš namų ir daugiau niekas jo nematė? Visi jo ieškojo – policija, ka-

rabinieriai, net studentai, kurie jį labai mylėjo. Jis suplanavo savo dingimą ir jam tai pavyko.

– Teisybė, – pratarė Montalbanas.

Paskui permąstė kvestoriaus žodžius ir įsmeigė akis į savo viršininką.

– Regis, skatinate mane tęsti tyrimą, nors neseniai priekaištavot, kad užsiimu šia byla.

– Tai nesusiję. Šiandien jūs sveikstate po sužeidimo, tuomet buvote tarnyboje. Manau, tai didžiulis skirtumas, – atsakė kvestorius.

Grįžęs namo, Montalbanas ėmė žingsniuoti iš kambario į kambarį. Po susitikimo su matininku beveik buvo nutaręs viską mesti, tikras, kad Ridzitanas miręs ir palaidotas. O kvestorius tarsi prikėlė jį iš mirusiųjų. Juk pirmieji krikščionys apie mirusįjį sakydavo, kad jis miega. Gali būti, kad Ridzitanas tik užmigo, kaip sakydavo masonai. Gerai, bet jei taip iš tiesų ir buvo, reikia sugalvoti, kaip priversti jį išlįsti iš tos skylės, kurioje pasislėpęs lindėjo. Reikėjo kažko didelio, kas plačiai nuskambėtų, apie ką parašytų visos Italijos laikraščiai, kalbėtų televizija. Reikėjo sprogimo. Kokio? Reikėjo atsisakyti logikos ir pasitelkti vaizduotę.

Buvo dar tik vienuolikta, per anksti miegoti. Nenusirengęs išsidrėbė ant lovos ir įniko į Folknerį.

„Praėjusį vidurnaktį šeštadienį nuskendusiam ežere lenktynininkui Rudžerui Šumanui priklausęs trivietis aštuoniasdešimties arklio jėgų dvisparnis lėktuvas, praskridęs virš vandens taip, kad tik per

plauką išvengė nelaimingo atsitikimo, numetė į vandenį gėlių vainiką apytiksliai už trijų ketvirčių mylios nuo tos vietos, kur, kaip spėta, galėjo būti Šumano kūnas, ir galutinai nutraukė paieškas..."

Iki romano pabaigos liko vos kelios eilutės, tačiau komisaras staiga pašoko iš lovos degančiomis akimis.

– Tai beprotybė, – tarė pats sau, – bet aš ją padarysiu.

– Ar yra ponia Ingrid? Žinau, kad jau vėlu, bet turiu su ja pasikalbėti.

– Ponia ne namai, tu sakyti, aš rašyti.

Kardamonų šeima tradiciškai ieškojo kambarinių ten, kur net Tristanas iš Kunjos nebūtų drįsęs įkelti kojos.

– *Manau tupapau*, – pasakė komisaras.

– Nieko nesuprasti.

Jis pasakė Gogeno paveikslo pavadinimą, taigi kambarinė nebuvo iš Polinezijos ar jos apylinkių.

– Tu pasiruošusi rašyti? Ponia Ingrid skambinti ponas Montalbanas kai tik grįžti namai.

Ingrid atvažiavo į Marinelą gerokai po antros nakties, vakarine suknele su praskiepu iki pat užpakalio. Išgirdusi komisaro kvietimą susitikti, nesvarstė.

– Atleisk, bet nenorėjau gaišti laiko persirengdama. Buvau siaubingai nuobodžiame priėmime.

– Kas tau? Tavo nuotaika man nepatinka. Ji tokia tik todėl, kad buvo nuobodus priėmimas?

– Ne, atspėjai. Mano uošvis vėl kabinėjasi. Aną rytą įvirto į mano miegamąjį, kai dar buvau lovoje.

Norėjo iš karto mane paimti. Man pavyko jį išvaryti pagrasinus, kad pradėsiu rėkti.

– Teks imtis priemonių, – šypsodamasis tarė komisaras.

– Kaip?

– Suduosim jam antrą smūgį.

Lydimas klausiamo Ingrid žvilgsnio, atrakino rašomojo stalo stalčių, ištraukė, paėmė voką ir ištiesė moteriai. Ingrid, pamačiusi nuotraukas, kuriose jos uošvis ją dulkino, iš pradžių išbalo, paskui išraudo.

– Tu jas padarei?

Montalbanas pergalvojo už ir prieš, jei būtų pasakęs, kad fotografavo moteris, Ingrid galėjo siaubingai supykti.

– Taip, aš.

Galingas antausis, kurį jam trenkė švedė, ko nesuskaldė galvos, tačiau nebuvo netikėtas.

– Jau nusiunčiau tavo uošviui tris nuotraukas, jis išsigando ir kuriam laikui liovėsi tave persekiojęs. Dabar nusiųsiu dar tris.

Ingrid pašoko, jos kūnas prilipo prie Montalbano, lūpos įsisiurbė į jo lūpas, liežuvis pradėjo glamonėti jo liežuvį. Montalbanas pajuto, kaip jam pakerta kojas, laimė, Ingrid atsitraukė.

– Nusiramink, viskas gerai, – tarė ji. – Tai buvo tik padėka.

Kitoje pačios Ingrid išrinktų nuotraukų pusėje Montalbanas užrašė: „LIAUKIS ARBA KITĄ KARTĄ ATSIDURSI TELEVIZIJOJE.“

– Kitas pasiliksiu, – pasakė Montalbanas. – Pranešk, kai tau jų prireiks.

– Tikiuosi, kaip galima vėliau.

– Ryt iš ryto išsiųsiu nuotraukas ir dar paskambinsiu, kad jį ištiktų širdies smūgis. Dabar manęs paklausyk, noriu papasakoti ilgą istoriją. O ją baigęs paprašysiu pagalbos.

Atsikėlė auštant, nes Ingrid išvažiavus taip ir nesumerkė akių. Pažvelgė į veidrodį, veidas buvo susmukęs, atrodė net baisiau nei tada, kai buvo pašautas. Nuvažiavo į ligoninę pasitikrinti, daktarai pasakė, kad reikalai klostosi puikiai, iš anksčiau prirašytų penkių vaistų paliko tik vienus. Paskui nuvažiavo į Montelūzos taupomąjį banką, kur laikė nedidelę sumą, kurią jam pavyko susitaupyti, ir paprašė susitikimo su valdytoju.

– Man reikia dešimties milijonų lirų.

– Turite juos savo sąskaitoje ar norite paskolos?

– Turiu sąskaitoje.

– Atsiprašau, tuomet kokia problema?

– Problema ta, kad tai policijos operacija, už kurią noriu sumokėti savo lėšomis, kad nerizikuočiau valstybės pinigais. Jei dabar nueisiu prie kasos ir paprašysiu dešimties milijonų banknotais po šimtą tūkstančių, prašymas gali pasirodyti labai keistas, todėl jūs turite man padėti.

Supratingas ir išdidus, kad padeda vykdyti policijos operaciją, direktorius padarė viską, ko paprašytas.

Ingrid sustabdė savo automobilį greta Montalbano automobilio kaip tik prie ženklo, kuris vos iš-

važiavus iš Montelūzos žymėjo greitkelį į Palermą. Montalbanas jai padavė išsipūtusį voką su dešimt milijonų lirų, ji įkišo jį į drobinį krepšį.

– Paskambink man į namus, kai tik viską padarysi. Ir labai prašau, pasistenk, kad tavęs neapvogtų.

Ji nusišypsojo, pasiuntė jam oro bučinį, nuvažiavo.

Vigatoje apsirūpino cigaretėmis. Išėjęs iš tabako kiosko, pamatė didelį žalią plakatą su juodomis raidėmis, ką tik priklijuotą. Jis kvietė gyventojus dalyvauti didžiosiose motokroso lenktynėse, kurios turėjo įvykti sekmadienį nuo penkioliktos valandos vietovėje, pavadintoje „lyguma prie Krasto uolos“.

Tokio sutapimo Montalbanas nesitikėjo. Ar gali būti, kad labirintas gailestingai sujudėjo ir atvėrė jam kitą kelią?

Dvidešimt keturi

„Lyguma prie Krasto uolos", kuri driekėsi uolos papėdėje, nė nesapnavo būti lyguma: raguvos, kalvos, pelkės – ideali vieta motokrosui. Diena atrodė lyg būtų prasidėjusi vasara, ir žmonės nelaukė trečios valandos, kad nueitų į lygumą, o patraukė ten jau nuo ryto, su senelėmis, seneliais, kūdikiais ir vaikais, norėdami pasimėgauti ne tiek lenktynėmis, kiek proga paiškylauti.

Ryte Montalbanas paskambino Nikoló Dzitui.

– Ar šiandien po pietų atvažiuosi į motokrosą?

– Aš? Kodėl? Pasiuntėme sporto reporterį ir operatorių.

– Klausiau, ar nenorėtum važiuoti kartu su manimi, dėl pramogos.

Jie atvažiavo į lygumą apie pusę ketvirtos, lenktynės dar nė neketino prasidėti, tačiau tvyrojo kurtinamas triukšmas, daugiausia nuo bandomų ir šildomų motociklų, jų buvo gal penkiasdešimt, ir iš garsiakalbių visu garsu sklindančios griausmingos muzikos.

– Nuo kada domiesi sportu? – nustebęs paklausė Dzitas.

– Retkarčiais pasidomiu.

Nors jie buvo lauke, turėjo rėkti, kad susikalbėtų. Todėl tik nedaugelis pastebėjo virš uolos viršūnės pasirodžiusį mažą turistinį lėktuvėlį su prie uodegos prikabintu reklaminiu plakatu – lėktuvo burzgesys, dėl kurio visų akys instinktyviai nukrypsta į dangų, nepajėgė pasiekti žmonių ausų. Pilotas, matyt, suprato, kad taip niekada neatkreips dėmesio, todėl apsukęs tris ratus apie uolos viršūnę, pasuko į lygumą, virš minios, ir elegantiškai nusileidęs praskrido tiesiai virš žmonių galvų. Jis tiesiog privertė žmones perskaityti reklamą ir nusekti jį akimis. Kiek pakilęs jis ir vėl tris kartus apskriejo viršūnę, paskui nusileido kone prie pat žemės prieš atvirą olos, kurioje rasti ginklai, angą ir paleido rožių žiedlapių lietų. Minia nuščiuvo, visi prisiminė oloje rastus negyvėlius, o lėktuvėlis apsigręžė, grįžo ir šįkart pasėjo tūkstančius lapelių. Paskui pasuko horizonto link ir pradingo. Užrašas ant plakato sužadino smalsumą, nes jame nebuvo nei alaus, nei baldų reklamos, o tik du vardai, Lizeta ir Marijus, žiedlapių lietus sukrėtė žiūrovus, o lapeliai, visi su vienodais užrašais, sukėlė daugybę prielaidų, hipotezių, karštligiškų spėlionių. Ką reiškė „LIZETA IR MARIJUS SKELBIA APIE SAVO PRISIKĖLIMĄ"? Tai nebuvo jungtuvės ir net ne krikštynos. Klausimų griūtyje tik dėl vieno žmonės nėmaž neabejojo: lėktuvas, žiedlapiai, lapeliai, plakatas buvo susiję su oloje rastais negyvėliais.

Prasidėjo lenktynės ir žmonės prasiblaškė, susitelkė į jas. Kai iš lėktuvo pradėjo lyti žiedlapiais, Nikoló Dzitas liepė Montalbanui nejudėti iš vietos, o pats pradingo minioje.

Grįžo po ketvirčio valandos su „Retelibera“ operatoriumi.

– Galiu gauti interviu?

– Mielai.

Būtent tas netikėtas nuolankumas patvirtino žurnalisto įtarimą, kad Montalbanas iki ausų įklimpęs į šią istoriją su lėktuvu.

– Prieš prasidedant Vigatoje surengtoms motokroso lenktynėms, čia ką tik įvyko keistas dalykas. Nedidelis reklaminis lėktuvėlis...

Ir jis papasakojo viską, kas ką tik įvyko.

– Laimė, komisaras Salvas Montalbanas irgi atvyko pažiūrėti lenktynių, todėl norėtume jam užduoti keletą klausimų. Kaip manote, kas tokie Lizeta ir Marijus?

– Galėčiau į jūsų klausimą atsakyti, kad nieko nežinau, gal tai sutuoktiniai, panorę originaliai atšvęsti savo jungtuves. Bet mano žodžius paneigtų lapelių turinys, kur kalbama ne apie jungtuves, o apie prisikėlimą. Todėl į jūsų klausimą atsakysiu atvirai: Lizeta ir Marijus – tai vardai tų dviejų jaunuolių, rastų oloje, kuri yra prieš mus iškilusioje uoloje.

– Ką visa tai reiškia?

– Negaliu pasakyti, reikėtų paklausti to, kas suorganizavo skrydį.

– Kaip jums pavyko nustatyti jų tapatybes?

– Atsitiktinai.

– Galėtumėte pasakyti pavardes?

– Ne. Žinau jas, bet nepasakysiu. Galiu tik atskleisti, kad ji buvo vietinė mergina, o jis – jūreivis iš

šalies šiaurės. Noriu pridurti, kad tas, kas taip teatrališkai priminė apie tuodu atrastus kūnus, pavadindamas šį atradimą jų prisikėlimu, pamiršo šunį, kuris, vargšelis, irgi turėjo vardą, jis vadinosi Kytmyriu ir buvo arabų kilmės.

– Kodėl žudikas surengė šį spektaklį?

– Pala: kodėl manot, kad žudikas ir tas, kuris surengė šį spektaklį, yra vienas ir tas pats asmuo? Tarkim, aš taip nemanau.

– Bėgu montuoti reportažą, – pasakė Nikoló Dzitas, keistai dirstelėjęs į Montalbaną.

Paskui pasirodė „Televigàta", regioninės RAI, kitų privačių televizijų žurnalistai. Montalbanas į visus klausimus atsakė labai maloniai, su jam nebūdingu laisvumu.

Staiga pajutęs siaubingą alkį, „San Calogero" užeigoje prisikimšo užkandžių iš jūros gėrybių, paskui nuskubėjo namo, įsijungė televizorių ir nustatė „Retelibera" kanalą. Nikoló Dzitas pranešimą apie paslaptingą lėktuvo skrydį išpūtė taip, kaip ir tikėjosi, išdidino jį visais įmanomais būdais. Tačiau didžiausia sensacija buvo ne interviu su Montalbanu, kuris parodytas be iškarpymų, o komisarui visiškai netikėtas interviu su Palermo reklamos agentūros „Publiduemila" direktorium – Dzitas nesunkiai ją identifikavo, nes ji vienintelė vakarinėje Sicilijos dalyje turėjo reklaminį lėktuvėlį.

Direktorius, akivaizdžiai susijaudinęs, papasakojo, kad jauna nuostabiai graži moteris, dievaži, kokia moteris! ji atrodė lyg netikra, tarsi manekenė,

kokias matome iliustruotuose žurnaluose, dievaži, kokia ji buvo graži! aiškiai užsienietė, nes prastai kalbėjo itališkai („Pasakiau prastai? Suklydau, jos lūpose mūsų kalba skambėjo tarsi medus."), ne, jos tautybės negalėtų tiksliai pasakyti, vokietė arba anglė, taigi prieš keturias dienas ji pasirodė agentūroje („Dievaži! Tai buvo regėjimas!") ir paprašė lėktuvo. Smulkiai paaiškino, kas turi būti parašyta ant plakato ir ant lapelių. Taip, ji norėjo rožių žiedlapių. Ak, ji buvo tokia smulkmeniška! Labai tiksli. Pilotas tik vienoje vietoje nukrypo nuo jos nurodymų, pasakė direktorius: numetė lapelius ne ant pajūriu einančio kelio, o ant lenktynių žiūrėti susirinkusios minios. Ponia („Jergutėliau! Verčiau nieko daugiau nesakysiu, nes mano žmona mane užmuš!") sumokėjo iš anksto, grynais, o sąskaitą faktūrą paprašė išrašyti Rozmari Antverpen vardu, Briuselio adresu. Jis nieko daugiau neklausinėjo („Jergutėliau!"), o ir kodėl būtų turėjęs tai daryti? Juk ponia neprašė numesti bombą! Ji buvo tokia graži! Ir švelni! Ir maloni! O kaip ji šypsojosi! Svajonė.

Motalbanas negalėjo atsidžiaugti. Jis patarė Ingrid: „Turi atrodyti dar gražesnė. Kad tave pamatę žmonės prarastų protą."

„Televigàta" žurnalistai irgi kalbėjo apie paslaptingą nuostabaus grožio moterį, kurią pavadino „atgijusia Nefertite", ir sukūrė fantastinę istoriją, susiejančią piramides su uola, tačiau buvo akivaizdu, kad jie tik atkartoja konkurenciniame kanale Nikoló Dzito paskelbtas naujienas. Net regioninis RAI kanalas plačiai susidomėjo įvykiu.

Montalbano siektas šurmulys, triukšmas, griausmas įvyko, jo mintis pasirodė teisinga.

– Montalbanai? Kalba kvestorius. Ką tik sužinojau apie istoriją su lėktuvu. Sveikinu, geniali mintis.

– Tai – jūsų nuopelnas, jūs man patarėte nesustoti, atmenat? Bandau išvilioti mūsų žmogų iš slėptuvės. Jei per protingą laiką jis nepasirodys, tai reikš, kad šiame pasaulyje jo jau nebėra.

– Sveikinu. Praneškite man. Tiesa, už lėktuvą, neabejoju, sumokėjot iš savo kišenės?

– Taip. Tikiuosi žadėtosios premijos.

– Komisare? Kalba direktorius Burdžijus. Mudu su žmona žavimės jūsų iniciatyva.

– Tikėkimės.

– Komisare, labai prašyčiau, jei Lilas kartais pasirodytų, praneškite.

Vidurnakčio žiniose Nikoló Dzitas dar labiau išplėtojo naujieną, parodydamas ir abiejų mirusiųjų nuotraukas, pritraukdamas ir išdidindamas vaizdo detales. „Nuotraukas maloniai perdavė uolusis Jakomucis“, – pagalvojo Montalbanas. Dzitas parodė jaunuolio kūną, kurį vadino Marijum, paskui merginos kūną, kurią vadino Lizeta, parodė lėktuvą, metantį rožių žiedlapius, paskui – stambiu planu užrašą ant lapelių. Po to sekė paslaptinga ir graudi istorija, būdinga ne „Retelibera“, o „Televigàta“ kanalui. Kodėl nužudyti jaunieji įsimylėjėliai? Koks liūdnas likimas lėmė jiems tokį galą? Kas juos gailestingai paguldė oloje? Gal reklamos

agentūroje pasirodžiusi gražioji moteris atėjo iš praeities, kad nužudytųjų vardu pareikalautų keršto? Kas sieja gražuolę ir tuodu jaunuolius, gyvenusius prieš penkiasdešimt metų? Kokia buvo žodžio „prisikėlimas“ prasmė? Kodėl komisaras Montalbanas pasakė net molinio šuns vardą? Ką jis žino apie šią paslaptį?

– Salvai? Čia Ingrid. Tikiuosi, nemanai, kad pabėgau su tavo pinigais.

– Nieku gyvu! Tau dar liko pinigų?

– Taip, kainavo mažiau nei pusę tos sumos, kurią davei. Likusius turiu ir tau juos grąžinsiu, kai tik sugrįšiu į Montelūzą.

– Iš kur skambini?

– Iš Taorminos. Susitikau vieną tokį. Grįšiu po keturių ar penkių dienų. Ar buvau šauni? Ar viskas įvyko taip, kaip norėjai?

– Tu šaunuolė. Pasilinksmink.

– Montalbanai? Kalba Nikoló. Patiko reportažai? Padėkok man.

– Už ką?

– Padariau tiksliai tai, ko tu ir norėjai.

– Aš nieko tavęs neprašiau.

– Teisybė, tiesiogiai neprašei. Bet kadangi nesu kvailys, supratau, jog norėjai kuo labiau išreklamuoti šią istoriją, pateikti ją taip, kad patrauktų žmones. Kalbėjau dalykus, kurių gėdysiuos visą likusį savo gyvenimą.

– Ačiū, nors, kartoju, ir nežinau, kodėl prašai tau dėkoti.

– Žinai, mūsų centrinėje netyla telefonai. Reportažo įrašo jau paprašė RAI, *Fininvest*, *Ansa*, visi Italijos laikraščiai. Sukėlei sprogimą. Galiu paklausti?
– Žinoma.
– Kiek tau kainavo lėktuvo nuoma?

Jis miegojo puikiai, kaip miega, sakoma, tik patenkinti gerai atliktu darbu. Padarė viską, kas įmanoma, o net ir neįmanoma, dabar teliko laukti atsako, žinia išplatinta ir kas nors turėtų ją iššifruoti, kaip pasakytų Alčidas Maraventanas. Pirmas skambutis suskambo septintą ryto. Skambino Lučianas Akvasanta iš *Mezzogiorno*, norėjo išgirsti savo nuomonės patvirtinimą. Ar gali būti, kad jaunuoliai paaukoti per šėtoniškas apeigas?

– Visko gali būti, – maloniai atsakė Montalbanas, atviras visoms galimybėms.

Kitas skambutis pasigirdo po ketvirčio valandos. Stefanijos Kvatrini iš žurnalo moterims *Essere donna* teorija buvo tokia: Marijų, besimylintį su Lizeta, užklupo kita pavydi moteris, juk žinome, kokie tie jūreiviai, tiesa? ir nužudė juos abu. Paskui ji pabėgo į užsienį, bet mirties patale viską išpažino savo dukrai, kuri savo ruožtu dukrai atskleidė senelės nuodėmę. Mergina norėjo kokiu nors būdu atlyginti skriaudą, nuvažiavo į Palermą, juk ji kalbėjo su užsienietišku akcentu, tiesa? ir suorganizavo istoriją su lėktuvu.

– Visko gali būti, – maloniai atsakė Montalbanas, atviras visoms galimybėms.

Kozimo Dzapatos iš savaitraščio *Vivere!* hipotezė pasiekė Montalbano ausis septintą dvidešimt

penkios. Lizeta su Marijumi, apsvaigę nuo meilės ir jaunystės, susikibę rankomis nuogi vaikštinėdavo laukais. Vieną nelemtą dieną juos užklupo besitraukiančių vokiečių būrys – irgi apsvaigęs iš baimės ir žiaurumo, išprievartavo ir nužudė. Mirties patale vienas iš vokiečių... Toliau istorija stebėtinai sutapo su Stefanijos Kvatrini pasakojimu.

– Visko gali būti, – maloniai atsakė Montalbanas, atviras visoms galimybėms.

Aštuntą į duris pabeldė Facijus, kuris, kaip jam ir buvo įsakyta, atnešė visus Vigatoje gaunamus dienraščius. Montalbanas juos sklaidė ir atsakinėjo į skambučius. Visi pateikė naujieną, daugiau ar mažiau išryškindami. Labiausiai jį pralinksmino straipsnis iš *Corriere*. Jis skelbė: „Komisaras atskleidžia prieš penkiasdešimt metų mirusio šuns tapatybę." Viskas tiko, ironija taip pat.

Adelina nustebo radusi jį namuose, tai buvo naujiena.

– Adelina, keletą dienų liksiu namuose, laukiu svarbaus skambučio, taigi pasistenk palengvinti mano apgultį.

– Nesupratau nė žodžio iš to, ką pasakėte.

Montalbanas jai paaiškino, kad jos užduotis yra palengvinti jo savanorišką įkalinimą įmantriais pietumis ir vakarienėmis.

Apie dešimtą paskambino Livija.

– Kas atsitiko? Telefonas visą laiką užimtas!

– Atsiprašau, tiesiog man nesiliauja skambinę dėl to...

– Žinau, dėl ko. Mačiau per televizorių. Buvai atsipalaidavęs, kalbus, atrodei lyg būtum ne tu. Akivaizdu, kad, kai manęs nėra, atsigauni.

Paskambino į darbą Facijui ir paprašė atvežti paštą bei nupirkti ilgesnį telefono laidą. Dar pridūrė, kad paštą privalu atvežti kasdien, kai tik gauna. Ir tegul visiems praneša: jei kas jo teirautųsi, budintis prie telefono pareigūnas turi visiems pasakyti jo namų telefono numerį, be jokių istorijų.

Nepraėjo nė valanda, kai pasirodė Facijus su dviem nereikšmingais atvirukais ir telefono laidu.

– Kokios naujienos darbe?

– Kokios gali būti naujienos? Jokių. Tai jūs pritraukiat didelius dalykus, o komisaras Audželas pritraukia tik niekniekius, smulkmenas, menkas vagystes, kokias nors peštynes.

– Ką reiškia, kad aš pritraukiu didelius dalykus?

– Reiškia tai, ką pasakiau. Tarkim, mano žmona bijo pelių. Patikėkite, ji jas prišaukia. Kur tik eina – ten pasirodo pelės.

Jau dvi paras jis buvo kaip šuo prie grandinės, jo veiklos laukas siekė tiek, kiek leido telefono laidas, todėl negalėjo nei pasivaikščioti jūros pakrante, nei pabėgioti. Visą laiką tampė su savimi telefoną, net eidamas į tualetą retkarčiais nukeldavo ragelį ir priglausdavo prie ausies, tikrindamas, ar telefonas

veikia – tokia manija prasidėjo po paros. Trečios dienos ryte pagalvojo: „Kam praustis, juk vis tiek negaliu niekur eiti." Kita mintis, iškart po pirmosios, buvo: „O kam skustis?" Ketvirtos dienos rytą purvinas, apšepęs, su šlepetėmis, vis tais pačiais marškiniais, išgąsdino Adeliną.

– Mergele Švenčiausioji, kas atsitiko? Gal pasiligojot?

– Taip.

– Kodėl nepakviečiat daktaro?

– Mano ligos daktarai nepagydys.

Jis buvo didis tenoras, garsus visame pasaulyje. Tą vakarą turėjo dainuoti Kairo operos teatre, senajame, kuris dar nebuvo sudegęs, ir puikiai žinojo, kad netrukus pastatą praris liepsnos. Paprašė patarnautojo pranešti, kai tik ponas Džedžė užims savo ložę, penktą iš dešinės antrajame aukšte. Buvo jau su kostiumu, kaip tik baigė paskutinius grimo potėpius. Išgirdo: „Kas ruošiasi į sceną?" Nepajudėjo, atbėgęs uždusęs patarnautojas pranešė, kad ponas Džedžė – visi žinojo, kad jis nemirė, o pabėgo į Kairą – dar nepasirodė. Išpuolęs į sceną pažvelgė į salę pro siaurą uždangos plyšį: teatras buvo sausakimšas, vienintelė tuščia ložė buvo penkta iš dešinės, antrame aukšte. Staiga apsisprendė, grįžo į persirengimo kambarį, nusivilko kostiumą, apsirengė savo drabužius, bet paliko grimą – ilgą žilą barzdą ir tankius baltus antakius. Niekas jo neatpažins ir jam nebereikės dainuoti. Puikiai suprato, kad jo karjera baigta, teks ieškoti kito pragyvenimo šaltinio, bet neturėjo išeities: be

Džedžė negalėjo dainuoti. Atsibudo permerktas prakaito. Savaip susapnavo klasikinį Froido sapną apie tuščią ložę. Ką tai galėjo reikšti? Kad bergždžias Lilo Ridzitano laukimas sužlugdys jo gyvenimą?

– Komisare? Kalba direktorius Burdžijus. Jau kuris laikas nesikalbėjome. Ar turite žinių iš mūsų bendro draugo?

– Ne.

Vienskiemenis žodis, ištartas paskubomis, nepaisant, kad gali pasirodyti nemandagus. Negalėjo palaikyti ilgų ar nereikalingų pokalbių: jei Ridzitanas pagaliau apsispręstų, radęs užimtą numerį gali ir apsigalvoti.

– Manau, dabar vienintelis likęs būdas pasikalbėti su Lilu yra trikojis staliukas.

Siaubingai susikivirčijo su Adelina. Ši nuėjo į virtuvę ir netrukus išgirdo ją šaukiant. Paskui išvydo miegamojo tarpduryje.

– Ponas nevalgė nei vakar per pietus, nei vakar vakare!

– Adelina, nesijaučiau alkanas.

– Aš iš kailio neriuosi, kad pagaminčiau skaniausius dalykus, o ponas juos paniekinat.

– Nepaniekinu, juk sakiau: nesijaučiau alkanas.

– Šitie namai virto tikra kiaulide! Neleidžiate man plauti grindų, neleidžiate skalbti! Jau penkias dienas vaikštot su tais pačiais marškiniais ir kelnėmis! Ponas dvokiat!

– Atsiprašau, Adelina, pamatysi, man praeis.

– Praneškit, kai praeis, tada grįšiu. Bet anksčiau nekelsiu čia kojos. Kai pasijusite geriau, paskambinkit.

Išėjo į verandą, atsisėdo ant suoliuko, pasidėjo greta telefoną, įsmeigė žvilgsnį į jūrą. Nieko kito negalėjo daryti: nei skaityti, nei rašyti, nei mąstyti, nieko. Tik žiūrėti į jūrą. Suprato, kad skęsta bedugniame įkyrios minties šulinyje. Atsiminė matytą filmą, gal pagal Diurenmato romaną, kuriame vienas komisaras užsispyrė laukti žudiko, turėjusio praeiti pro tam tikrą vietą kalnuose, tačiau šis jau niekada pro ją nebepraeis, komisaras to nežinojo ir nesiliovė laukti, slinko dienos, mėnesiai, metai...

To paties ryto vienuoliktą valandą suskambo telefonas. Po direktoriaus skambučio niekas daugiau neskambino. Montalbanas nepakėlė ragelio, sėdėjo lyg suparalyžiuotas. Buvo visiškai tikras, nors nebūtų galėjęs paaiškinti kodėl, kieno balsą išgirs kitame laido gale.

Prisivertė pakelti ragelį.

– Klausau? Ar kalbu su komisaru Montalbanu?

Gražus sodrus balsas, nors ir seno žmogaus.

– Taip, tai aš, – ištarė komisaras. Ir nesusivaldė nepridūręs: – Pagaliau.

– Pagaliau, – pakartojo pašnekovas.

Jie akimirką tylėjo klausydami savo kvėpavimo.

– Tik dabar atskridau į Palermą. Galėčiau būti Vigatoje vėliausiai pusę antros. Jei sutinkat, tiksliai pasakykit, kur manęs lauksit. Seniai ten nebuvau. Penkiasdešimt metų.

Dvidešimt penki

Skubėdamas nuvalė dulkes, pašlavė, išplovė grindis, nelyginant nebylaus kino komedijose. Paskui nuėjo į vonią ir apsišvarino taip, kaip buvo daręs tik kartą gyvenime – kai šešiolikos metų ėjo į pirmąjį meilės pasimatymą. Visą amžinybę stovėjo po dušu, išsikvėpino pažastis, rankas, galiausiai pasipurškė odekolonu. Žinojo, kad atrodo juokingai, bet apsivilko geriausią kostiumą, pasirišo rimčiausią kaklaraištį, išblizgino batus taip, jog šie spindėte spindėjo, lyg būtų su lempute viduje. Paskui padengė stalą, bet tik vienam žmogui: nors jautėsi alkanas kaip vilkas, suprato nepajėgsiąs nuryti nė kąsnelio.

Laukė, laukė visą amžinybę. Praėjo pusė antros, ir jis pasijuto blogai, tarsi būtų kažką praradęs. Įsipylė per tris pirštus gryno viskio, išgėrė vienu mauku. Staiga atėjo išlaisvinimas: takeliu namo link važiuojančio automobilio triukšmas. Pripuolęs atlapojo duris. Už jų stovėjo taksi su Palermo numeriais, iš jo išlipo labai elegantiškai apsirengęs senolis, su lazdele vienoje rankoje ir lagaminėliu kitoje. Užmokėjo, o kol taksi manevravo, apsidairė. Buvo tiesus, aukštai iškelta galva, spinduliavo valdingumą. Montalbanui pasirodė lyg būtų jį kažkur matęs. Žengė pasitikti svečio.

– Dabar čia visur namai? – paklausė senolis.
– Taip.
– Kadaise nieko nebuvo, tik krūmokšniai, smėlis ir jūra.
Jie nepasisveikino, neprisistatė. Buvo pažįstami.

– Esu beveik aklas, prastai matau, – prabilo senolis, atsisėdęs ant suolelio verandoje, – bet čia atrodo labai gražu, dvelkia ramybe.
Tą akimirką komisaras suprato, kur yra jį matęs, ne jį patį, o tobulą jo antrininką, jo nuotrauką matė ant viršelio atvarto: Chorchė Luisas Borchesas.
– Norėtumėt užkąsti?
– Jūs labai malonus, – prabilo senolis kiek padvejojęs. – Bet prašyčiau tik salotų, gabalėlį neriebaus sūrio ir taurę vyno.
– Eime, padengiau stalą.
– Pavalgysit drauge?
Montalbanas pajuto, kaip susitraukė skrandis ir keistą jaudulį. Pamelavo.
– Jau pietavau.
– Tokiu atveju, jei neapsunkinčiau, ar galėtumėt padengti čia?
Padengti, tą žodį Ridzitanas ištarė kaip svetimšalis, besistengiantis kalbėti vietos kalba.

– Kad jūs jau žinote beveik viską, supratau perskaitęs straipsnį *Corriere* laikraštyje, – lėtai valgydamas prabilo Ridzitanas. – Nebegaliu žiūrėti televizoriaus, matau šešėlius ir jie kenkia mano akims.
– Mano irgi, nors regėjimas vis dar puikus.

– Bet jau žinojau, kad atradote Marijų ir Lizetą. Turiu du sūnus, vienas jų inžinierius, kitas – mokytojas, kaip ir aš, abu vedę. Viena iš mano marčių yra pašėlusi šiaurės lygos šalininkė, nepakenčiama kvaiša, ji mane labai myli, bet laiko išimtimi, nes, jos nuomone, visi pietiečiai nusikaltėliai arba geriausiu atveju – tinginiai. Ji man visą laiką pasakoja: girdėjote, jūsų kraštuose – mano kraštai driekiasi nuo Sicilijos iki Romos imtinai – nužudė tą, pagrobė aną, suėmė tą, susprogdino šitą, oloje, kaip tik prie jūsų miestelio, rado du jaunuolius, nužudytus prieš penkiasdešimt metų...

– Palaukit, – įsiterpė Montalbanas, – jūsų šeima žino, kad esate iš Vigatos?

– Žinoma, žino, bet niekam nesakiau, net savo velionei žmonai, kad Vigatoje tebeturiu nuosavybės. Pasakiau, kad mano tėvai ir didžioji dalis giminių žuvo per bombardavimą. Jie niekaip negalėjo susieti mane su negyvėliais iš olos, nežinojo, kad toji žemė priklauso man. Išgirdęs naujieną pasiligojau, man pakilo temperatūra. Viskas grįžo. Užsiminiau apie straipsnį *Corriere* laikraštyje. Ten buvo parašyta, kad Vigatos komisarui, tam pačiam, kuris surado negyvėlius, ne tik pavyko nustatyti nužudytųjų jaunuolių tapatybes, bet ir išsiaiškinti, kad molinio šuns vardas Kytmyris. Neliko abejonių, kad žinote mano diplominio darbo temą. Taigi siuntėt man žinią. Sugaišau, kol įtikinau savo sūnus, kad galiu atvažiuoti čia vienas, pasakiau, jog prieš mirtį noriu aplankyti vietas, kur gimiau ir užaugau.

Montalbanas to dalyko niekaip negalėjo suprasti, todėl perklausė:

– Tai visi jūsiškiai žinojo, kad esate kilęs iš Vigatos?

– Kodėl turėjau slėpti? Ir niekada nepakeičiau pavardės, neturėjau padirbtų dokumentų.

– Vadinasi, jums pavyko išnykti, nors nesistengėt to daryti?

– Būtent. Žmogus atrandamas, kai kitiems tikrai jo reikia ar kai jie turi tikslą jį atrasti... Šiaip ar taip, turite manim patikėti, kai sakau, kad visada gyvenau savo vardu ir pavarde, dalyvaudavau konkursuose ir juos laimėdavau, mokytojavau, vedžiau, susilaukiau vaikų, turiu anūkų, jie nešioja mano pavardę. Esu pensininkas, o mano pensija paskirta Kalodžerui Ridzitanui, gimusiam Vigatoje.

– Bet juk turėjot rašyti į savivaldybę, į universitetą, kad gautumėt reikalingus dokumentus!

– Žinoma, rašiau, ir juos man atsiuntė. Komisare, nedarykite istorinės perspektyvos klaidos: anuomet niekas manęs neieškojo.

– Jūs neatsiėmėt pinigų, kuriuos savivaldybė atidėjo už jūsų žemių ekspropriaciją.

– Taigi. Jau trisdešimt metų su Vigata nepalaikiau jokių ryšių. Senstant reikia vis mažiau dokumentų iš gimtųjų vietų. Bet tie, kurių reikėjo, kad gaučiau pinigus už nusavinimą, tie dokumentai galėjo kelti pavojų. Kas nors galėjo mane atsiminti. O aš su Sicilija buvau seniai nutraukęs visus santykius. Nenorėjau – ir nenoriu – turėti su ja jokių reikalų. Jei kokiu specialiu aparatu išsiurbtų mano gyslomis tekantį kraują – būčiau laimingas.

– Norėtumėt pasivaikščioti pakrante? – paklausė Montalbanas, kai jo svečias baigė valgyti.

Jie ėjo gal penkias minutes, senolis rėmėsi į lazdą, o kita ranka buvo įsikibęs Montalbanui į parankę. Staiga Ridzitanas paklausė:

– Ar galėtumėt pasakyti, kaip jums pavyko nustatyti Lizetos ir Marijaus tapatybes? Ir kaip supratot, kad aš su tuo susijęs? Atleiskit, bet man sunku tuo pat metu eiti ir kalbėti.

Montalbanui pasakojant, senolis retkarčiais susiraukdavo, lyg sakydamas, kad reikalai klostėsi ne visai taip.

Paskui Montalbanas pajuto, kad Ridzitano ranka ant jo rankos apsunko: įsijautęs į pokalbį nepastebėjo, kad senolis nuo ėjimo pavargo.

– Norite grįžti?

Jie vėl atsisėdo verandoje ant suolelio.

– Norėtumėt papasakoti, kaip viskas iš tiesų vyko? – paklausė Montalbanas.

– Žinoma, juk tam ir atvažiavau. Bet man labai sunku.

– Pasistengsiu jums padėti. Padarykime taip: aš pasakosiu, kaip man atrodo, o jūs mane pataisykite, jei suklysčiau.

– Sutarta.

– Taigi viena iš pirmųjų keturiasdešimt trečiųjų metų liepos dienų. Lizeta su Marijumi atvyksta į jūsų namus Krasto papėdėje, kur tuo metu gyvenote vienas. Lizeta pabėgo iš Seradifalko, kad susitiktų su savo mylimuoju Marijumi Kuniču, jūreiviu iš laivo „Pacinotti“, kuris po kelių dienų turi išplaukti...

Senolis pakėlė ranką, komisaras nutilo.

– Atleiskit, įvykiai klostėsi kitaip. Atmenu viską iki mažiausių smulkmenų. Laikui bėgant senių atmintis vis labiau skaidrėja. Ir darosi negailestinga. Liepos šeštosios vakare, apie devintą, išgirdau beviltišką beldimą į duris. Atidaręs pamačiau Lizetą, ji pabėgo iš namų. Ją išprievartavo.

– Kelionėje iš Seradifalko į Vigatą?

– Ne. Jos tėvas, išvakarėse.

Montalbanas nedrįso nieko sakyti.

– Tai tik pradžia, blogiausia dar bus. Lizeta man prisipažino, kad jos tėvas, dėdė Stefanas, kaip aš jį vadinau, mes buvome giminės, kartkartėm jai meilindavosi. Vieną dieną Stefanas Moskato, kuris išėjo iš kalėjimo ir su šeima evakavosi į Seradifalką, atrado Marijaus laiškus dukrai. Pasakė turįs su ja pasikalbėti apie svarbų dalyką, nusivedė į laukus, sviedė jai į veidą laiškus, primušė ir išprievartavo. Lizeta buvo... ji dar nebuvo turėjusi vyro. Ji niekam neprasitarė, buvo labai tvirto būdo. Kitą dieną tiesiog pabėgo ir atėjo pas mane, nes buvau jai artimesnis už brolį. Rytojaus dieną nuvykau į miestelį pasakyti Marijui, kad atvyko Lizeta. Marijus atėjo ankstyvą popietę, palikau juos vienus, vaikštinėjau laukais. Grįžau namo apie septintą vakaro, Lizeta buvo viena, Marijus grįžo į laivą. Pavakarieniavom, paskui pro langą žiūrėjome fejerverkus – taip atrodė Vigato puolimas. Lizeta nuėjo miegoti į viršų, į mano miegamąjį. Aš likau apačioje, skaičiau knygą žibalinės lempos šviesoje. Kaip tik tada...

Ridzitanas nutilo pavargęs, giliai įkvėpė.

– Norėtumėt vandens?

Senolis tarsi negirdėjo.

– Tada išgirdau lyg kažkas šauktų tolumoje. Tiksliau, iš pradžių man pasirodė lyg dejuotų koks gyvūnas, gal staugtų šuo. Bet tai buvo dėdė Stefanas, jis kvietė savo dukrą. Nuo to balso mano oda pašiurpo, jis skambėjo veriamai, kaip negailestingai palikto meilužio, kuris žvėriškai kenčia ir išrėkia savo skausmą, o ne kaip dukters ieškančio tėvo balsas. Tai mane pribloškė. Atvėriau duris, lauke buvo tamsu. Šūktelėjau, kad esu namuose vienas ir kodėl jis atėjo ieškoti savo dukters pas mane. Netikėtai jis išdygo prieš mane, kaip kulka įlėkė į namus, lyg išprotėjęs, visas drebėjo, įžeidinėjo mane ir Lizetą. Bandžiau jį nuraminti, prisiartinau, jis trenkė kumščiu man į veidą, apsvaigęs kritau ant nugaros. Pamačiau jo rankoje revolverį, jis rėkė, kad mane nušaus. Padariau klaidą, pasakiau, kad ieško dukters norėdamas vėl ją išprievartauti. Jis šovė į mane, nepataikė, buvo perdaug įsiaudrinęs. Nusitaikė geriau, tą akimirką nugriaudėjo kitas šūvis. Savo kambaryje prie lovos laikiau užtaisytą medžioklinį šautuvą. Lizeta jį paėmė ir nuo laiptų viršaus šovė į savo tėvą. Dėdė Stefanas buvo sužeistas į petį, susvyravo, ginklas iškrito jam iš rankos. Lizeta šaltai paliepė jam išeiti arba pagrasino pribaigti. Buvo akivaizdu, kad ji nesudvejos. Dėdė Stefanas ilgai žiūrėjo savo dukrai į akis, paskui pradėjo inkšti užverta burna, manau, ne tik dėl žaizdos, apsisuko ir išėjo. Užsklendžiau duris ir langus. Buvau labai išsigandęs, o Lizeta mane drąsino. Kitą rytą likome užsisklendę. Apie trečią pasirodė

Marijus, papasakojome jam, kas atsitiko su dėde Stefanu, ir jis nusprendė nakčiai pasilikti su mumis, nenorėjo palikti mūsų vienų, Lizetos tėvas tikrai dar būtų sugrįžęs. Apie vidurnaktį Vigatą pradėjo baisiai bombarduoti, bet Lizeta buvo rami, nes jos Marijus buvo su ja. Liepos devintosios rytą nuėjau į miestelį pažiūrėti, ar išliko namas, kurį turėjom miestelyje. Patariau Marijui niekam neatverti durų ir laikyti šautuvą po ranka.

Jis nutilo.

– Burna išdžiūvo.

Montalbanas nubėgo į virtuvę, grįžo su stikline ir gaivaus vandens ąsočiu. Senolis suėmė stiklinę abiem rankom, jį krėtė drebulys. Komisarą nusmelkė gailestis.

– Jei norite kiek pailsėti, galime tęsti vėliau.

Senolis papurtė galvą.

– Jei liausiuos, nebepajėgsiu vėl pradėti. Likau Vigatoje iki vėlyvos popietės. Namas nebuvo sugriautas, bet visas sujauktas, sprogimų sukelti oro gūsiai atlapojo langus ir duris, išvartė baldus, išdaužė stiklus. Kiek pajėgdamas sutvarkiau, dirbau beveik iki vakaro. Išėjęs neberadau prie durų palikto dviračio, kažkas jį pavogė. Leidausi pėsčias į Krastą, valanda kelio. Teko eiti kelkraščiu, nes keliu zujo karinės mašinos, italų ir vokiečių, į abi puses. Kai pasiekiau per laukus į namą vedantį taką, pasirodė amerikiečių naikintuvai bombonešiai, jie pradėjo šaudyti ir mėtyti bombas... lėktuvai skrido labai žemai, siaubingai griausdami. Puoliau į griovį ir kone iš karto pajutau smarkų smūgį į nugarą kažkokiu daiktu, kurį iš pra-

džių palaikiau sprogus bombai atlėkusiu akmeniu. Tačiau ten buvo kareiviškas batas su virš kulkšnies nutraukta koja. Pašokau ir puoliau bėgti, bet turėjau sustoti, kad išsivemčiau. Kojos nelaikė, du ar tris kartus nukritau, kuo labiau man už nugaros tilo lėktuvų griausmas, tuo aiškiau girdėjau riksmus, dejones, maldas, įsakymus iš degančių sunkvežimių. Tą akimirką, kai žengiau per savo namų slenkstį, viršuje pasigirdo du šūviai, vienas po kito. Pagalvojau, kad dėdei Stefanui pavyko įsiveržti į namus ir jis įvykdė savo kerštą. Greta durų stovėjo storas metalinis strypas, kuriuo jas užkišdavome. Paėmiau jį, tyliai užlipau laiptais. Miegamojo durys buvo atdaros, už jų beveik prie pat slenksčio stovėjo vyras, nugara į mane, rankoje vis dar laikė revolverį.

Senolis pasakojo nepakeldamas į komisarą žvilgsnio. Dabar pažvelgė tiesiai jam į akis.

– Sakykit, ar aš panašus į žudiką?

– Ne, – atsakė Montalbanas. – O jei kalbate apie tą, kuris buvo miegamajame su ginklu rankoje – nusiraminkite, jūs veikėte teisėtai, gindamasis, verčiamas aplinkybių.

– Jei kas nužudo žmogų, jis visada liks žudikas, jūsų žodžiai yra tik teisinės formulės vėlesniam laikui. Svarbiausia yra tos akimirkos jausmas. O aš norėjau nužudyti tą vyrą, už tai, ką jis padarė Lizetai su Marijumi. Pakėliau strypą ir trenkiau jam per galvą, iš visų jėgų, tikėdamasis perskelti. Krisdamas vyras atskleidė vaizdą ant lovos. Joje gulėjo Marijus ir Lizeta, nuogi, apsikabinę, kraujo klane. Matyt, bombardavimas užklupo juos besimylinčius, ir jie

apsikabino iš baimės. Jiems jau niekuo negalėjau padėti. Gal dar galėjau padėti vyrui, jis dejavo gulėdamas ant grindų man už nugaros. Spyriu apverčiau jį aukštielninką, tai buvo dėdės Stefano parankinis, nusikaltėlis. Metaliniu strypu suknežinau jam galvą. Tada praradau protą. Ėmiau vaikščioti po kambarius, dainuodamas. Ar jums yra tekę ką nors nužudyti?

– Deja, taip.

– Pasakėte, deja, taigi nepatyrėte pasitenkinimo. Aš patyriau ne tik pasitenkinimą – džiaugsmą. Buvau laimingas, kaip sakiau, dainavau. Paskui susmukau ant kėdės, apimtas siaubo, pasibaisėjimo pačiu savim. Nekenčiau savęs. Jiems pavyko paversti mane žudiku, o aš nepajėgiau tam atsispirti, priešingai, tuo džiaugiausi. Mano kraujas buvo užterštas, nors ir bandžiau apvalyti jį protu, išsilavinimu, kultūra, viskuo, kuo tik norite. Tai buvo Ridzitano kraujas, mano senelio, mano tėvo, tų vyrų, apie kuriuos miestelyje padorūs žmonės vengdavo kalbėti. Buvau kaip jie ir blogesnis už juos. Taip klejodamas radau galimą sprendimą. Jei Marijus ir Lizeta nesiliaus miegoję, tas siaubas nebus įvykęs. Jis tebus košmaras, slogutis. Tada...

Senolis buvo jau visai be jėgų, Montalbanas išsigando, kad jį ištiks smūgis.

– Aš tęsiu. Jūs paėmėt jaunuolių kūnus, nunešėt į olą ir ten paguldėt.

– Taip, bet lengva pasakyti. Turėjau nešti po vieną, buvau išsekęs, permirkau krauju.

– Ar oloje, kur paguldėte kūnus, irgi laikytos juodojoje rinkoje parduodamos prekės?

– Ne. Mano tėvas ją buvo užvertęs akmenimis. Patraukiau juos, paskui sudėjau atgal. Kad matyčiau, pasišviečiau žibintu, namuose jų buvo daug. Reikėjo rasti miego simbolius, tuos iš legendos. Dėl ąsočio ir dubens su pinigais buvo lengva, bet šuo? Vigatoje per praėjusias Kalėdas...

– Viską žinau, – pertraukė Montalbanas, – per varžytines šunį nupirko kažkas iš jūsų šeimos.

– Mano tėvas. Bet mamai jis nepatiko ir buvo padėtas į rūsį. Atsiminiau jį. Kai viską baigiau ir užstūmiau ant didžiosios olos angos akmenį, jau buvo gerokai įnaktėję, jaučiausi beveik ramus. Lizeta ir Marijus dabar tikrai miegojo, nieko neįvyko. Todėl namų viršutiniame aukšte rastas lavonas nedarė man jokio įspūdžio, jis neegzistavo, buvo tik karo įaudrintos vaizduotės vaisius. Paskui kilo tikras pragaras. Namas drebėjo nuo vos už kelių žingsnių krintančių sviedinių, nors lėktuvų triukšmo nesigirdėjo. Šaudė iš laivų, iš jūros. Išbėgau, bijojau likti įkalintas po griuvėsiais, jei pataikytų į namą. Atrodė lyg horizonte būtų išaušusi diena. Iš kur tiek šviesos? Namas man už nugaros sprogo tiesiogine žodžio prasme, į galvą pataikė skeveldra ir aš praradau sąmonę. Kai atsimerkiau, šviesa horizonte buvo ryškesnė, girdėjosi pratisas tolimas griausmas. Man pavyko pasiekti kelią, rodžiau ženklus, bet nė viena mašina nesustojo. Visi bėgo. Manęs vos nepartrenkė sunkvežimis. Jis sustojo, italų kareiviai įkėlė mane. Iš kalbų supratau, kad išsilaipina amerikiečiai. Maldavau vežtis mane kartu, kad ir kur jie važiuotų. Jie taip ir padarė. Tai, kas nutiko vėliau, manau, jūsų nedomina. Pavargau.

– Norėtumėt prigulti?

Montalbanui teko jį kone nunešti į miegamąjį, padėjo jam nusirengti.

– Prašau atleisti, kad pažadinau miegančiuosius, grąžinau jus į tikrovę.

– Taip turėjo atsitikti.

– Jūsų draugas Burdžijus, kuris man labai padėjo, apsidžiaugtų su jumis susitikęs.

– O aš ne. Jei neprieštarausite, norėčiau, jog atrodytų, kad niekada čia nebuvau atvažiavęs.

– Žinoma, kodėl turėčiau prieštarauti.

– Dar ko nors norėtumėt?

– Nieko. Tik išreikšti nuoširdžią padėką, kad atsiliepėt į mano kvietimą.

Jie neturėjo apie ką daugiau kalbėtis. Senolis pažiūrėjo į laikrodį, kone palietė jį akimis.

– Padarykime taip. Aš valandėlę pamiegosiu, paskui jūs mane pažadinsit, iškviesite taksi ir aš išvažiuosiu į Palermą.

Montalbanas užvėrė langines, buvo jau beeinąs pro duris.

– Komisare, palaukit.

Senolis iš piniginės, kurią buvo padėjęs ant spintutės prie lovos, ištraukė nuotrauką ir ištiesė komisarui.

– Čia mano jauniausia anūkė, jai septyniolika, jos vardas Lizeta.

Montalbanas prisiartino prie šviesos ruožo. Jei ne džinsai ir motoroleris, į kurį atsirėmusi stovėjo, šita Lizeta atrodė kaip tos kitos Lizetos kopija, iš veido ir iš figūros. Grąžino nuotrauką Ridzitanui.

– Prašyčiau atleisti, ar galėtumėt atnešti vandens?

Atsisėdęs verandoje Montalbanas atsakė į klausimus, kilusius jo, kaip policininko, galvoje. Žudiko kūno, net jei jį ir rado griuvėsiuose, niekas nebegalėjo atpažinti. Lilo tėvai gal pamanė, kad tie palaikai yra Lilo, arba patikėjo kaimiečiu, kuris pasakojo matęs, kaip jį leisgyvį išsivežė kareiviai. Bet negavę iš jo jokios žinios, galvojo, kad jis kažkur mirė. Stefanas Moskatas neabejojo, kad tie palaikai yra žudiko, kuris atlikęs savo darbą, kitaip tariant, nužudęs Lizetą, Mariją ir Lilą ir paslėpęs jų kūnus, sugrįžo į namą ką nors pavogti ir ten jį užklupo apšaudymas. Būdamas tikras, kad Lizeta negyva, jis išgalvojo istoriją apie amerikietį kareivį. Tačiau jo giminaitis iš Seradifalko tuo nepatikėjo ir nutraukė su juo ryšius. Fotomontažas priminė Montalbanui senolio parodytą nuotrauką. Dvasinis bendrumas buvo toks pat miglotas žaidimas kaip ir neapčiuopiama kraujotaka, jie gali suteikti atminčiai kūną, kvėpavimą, svorio. Žvilgtelėjo į laikrodį ir pašoko. Valanda seniai prabėgo. Nuėjo į miegamąjį. Senolis miegojo ramiai, alsavo lengvai, atrodė atsipalaidavęs, ramus. Jis keliavo po sapnų šalį jau neapsunkintas bagažo. Galėjo miegoti ilgai, ant spintutės gulėjo piniginė su pinigais ir stovėjo stiklinė vandens. Montalbanas atsiminė pliušinį šuniuką, kurį Pantelerijoje nupirko Livijai. Atrado jį ant komodos, užkištą už dėžės. Paėmė ir padėjo ant grindų, lovūgalyje. Paskui tyliai uždarė už savęs duris.

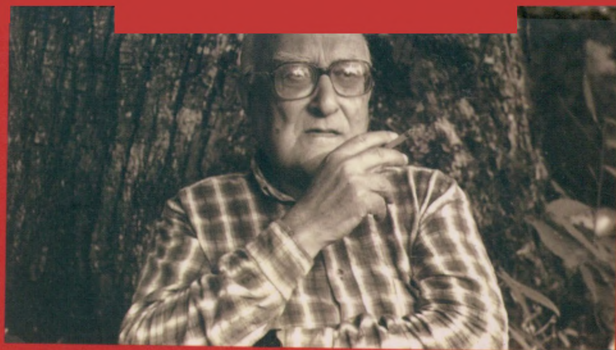
Autoriaus pastaba

Mintis parašyti šitą istoriją kilo iš pagarbos dviem režisūros studentams egiptiečiams, klasėje nagrinėjant Taufiko al-Hakimo pjesę „Žmonės iš olos“.

Todėl, manau, teisinga skirti šią knygą visiems mano studentams iš Nacionalinės Silvio d'Amico dramos meno akademijos (Accademia nazionale d'arte drammatica Silvio d'Amico), kur daugiau nei dvidešimt trejus metus mokau režisūros.

Nuobodu kiekvienoje išleistoje knygoje kartoti, kad faktai, veikėjai ir įvykiai yra pramanyti. Bet, regis, būtina tai padaryti. Todėl, jei jau pradėjau, noriu pridurti, kad mano veikėjų vardai gimė iš smagių sąskambių, be jokios piktos valios.

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt
Spausdino UAB „Print-it“ spaustuvė
Gamyklos g. 27, LT-96155 Gargždai
info@print-it.eu
Tiražas 3000 egz.

Mafija, su kuria glaudžiai siejama Sicilijos žemė, vis nerimsta. Komisaras Montalbanas, Vigatos miestelio teisingumo akys ir protas, tiria bylas ir randa nusikaltėlius, sakytume, dėl savo tapatumo su aplinka, vadovaudamasis tobulai sicilietiška logika. Bet šį kartą mafijos nusikaltimas dengia kitą nusikaltimą: oloje surandami prieš penkiasdešimt metų nužudytų dviejų jaunuolių – merginos ir vaikino – kūnai, nuogi, apsikabinę lyg meilės guolyje. Kokią paslaptį saugo terakotinio šuns skulptūra, rasta prie mylimųjų guolio?..

Garsaus italų rašytojo Andrea Camilleri (Andrea Kamiljeri, g. 1925) sicilietiškas detektyvas *Terakotinis šuo* patraukia pietietiška lėta pasakojimo tėkme, sodria kalba, subtiliu humoru ir, žinoma, sicilietiškos virtuvės skanėstais, kuriems negali atsispirti komisaras Montalbanas, skaitytojams jau pažįstamas iš leidyklos „Baltos lankos“ išleisto romano *Vandens forma* (2001).

ISBN 978-9955-23-161-5

www.baltoslankos.lt